

B. G. FORSELIUSE SELTS

Forseliuse Sõnumid

2004

11

B. G. Forseliuse Seltsi XIV hariduspäevad Türi Gümnaasiumis, 28.02.-01.03.2003

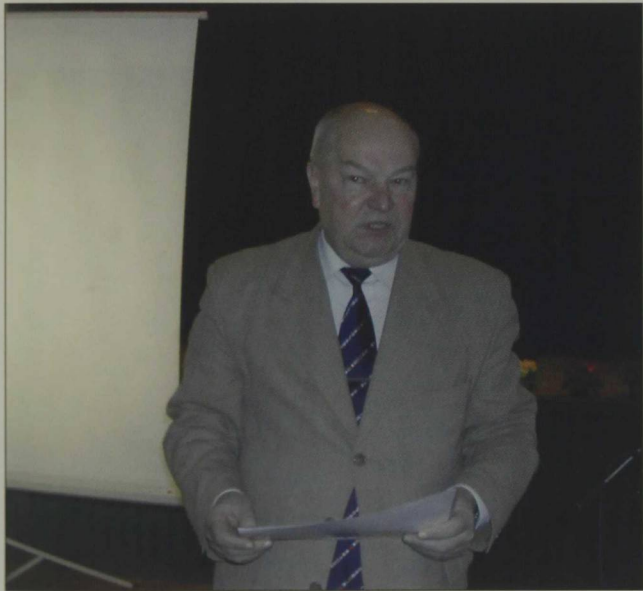
FORSELIUSE SELTSI JA TEMA SÕPRADE KROONIKAT
XIV hariduspäevad Türi Gümnaasiumis, 28.02.01.03.2003

Direktor Reiu Sootla

Gümnaasiumi ansambliil on väga hea häälekool

TÜ prof Toomas Tenno

TÜ täppisteaduste kooli direktor Viire Sepp, M. A.

Rootsi saatkonna nõunik Karl-Olof Andersson ja
 Endel Laul

Hans Lepp, Rootsi Instituudi
 osakonnajuhtaja

XIV suvekool Kehras, august 2003

Ühispilt uurimisretkelt, paremalt Anne Oruaas,
Endel Laul ...

Kõrvemaal Tammsaaret avastamas

Kõrve Keskuse ees Pillapalus

E. Laul uurib endise Anija kooli lippu

Teatri "Kehra Nukk" võlude maailmas

Tõstamaa esindus seltsi
sümboolikaga

Ääsmäe õpetajad Belgias

Leuveni kuningliku gümnaasiumi Atheneum
Redingenhofi õuel, paremal giid Marc Vanden Bempt

Jaak Hiisjärv, Pille Valdmäe ja gümnaasiumi
direktriss

Arvutiseeritud freespink

Autode värvimise töökoda

Gümnaasistide ehitatud võidusõidumasin

Brüsseli raekoja ees

Europarlament: uhked hooned

M. Linnamägi "lahendab" Euroopa Liidu keeleprobleeme

Eesti lipp on juba kohal

Kompositsioon "Mina – Manneken-Pis!"

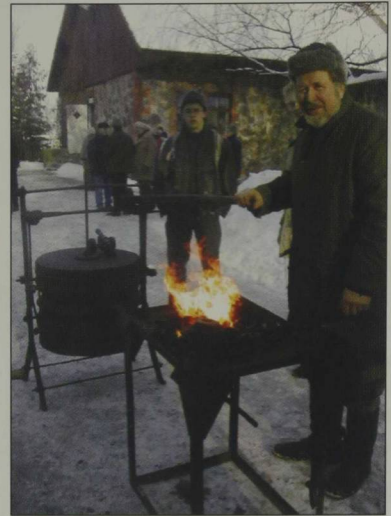

Ka "Pissiv tüdruk" elab Brüsselis

Rahvusvaheline seppade seminar põllumajandusmuuseumis, 31.01.2004

Seppade sepistatud värava ees

Sepp Mati Semmi "kaasaskantav"
sepikoda

Sepakunst: suur kahur (Kaupo Kangur) enne pauku

Väike kahur mahub Lilia Leimani peole

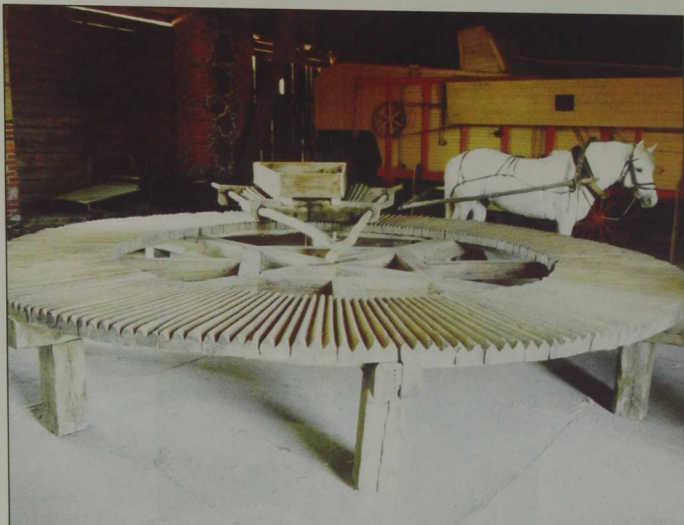

Taani seppade gild Gl. Estrup Smedelaug:
Poul Poulsen (71), Ejgil Sørensen (72),
Thyge Jørgensen (79)

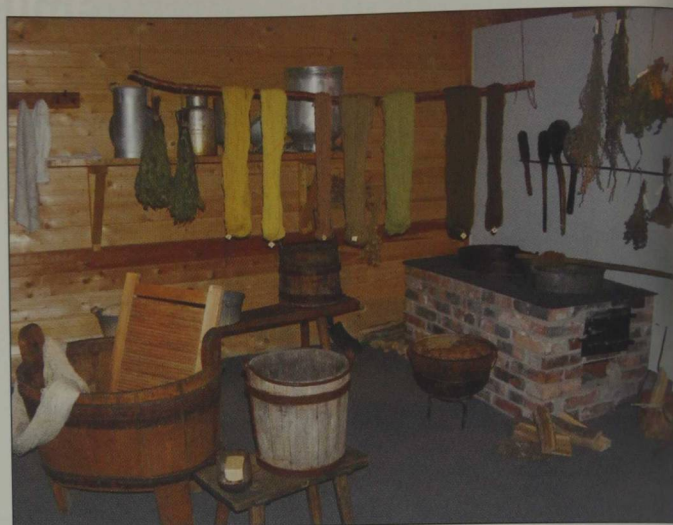

Meistrid taovad rauda, paremal Ivar Feldmann

Eesti Põllumajandusmuuseumis Ülenurmel

Hobuajamiga labalinamasin

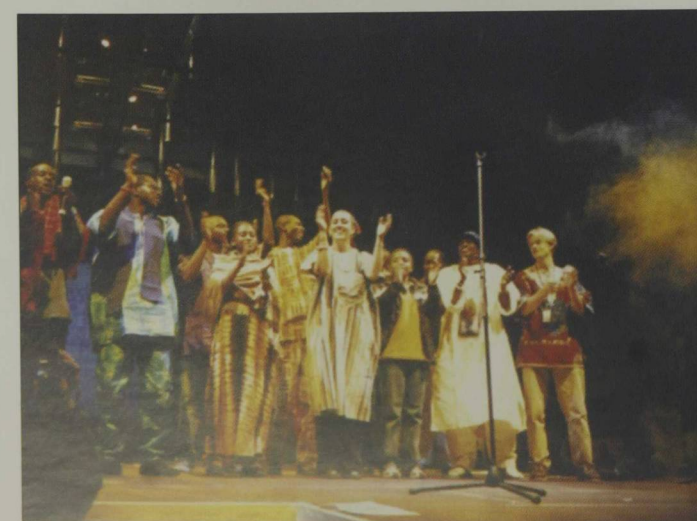
Vaade näituselt „Sukad, sokid, käpikud“
taimedega lõnga värvimine

Eesti maalambad näituse „Sukad, sokid, käpikud“
avamisel

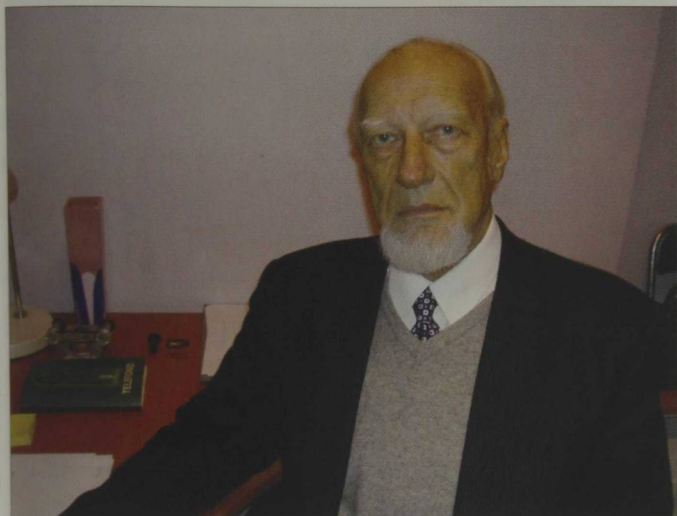
Lapsed vardaga vilja peksmas

Märtsis 2003 Saku Suurhallis korraldatud Kultuuride
messil oli kõikidel soovijatel võimalus oma silmaga
näha aiesecareid igast maailmanurgast. Meeldejääva
ühistantsuga esinesid Aafrika riikide delegaadid

AIESECi konverentsi
"International Congress", 2003

Prof Lembit Andresen oma TPÜ kabinetis

Aleksander Elango (s. 21.02.1902)
lehitsemas Forseliuse Sõnumeid 10

Heino Mägi üllitas neli raamatut
ühe aastaga

Rein Veidemann ja Jüri Talvet vestlevad
Tampere Majas keele- ja kultuuriteemal

Heisi ja Heino Mägi

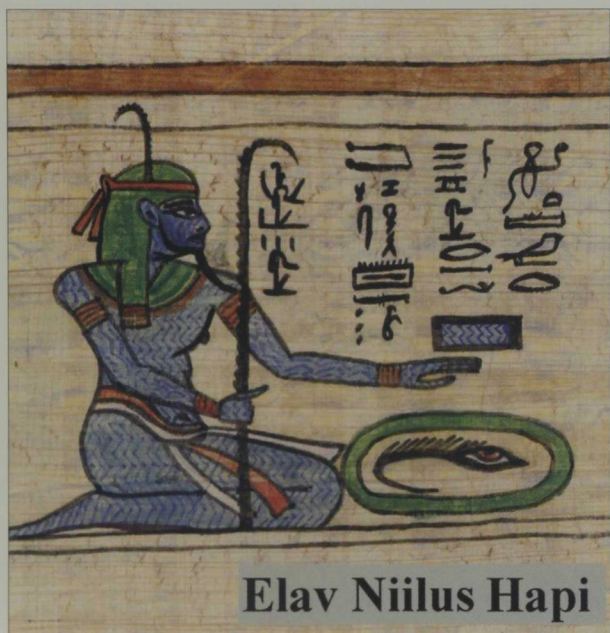
Heino Mägi 75. sünnipäev,
14.12.2003

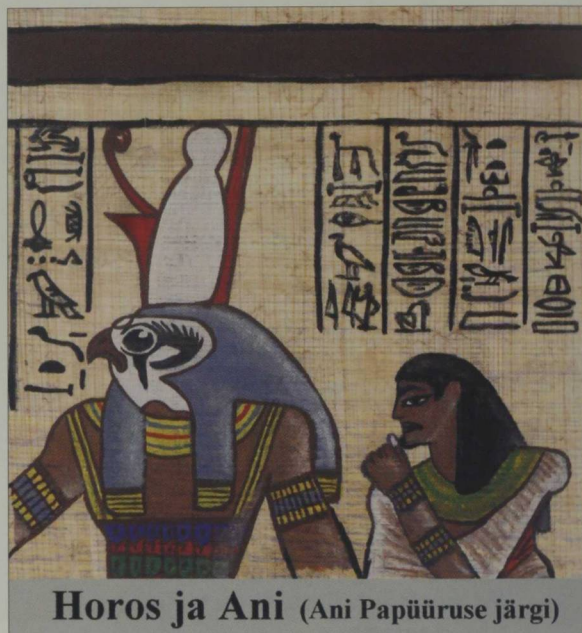
Forseliuse Noored: Eve Toomsalu ja Kristel Koitla
Suure-Jaanist

“Jard”-i hotellid Bialystokis on turvalised:
isegi mahaununenud rahakott eurodega saadetakse
järele

Elav Niilus Hapi

Horos ja Ani (Ani Papüüruse järgi)

Alar Sapelkovi uurimistöö vaatleb Vana-Egiptuse jumalaid

Direktor Toomas Annuk Puurmani
loss-koolis (1698)

Helma Kaeval, Nurga Kodulootalu
perenaine

Tõstamaa Keskkool 315: tammede istutamine

... ja poisid tantsuhoos

Tõstamaal palju näitusi: pööningul

... klassitoas jne

Vigala kool 315: ajalugu juubelirongkäigul

... ja piduvärvides

Pr Ingrid Rüütel, Vabariigi President, Madis ja Liia Linnamägi Eesti Vabariigi 86. aastapäeva vastuvõtul "Estonia" teatrimaja Valges saalis, 24.02.2004

Heinz Valk: "Ükskord me võidame niikuinii!"

Suurim Eestis toimunud AIESECI konverents oli International Presidents Meeting 2003. Pildil on rahvusvaheline korraldustoimkond Kadrioru lossis

Eda Veske uurimistööst: Osula kooli eellase, Reinomäe talukooli (1765) võrukeelne mälestuskivi

Võru Kesklinna Gümnaasiumi koduloopäev, 20.02.04: uurimistööde juhendajad Tiiu Ojala, Ene Jakobson, Evi Tarro

FORSELIUSE SÕNUMID 11

FORSELIUSE SELTSI JA TEMA SÕPRADE FOTOKROONIKAT I-X

HARIDUS- JA KULTUURIPOLIITIKA. PEDAGOOGIKA	3
Vabariigi Presidendi Arnold Rüütli kõne Eesti Vabariigi 86. aastapäeval, 24.02.2004	3
B. G. Forseliuse Selts toetab Euroopa Liitu astumist. [Referendumieelne avaldus]	6
Eesti Kodanikuühiskonna Arengu Kontseptsiooni rakendamisest	7
Ago Künnap. Eesti Lastevanemate Liidu sihid ja tegevuskava	9
Toomas Tenno. Kõiki lapsi arendav kool	12
Elve Voltein. Lastega ajalehti lugema	13
Enn Liba. Uus võib olla unustatud vana	15
Sven Lehemets. Entusiastlikud noored muudavad maailma	17
Silvia Kaugia. Kooli roll sotsiaalses stratifikatsioonis	21
Silvia Kaugia. Massimeedia mõjust noorte hälbekäitumisele	25

STUDIA FORSELIANA	34
Eda Veske. Vanade koolide asukohad	34
Alar Sapelkov. Peatükke "Egiptlaste surnuteraamatust"	36

KOOLI- JA HARIDUSLUGU	43
Robert Tasso kiri küüditamismugavusest vanematele [<i>times new roman</i> ja <i>fac simile</i>]	43
Heino Mägi. Koostöö vilistlastega	46

FORSELIANA	51
Ain Kaalep. Templi treppide peal lugeda	51

MÕNDA MUUD	52
Ivar Leimus. Tüli Idrisi pärast ehk kuidas Anhus sai Hanila	52
Ülo Siimets. Tšuktšid, veeuputused, aatompommid ja... ..	54
Huko Lumi. Taara õpetuse valguses. Uku abilise polnud Pikker vaid Pikken	67
Hiied vajavad riiklikku programmi. Maavalla Koja pressiteade, 30. jaanuar 2004	68
Arvo Aun. Renaldo Veeberi õlimaal "Viskas mehe Viru randa"	69
Silva Tedrema, Kerle Arula. Üritused Eesti Põllumajandusmuuseumis	70
Laulupidude avalaul "Koit" 100-aastane	71

FORSELIUSE SELTSI REISID®	72
Piret Hiisjärv. Ääsmäe kooli õpetajad käisid Brüsselis	72

B. G. FORSELIUSE SELTSIS	74
B. G. Forseliuse Seltsi tegevusest 2003. aastal. Aruanne	74
B. G. Forseliuse Seltsi auliikmed, aumärkide ja tunnustuskirjade laureaadid	76
Anne Oruaas. Forseliuse Selts kevadpealinnas	80
Toivo Ärtis. Laul. Augustivalgus. Õnnelikud tunnid Kehras – Forseliuse Seltsi XIV suvekool	82
Julia Semjonova. Eesti Noorteühenduste Liidu II suvekool Öisu mõisakompleksis	85
Teemapark "Rahvas algab raamatust" ehk Forseliuse Hariduskeskus ehk Kambja Kultuuri- ja Looduspark [Kambja teemapargi asutamise ajendid ja tegevuse põhimõtted]	87

BIBLIOGRAPHIA FORSELIANA	92
---------------------------------------	-----------

HARIDUSPÄEVADE VÕÕRUSTAJA	95
Tiit Helm. Lähte Ühisgümnaasium uuenemise teel ehk koolist ja meediast	95

Esikaane siseküljel:	B. G. Forseliuse Seltsi XIV hariduspäevad, Türi, 28.02.–01.03.2003
Tagakaane siseküljel:	Pilte Lähte Ühisgümnaasiumist
Tagakaanel:	Poola šlahta päev Laiusel, 19.07.2003

B. G. Forseliuse Seltsi väljaanne *Forseliuse Sõnumid* (FS, nime ristiisa prof Helmut Piirimäe) avaldab töid valdkondadest, mis on kooskõlas seltsi püüdlusega:

- kaasaja haridusideoloogilised eesmärgid ja nende teostamise teed;
- noorsootöö;
- haridus, kool ja õpetaja arenguruumis;
- maakool;
- haridustraditsioonide ja hariduse ajalugu, sh 17. sajandil alustanud rahvakoolide ajalugu.

Avaldame B. G. Forseliuse Seltsi ja tema sõprade kroonikat.

Toimetust ei tagasta kaastööde käsikirju ja ei vastuta töödes väljendatud vaadete eest.

Kirjastamist toetasid Eesti Kultuurkapital ja Eesti Põllumajandusmuuseum. Täname!

Täname trükikoda PAAR, eriti küljendajat Irinat, kvaliteetse töö ja kliendisõbralikkuse eest!

Kirjastaja: B. G. Forseliuse Selts
Pepleri 27 (2. korrus), 51010 Tartu
tel/faks 742 0277
mobiil 509 8647
EENet: madis@forselius.ee
www.forselius.ee
Elion: forsel@hot.ee

Toimetust: Sirje Krikk de Mateo, Madis Linnamägi, prof Helmut Piirimäe

Arvutikiri: autorid, Max Linnamägi, Julia Semjonova

Küljendus: Irina Gron, Anton Tuul

Fotod: Anatoli Makarevitsh (Vooremaa), Erik Peinar (Välisministeerium), autorid, seltsi arhiiv

Trükivalmis: 02.03.2004

Trükk: OÜ PAAR, Ilmatsalu 3g, 51014 Tartu
tel 716 8151, faks 716 8150
info@paar.ee
www.paar.ee

**VABARIIGI PRESIDENDI ARNOLD RÜÜTLI KÕNE EESTI VABARIIGI
86. AASTAPÄEVAL 24. VEEBRUARIL 2004 RAHVUSOOPERIS "ESTONIA"**

Armas eesti rahvas,
head kaasmaalased!
Ekstsellentsid, daamid ja härrad!

Õnnitlen teid Eesti Vabariigi aastapäeva puhul! Meenutagem täna tänutundes inimesi, kes 86 aastat tagasi muutsid tegelikkuseks paljude põlvkondade unistuse iseseisvast Eesti riigist.

Meie austus kuulub neile, kes Vabadussõjas võitlesid ennastohverdavalt Eesti iseseisvuse ja au eest. Sügavaima tänu pälvivad sajad tuhanded "laulvas revolutsioonis" ja iseseisvuse taastamises osalenud inimesed, samuti võõrvõimu ajal vabanemislootust alal hoidnud kaasmaalased kodu- ja välismaal. Täna kõiki, kes okupatsiooniajal hoidsid Eesti lippu ning kes selle heiskasid teades, et ees võib oodata karistus.

Selle tänuloeteluga soovisin rõhutada, et riigi suveräänsus pole üksnes juriidiline või poliitiline mõiste. Riigi suveräänsus kasvab meist endist ning kätkeb endas ka eetilist ja kultuurilist mõõdet. Rääkides Eesti Vabariigi iseseisvusest ja selle järjepidevusest, ei saa mööda minna mõistetest "kohustus" "vastutus" ja "solidaarsus". Kes teaks veel paremini, kui riigi loomise ning iseseisvuse taastamise juures seisnud inimesed, millist tähendust kannavad need mõisted. Igapäevaelus kipume nende väärtust vahel unustama.

Meie põhiseadus on Eesti riikluse rajamise ja iseseisvuse kindlustamise kogemusi koondav püsiväärtuste varasalv, samuti riigi valitsemisvormi ja õiguskorra alus. Põhiseaduse muutmisel tuleb järgida neid väärtusi ja riikluse arendamisel ajaproovile vastupidanud kogemusi, et ka muutuv asjas kindlustaks põhiseadus Eesti riigi püsimise ja arengu. Seda ei ole arvestatud mitmetes ettepanekutes, mis puudutavad riigikorralduse põhiseaduslike aluste muutmist. Neid jälgides jääb mulje, nagu oleks meie riik ajaloost väljarebitud valge leht, millele tehakse uljalt ja möödaminnes erineva käekirjaga märkmeid. Sellised ettepanekud teenivad vaid päevapoliitilisi eesmärgi.

Põhiseadus määratleb ka Eesti riigi eesmärgi: tagada tingimused inimväärses eluks, kindlustada eesti rahva, keele ja kultuuri säilimine. Et üksnes suveräänne ja demokraatlik riik saab olla eesti rahvuse ainulaadsuse kandjaks, mõisteti juba riigi loomise algpäevil. 1930.-ndatel aastatel nentis ühiskonnategelane Ilmar Tõnisson: "Meil aga on ka riik kultuuriväärtus – sest ta on rahvusriik.

Rahvusliku, eetilise ja kultuurilise mõõtme säilimises ei saa aga kindel olla, kui poliitikategemine jääb üksnes erakondade tasandile ning suurem osa rahvast on jäetud kõrvaltvaatajaks. Seepärast ootan, et üldsus, eriti aga kultuuri- ja haridustegelased ning teadlased oleksid kaasatud Eesti tulevikukavade väljatöötamisel ja nende elluviimisel. See on eriti tähtis praegusel pöördelisel ajal, mil Eesti on muutumas koos uueneva Euroopaga.

Meie jaoks tähendab kuulumine Euroopa Liitu nii uusi kohustusi kui ka seeläbi avanevaid uudseid võimalusi koos ajaloolise vastutusega aktiivselt osaleda maailmajao tuleviku kujundamises. Eesti diplomaatia üks rajajaid, välisminister Kaarel Robert Pusta tõdes 1926. aastal, et "väljaspool korraldatud, rahulikku Euroopat ei ole mõeldav iseseisev Eesti". Pusta unistas suurest demokraatlikust liidust, kus "Eesti kodaniku tunnistus oleks igale ühtlasi eurooplase tunnistus". Nüüd on tema ja ta kaasaegsete mõtted täitumas.

Euroopa Liidus tuleb jätkuvalt au sees hoida võrdse kohtlemise põhimõtet, mida täiendab liikmesriikide panusevõimega arvestamine. Riikide ja regioonide erinevused võivad ergutada kogu süsteemi arengut. Nendega mittearvestamine, samuti nende ületähtsustamine võib hoolimatul käsitamisel ka kujuneda arengut pidurdavaks vastasseisuks. Laienemisest saab proovikivi nii väljakujunenud väärtushinnangutele, ideaalidele kui ka liikmesriikide solidaarsusele.

Eesti roll selles olukorras peab olema veenvalt selge nii teistele riikidele kui meile endile. Olulistest otsustustest tuleb hoiduda lähenemisviisist – kust tuul, sealst meel. Kui oleme aruteludes Euroopa Liidu tuleviku ja toimetehhanismide üle kohati kriitilised, siis kinnitab see üksnes hoolt meie maailmajao käekäigu pärast. Euroopa ammutabki uut energiat 25 riigi erisustest ja koostööst. Tema elujõu allikas peitub just mitmekesisuses.

Ajaloolises mõttes uues reaalsuses on ja jääb meie põhikapitaliks poliitika usaldatavus ning tasakaalukus, riiklik ja rahvuslik eneseväärikus. Neid ei tohiks kõigutada ei muutused maailma poliitilistes jõujoontes, ei valitsuste vahetumised ega ka omavahelised vaidlused ja erimeelsused.

Eestil sobib eeskuju võtta Soomelt ja teistelt Põhjamaadelt ning püüda otsusteni jõuda üha enam läbi avatud ja üksteist austava arutelu. Ülemerenaabrite ühiskondi iseloomustab tugev solidaarsus ja sotsiaalne sidusus; seal valitseb tihe seos kohalike, regionaalsete, piirkondade vaheliste ja globaalsete otsustuste vahel. Nõnda on kirjeldatav Põhjala dimensioon, mis on südamelähedane sotsiaalset mõõdet ja ühiskonda liitvaid tegureid tähtsustavale poliitikale.

Põhjarahvaste tugev ühtekuuluvustunne aitab kindlasti kaasa, et regionaalne koostöö oleks Euroopa Liidus jätkuvalt oluline. Mitmekülgnes piirkondlikus koostöös tuleks näha võimalust mõjutada Euroopa arengut. Eesti puhul on niisugune koostöö seda põhjendatum, et välisinvesteeringute lõviosa pärineb just lähipiirkondadest.

Nüüd avaneb meile reaalsus olla koos Läti ja Leeduga sillaks Euroopa Liidu ja Venemaa vahel. Demokraatlik areng selles naaberriigis on nii meie kui Euroopa Liidu huvides. Kõik teistlaadi märgid peaksid tegema murelikuks mitte ainult meid, vaid pälvima kogu Euroopa tähelepanu.

Põhjamaadele omaste väärtuste järgimine aitaks meil paremini teadvustada endalegi oma piiriirigi-seisundit Euroopa Liidus – koos sellest tulenevate võimaluste ja kohustustega. Eesti huvides on Euroopa Liidu sees valitsev demokraatlik vaim, mille süvendamine on nüüdsest meie välispoliitika peamine siht. See tähendab ühtlasi, et Eesti seisab Euroopa Liidu liikmesmaana ka ÜRO-s ja NATO-s ühtse Euroopa idee eest.

Ühine tegevuspiirkond seob meid ka NATO üleatlandilise koostöö raames. Maailma käsitlemisel jagamatu tervikuna peame üha enam rääkima rahust ja turvatundest. Julgeolek ei tulene ainult üksikute riikide tahtest ja jõupingutustest, vaid kõigi rahvaste ja riikide koostöövõimest nii oma regioonis kui laiemalt. Koostöövalmidus ja lepingutega võetud kohustuste täitmine kujundavad usaldusväärse ka partnerite silmis.

Austatud kuulajad!

Nii sise- kui välispoliitikas vajame vastandumise asemel koostööd. Üksnes sel teel on võimalik saavutada oma lähemate ja kaugemate püüdluste täitumist. Eesti eesmärk on kindlustada oma rahvale turvalisem ja inimväärsem elu.

Eesti saab olla autoriteetne ja usaldusväärne partner vaid siis, kui ta suudab oma siseriiklike probleemidega toime tulla. Paraku on viimasel ajal olnud põhjust rääkida rahva võõrandumisest oma riigist.

See on ohtlik suundumus. Selle põhjuseks on esiteks veelah poliitilise retoorika ja tegelikkuse vahel, mistõttu valijad tunnevad end petetuna. Valimiskampaaniate käigus kruvitakse ootused kõrgele, lubadustele lisatakse kõlavaid epiteete, ent juba mõne aja pärast selgub, et poliitikategemise võtted on needsamad, mida äsja ise kritiseeriti.

Teine põhjus peitub suutmatuses tõusta kõrgemale isiklikest ja grupihuvidest. Poliitika kujundamisel ja riigivalitsemisel tuleb lähtuda üksnes Eesti ühistest huvidest ja vajadustest.

Kindlasti ei aita võõrandumist ületada erakondlik kemplemine. On vaja rohkem riigimehelikku vastutustunnet. Tahan loota, et Eesti erakonnad ja kõik poliitilised jõud on võimelised koostööks, mis lubaks meie rahval tunda oma riigist rohkem tuge ja rõõmu.

Kui tahame käituda riigimehelikult, peame õppima ka iseendaks jäämist. Pingutatud olek ja võltspaatos takistaks meid nii kodustes asjades kui rahvusvahelisel suhtlemisel. Eks ütle ju vanasõnagi, et uhkus ajab upakile, kangus käima käpukile. Võib-olla just selle tõetera unustamise tõttu tajumegi enda ümber üha vähem väärikust ja üha rohkem enesekesksust, millest on vaid väike samm väikluse ja hoolimatuseni.

Eneseväärikuse kõrget "kullaproovi" vajame kõikjal ja kõiges. Et kodanik võiks elada väärikalt, vajab ta koduks väärikat riiki ning inimväärseid elutingimusi. On ülimalt oluline, et selliseid

tingimusi suudaks pakkuda iga Eestimaa paik. Uute väärtuste loomisel peame toetuma olemasolevatele – vanematelt päritud oskusele säilitada ka kitsastes oludes nõudlikkus omaenese käitumise suhtes, ning hingesuursele, mida hinnatakse isiksuse "ehitusmaterjalina" juba Euroopa tsivilisatsiooni kujunemisaegadest.

Demokraatliku ühiskonnakorralduse aluseks on kohalik omavalitsus. On murettekitav, et ühiskonna arendamisel ei ole saanud prioriteediks omavalitsusliku aluse tugevdamine. Pikaleveninud hoovõtt haldusreformi läbiviimisel on ahendanud võimalusi tasakaalustada regionaalset ebavõrdsust ja parandada meie inimeste elukeskkonda.

Loomulikult eeldab iseseisva riigina toimimine suutlikkust eraldada tõsiseltvõetav analüüs soovmõtlemisest. Just seda on meil vaja oma maksusüsteemi üle arutlemisel, tervishoiu reformikogemuste hindamisel ning hariduse reformikavade väljatöötamisel. Need kõik on meie rahva heaolu ja riigi konkurentsivõime seisukohalt esmatähtsad teemad.

Poliitikud on valijailt saanud selgeid märguandeid, et majandusküsimustele keskendudes ei tohi unustada sotsiaalset ja vaimset elukeskkonda. Teadmispõhine majandus koos läbiva innovatiivsusega pole võimalik riigis, kus sotsiaalne ebavõrdsus süveneb ning paljudel on raskusi elementaarse toimetulemisega. Õnneks levib Eesti tuleviku kujundajate hulgas üha enam arusaam, et kõige väärtuslikum kapital on inimene oma teadmiste ja oskustega. Järelikult tuleb sellesse ka investeerida ja selle väga tundliku kapitaliga säästlikult ümber käia.

Samas on infoajastu avatud maailmas inimene tühisuse pealetungi vastu kaitsetum kui kunagi varem. Suundumus esitada elu lõputu pillerkaarina, kus puuduvad probleemid ning vajadus oma peaga mõelda ja oma kätega luua, reostab meie vaimset keskkonda.

Selles müratulvas kipuvad lahustuma väärtused, mis on olnud meie kultuuri ja ühiskonna alustoeiks. Sellele võib vastu seista üksnes tugeva perekonna, hea hariduse ja eneseväärikuse toel. Usun siiski, et oleme valinud oma tee Euroopa Liidu avaras arenguruumis koos sooviga, et meie rahvuskultuur selles areneb, mitte aga ei lahustu olematuks.

Meie rahva ohutunnet suurendavad viimasele kümnendile iseloomulikud demograafilised protsessid. Avalikkus on juba pikema aja vältel probleemi arutanud ning jõudnud teatava ühisosa sõnastamiseni. Oleme tõdenud, et rahvastikuprotsesside positiivseks mõjutamiseks peavad Eesti väärtuskeskmesse asetuma lapsed ja perekond, ning jõudnud veendumusele, et pikaajaline sotsiaalne kindlustunne on olulisem lühiajalisest majandusliku heaolu tõusust. Teisisõnu – ainult vanemapalk ei asenda võimalust pakkuda lapsele hädavajalikku hoolitsust ega head üld- ja huviharidust.

Rahvastiku- ja perepoliitika aruteludes on settinud arusaam, et lihtsaid ja kiiret tulemust tootavaid meetmeid kõnealuste protsesside mõjutamiseks ei ole. Tulemuslikud on üksnes kompleksed, pikaajalised ja konsensuslikud lahendused. Taas peame paluma appi ühiskonna erinevaid osapooli – teadlasi, kiriku- ja kultuuriinimesi, õpetajaid ja teisi, kelle võimuses on kujundada väärtushinnanguid, mis aitaksid pöörata eestlaste iibekõvera tõusujoonele.

Vaieldamatult asetis eesti rahva tulevik ka mullu sõlmitud ühiskondliku kokkuleppe keskmesse. Selleni jõudmine andis ühtlasi märku tõelise sotsiaalse dialoogi pidamise vajalikkusest ja võimalikkusest. Lepe sündis tõdemusest, et Eesti erinevate arengute tasakaalustamatus hakkab ületama ühiskonna sotsiaalset taluvust, seades ohtu meie rahvusliku ressursi ja põhiväärtused. Usun, et selle tõdemuseni on jõudnud ka need ühendused, kes pole veel leppega ühinenud.

Armas rahvas!

Aastavahetusel teie poole pöördudes märkisin, et Eesti peab vahetama käiku, ja leidsin sellele mõttele rohkesti toetajaid. Möistagi napib meil veel demokraatia-kogemusi, kuid üha enam lisandub lootust nii osalus- kui esindusdemokraatia arenguks. Usun, et nii poliitikutel kui meil kõigil jätkub tahet ning ühisväärtusi, millele rajada edasiviiv koostöö kõige olulisemas.

Tänavu tähistame 120 aasta möödumist päevast, kui pastor Rudolf Kallas õnnistas Otepääl sisse Eesti Üliõpilaste Seltsi sini-must-valge lipu, millest sai meie rahvuslipp Nii Eesti lipu aastat tähistades kui ka edaspidi olgu meile eeskujuks kõik need sugupõlved, kes on hoidnud kõrgel meie lipu au. Täpselt 15 aastat tagasi tõusis rahvuslipp üle paljude aastate taas Pika Hermannini torni. Samuti on meil põhjust käesoleval aastal meelde tuletada seda üksmeelt, mis 1989. aastal liitis

kolm Balti rahvast ühiseks inimketiks ning andis tuge Eesti poliitilistele jõududele Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamiseni viinud kokkulepeteks.

Pole kahtlust, et täna vajab Eesti kõige enam ühtehoidmist ja tervikutunnetust. Kas aga sellest piisab, et Euroopas ja maailmas toimuvate muutustega edukalt sammu pidada? Milles peitub meie tulevase edu võti? Paljud meie kaasmaalased, samuti rahvuskasulased teistes riikides, peavad esmaseks omanäolist siduvat ideed, millele võiksime toetuda nii headel kui ka halvematel aegadel.

Ma usun, et see on püüd harituse poole, eneseväärikus ning eestlaseks olemise ja Eestis elamise privileeg, mille olemine saanud päranduseks oma esivanematelt koos kohustusega hoida seda eesõigust eluvõimelisena ja omakorda tulevastele põlvetele edasi anda.

Head iseseisvuspäeva meile kõigile!

B. G. FORSELIUSE SELTS TOETAB EUROOPA LIITU ASTUMIST

11 09 2003

14. septembril 2003 kutsub Eesti Vabariigi Valitsus rahvast Euroopa Liiduga ühinemise kohta oma arvamust ütlema. Me seisame taaskord suurte muutuste lävel.

Euroopa Liit on kasvamas kogu Euroopa mandrit hõlmavaks ühenduseks. Põliseurooplastena oleme me kogu aeg elanud Euroopa tsivilisatsiooni mõjuväljas. Ka vallutajad on tulnud Euroopast. Kuid 13. sajandi vallutajate järel tulid Maarjamaad valitsema Euroopa ülikoolides oma aja kohta suurepärase **hariduse** saanud inimesed.

Euroopa tsivilisatsiooni suurim hüve ongi **haridus**, mis sai maarahvale kättesaadavaks 17. sajandil Rootsi suurriigi koosseisus. Murrangulise tähtsusega oli toona rahvakoolide võrgu rajamine valgustus-pedagoogilistest ideedest, eriti Jan Amos Komensky (Comeniuse) õpetusest juhitud haritlaste ja vaimulike nõudmisel ja aktiivsel kaastegevusel, kellest tuntuimad olid Liivimaa kindralsuperintendent Johann Fischer ja Bengt Gottfried Forselius. Seepärast tuntakse meie (ja isegi Siberi eestlaste) pärimustes seda aega "vana hea Rootsi ajana" Ka Rootsi kujutas endast tollal midagi mini-Euroopa Liidu taolist.

Kirjaoskus võimaldas meil areneda ja rahvuseks kujuneda (H. Runnel: "...rahvas algab raamatust..."). 19. sajandil oli eestlaste kirjaoskus Lääne-Euroopa rahvastega võrdne, seetõttu sai võimalikuks ärkamisaeg, aktiivne seltsielu, valdade omavalitsused, laulupidude traditsioon ..., mis päädis 20. sajandi teisel kümnendil iseseisva riigi rajamisega.

Meie teisel ärkamisajal, möödunud sajandi lõpukümnendil, ilmutas rahva **haritus** end murrangulise ja aruka jõuna – taastasime veretult oma vahepeal kaotatud iseseisvuse. Paraku sattusime üleminekuaja raskustega võideldes globaliseeruva maailma muutuste keerisesse. Meil polnud aega rahvuslike väärtuste kaasajastamiseks, võimust võtsid ultraliberaalsed ideed, mis destabiliseerivad väikerahvuse ja tema kultuuri tulevikuväljavaateid.

Ajaloo pöördehetked kas kiirendavad või pärsivad arengut. Kuid väikerahvale võivad nad saatuslikuks osutuda. Ka meie ajaloos on olnud ohtlikke aegu: ugandlaste asulade hõivamine latgalite poolt, ristisõdalaste invasioon ja kolonisatsioon, Põhjasõda ning laastav katk, *Landeswehr*'i ideoloogide püüe tuua Venemaa sakslased Baltikumi, hitlerlaste plaan meid Peipsi taha ja Valge mere äärde asustada, stalinistlikud küüditamised (totaalseks küüditamiseks nappis vaguneid) ning võõrastega ülerahvastamine, sekka ka volgasakslaste ambitsioonid 1970. aastatel ...

Sotsiaalteadlased on korduvalt osutanud, et tänane Eesti riik on varakapitalistliku rahaeliidi projekt, mis pärsib 80% elanike jätkusuutlikkust, sest meie ainelise ja vaimse kultuuri korrastatus ei vasta Euroopa tsivilisatsiooni praegusele astmele. Vastupidi, see lõhestab ühiskonda, võõrandab rahva riigist, tõrjub kodanikeühenduste osalust ühiskonna elus, röövib indiviidilt elumõtte ja pikemat aega toimides võib viia rahvuse hääbumisele.

Korrastatud kodanikeühiskond on Euroopa tsivilisatsiooni kõrgeim aste. Euroopa Liidu riikides on kodanike osalusel toimiv ühiskond, mis kindlustab valdavale enamikule nii ainelise kui vaimse hüveolu. Euroopa Liit ei kingi meile liitumisel hüvesid, kuid tema traditsioonid ja seadused, sh Euroopa Sotsiaalharta, saavad ka meie elu demokraatliku korraldamise mootoriks. Eesti vajab rahvuslikku lepet, kuid vaid Euroopa Liidu reeglistik, kaasotsustamise õigus ja koostöö teiste rahvastega garanteerivad leppe toimimise, annavad kindlustunde eesti keele ja rahvuse arenguks ning säilimiseks.

Eesti on Bologna Deklaratsiooni kaasautorina (1999) kindlustamas kõrghariduse laialdast kättesaadavust. Kuid eelkõige vajavad meie lapsed turvatunnet, senisest paremini tasakaalustatud sotsiaalset keskkonda, siis saavad õpetajad kasvatada neist loovaid, elumõtet tajuvaid isiksusi, kelle päralt on turvalise, vaimseid ja ainelisi vahendeid säästva kodanikeühiskonna loomine.

14. september on meie ajaloo pöördetk. Sel päeval ütleb **haritud** rahvas oma arvamuse Euroopa Liiduga ühinemise kohta. See on kindlasti „jah“-sõna.

Avaldus on edastatud EV Presidendi kantseleile, välisministeeriumile, Euroopa Liidu infokeskusele ja ajakirjandusele ning on ülal seltsi koduleheküljel

EESTI KODANIKUÜHISKONNA ARENGU KONTSEPTSIOONI RAKENDAMISEST

Kodanikeühendused ja avaliku võimu asutused kasutavad oma võimalusi Eesti Kodanikuühiskonna Arengu Kontseptsiooni (EKAK, Riigikogu poolt vastu võetud 12.12.2002), selle põhiseisukohtade, väärtuste, põhimõtete, tegevusprioriteetide, osapoolte õiguste ja kohustuste ning heade koostöötavade laialdaseks tutvustamiseks ja propageerimiseks. Avalik võim muudab kodanikualgatusliku sektori tegevusaluste ja -põhimõtete tundmise ametnike kvalifikatsiooninõuete lahutamatuks koostisosaks.

Vabariigi Valitsuse ja kodanikeühenduste esindajad moodustavad ühiskomisjoni EKAKi rakendamise tegevuskavade ettevalmistamise, elluviimise ja täitmise hindamise süsteemi käivitamiseks.

Riigikogu korraldab EKAKi elluviimise ja kodanikuühiskonna arengu arutamiseks igal teisel aastal vastavasisulise olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu.

Vabariigi Valitsuse ja kodanikeühenduste esindajate ühiskomisjon kodanikuühiskonna arengukontseptsiooni (EKAK) rakendamiseks loodi Vabariigi Valitsuse 9. oktoobri 2003 korraldusega.

Komisjon tegevuse eesmärk on tagada kodanikuühiskonna arengukontseptsioonis toodud prioriteetide ja põhimõtete elluviimine. Eesti kodanikuühiskonna arengukontseptsiooni kiitis Riigikogu heaks 2002. aasta detsembris. Kontseptsioon sõnastab kodanikeühenduste ja avaliku võimu partnerluse alused ja raamistiku kodanikuaktiivsuse elavdamiseks ja demokraatia tugevdamiseks Eestis.

Ühiskomisjoni kuuluvad kodanikeühenduste katusorganisatsioonide ja kodanikeühenduste tegevusega seotud ministeeriumide esindajad. Komisjonis on esindatud enamik Eestis olemasolevaid kodanikeühenduste valdkondi. Ühiskomisjoni juhib minister Jaan Õunapuu.

Ühiskomisjoni 29. oktoobril 2003 toimunud esimesel istungil moodustati töörühmad kodanikeühenduste alase seadusandluse, rahastamise ja statistika ning kodanikuhariduse valdkonnas praeguse olukorra analüüsimiseks ning tegevuskavade väljatöötamiseks.

Vabariigi Valitsuse ja kodanikeühenduste esindajate ühiskomisjoni tööd koordineerib ja teenindab siseministeerium. Lähem info: www.sisemin.gov.ee.

Eesti Rahvakultuuri Kesksetside Liit, mille liikmeks on Eesti Kultuuriseltside Ühenduse kaudu ka B. G. Forseliuse Selts, taotleb kodanikele avaramaid tegevusvõimalusi :

Lp. kultuuriminister hr Urmas Paet!

Eesti Rahvakultuuri Kesksetside Liit asutati 2000. a eesmärgiga ühiselt esindada Liitu kuuluvaid eesti rahvakultuuri keskseltse arendamaks omavahelist koostööd ja loomaks seltsiliikumisele võimalikult soodsat keskkonda, esindamaks neid valitsusasutustes, samuti kodumaa ja rahvusvahelistes organisatsioonides.

Liitu kuulub ligi 1500 seltsi (koorid, teatritrupid, folklooriansamblid) kokku ligi 100 000 liikmega, kes reaalselt kannavad meie rahvuskultuuri. Mitmed kollektiivid on oma loomepotentsiaaliga saavutanud sedavõrd kõrge taseme, et esindavad regulaarselt meie riiki välisfestivalidel ja – konkurssidel..

Rahvakultuuri arengut on aga kahjuks häirinud see, et eelnevad valitsused on celisarendanud professionaalset kultuuri, rahvakultuuri jätnud aga vaeslapse ossa.

Selline hoiak on väljendunud:

1. Kultuuri finantseerimise poliitikas – professionaalset kultuuri rahastatakse riigieelarve + fondide ja Kultuurkapitali professionaalse kultuuri valdkondlike sihtkapitalide kaudu, rahvakultuuri kõiki valdkondi vaid ühe sihtkapitali kaudu. Rahvakultuuri keskseltside kui rahvakultuuri peamiste kandjate riiklik toetus 2003. a on vaid 2 miljonit krooni!
2. Vaikivas hoiakus rahvakultuuri suhtes Eesti Raadios, ETVs, ajalehes "Sirp", kuigi tegemist on riigi poolt finantseeritavate avalik-õiguslike asutuste ja Kultuurkapitali poolt finantseeritava ajalehega.
3. Rahvakultuuriseaduse puudumises, mis määraks kindlaks riigi suhtumise rahvakultuurisse, selle arenguks vajaliku õigusliku keskkonna ning riigi, kohalike omavalitsuste ja seltside koostöö põhimõtted.
4. Keskseltside tegevuse sõltuvusse seadmisest projektitoetustest, kus otsused sõltuvad sageli projektide atraktiivsusest, mitte aga järjepidevuse hoidmisest ega tegevuseks vajaliku baasi olemasolust. Meil puudub mõistlik tasakaal tegevustoetuste ja projekti-põhise rahastamise vahel.
5. Rahvakultuuri arendamisega tegelevate inimeste väheses toetamises ja tunnustamises.
6. Tulumaksuseaduses seltside ehk nn. mittetulundusühingute võrdsustamises äriühingutega. Tulumaksuseadus ei stimuleeri seltside toetamist äriühingute poolt.
7. Rahvakultuuri institutsioonide killustatuses, kuna valdkondadega tegeleb palju organisatsioone, õppeasutusi, fonde jne, kellel on oma arusaam rahvakultuurist.

Ühinemine Euroopa Liiduga avardab meie võimalusi suhtlemiseks mitme-suguste rahvusvaheliste organisatsioonidega ja oma valdkonna seltsidega teistes riikides, osavõtuks rahvusvahelistest konkurssidest ja festivalidest, samuti juurdepääsu EL kultuuriprojektidele. Rahvakultuuri finantseerimise praeguse taseme juures ei saa me kahjuks neid võimalusi kasutada, sest meil ei ole võimalik tasuda liikmemakse, saata oma esindajaid teistesse riikidesse ja vastu võtta külalisi, samuti puudub meil võimalus omaosaluse katmiseks kultuuriprojektide puhul. Eesti Rahvakultuuri Keskseltside Liit tunnetab täit vastutust eesti rahvakultuuri arendamise eest. Me oleme võtnud endale vastutustundest tuleneva kohustuse eesti rahvakultuuri arengu nimel. Kui suudame eespool viidatud kitsaskohad rahva-kultuuri arenguteelt ühiselt kõrvaldada, oleks rahva tegevus tulemusrikkam ja meie rahvakultuur kui meie identiteedi alus kindlamalt kaitstud. Üksi me seda ei suuda.

Me loodame Teie mõistvale suhtumisele ja ühistööle rahvakultuuri arengu nimel. Oma valdkonna lahendamist vajavad probleemid esitab iga keskselts ise täiendavalt.

26. mail 2003

Valter Haamer,
Eesti Rahvakultuuri Keskseltside Liidu ja
Eesti Kultuuriseltside Ühenduse esimees

Valter Haamer

EESTI LASTEVANEMATE LIIDU SIHID JA TEGEVUSKAVA

Eesti Lastevanemate Liidu tegevuse eesmärk

Ainult ühel eesmärgil on mõte – poliitilisel. ELVL ei ole suhtlusklubi ega heategevusselts. ELVL-i eesmärk on sekkuda poliitikasse ning kaitsta laste ning lastevanemate huvisid riigi ja kohalikul tasandil.

Eesmärk liikmete jaoks: kujundada riigi ja kohalikku poliitikat vastavalt oma nägemusele.

Eesmärk ühiskonna jaoks: parem elu lastele ja seeläbi ka nende vanematele.

Taust

Üllatav, aga laste huvid on Eesti kodanikeühiskonna sektoris esindamata. Õigemini, mingil määral on esindatud erinevad äärmuslikud huvid: puudustkannatavad lapsed, lastekodulapsed, puuetega lapsed. Leidub ka aktiviste, kes tegelevad üksikprobleemidega, nt koolipiima või klasside valgustamisega. Üldrahvalik poliitiline mõõde aga puudub.

Lastevanemate esindusorganisatsiooni tegevus tuleb aktiveerida. Kuna lapsevanema esimeseks huviks on tema laste heaolu, siis võime lastevanemate ja laste huvide vahel näha otsest seost. Kuid kodanike esindusorganina on *vanemate* liit tõhusamgi kui *lapsi* kaitsev organisatsioon, sest avalikkusele on selge, et isa või ema on rohkem õigustatud laste huvidest rääkima kui mõni suvaline lastekaitsetegelane.

Seega: suur tühik on ootamas, et ELVL aktiivselt tegutsema asuks!

Millised on laste ja vanemate huvid?

Huvisid, isegi ühiseid huvisid, on palju ning kõigiga me tegelda ei jõua. Tuleb võtta selge fookus ning tegelda ainult ja üksnes sellega. Fookuses peaks olema laste olukord põhikoolis, sest: Koolis veedab laps suurema osa oma ajast, kuid vanemad ei saa seal toimuvat juhtida. Samas kujuneb põhikoolieas välja lapse isiksus, arenevad tema suhtlus- ja toimetulekuvõimed. Seega on äärmiselt oluline, et põhikoolis toimuva üle oleks vähemalt tugev ühiskondlik kontroll.

Põhikoolialine laps ei suuda ise enda eest seista. Üksinda on ka lapsevanemal raske midagi lapse kaitseks ette võtta, kuna koolil on ohtralt võimalusi igasuguse sekkumise eest lapsele kätte maksta. Riik on kehtestanud koolikohustuse, järelikult on riigil ka moraalne kohustus tagada laste heaolu koolis.

Praegune põhihariduse korraldus on ajast maha jäänud ning väga probleemne, seega jätkub Liidul nii tegevuspõldu kui ka vajadusel poliitilist toetust.

Sihtrühm on homogeensete huvidega (st laste kooliprobleemid on selles vanuses veel üsna sarnased), seega saab Liit keskenduda väikesele teemaderingile.

Sihtrühm on piisavalt suur – põhikoolis õpib 165 tuhat last; pere keskmist suurust arvestades võib oletada, et ka lapsevanemate arv on samas suurusjärgus.

Väärtused

Liidu aktivistid peavad liidu tegevuse osas lähtuma samadest väärtustest:

Isikuvabadus on primaarne, seda tohib piirata üksnes teiste vabaduse kaitseks, mitte aga majandusliku võrdsustamise, ametnike tegevusmugavuse või mõne muu eesmärgi nimel. See kehtib ka laste kohta.

Ilma lasteta pole riigil tulevikku. Järelikult peavad kulutused lastele olema riiklik prioriteet. Meie fookusest lähtuvalt on need riigi tasandil kõikvõimalikud kulutused laste kasvatamisele ja harimisele, kohalikul tasandil aga eelkõige nende vaba aja sisustamisele ja huviharidusele.

Hiindame kõrgelt isikupära ja individuaalseid erisusi. Kasvatus ei tohi olla suunatud standardiseerimisele, vaid peab arvestama igäühe eeldusi, võimeid, huvisid. Unifitseerida tuleb vaid sedavõrd, kui on hädavajalik, et tagada üleminek koolide ja kooliastmete vahel.

Lapsepõlv on iseseisev väärtus, mitte üksnes ettevalmistus täiskasvanueluks. Lapsel peab ka nüüd ja praegu hea olema.

Eluks ettevalmistamine ei koosne üksnes teadmiste omandamisest. Vastupidi, teadmised on ainus, mida saab alati kiiresti entsüklopeediast või internetist järele vaadata. Hea kohastumise aluseks on hoopis mõtlemisvõime, loovus, empaatia, suhtlusoskused, endaga toimetuleku oskus, õppimisoskus, moraalsed hoiakud.

Lapse elu määravad otsused peab ta saama võimalust mööda ise teha. Kui aga laps pole veel küps ise otsustama, siis on otsustusõigus loomulikult tema vanematel, seejärel aga tema oma õpetajal.

Last vähe või üldse mitte tundvad inimesed nagu aineõpetajad, sotsiaaltöötajad jne, võivad sekkuda ainult äärmuslikel juhtudel.

Eesti Lastevanemate Liit seisab ühiskondlike mehhanismide eest, mis loovad heaolu kõigile lastele, mitte üksnes erijuhtudele. Meie tähelepanu all on eelkõige tavaline perekond.

Oleme vastu mehhaanilisele iibepropagandale. Kui riik kutsus üles lapsi sünnitama, siis peab ta samavõrd mõtlema ka sellele, kuidas need lapsed saaksid üles kasvada võimalikult inimlikes oludes.

Materiaalset heaolu peame muidugi vajalikuks, ent ise selle teemaga ei tegele. Õnn ei ole rahas, vaid sõbralikes suhetes ja toetavas keskkonnas.

Probleemid

Valitsuse monopolse kohustusliku massikoolinduse suur triumf seisneb selles, et isegi parimate õpetajate ja parimate lapsevanemate seas on vähe neid, kes oskavad üldse ette kujutada, et asju võiks teha teisiti.

John Taylor Gatto, Ameerika haridustegelane

Probleemide kaardistamine saab olema üks Liidu pidevaid tegevusi. Enamikule lastele kool ei meeldi; paljud tunnevad ennast seal järjekindlalt halvasti. Koolist tingitud depressioonid ja muud tervisehäired on muutumas reegliseks.

Kool on rajatud eeldusele, et laps on „väike täiskasvanu“ 6x45 minutit liikumatult laua taga istumist aga ei vasta absoluutselt sellele, milleks laps on konstrueeritud.

Lastel praktiliselt puudub valikuvõimalus. Põhijoonest erinevaid koolitüüpe esindavad väga üksikud koolid, õppekavad on jäigad, seltskonda valida ei saa (viimane on eriti oluline koolivägivalla generaator).

Kool suretab lapse loomulikku uudishimu, loovust ja empaatiat.

Kool ei stimuleeri küsimuste teket, vaid edastab järjekindlalt sõnumit „vastus on siin, õpi pähe!“

Kool arendab üksnes algoritmilist mõtlemist, samas kui maailmas toimuvad valdavalt tõenäosuslikud protsessid. Koolipäev näeb välja nagu sisutute koosolekute jada.

Kool rikub laste tervist ja pidurdab kehalist arengut. Tundidepikkune laua taga kõssitamine, liiga raske seljakoti tassimine, pidev sund saavutada, hirm, emotsionaalne stress ja üldine ülekoormus loovad olukorra, mida üksikud võimlemistunnid palju leevendada ei suuda.

Kool on äärmiselt ebaefektiivne. Mentori-süsteemi puhul suudaks keskmine põhikooli-õpilane omandada kohustusliku programmi vähem kui tunniga päevas. Miks ometi peab ta siis iga päev lihtsalt raiskama 6 kuni 10 tundi oma aega, mida võiks kasutada hoopis iseseisvalt millegi eluks vajaliku omandamiseks? Mentori-süsteem ei pruugi olla rahaliselt võimalik, kuid mingi vahevariant selle ja praeguse asjakorralduse vahel peaks ikkagi leiduma.

Kool unifitseerib ning tekitab sõltuvat käitumist. Otsuste langetamist mitte ei õpetata, vaid pärsitakse: last harjutatakse vastuvaidlematult korraldusi täitma. Tänapäeva maailmas on selline sõltuv mõtlemine eriti ohtlik, kuna kiired muutused nõuavad initsiatiivi ning ümberorienteerumise võimet.

Lapsed on sunnismaised ega saa tegelikult kooli valida. Pearahasüsteem ei toimi.

Lapsed ega tegelikult ka mitte vanemad ei saa koolielus olulisi asju mõjutada. Õpilasmavalitsused tegelevad pidudega, hoolekogud kooli katusega. Koolitöö sisu – õppimine – on aga mõlema haardeulatusest väljas.

Kui koolipäev lõpeb, kaob riigi ja kohaliku omavalitsuse huvi laste vastu. Vaba aja sisustamine on üldiselt igauhe isiklik asi, huviharidust rahastatakse väga napilt.

Seadus suudab koolilastele ja nende vanematele väga vähe kaitset pakkuda. Riigikoolid kasseerivad häbematult õppemaksu, direktorid varjavad vägivalda, õpetajad saavad end laste peal karistamatult välja elada. Ammugi ei suuda seadus kaitsta lapsi ülalkirjeldatud süsteemivigade eest.

Mida teha?

Eesti Lastevanemate Liit kui kolmanda sektori organisatsioon peab osutama probleemidele ning nõudma poliitikutelt ja ametnikelt nende probleemide lahendamist. Ent Liit ei pea ise konkreetseid lahendusi pakkuma – see on spetsialistide ülesanne; kodanikeaktiiv tegutseb väärtuste tasandil.

ELVL saaks eelkõige olla *radikaalne kodanikeliikumine*. Me ei pea probleeme ja ideid esitama juba valmis kompromissidena; vastupidi, me peame need esitama ehedal ja radikaalsel kujul, et hilisema poliitilise protsessi käigus võiks sündida võimalikult hea kompromiss.

Radikaalne liikumine ei pea olema alati valitsusevastane. Kui näeme head algatust, siis loomulikult toetame seda. Valitsuse praegu kavandatav hariduspoliitika on paljulubav (täielik pearahasüsteem, individuaalsed õppekavad), kuid paratamatult kaob igast ideest mingi osa kompromisside käigus. Eesti Lastevanemate Liit kui radikaalse tiiva esindaja saaks anda valitsusele tuge, kallutades kompromisse õiges suunas, ent teisalt muidugi hoiaksime valitsust liigse pehmuse ja laisaksmuutumise eest.

Meetodid

Poliitilises tegevuses saame kasutada järgmisi meetodeid:

Võrgustikutöö. Kõige tõhusam on levitada ELVL maailmavaadet liikmetest ja nende tuttavatest koosneva võrgustiku kaudu. Isiklik veenmine on parim propaganda.

Info kogumine, valdamine, töötlemine. Tuleb olla kursis õigusaktide, riigi ja kohalike eelarvete ning tegeliku olukorraga. Eriti aga saada varakult teada kavandatavatest muudatustest ning avaldada neile oma toetust või vastuseisu.

Suhtlemine avalikkusega ja meediatöö. Võimalusi:

Poliitilised avaldused.

Prominentsete kõneisikute väljaastumised.

Isiklik suhtlus ajakirjanikega.

Pressiteated, pressiuütised.

Infomaterjalid.

Veeb.

Reklaam.

Poliitiline lobby Isiklik suhtlemine poliitikutega, kes teevad otsuseid. Eriti jõuliselt peab see toimima eelarvete menetlemise ajal.

Aksioonid. Avalikud üritused, demonstratsioonid, piketid, kõnekoosolekud jne.

Liikmed

Praegu on Eesti Lastevanemate Liidul 112 liiget. Liikmeskonda tuleb tublisti suurendada, et olla esindusorganina tõsiseltvõetav. Liikmehõive peab olema Liidu esimene tegevus.

Informatsiooni Liidu kohta, Liidu põhikirja ja liitumisavalduse ankeedi leiab Liidu koduleheküljelt aadressil www.laps.ee (liitumisavalduse võib saata Liidule ka elektrooniliselt). Seal on ka materjale 8. veebruaril 2004 Liidu poolt Tallinna Draamateatris korraldatud konverentsi "Vanemad kooli!" kohta. Liidu list asub aadressil vanemad@lists.ut.ee. Nagu Forseliuse Seltski kuulub Eesti Lastevanemate Liit Eesti Kultuuriseltside Ühendusse ning on oma esimehe kaudu MTÜ Eesti Haridusfoorum liige.

Postiaadress: Ago Künnap / Tartu Ülikool / 50090 TARTU.

Telefonid: 7 375 221, 53 930 565.

Meiliaadressid: kunnap@ut.ee ja ene.kynnap@laps.ee.

Lapsevanemad ja nende probleemidest huvitatud, astuge Eesti Lastevanemate Liitu, et üheskoos saavutada meie õilsad sihid!

Eesti Lastevanemate Liidu esimees, Tartu Ülikooli uurali keelte professor Ago Künnap

KÕIKI LAPSI ARENDAV KOOL

Eesti hariduse üheks probleemiks on õpilaste suur väljalangevus koolist. Küllaltki suur osa õpilastest ei omanda isegi põhiharidust. Põhihariduseta inimene jääb aga ühiskonnas üsna lootusetusse seisu, kuna tal on raske leida tööd tänapäeva infoühiskonnas. Üheks väljalangevuse põhjuseks on õppetöö sisu ja korraldus üldhariduskoolis, kus pole loodud tingimusi, mis soodustaksid kõigi kooliminejate edukat õppimist. Tuleb tõdeda, et päheõppimisele ja ülesütlemisele rajanev koolisüsteem ei sobi suurele osale lastest. Koolis ei hinnata õpilaste loovust ega mõtlemisioskust ning seetõttu jäävadki loovus ja kriitiline ning süsteemne mõtlemine lastel sageli välja arendamata. Selleks, et kaasa aidata Eesti hariduse kitsaskohtade likvideerimisele, peame muutma nii õppetöö sisu kui ka meetodeid, luues sobiva õpikeskkonna kõigile õpilastele.

Õppetöö koolis peab olema suunatud teadusliku mõtteviisi kujundamisele lastes ning arendama neis kõrgemat järku kognitiivseid oskusi: süsteemset ja kriitilist mõtlemist, probleemide lahendamise oskust, küsimuste esitamise oskust, otsustusvõimet, seega kujundama neist kõikides elusfäärides iseendaga toimetuleva ja pidevõppeks valmisoleva isiksuse.

Uued seisukohad õppimise käsitluses, aga ka selle määratlemisel, kes on võimeline õppima, muudavad oluliselt õppetöö läbiviimist koolis. Lapsed, kellel on olnud raskusi koolis, võinuks elus hästi edasi jõuda, kui koolis oleks kasutatud neile sobivaid õppimis- ja õpetamismeetodeid. Samuti on tõestatud, et ka need, kes on olnud edukad sajandeid stabiilselt toimivas traditsioonilises koolisüsteemis, võinuks efektiivsete õppimis- ja õpetamismeetodite rakendamise korral omandada teadmisi, oskusi ja hoiakuid, mis oleksid nende saavutusi tunduvalt suurendanud.

Kaasaegne õppimisteadus rõhutab ülemineku vajadust arusaamisega õppimisele. Õpilasel on sageli piiratud võimalused ainest aru saada või seda lahti mõtestada, sest õppekavad on suunatud pigem mälule kui arusaamisele. Õpikud on üle koormatud faktidega, mis on ette nähtud meeldejätmiseks, samuti enamus teste kontrollivad õpilase võimet fakte meeles pidada. Samas ei eita kaasaegne õppimisteadus, et faktiteadmised on mõtlemise ja probleemide lahendamise seisukohalt olulised. Olulisuse omandavad aga faktiteadmised kontekstis, kus teadmised ei ole pelgalt faktide seosetu jada, vaid need seostatakse õppimise käigus omandatud kontseptsioonidega. Seoste tunnetamine vähendab oluliselt päheõpitavate faktiteadmiste hulka, suurendab integratiivset arusaamist õpitavast ning võimet teadmisi üle kanda uude konteksti.

On palju räägitud laste koolivalmidusest. On selge, et koolivalmiduse määravad kodu- ja alusharidus. Kui need jäävad kesiseks, võib laps oma arengus olla kahe kuni kolme aasta võrra taga keskmisest kooliminejast. Samuti võib laps hea eelhariduse korral olla oma arengus samavõrra ees. Tegelikult ei ole aga tervete laste võimekus koolimineku eas oluliselt erinev. Praeguse koolisüsteemi juures sõltub laste edukus koolis suures osas sellest, millise kodu- või alushariduse nad on eelnevalt saanud. Esimese klassi õpetaja on praktiliselt liitklassi õpetaja, kes tegeleb erineva koolivalmidusega lastega. Tuupimisele ja faktikesksele õppele rajanevas õppimise paradigmas on kõigi laste kaasamine õppesse väga raske, ma arvan, et peaaegu võimatu. Ainekeskse õppe korral on, sõltuvalt kodu- ja alushariduse tasemest, õpilaste individuaalsete vajaduste arvestamine võimalik õpilaste jaotamisel klassidesse tasemet järgi või õpilaste klassisisene jagamine rühmadesse.

Kõigi õpilaste samaaegne arendamine osutub võimalikuks käelisele tegevusele baseeruva suunatud uurimusliku õppe rakendamisel, mis kaasab kõik õpilased õppeprotsessi ja annab neile võrdsed võimalused arenguks. Selle meetodi puhul on kõik lapsed, sõltumata oma eelteadmistest, haaratud õppeprotsessi. Uurimuslik õpe säilitab ja arendab edasi lastele nii omast uurimuslikku käitumist, seejuures arendades nendes loovust, otsustusvõimet, suhtlemisioskust, kirjalikku ja suulist väljendusoskust, sotsiaalseid pädevusi, kujundatakse hoiakuid jne. Õpilased õpivad klassifitseerima, süstematiseerima, võrdlema, modelleerima, ekstrapoleerima, diagramme ja graafikud koostama juba esimestes klassides. Nende elementaarsete oskuste puudumist heidame ette suurele osale tänastele koolilõpetajatele ja üliõpilastelegi.

Selleks, et minna üle arusaamisega õppimisele on vaja koostada uusi õppevahendeid ja õpetajaraamatuid, õpetajatel on vaja saada uutele meetoditele vastavat täienduskoolitust.

Paljud riigid nii Euroopas kui ka kogu maailmas on mures oma ajast maha jäänud koolisüsteemi pärast. Euroopas on loomisel kuuest raamprogrammist finantseeritav võrgustik teadusõppe ja

tehnoloogia õpetamiseks koolis, mis baseerub uurimuslikule õppele. Üleeuroopalise võrgustiku loomist juhib Nobeli preemia laureaat George Charpak Prantsuse Teaduste Akadeemiast. Euroopa Liidu kandidaatriikidest osalevad esimeses etapis Eesti ja Ungari, kus on alustatud uurimusliku õppe rakendamisega koolis.

Mitmetel õpetajate ja haridustegelaste kokkusaamistel kurdetakse distsipliini üle koolides. Kui õppetöö on huvitav ja lapsi kaasahaarav ning nende uurimuslikku käitumist toetav, siis distsipliiniga probleeme ei ole. Väheneb ka probleemsete laste hulk, samuti koolivägivald. Uurimuslik õpe suunab kooli tegevust probleemide põhjuste likvideerimisele, mitte tegelemisele tagajärgedega (koolivägivald, väljalangevus, probleemsed lapsed, distsipliin, jm). Uurimuslik õpe loob eeldused, et eelpool nimetatud probleeme koolis ei tekiks ja kõik kooliminejad oleksid suutelised arenema vastavalt nende võimetele.

Olen veendunud, et uurimusliku õppe rakendamine Eesti koolides on üheks oluliseks sammuks haridusparadigma muutmisel, mis oluliselt suurendab õppijate aktiivsust õppeprotsessis ja koolitundide efektiivsust. Kuna hariduse “pudelikael” on alusharidus ja põhihariduse esimene aste, siis vajame eelkõige avastusõpet just alushariduse tasandil ja põhikoolis.

Praktilised kogemused juba uurimusliku õppe rakendamist alustanud riikdes näitavad, et käsu korras ja valitsuste otsustuste tasandil pole uuele paradigmat baseeruva õppesüsteemi rakendamine osutunud võimalikuks. Uue paradigma rakendamine koolis on edukas, kui seda toetavad nii omavalitsus, kooli juhtkond kui ka õpetajad ning nende koolitajad. Oleme alustanud käelisele tegevusele baseeruva suunatud uurimusliku õppe rakendamist Võrumaa, Järvamaa ning Tartu koolides. Esimesed tulemused on rõõmustavad. Lapsed on tundides aktiivsed, nende teadasaamissoov ja kaasalöömine suurenevad kõikides tundides ning kiireneb ka kõikide laste areng.

ELVE VOLTEIN

Tartu Ülikooli õpetajate seminari eesti keele algõpetuse metoodik

LASTEGA AJALEHTI LUGEMA

Miks?

Eks ikka sellepärast, et nad tulevikus sellega hakkama saaksid. Võib-olla nad pärast kooli ei loegi midagi muud kui ajalehti. Ükskõik siis, kas elektroonilisel kujul või paberkandjal.

Tänapäeval räägitakse juba MEEDIAKOOLITUSEST ja isegi MEEDIAKIRJAOSKUSEST. Ajaleht on vaid üks meedia liike, samas kõige pikema olemiskogemusega. Kõik teised meedianähtused: raadio, televisioon, kino ja arvuti on hilisemad või päris uued. Praegu on ajaleht paberkandjal veel hästi kättesaadav ja seepärast peaksid nii lapsevanemad kui õpetajad lapsi ka sellesse maailma viima. Õigupoolest ära kasutama suurepäraseid lugemis-rääkimisvõimalusi, mida kodus leiduv ajaleht pakub.

Kuidas siis?

Kõigepealt eeskuj. Kui lapsevanem soovib, et ta laps kiiresti ja valutult lugema õpiks, peab laps nägema lugevat inimest. Siis ta tuleb ka vaatama, mida ema või isa selle ajalehega teevad. Laps märkab kõigepealt pilte. Ja ongi käes õige aeg kõnearenduseks: osutate pildile ja ütlete, mis sellel on. Algul üksiksõnad, siis väljendid: punane auto, lõbus poiss ... Ajalehest võib kergesti ka tähed selgeks saada. Neid on seal eri suuruses ja erineva šriftiga. Otsitakse lapse nimetähti, emme ja issi tähti – ikka kõike, mis lapsele tähtis ja lähedane; algul suuremas kirjas tähti ja siis väiksemas; algul suurtähti ja siis väikesi trükitähti. Aga mitte palju korraga ega käsu peale. See on lihtsalt intelligentsete inimeste väike igapäevane vestlus nii öelda “töö käigus” Kui hulk sõnu ja mõisteid on lapsel teada, mitmed tähedki tuttavad, võib proovida lühikesi sõnu näidata ja teatada: see sõna on MEES. Nii see kirjutatakse. Veerimine on esialgu raskem tegevus. Prooviks võiks lühemaid sõnu õpetada täissõna meetodil ja rõõm on kindlasti mõlemapoolne, kui lapsevanema kõrval pere noorliige ka mõned sõnakoodid lahti muugib ja teatavale tähereale osutades ütleb: “See on MEES” Mäletan, et mu kolleegi poeg luges suvel enne kooli “Sirpi ja Vasarat”

Kooliajal

Kui aga kodus pole lapsele sellist lehelugemist võimaldatud, peab õpetaja alustama alguste algusest. Tegelikult on küll olemas õpikud ja töövihikud, kuid ajaleht on igal päeval UUS. Seal on nii palju erinevaid tekstitüüpe ja need on elust enesest. Lapsed tunnevad vägagi huvi, mis nende ümber toimub. Televisiorireklaam on isegi nelja-aastasele “pähe peksnud” mõtted pensionisammastest. Õpetaja ülesanne on hakata kujundama muu kirjaoskuse kõrval ka meediakirjaoskust, ehk siis- kuidas ja mida ajalehest otsida ja kuidas kirjutatud mõista. Just see viimane on oluline ja vajab algaja lugeja puhul üsna palju harjutamist. Muidugi paraneb pideva lugemisharjumuse käigus ka üldine lugemisoskus. Soomes on ajaleht algklassitunnis olnud pikka aega ja see võib olla üheks põhjuseks, miks Soome lapsed saavutasid ülemaailmsel lugemisvõistlusel silmapaistvalt häid tulemusi.

Soome kogemusi

Ajalehe kasutamise kohta koolitunnis on Soomes avaldatud mitmeid metoodilisi materjale. Rõhutatakse, et meediakirjaoskuse õpetamise võtab ette vaid HEA ÕPETAJA. Aga kes ei tahaks olla hea?

Klassiõpetaja piirdub põhiliselt kolme teemavaldkonnaga:

A. Tunne meediat. Selles antakse ülevaade meediast laiemalt ja eraldi trükimeediast. Tutvustatakse erinevaid ajalehti ja selgitatakse, kellele need on mõeldud (maaelanikele, linnarahvale, noortele, pensionäridele, lastele, naistele, meestele, erinevatele huvirühmadele, erinevatele regioonidele või kogu vabariigi elanikkonnale). Pisut puudutatakse ka ajalehtede kujunemislugu (kõige vanem, esimesed pildid ja kuulutused ajalehtedes jne). Lähemalt tutvutakse antud klassi lastele kõige sobivama ajalehega (lasteleht, piirkonnaleht või mõni ametlikult tunnustatud ajaleht). Selle lehe põhjal selgitatakse ajalehtede üldist ülesehitust (mis esilehel, mis viimasel, kuhu paigutatakse juhtkiri, kuulutused või teated, kuhu uudised teemade kaupa, pildid). Lapsed saavad huvitavaid ülesandeid: jälgida ja koguda esilehuudiseid, lõigata lehest välja kõige huvitavam jutt, sarjapilt, kõige põnevam uudis. Tulemusi võrreldakse omavahel. Kinnistava tööna paigutatakse õigele leheküljele õpetaja poolt välja lõigatud ja nummerdatud materjalid. Samuti võidakse koostada oma väljalõigete põhjal uus – OMA-leht, millele mõeldakse uus nimi ja uued leheküljepealkirjad.

B. Vaata info taha!

Lähtutakse informatsioonist, et uudis on tavaliselt *suhteliselt tõene*.

Võrreldakse erinevates lehtedes ilmunud enam-vähem sama uudist ja püütakse mõista, kuidas ajaleht soovib lugejat MÕJUTADA. Tekstianalüüsi tulemusena selgitatakse välja, millised vahendid on meedial avaliku arvamuse kujundamiseks ja kelle teenistuses oletatavasti üks või teine väljaanne on. Asi saab selgemaks, kui proovitakse ise mingit uudist kirjutada. Sellega minnakse juba kolmandale teemale.

C. Katseta oma oskusi!

Uudise ülesehituse kohta antakse algul väga lihtne seletus: 3 M ja 3 K. See tähendab, et tekst peab andma vastuse küsimustele: mis? kus? millal? kuidas? kes? miks? Uudise sõnastus on lühike ja pealkirjas on öeldud kõige olulisem. Isegi teise klassi õpilased oskasid sellistel tingimustel uudisteksti kokku panna. Ka pealkirjad olid “nagu päris”, näiteks “Lumememme mõrv”.

Paralleelselt oma kirjutamiskatsetustega jätkatakse “päris” uudiste vaatlust: kust tulevad uudised (erinevad uudisteagentuurid maailmas), mida on maailmas juhtunud (kantakse märksõnadega uudised maailma kaardile), jälgitakse mõne uudise korduvat esinemist erineva päeva lehtedes (olenevalt info hulgast, mida asja kohta teada saadakse) ja lõpuks treenitakse uudisevaistu: milline võiks olla uuritava ajalehe HOMNE esilehekülje uudis. Et lugemine lastele veelgi põnevam oleks, sõlmitakse vahel kihlvedusid: millises suunas üks või teine uudis võiks edasi areneda. Eesti ajakirjanduses on olnud ka mõned teemad, mis on leidnud korduvat kajastamist. Näiteks karupojad, kes Venemaal metsaottideks õppimas käisid; rabapistrik, kes Lasnamäe korteris elas ja lõpuks loomaaias suri; Alatskivi loss, mis Soome kodanikult tagasi võeti ja mida kohalike jõududega taastama hakati ... Kui paar teadet mingil teemal on olemas, siis on huvitav uudise võimalikku käiku edasi ennustada ja kihlvedusidki sõlmida.

Jutud

Ajalehed on põhiliselt küll mitmesuguste uudiste levitamiseks, kuid lugemismaterjalina pakuvad need muudki huvitavat: on artiklid, juhtkirjad, vested, kolumnid, reportaažid, intervjuud, arvustused ... Siin on õpetaja otsustada, mis võiks tema klassile huvi pakkuda ja millist tööd nende tekstidega teha. Koolikirjandi kirjutamise eelharjutuseks sobib tekstide ja pealkirjade kokkusobitamine koos oma arvamuse põhjendamisega. Arutlusoskust õpetab võte, kui ajalehetekstis kriipsutatakse sinisega alla need seisukohad, millega lugeja on samal arvamusel, ja punasega need, mille suhtes ollakse erineval seisukohal. Lõpuks tuleb jällegi oma arvamust põhjendada. Heaks lugemismaterjaliks on ka olukorrad teemal "Pilt valetab". Sellisel juhul on eesmärgiks välja selgitada, mis osas erineb sõnaline ja pildiline info. Pildiinfo kaudu võib kergemini mõista ka lugeja mõjutamisvõimalusi. Vaadeldakse suuri, ülisuuri, väikesed ja keskmisi pilte ajalehes ning püütakse mõelda, MIKS on pildipinnaga nii toimitud. Vahel võib pildil olla hoopis teine sõnum kui kirjutatud tekstis.

Ajalehe praktiline külg

Mõnikord on kohalikku ajalehte kohe väga vaja. Näiteks siis, kui tahad laupäeva õhtul kuhugi minna, aga ei tea, milliseid võimalusi sulle pakutakse: või tahad vaadata televiisorit, aga pole saatekava käepärast: või tahad õppida jalgpalli, klaverit või moderntantsu, aga ei tea, kes ja kus õpetab. Siis on hea ajalehest vastavat teavet koguda. Soome lastele antakse päris huvitavaid ülesandeid. Näiteks "Tema elu lugu". See eeldab, et lõigatakse ajalehest välja ühe inimese surmakuulutused ja taastatakse niiviisi saadud info põhjal selle inimese elulugu: kui vana, kas perekonnainimene, mitu last, kus töötas, kes naabrid, sõbrad, sugulased... Teine väga eluline ülesanne on "Kuluta tuhat krooni!" Seda tehakse rühmatööna. Mõeldakse välja, mida nende rühm osta tahab (mida ON VAJA osta) ja siis leitakse ajalehtede abil infot, KUST saab seda kaupa kõige soodsamalt. Hiljem võrreldakse rühmade "ostude" tulemuslikkust ehk kes oma raha eest kõige rohkem ja kasulikumalt ostis. Nii aitab ajaleht teha harjutusi iseseisvaks eluks.

Isegi VANA ajaleht pole kasutu. See võib olla raha klassiekskursiooniks ja vanapaberina uuesti kasutusele võetuna päästab see metsa maharaiumisest.

Kokkuvõtteks

Ajaleht võib osutada vägagi vajalikuks ja huvitavaks materjaliks lapse arendamisel nii kodus kui koolis. Ajaleht annab põhjust pereliikmetel lapsega suhelda, talle tähti ja lugemist õpetada. Koolilapsel aitab ajaleht lugemisoskust treenida ja mõista, mis toimub lapse ümber iga päev. Nii et lapsega ajalehte lugeda pole kunagi liiga vara.

ENN LIBA

Kambja Ignatsi Jaagu Kooli direktor

UUS VÕIB OLLA KA UNUSTATUD VANA

Igasuguse koolireformi ja ümberkorralduse lähtekohaks peaks olema koolide olukord. Teadaolevalt on Eestis 604 üldhariduskooli, seega 604 erinevat olukorda, taset, võimalust ja reformiteed. Reformimiseks on vaja leida koolide ühisosa, mida on kõige lihtsam ühteviisi muuta. Teiselt poolt on igal koolil eripära, mida saab muuta ainult kohalikke olusid tundes.

Algkool võib olla 3-, 4- või 6-aastane. Klassiõpetajate arv vastab klasside arvule, lisaks kooli teenindav personal. Kambja Põhikoolis töötab kaks algkooliklassi "Hea alguse" programmi järgi. Nende juurde kuulub veel abiõpetaja.

Demograafilisest olukorrast tingitud õpilaste vähenemine annab tunda just kooliastujate puhul. Kambjas on viimastel aastatel kooliastujate arv langenud 20-lt 15-le, paari aasta pärast on vallavalitsus sündimust arvestades prognoosinud kooliastujate arvu märgatavat tõusu. Kasvanud on naaberalgkoolidest 4.–5. klassi tulijate arv.

Õpilaste arv kipub väiksem olema maakohtades, kus luuakse liitklasse. Liitklasside õpetamise propageerijatena on tuntuks saanud Eha ja Lembit Jakobson Kambja valla Unipiha Algkoolist. Liitklassid on ka Kambja valla Kuuste Põhikoolis.

Palgaraha arvestamise aluseks võiks võtta klassikomplektide arvu, sest klassiõpetaja töötab ühes klassiruumis ühe klassiga. Klassikomplektide arvu saab reguleerida koolikorraldusseadustega ja kohalike kokkulepetega.

Progümnaasiumi osas tuleb seoses aineõpetusega juurde hulk aineõpetajaid. Üks ja sama õpetaja peab sageli õpetama erinevaid aineid. Õpetajale normkoormuse andmine on raskendatud ainetundide arvu erinevuse ja õpetajate erinevate oskuste tõttu.

Kambjas töötab 14 õpetaja ametikohtal erineva koormusega 20 inimest. Siit pidev vajadus korraldada olemasolevatele õpetajatele taseme-, ümber- ja täiendusõpet. Tasemeõppe on meil läbinud kuus õpetajat, kolm õpib veel ülikoolis, neist üks magistrantuuris. Koolis on kaheksa vanemõpetajat. Õpetajate täienduskoolitus on meil muutunud igapäevaseks. Võimalust õppida õpetajaks oleme pakkunud kohapeal elavatele kõrgharidusega spetsialistidele. Kõrgkoolid valmistavad ette ka mitme aine õpetajaid, mis on väikesele maakoolile eriti hea võimalus.

Tegelikult tuleb põhikoolis klassikomplektide arvu järgi kinni maksta aineõpetusega seotud kulud, mis ei sõltu ainult õpilaste arvust.

Erinevate koolide ühisosa alg- ja põhikoolis on riiklikule ainekavale vastav klassitundide arv ja koolis töötavate klassikomplektide arv. Klassikomplekti õppe maksumuse on kooliastmeti võimalik välja arvutada ja selle võib võtta kooli õppetöö rahastamise aluseks.

Kuna põhiharidus on Eestis kohustuslik, on mõistlik õpilase õppimisega seotud kulutusi riiklikult finantseerida. See tähendab õpilasele tasuta töövihikuid, koolitarbeid, koolitoitu, transporti, tasulise huvihariduse kinnimaksmist.

Praegu kasutatavat õpikute ja täienduskoolituse raha ning palgaelarvet klapitatakse etteantud koefitsientidega.

Samas ei saa kooli majanduskulusid juba ammu siduda koolis õppivate õpilaste arvuga. Majanduskulud sõltuvad kooli käsutuses olevate (klassi)ruumide arvust: saalidest ja võimlastest, staadionidest, ainekabinettidest, töökodadest. Kõige odavam on majandada koolimajaks ehitatud hoonet. Maal on küllalt palju koolideks kohandatud hooneid (mõisahooned, majandikeskused jne), mida on kulukas käigus hoida.

Kooli kapitaalremondi ja uute koolide ehitusraha ei ole võimalik õpilaste pearahasüsteemi kasutades koguda. Kambja uut koolimaja on vahelduva eduga ehitatud viis aastat, kasutusele saame hoone võtta aga alles pärast ehituse täielikku valmimist. Loodame, et tuleval aastal.

Praegusesse koolide rahastamissüsteemi on sisse kirjutatud konflikt, mille põhjustab omavalitsuste vaheline arvlemine majandussummade saamiseks õpilase elukohast lähtudes. Ka ajakirjanduses on kajastatud (kohtu)vaidlusi Tartu linna ja Tartumaa omavalitsuste vahel.

Koolitöö korraldus tuleb uuesti siduda riigi vajadustega ja garantiidega, mida koordineerib ja kontrollib maavalitsus ja omavalitsuste liit. Arvestada tuleb ka lapsevanemate soovide, õpilase isiksuse, õpetajate tasemega.

Jääb ajaloost tuntud tee korraldada kooliharidust: omavalitsuse tasandil otsustatakse riiklikest normaktidest lähtudes kooli pidamine, selgitatakse välja koolitulijad, otsustatakse koolitöö korraldus. Esitatud andmete põhjal koostatakse kooli aastaeelarve. Maavalitsus koostöös ministeeriumiga suunab taotlused koolide töö finantseerimiseks riigieelarve koostajatele.

Õpetajate Leht, 12.12.2003

ENTUSIALISTLIKUD NOORED MUUDAVAD MAAILMA

“Ta tuleb tunni aja pärast!”, kõlab hää telefonitorus. Inimesed tõttavad, teevad viimaseid ettevalmistusi ning varsti saabub kauaoodatud hetk, mil kontori uksest astub sisse naerata indialane ja tervitab: “Hello!” “Welcome to Estonia!” kajab noorte hääle koor talle vastu. Möödub tund ja indialane jõuab rääkida juba mitmendat korda, kuidas reis möödus ja kui hea meel on tal lõpuks Eestis olla. Aga vastuvõtt ei kesta kaua, juba järgmisel päeval tuleb noorel mehel alustada tööd ühes Eesti IT-firmas. Kõik see on võimalik tänu seltskonnale entusiastlikele tudengitele, kes selle asemel, et rahulikult raamatukogus õppida või lõbutseda tudengipidudel, tegeleb millegagi, mis kannab nime AIESEC.

Sellel kevadel tähistab üliõpilasorganisatsioon AIESEC oma 15. tegevusaasta täitumist. See oli 1989. aasta suvel, kui 5 Tartu Ülikooli noormeest asutasid AIESECi Tartu kontori, toona veel Nõukogude Liidu koosseisu kuuluvas Eestis. Nüüd, 15 aastat hiljem, on AIESEC üks edukamaid isemajandavaid üliõpilasorganisatsioone vabas Eestis. AIESECi kontorid asuvad Tallinnas ja Tartus, ühendades ligi sadat üliõpilast, kelle igapäevaste tegemiste hulka kuulub õpingute kõrval tudengite ja ülikooli vastset lõpetanute rahvusvahelise praktikavahetuse korraldamine.

Pärast Teist maailmasõda tuli grupp Euroopa tudengeid mõttele, et soodustades erinevate rahvaste teineteisemõistmist ja tolerantsust võõraste kultuuride suhtes, saaks vältida rahvastevahelist vaenu ja ära hoida sõdu, mis maailma nii pikalt kurnanud olid. Elades ja töötades teise rahva ja kultuuri keskel, õppides tundma nende igapäevaelu rööme ja muresid, on võimalik kogeda, et asjad võivad olla teisiti, kui oleme harjunud nägema ning mis meie jaoks on loomulik, pole seda hoopiski kellegi teise jaoks. Sellest üllast mõttest kasvas välja üliõpilaste praktikavahetuse korraldamise idee.

Algselt oli AIESEC majandusest huvitatud tudengite organisatsioon. Seda tähendab ka organisatsiooni algne prantsuskeelne nimi: “*Association Internationale des Etudiants en Sciences Economiques et Commerciales*” (Rahvusvaheline majandusüliõpilaste ühendus). Praeguste liikmete hulgast leiab nii riigiteaduste tudengeid kui ka inglise filolooge, mistõttu kasutatakse ka organisatsiooni nimena ainult esialgse nime akronüümi.

Pärast ülikooli tööle – Türki? Colombiasse?

Kaks korda aastas korraldab AIESEC konkursi Eesti tudengitele ja vastlõpetanutele, kes on huvitatud kultuuri- ja töökogemusest välismaal. Liikmete ülesanneteks on korraldada infoõhtud ja vestlused soovijatega. Lõplikku valikuprotsessi kaasatakse ka suuremate ettevõtete või asutuste personalijuhte, mis ühest küljest aitab tagada, et välja valitakse parimad kandidaadid, samas annab see kõigile osalejatele huvitava kogemuse, mida hilisematel töövestlustelgi edukalt kasutada saaks.

Kui sobivad kandidaadid on välja valitud, korraldavad AIESECi liikmed praktikantidele erinevaid koolitusi ja ettevalmistusseminare teemadel, kuidas tutvustada Eestit, hakkama saada kardinaalselt teistsuguses keskkonnas – ühesõnaga kõike, mida välismaale minejal vaja võiks minna. Samuti viiakse praktikandid kokku juba praktikalt naasnutega, kes jagavad omi muljeid, kogemusi ja soovitusi, millest kasu võiks olla.

Paralleelselt ettevalmistusprotsessiga otsivad liikmed AIESECi andmebaasidest praktikandile sobivaid tööpakkumisi. See hetk, kui AIESECi liige kosjamooriga ettevõtte või asutuse praktikandiga kokku sobitab, on üks meeldivamaid sündmusi ja tähistab olulist verstaposti kogu protsessis.

Kultuurikogemusele vastuminevale praktikandile antakse kaasa Eestit tutvustavaid materjale. Eestisse jäävate liikmete ülesandeks on välismaale saadetud kaasmaalastega ühenduse pidamine, et jälgida nende käekäiku ning kui nad kord tagasi kodumaale naasevad, siis nad uuesti vastu võtta. Traditsiooniliselt toimub seejärel hubane koosviibimine, kus praktikant räägib oma läbielamistest ja jagab muljeid.

AIESECI 15 tegevusaasta jooksul on saadetud meie tudengeid kõikvõimalikesse eri paikadesse kõikides maailmajagudes, sealhulgas enamustesse Euroopa riikidesse, aga ka Türgi, Colombiasse, Ghanasse, Austraaliasse jm.

Värsket verd töökollektiivi – miks mitte Peruust?

Teine pool AIESECI liikmetest praktiseerib müügitööd, eesmärgiga leida ettevõtteid ja asutusi, kes on valmis ja huvitatud pakkuma tööd välisriigi tudengitele. Liikmed käivad kohtumas ettevõtete juhtidega, rääkides neile AIESECI praktikavahetusprogrammist, pakutakse välja ideid, kuidas välismaalt pärit tudeng võiks ettevõttele kasulik olla ja kuidas teda antud firmas rakendada võiks.

Tihtiilugu näevad ettevõtete juhid praktikandi palkamise näol võimalust aidata töötajatel praktiseerida tänapäeval nii vajalikku inglise keelt või siis tuua kollektiivi värskust noore ja huvitava inimese näol. Samuti on AIESECI praktikandis nähtud võimalust palgata erialaspetsialist, seda eriti infotehnoloogia valdkonnas.

Kui huvitatud firmad on leitud, hakatakse AIESECI andmebaasidest otsima sobivat tudengit välismaalt, kellele tuleb organiseerida Eestis töötamiseks vastavad dokumendid ja sobilik elukoht. Kogu Eestis viibimise ajal on AIESECI ülesandeks praktikandi eest hoolitseda, sealhulgas kaasates teda erinevatesse tegemistesse ja korraldades väljasõite Eesti kaunitesse paikadesse.

AIESECI praktikandid on töötanud Falck Lõuna-Eestis, Eesti Raudtees, Krediidipangas PricewaterhouseCoopersis, Viisnurgas, Archimedese sihtasutuses jt. Praktikandid ise on olnud samuti kõikidest maailmajagudest, Ameerikast Jaapanini, Siberist Uus-Meremaani.

Teeme ise!

Lisaks praktikavahetuse korraldamisele pakub AIESEC oma liikmetele ka organiseerimiskogemust. Kõik üritused, sealhulgas koolitused ja konverentsid, korraldavad liikmed ise. Tuleb leida koht, rahastajad, suupisted kohvipausideks, aga valmistada ette ka päevakava, otsida esinejad ja koolitajad. Aasta jooksul korraldatakse kuni kolm konverentsi koostöös Läti ja Leeduga, AIESECI aastakonverents ja mitmeid AIESECI siseseid seminare.

Suurimaks Eestis korraldatud konverentsiks oli 2003. aasta märtsis toimunud “International Presidents Meeting” kus Tallinnasse tulid kokku AIESECI esindajad rohkem kui 84st maailma erinevast paigast. Konverentsi suursündmuseks oli Kultuuride mess Saku Suurhallis, kus riikide esindajad tutvustasid oma kodukandi kultuuri ja tavasid, sööke ja jooke ning seda kõike käis oma silmaga kaemas rohkem kui 2000 huvilist. Lisaks on AIESECI liikmetel võimalus kaasa lüüa ka teiste riikide konverentside korraldamisel. Nii on eestlased aidanud korraldada AIESECI Põhjamaade juhtimisseminari Rootsis ja peatselt minnakse nõu ja jõuga appi Ghanasse.

Eesti on väike – aga maailm?

Võimalus maailma näha on üheks peamiseks põhjuseks, mis muudab AIESECI oma liikmetele atraktiivseks. Erinevad konverentsid ja seminarid eksootilistes paikades, AIESECI sisene praktikavahetus, mis võimaldab liikmetel veeta paar kuud mõnes teises riigis, tutvudes sealse AIESECI tegevusega, olude ja töömeetoditega. Traditsiooniliselt on enamuses AIESECI riiklikes juhatustes mõned kogenud teise riigi AIESECI liikmed, kes aitavad paremini esile tuua organisatsiooni rahvusvahelist mõttelaadi.

Lisaks n-ö ameti- ja õppereisidele annavad rändamiseks põhjuse ka AIESECI oldud aja jooksul leitud sõbrad ja tuttavad, ning pole midagi imetabast kohata oma Indoneesia sõpra juhuslikult Pariisis, samamoodi kui kohtuda Kanadas tutvutud srilankalasega siinsamas Eestis. Ja kui üliõpilase staatus läbi saab, on ka AIESECI enda liikmetel võimalus minna välispraktikale, mida senimaani teistel teha on aidatud.

AIESECist tulevaseks liidriks

Organisatsiooni moto on: “Kasvatame üles vastutusrikkaid juhte!” AIESEC on üks paljudest üliõpilasorganisatsioonidest, kuhu liikmed tulevad oma ootuste ja lootustega, kus veedetakse rohkem või vähem aastaid ja kust seejärel lahutatakse. AIESEC ei tee kellestki firmajuhti või personalidirektorit, küll aga antakse liikmetele võimalus arendada oma juhtimis- ja eestvedamisioskusi, teostada ideid ja soodustatakse igähe individuaalset arengut, et AIESECI omandatud teadmised aitaksid kaasa liikmete endi eesmärkide saavutamisele. Nii on paljud

organisatsiooni vilistlased tegevad erinevates Eesti suurettevõtetes nagu Tallinna Sadam, Põltsamaa Felix jt.

Noored inimesed, kes AIESECiga liituvad, kipuvad olema idealistlikumad kui teised. Nii näiteks on AIESECi visiooniks võetud lennukas "Inimkonna potentsiaali maksimaalne rakendamine ja maailma rahu". Kuid nagu ütleb üks teine liikmete jaoks oluline mõte: "Kõik on võimalik!" – usume me selleni jõudmisesse.

LISAD:

1. Faktid

AIESEC on suurim rahvusvaheline tudengite poolt juhitud organisatsioon, mis on esindatud rohkem kui 80 riigis ja 750 ülikoolis.

AIESEC loodi 1948. aastal.

AIESEC Eesti tegutseb aastast 1989.

AIESEC Eestil on esindused Tallinnas ja Tartus, TÜ Pärnu Kolledžis asub Pärnu initsiatiivgrupp.

AIESEC Eestil on kokku ligi 100 liiget.

Sellel aastal plaanitakse välismaale saata kuni 30 ja tuua Eestisse 15 praktikanti.

Kodulehekül www.aiesec.ee

2. AS Falck Lõuna-Eesti direktor Andres Tootsman AIESECi praktikavahetusprogrammist ja Taani praktikandist:

Septembrist 2003 alustas AS Falck Lõuna-Eestis tööd AIESECi programmi kaudu Eestisse saabunud Kopenhagen Business Schooli kolmanda kursuse üliõpilane Pernille Schouboe.

Peamiseks eesmärgiks praktikandi palkamisel oli töötajate inglise keele oskuse parandamine. Samas lootsime, et värskest ülikooli lõpetanu toob kaasa värskeid tuuli ja uuemaid vaateid nii turunduse kui klienditeeninduse jaoks. Seetõttu pidasime kandidaadi valikul oluliseks majandusharidust, konkreetse inimese isikuomadusi, samuti seda, et ta oleks pärit Eestiga sarnasest kultuuriruumist. Kokkuvõttes eelistasime eurooplast, kelle inglise keel oleks kõrgel tasemel, kuid mitte emakeel. Taanist pärit Pernille valisime välja viimase kolme võrdväärse kandidaadi seast, kusjuures määravaks sai asjaolu, et Taani on Falcki sünnimaa.

Pernille osutus avatud loomuga heaks suhtlejaks, kes kohe kõikide töötajate poolehoiu võitis. Samuti saavutas ta hea klapi suhtlemisel Falcki rahvusvaheliste klientidega. Kaasasime Pernille ka firma igapäevatöösse, viies firma arengukoosolekuid läbi inglise keeles. Lisaks koostas ta klienditeenindajatele ja Falcki juhtimiskeskuse töötajatele vajalikud inglise keele "spikrid" nende töös vajaliku sõnavara ja tüüpvestlustega juhiks, kui mõni nõrgema keeleoskusega töötaja peab iseseisvalt toime tulema.

Pernille puhul oli tegemist sihikindla noore inimesega, kes täitis edukalt kõik temale pandud ülesanded, kohanes Eestis kergesti ja sulandus märkamatuks kollektiivi. Kokkuvõttes võime nentida, et ühiselt veedetud neli kuud tulid kindlasti kasuks mõlemale poolele ja ettevõtmine õigustas end igati.

3. Aire Nurm oma praktikast Maltal:

Ühel hetkel oli mul ülikool läbi ning juba paar aastat olin ma kontoriinimesena tööd teha rahanud. Mõtlesin, et viimane aeg on mõneks ajaks välismaale elama, töötama ja kogemusi saama minna. Võimalus, mis kätte tuli, lubas seitsmeks kuuks Maltale sõita. Kohanemise pärast väga muresema ei pidanud, sest inglise keel on saarel malta keele kõrval teine riigikeel ning panustasin Vahemeresaares inimeste soojusele ja lahkusele.

Niisiis olin õnnega koos ja tänama pidin üliõpilasorganisatsiooni AIESEC, kes sellelaadseid praktikaprogramme korraldab. Tööle asusin finantsanalüütikuna ühte huvitavasse telekommunikatsiooni ja muusikaäri firmasse nimega iWorld Group. Esimest korda kontoris jõudes nägin seinal rippumas kõrvuti töötajate piltidega (iga pildi alla oli kirjutatud töötaja unistus) firma klientide, ehk siis muusikastaaride fotosid, nagu Britney Spears, DJ Bobo, Shakira jne. Vastu kõndisid mulle sandaalides ja lühikestes pükstes töötajad, näod naerul ja laptopid kaenlas. Suure avatud kontoriruumi keskele oli paigutatud väike klaasist seintega jõusaal ning kohvitoa külmkapis olid töötajate käsutuses nii puuviljad kui võileivad. Kuulasin, kuidas personalijuht mind firma tegevusega kurssi viis, ise samal ajal piiludes vastasseinalt oma tulevase ülemuse fotot ja selle alla

kirjutatud unistust "*To become a finance guru!*" Algas oli paljutöötav! Järgmistel päevadel hakkasin seda kohta aina enam armastama, saades teada, et tegu on tõesti paradiisisaarega, sest nädal pärast mu kohalejõudmist leidis aset romantiline laevasõit ümber Malta saare kõigi firma töötajate osalemisel (keda oli ligi 70, sealjuures 12-st eri rahvusest).

Mereäärses majas asuvat korterit jagasin eri aegadel 3–5 praktikandiga. Mulle istus see kommuunielu vägagi, sest hoolimata vahel tekkivatest erimeelsustest, on see parim võimalus inimesi ja nende koduriike tundma saada. Näiteks tantsis Türgi tüdruk meile õhtuti nabatantsu, Kreeka poiss seadis seintele 2004. aasta Ateena olümpiamängude plakateid ning Saksa poiss arvutas täpselt välja, kui kaua ja mis kellast alates meie korteri rõdule laupäeviti päike paistab, nii et saime õigel ajal kõik ennast sinna peesitama seada. Kohalikud AIESECI liikmed, kes praktikantide eest hoolt kandsid, organiseerisid meile näiteks džiiibiralli, kus me nelja lahtise džiiibiga ka kõige raskemini ligipääsetavates kohtades ära käisime. Meil oli oma lemmiksöögikoht, jalgpalliklubi, nagu me seda kutsusime, kus müüjad meie maitse-eelistusi juba peast teadsid ja alati meile ka võlgu müüsid, kui me rahahädas olime.

Maltalased on nagu lõunamaalased ikka, hästi valjuhäälsed ja sõbralikud, elades sellises rahulikus rütmis. Alati, kui töölt koju jalutasin, olid vanamemmed oma toolikestega majade ette istunud, jälgisid huviga mööduvaid turiste, naeratasid ja tegid juttu. Lääne-Euroopa turistid saavad tihti sealse teeninduskultuuri peale pahaseks, sest vahel juhtub nii, et peale *siesta*-aega (mis tähendab, et poed on päeval kella ühest neljani suletud) ei viitsi mõned koju põõnama läinud maltalastest poeomanikud enam poodi avama tulla. Vahel naersime küll, et need inimesed ei tea ju üldse, kuidas turistide pealt raha teenida. Näiteks tahtsime laenutada motorollereid ja laenutaja veenis meid pikalt, et me neid rollereid ikka ei laenutaks, sest nendega sõitmine pidavat olema eluohtlik. Kuidas tal oli õnnestunud seda äri elus hoida, sellest me aru ei saanud.

Maltal harjusin kõiki tuttavaid ja ka mittetuttavaid tervitamisel kaks korda põsele suudlema ja oma maltalasest ülemusega kogu tema isiklikku elu arutama, sest see on maltalastel kombeks.

Võtke kätte ja minge maailma avastama! Elu ei ole selleks, et sellest vaikset rõõmu tunda, vaid selleks, et kasvada ja areneda!

KOOLI ROLL SOTSIAALSES STRATIFIKATSIOONIS

Sissejuhatuseks

Kool on tänapäeval oluliseks institutsiooniks, mille ülesandeks on aidata kaasa noorte kasvatamisele vastavalt ühiskonnas eksisteerivatele käitumisootustele. Kooli funktsioonid muutuvad koos ühiskonna arengu ja muutumisega, ka muutub tema prestiiž noorte silmis. Viimasest sõltub see, kuivõrd mõjukas sotsialiseerumisagent kool ühel või teisel ühiskonna arengu etapil on.

Lisaks ühiskonna arengule mõjutab kooli kui sotsialiseerumisagendi tegevuse edukust oskus tegeleda väga erinevas vanuses lastega. Nii peab ta üheaegselt saama hakkama nii nendega, kes alles tulid lasteaiast, kui ka nendega, keda ühiskond ja riik (oma õigusnormides) peavad isikuteks, kes on võimelised oma tegudest aru saama, neid juhtima ja nende eest vastutama, s.o täiskasvanutega võrdseteks inimesteks.

Kooli kui sotsiaalse institutsiooni kujunemisest

Kool (kr k *vaba aeg*) on läbi teinud pika ajaloolise arengu. Tööstusühiskonna eelsel perioodil sai hariduse see, kel oli raha ja vaba aega. Eelkõige oli selliseks kontingendiks vaimulikkond, kes oli sel ajal tihedalt seotud lugemisega, kirjutamisega ja pühakirjatekstide käsitsi paljundamisega. Koolihariduse laienemist takistasid tol ajal nii trükimaterjalide puudumine, käsikirjade haruldus kui ka praktilisest elust tulenevad põhjused – eelkõige see, et kirjaoskus ei olnud seotud käsitöö ja põlluharimisega, mistõttu n-ö lihtrahval puudus vajadus kirjaoskuse järele. Trükikunsti, mida Hiinas tunti juba 7. sajandil, leiutas Gutenberg Euroopas alles 1440. aastatel. Erinevate trükitoodete (seadused, statistilised materjalid-aruanded, pühakirjatekstid, ajakirjandus, õpperaamatud, ilukirjandus, teadustööde tekstid jne) levikuga kaasnes kirjaoskamatus vähenedes ja vajadus hariduse järele. See viis *koolide tekkeni* tänapäeva mõistes. Varakate kihtide lapsed said esialgu hariduse koduõpetajalt, guvernandilt. Tänapäeva tüüpi koolid asutati Euroopas ja Ameerika Ühendriikides 19. sajandi esimesel veerandil, kuid see ei tähendanud veel kirjaoskamatus likvideerimist. Mis puutub **Eestisse**, siis siin oli juba 17. sajandi lõpul pärisoriste eestlaste hulgas tänu kodu-, kooli- ja leeriõpetusele lugemisoskus üsna levinud. Kirjutada oskajaid oli aga eestlaste hulgas veel ka 18. ja 19. sajandil vähe. Muutused toimusid seoses talurahvaseaduste, talude päriksostmise ja raharendile üleminekuga ning seoses vaimu- ja usuelus toimunud muutustega, millega kaasnes ka laialdasem hariduse andmine talupoegadele ning koolmeistrite väljaõpetamine. 19. sajandi lõpus Venemaal läbi viidud rahvaloenduse andmeil oli eestlaste kirjaoskuse protsent juba üks kõrgemaid Euroopas, lähenedes sajale. (Aimre 2001, lk 125)

Industrialiseerimise ja urbaniseerimisega kaasnes vajadus uut tüüpi koolide järele. Kutseoskuste ja -vilumuste õpetamine tõi kooli uued õppeained (matemaatika, looduslugu, ajalugu, kirjandus, keemia, füüsika, astronoomia jt). Haridus imbus kõikide sotsiaalsete kihtideni, mida soodustas: 1) tööstuslik revolutsioon ja tehnoloogiline vajadus kvalifitseeritud/õpetatud kaadri järele; 2) rahvamasside surve valitsustele haridusküsimustes; 3) huvigruppide teke, kes nõudsid oma osa rahvuslikust rikkusest hariduse näol. (Aimre 2001, lk 125)

Kõikides kaasaegsetes industriaalühiskondades on haridus muutunud üha enam diferentseerituks ja spetsialiseerituks. Ühe klassiruumiga koolimajade asemele on loodud vanuseliselt diferentseeritud klassisüsteem, mis jaotab koolihariduse *alg-, põhi- ja keskkooliks*. Samuti on teadmised jaotatud kategooriatesse, mida õpetavad spetsialistid. Lõpuks tuleb õpilastel valida üks kindel informatsioonipakett, mis valmistab neid ette töömaailma astumiseks. (Hess jt 2000, lk 189). Tänapäeva Eestis jaguneb haridus põhi-, kesk- ja kõrghariduseks. Lisaks tegutsevad ametikoolid, kus on võimalik õppida mõnda eriala, ja seda (olenevalt erialast) kas põhi- või keskhariduse baasil. Tänapäeval eksisteerivad ka nn kutsekõrgkoolid, kus lisaks kõrgharidusele omandavad lõpetajad ka kutse.

Kool sotsialiseerumisagendina

Isiksuse areng algab juba varases lapsepõlves. Esimene sotsiaalne keskkond, mis kujundab lapse isiksust, on tema perekond, kodu. Perekonnas omandab laps esimesed teadmised, oskused, normid ja väärtused, mis aitavad tal ühiskonnas kohaneda.

Isiksuse kujunemise protsessi, mille käigus indiviid omandab antud ühiskonnas ja sotsiaalses grupis olulised teadmised, väärtused, normid, käitumisviisid (sotsiaalse kogemuse), nimetatakse sotsialiseerumiseks (lad. *socialis* – ühiskondlik). Sotsialiseerumine kindlustab ühiskonna sotsiaalse ja kultuurilise järjekesivuse, võimaldab ühiskonna uutel liikmetel kohaneda sotsiaalse keskkonna nõuetega ja selles edukalt funktsioneerida. (Auväart, Kaugia 1995, lk 2175)

Seega on sotsialiseerumine indiviidi kohanemine ühiskonnaga: et tunda end täieõigusliku liikmena ühiskonnas, mis leitakse eest juba kehtivate suhete ja normidega, tuleb õppida sotsiaalselt käituma.

Inimeseks kasvamise, sisemiste väärtuste omandamise ja vaba otsustuse eeltingimuseks on orienteerumine välistes väärtustes, neist arusaamine, nende hulgast oma valiku tegemine. Stabiilses ühiskonnas toimub see suuresti igapäevaste kogemuste, jälgendamise ja eeskujude kaudu. Kui aga tegelik elu üldinimlike väärtuste propageerijana ning lapse kultuuri ja vaimuilmale juhatamisega toime ei tule, on see kasvatus ja kooli ülesanne. (Tuulik 1991, lk 19) Kuna kaasajal ei saa perekond enam täita kõiki traditsioonilisi kasvatusülesandeid, siis on eelkõige kool selleks institutsiooniks, mille ülesandeks on sotsiaalsete normide ja kultuuriliste väärtuste edasiandmine. Õigustatult pöörduvad kriminoloogiliste uuringute läbiviijad üha sagedamini noorte õiguserikkujate sotsiaalse käitumise selgitamiseks kooli poole. (Auväart, Kaugia 1995, lk 2180)

Niisiis kujutab kool endast perekonna kõrval olulist sotsialiseerimisagenti. Mida keerukamaks muutuvad ühiskonnad, seda vähem saab perekond (kodu) hakkama lapsele kõigi elutarkuste, kõigi ühiskonna-poolsete nõudmiste õpetamisega. Koos ühiskonna arenguga muutuvad ka **hariduse funktsioonid**. Kui korilüshiskonnas õppisid lapsed käituma nii nagu nende vanemad, matkides oma vanemate ja hõimukaaslaste käitumist, siis “ühiskonnas, kus on palju spetsialiseeritud tööalasi, säilitavad vanemad kontrolli ainult üksikute oskuste üle, nagu käsitöö. Teisi oskusi ei ole vanematel lastele kerge õpetada, paljud oskused nõuavad eriettevalmistust. Esimesed koolid maailmas loodi selleks, et ette valmistada kirjutajaid Egiptuses, filosoofe Kreekas ja preestreid Juudamaal. Arenenud ühiskondade haridussüsteemidel on sotsiaalne ülesanne tugevdada kogukonna ühtsust. Eeldatakse, et kui kõik lapsed õpivad samu asju – keelt, väärtusi ja uskumusi – siis tekib kogukonnas sotsiaalsete eesmärkide osas väärtuskonsensus. (Hess jt 2000, lk 186)

Hariduse funktsioonid kaasaegses ühiskonnas

Kaasaegses ühiskonnas on haridusel kahesuguseid funktsioone: avalikke ja varjatuid. Hariduse avalikud e manifestsed funktsioonid on deklareeritud ja kasvatuslikud eesmärgid (nt kultuuri edasiandmine uutele ühiskonna liikmetele (lapsed, immigrandid), inimeste ettevalmistamine täiskasvanu rollideks, oskuste arendamine ja uute teadmiste loomine). Kooli varjatud e latentsete funktsioonide all mõeldakse n-ö “varjatud õppekava” realiseerimist, mis seisneb ametliku õppekava välises õpetustegevuses, mida koolid pakuvad inimestele sellistes küsimustes, nagu vanemate austamine ja etnotsentrism. Paljude kriitikute arvates on need kooli varjatud funktsioonid tegelikult koolituse südameks. Õppida teadma oma kohta, alluma ülematele, uskuma, et süsteem on õiglane – need on õppetunnid, mis kestavad ka pärast seda, kui ajalootunnis õpitu on unustatud. (Hess jt 2000, lk 186–187) Nii võime kooli varjatud funktsioonide all mõelda ilmselt õpilaste eetika, moraali ja väärtussüsteemi kujundamist.

Isiksuse kujunemisel koolimiljöös on oluline tähtsus ka õpilastevahelistel isiklikel suhetel: sõbralikud ja heasoovlikud suhted avaldavad kahtlemata positiivset mõju – nii tunneb iga noor inimene end täisväärtuslikuna, soovituna, populaarsena. Seevastu alandav ja mõnitav suhtumine tekitab noores inimeses alaväärsuskomplekse, sünnitades ka agressiivsust ja soovi “kogu maailmale” kätte maksta. Viimatinimetatu võib noort oluliselt kallutada ka õiguserikkumiste teele.

Suhteid koolikaaslastega komplitseerivad üsna erinevad faktorid, millest vast olulisemad on sagedane kooli ja klassi vahetamine, võimalikud vanusevahed, keskpärasest õppeedukusest ja käitumisprobleemidest tingitud madal staatus teiste õpilaste silmis, võimetus kohaneda grupis kehtivate standarditega. Kõik uurimistulemused kinnitavad, et ebastabiilsus ja ebaedu koolis on

tavaliseks sissejuhatuseks õiguserikkumiste toimepanemisele. (The Role of the School... 1972, lk 15–16)

Õeldu kinnitab veelkord, et kooli osa noore inimese arendajana ja tema tuleviku kujundajana ei tohi alahinnata. Suhted kodu, kooli ja õpilase vahel peaksid tihenema – on ju ühiskonna ootustele vastava inimese kujunemine meie kõigi sooviks ja sellise inimese kujundamine meie kõigi ülesandeks.

Nagu igat teist protsessi, nii tuleb ka sotsialiseerumist vaadelda kogu tema keerukuses. Nimelt, ei ole siingi võimalik keskenduda probleemile ainult üksikisiku (sotsialiseeritava) või teiste isikute, sotsiaalsete gruppide või ühiskonna (sotsialiseerimisagentide) positsioonilt. Sotsialiseerumine on protsess, kus n-ö mõlemad mainitud osapooled mõjutavad teineteist vastastikku. Nii ei ole normikuulekalt teelt kõrvalekaldunud koolinoor oma probleemides üksi süüdi: jäänud ilma kooli- (s.o nii kooli juhtkonna, õpetajate ja teiste õpilaste-) poolsest toetusest ning mõistvast suhtumisest ja abist, ongi laps libastunud normipärase käitumise kitsukesel rajal. Sattunud vastuollu ühiskonnaga laiemas mõttes, samuti aga ka kodu ja kooliga, tekib tal trots, võib-olla ka kahetsus, kahjutunne ja häbi, mistõttu tekib tal negatiivne suhtumine kooli (tihti ka oma kodusse), mis põhjustab tema eemalejäämist hariduse omandamisest ja soodustab tema hulkurlikku eluviisi ning paratamatult ka uute õiguserikkumiste toimepanemist.

Paraku on tänapäeva ühiskonnas kool ka niisuguseks institutsiooniks, mis rõhutab pidevalt süvenevat elanikkonna kihistumist ja baseerub ka ise sotsiaalsel stratifikatsioonil.

Kool stratifikatsiooni väljendajana

Tänapäeva koolid taastoodavad tahtmatult sotsiaalseid klasse ja muutuvad (suhteliselt) erapooletuks lüliks võimekuse ja sotsiaalse mobiilsuse vahel.

Vaatlen siinkohal struktuurafunktsionalistlikku ja konfliktiteoreetilist lähenemist antud probleemile. Mõlema nimetatud suuna esindajad näevad haridussüsteemis filtreerimisprotsessi, mis suunab õpilased kindlate programmide ja akadeemilise karjääri juurde. Kõnealuste lähenemiste arvamused lähevad lahku järgmistes küsimustes: a) mille põhjal tehakse hariduslikud otsused (kas talendi või sotsiaalse tagapõhja alusel), ja b) mis eesmärgil need otsused tehakse (kas talendi arendamiseks või sotsiaalse stratifikatsiooni säilitamiseks). (Hess jt 2000, lk 188)

Funktsionalistlikust vaatenurgast soodustavad koolid konkurentsi sellega, et eraldavad parimad õpilased vähem võimekatest, luues niiviisi **intelligentsihierarhia e pälvokraatia**, mis põhineb eelkõige indiviidi kaasasündinud talendil. Selle aluseks on eeldamine, et 1) koolipersonal suudab täpselt eristada targad ja rumalad õpilased; 2) standardised testid on objektiivne vahend selle eesmärgi saavutamiseks; 3) testitulemuste erinevused peegeldavad kaasasündinud intellektuaalseid erinevusi. Kui lastele anda võrdsed õppimisvõimalused, tulenevad ebavõrdsed tulemused laste isiklikest omadustest. Kõnealuse koolkonna esindajad väidavad, et ühiskond kui tervik saab kasu oma targimate liikmete oskustest ja kõikidel isikutel tuleb aidata leida oma tase. (Hess jt 2000, lk 187).

Konfliktiteooria esindajad ei nõustu ülaltoodud seisukohtadega, väites, et 1) koolid sorteerivad õpilasi võitjateks ja kaotajateks niisuguste mitteakadeemiliste muutujate põhjal nagu rass, sugu ja sotsiaalne klass; 2) haridussüsteem taastoodab ebavõrdsust sellise majandussüsteemi tarbeks, mis nõuab suurt ja kuulekat tööjõudu, keda juhib omanike ja määndžeride väike eliit; 3) usk pälvokraatilisesse valikusse paneb edutud inimesed süüdistama ainult iseennast; 4) heakskiidetud "kultuur" nagu ta peegeldub õppekavades ja õpikutes, teeb kõik selleks, et tunnistada ebaseaduslikuks kõik muud tunnetusviisid; 5) vastupidiselt alamkihtide suhteliselt vaestele vanematele, kelle lapsed õpivad samas koolis keskklassi lastega, suudavad viimaste vanemad kindlustada oma lastele privileege. (Hess jt 2000, lk 187–188)

Nõustun arvamusega, et "standardiseeritud testid ei mõõda mitte niivõrd kaasasündinud intelligentsi, kuivõrd võimet hästi teha teste, mis peegeldavad heakskiidetud kultuuri. Testide hea sooritamine on ka tähtis, sest need ennustavad küllalt täpselt koolis edasijõudmist. Noortel, kes on hästi sotsialiseeritud domineerivasse kultuuri, on seega suur eelis" (Hess jt 2000, lk 188) Samas ei tähenda testidega halvem toimetulemine seda, et tegemist on rumala ja perspektiivitu õpilasega. Ka avalduvad mõnede inimeste vaimuanded elu hilisematel etappidel (nt kooli lõpuklassides ja kõrgkoolis), kuid kui õpilaste n-ö selekteerimine toimub juba lasteaia või esimeses klassis, võib see laps olla juba ette määratud läbikukkumisele nii prestiižses (ja/või parematasemelises) koolis õppimises kui ka tulevases edasiõppimises ja töökohavalikul.

Kooli roll sotsiaalsete klasside taastootjana on üheaegselt nii teadlik kui alateadlik (objektiivne). Teadlikkus väljendub selles, kui luuakse n-ö eliitkoolid, kus õppimine on tasuline ning eeldatakse, et seal hakavad õppima n-ö “ühiskonna koorekihi järeltulijad” sest kesk- ja alamklassi kuulujatel puuduvad majanduslikud võimalused oma lapsi sellistesse koolidesse panna. Alateadlik või objektiivne on kooli kõnealune roll tulenevalt sellest, et “reeglina elavad sama klassi esindajad lähestikku koos, mistõttu ühes koolis käivate õpilaste klassikuuluvus varieerub piirkonniti” (Bruce 2002, lk 51) Nii on keskklassi elamurajoonidesse kergem leida häid õpetajaid, need koolid saavad tuntuks hea õppeedukuse ja distsipliini poolest, mis omakorda ahvatleb veelgi suuremat hulka keskklassi vanemaid ja edasipüüdlikke ning enesekindlaid töölisklassi vanemaid oma lapsi sellesse kooli õppima panema. (Bruce 2002, lk 51)

Samas ei saa siingi vaadata mööda tõsiasjast, et kool ja kodu on sotsialiseerimisagentidena tihedalt seotud. Lapse suhtumine õppimisse sõltub sellest, kuivõrd tema kodus haridust ja haritust väärtustatakse. Peetakse küll reegliks, et “töölisklassi laste ootused on madalad” ja seetõttu nad rikuvad koolis distsipliini ning suhtuvad õppimisse pealiskaudselt. (Vt nt Bruce 2002, lk 52) Ometi ei saa seda pidada mingiks reegliks – nii nagu esineb n-ö rikkusekuritegusid (kus (reeglina) nooruk paneb kuriteo toime igavusest, “nalja pärast”, vahelduse mõttes, teravate elamuste saamise eesmärgil vmt), esineb ka kõrgkihist pärit loodreid (või ka vaimselt küündimatuid), kes vaatamata kooli- ja õpetajapoolsele upitamisele ei suuda jääda samale stratifikatsiooniastmele, kus paiknesid tema vanemad.

Heaks näiteks hariduse teadlikust väärtustamisest on sotsialismiajal läbielatu. “Sotsialismiaja pere materiaalse baasi järjepidevus oli piiratud ja pere teadlik tegevus koondus suuresti haridusalase järjepidevuse saavutamisele.(-) Haridust väärtustati siis Eestis perekonna **kapitalina**, mida teadlikult anti järgmisele põlvele.(-) On tõenäoline, et paljudel vanemate põlvkonnast jäid nooruses olnud eluplaanid realiseerimata, seda ka rahulikumatel, kuid ühtlaselt rutiini surutud 1960.-1970. aastatel. Seetõttu võib oletada, et oma lastes nähti sagedamini kui tavaliselt iseenda lootuste ja soovide täideviijat ning neile püüti luua parimad elu- ja arengutingimused. Hea hariduse saamine oli kindlasti üks sihtidest.” (Kolmekümneaastaste põlvkonna...1999, lk 159)

Praeguse kooli funktsiooniks võiks olla alam- ja keskklassi kuuluvate õpilaste igakülgne abistamine nende liikumisel stratifikatsiooniastmestikul ülespoole. Paraku ei ole harvad juhtumid, kus seetõttu, et “õpetajatel kujuneb kiiresti oma arvamus selle kohta, kui häid tulemusi iga laps on võimeline saavutama (-) , annavad nad – sageli alateadlikult – oma ootustest lastele mitmel viisil teada, mistõttu nood peavad end “lähikukkunuteks” veel enne, kui neil avaneb võimalus oma teadmisi demonstreerida. Taolisi ootusi võimendab iseäranis laste “jagamine” võimete järgi. (Bruce 2002, lk 52)

Noorte haridus ja tulevik on sõltuvuses ka regioonist, kus ta elab ja õpib. Praeguses Eestis kipub elu koonduma suurlinnadesse, eriti Tallinnasse (tänu ülikoolile ka Tartusse – talveperioodil). Mida kaugemale suurlinnadest, seda enam on lastel probleeme ka õppimisega ja nende tulevikuplaanid kujunevad teistsugusteks kui (suur)linnalastel. Lisaks erinevustele linnade ja maakondade vahel, mängivad tähtsat rolli ka regioonisisised probleemid – elukorraldus, enda võimete realiseerimise võimalused jne.

“Noorte elukoht ja selle kooli, kus noored saavad oma põhihariduse, paiknemine regiooni sotsiaalses ruumis, paneb edasise hariduse taotlusi rohkem paika, kui regioonide omavahelised erinevused. Asi on enamas, kui kauguses keskusest või ainelise olukorra näitajates eraldi võetuna. Jutt on sotsiaalsest elukvaliteedist kui teatud tervikust. Haridus, antud juhul noorte hariduskavad, on konkreetse paiga elukvaliteedi näitajaks, vahed haridusplaanides annavad tunnistust vahedest elukvaliteedis tervikuna. Samas kujundab haridus suures osas ise vastava paikkonna elukvaliteeti – koht, kus aabitsakukk on aastakümneid (Eestis mõnes kohas juba sajandeid) kohalikule noorsoole tiibu lehvitanud, on oluliselt teine kui asula, kus kool puudub. Kohaliku kooli kinnipanek viib reeglina elukvaliteedi pöördumatult alla” (Dsiss, Kenkmann 2000, lk 56)

Paikkonnad, kus koolide puudumisel jääb vaimsus lünklikuks, on seotud riskiga muutuda järjest kriminogeensemaks. Ajal, mil (eriti väikelinnades, asulates, maakondades) napib tööd, lokkab kuritegevus, on sunnitud vaimselt ärksamad noored oma kodukohast lahkuma, et oma haridusteed jätkata. Selline tendents toob endaga kaasa olukorra, kus kõnealustesse piirkondadesse koondub kontingent, kes kas ei valuta eriti südant selle koha tuleviku pärast (kuna on mujalt sinna elama asunud või vajunud juba ühiskonna põhjakihti) või ei suuda nad oma madala haridustaseme tõttu selle paikkonna heaks midagi ära teha.

“Rahulolu omandatud haridusega diferentseerub oluliselt tulenevalt kooli asukohast, sõltumata sellest, kas tegemist on põhi- või keskkooliga. Hariduse kvaliteedi suhtes on märgatavalt vähem pretensioone neil, kes on oma teadmised saanud maakonnakeskuste koolides, võrreldes nendega, kelle kooliaeg on möödunud väljaspool keskust. Hea haridus annab kindluse langetada ka julgema otsusi oma haridusliku tuleviku suhtes” (Dsiss 1999, lk 41)

Õeldut kinnitavad Eestis 1990. aastate lõpus läbiviidud uuringu tulemused, mis näitavad, et mida kõrgem on noorte haridustaotlus, seda tõenäolisemalt valmistutakse ka senisest elu- ja koolipaigast lahkuma. (Dsiss, Kenkmann 2000, lk 57)

Paraku ei ole õige noortele ette heita, et nad parema hariduse saamise nimel on valmis elukohta (ka jäädavalt) vahetama. Noori ümber veenda oleks võimalik vaid antud paikkondade sotsiaalset elukvaliteeti parandades. Seda probleemi ei saa aga lahendada haridusuurijad ega ka pedagoogilise ala inimesed oma jõududega. Siin on üks regionaal- ja sotsiaalpoliitika võtmeküsimusi, mis nõuab lahendamiseks nii ressursse kui ka ühiskondlikku kokkulepet. (Dsiss, Kenkmann 2000, lk 58)

KASUTATUD KIRJANDUS:

1. Aimre, I. Sotsioloogia. Tallinn, 2001.
2. Auväär, L., Kaugia, S. Perekond ja lapsealiste kuritegevus. – Akadeemia, 1995, nr 10.
3. Bruce, S. Sotsioloogia. Põgus sissejuhatus. Tallinn, 2002.
4. Dsiss, H. Eesti koolinoor 1996–1998. – Forseliuse Sõnumid, 1999, nr 6.
5. Dsiss, H., Kenkmann, P. Haridus on osa ühiskonna elust ja samas selle seisundi indikaator. Forseliuse Sõnumid, 2000, nr 7.
6. Hess, B. B., Markson, E. W., Stein, P. J. Sotsioloogia. Tallinn, 2000.
7. Kolmekümneaastaste põlvkonna sotsiaalne portree. Toim. M. Titma. Tartu-Tallinn, 1999.
8. The Role of the School in the Prevention of Juvenile Delinquency. Strasbourg, Council of Europa, 1972.
9. Tuulik, M. Kasvamine, kasvatus ja väärtustamine. – Haridus, 1991, nr 8.

Autorist:

Silvia Kaugia (sünd. 29.08.1963) on lõpetanud Tartu Ülikooli õigusteaduskonna 1988. aastal *cum laude*, omandanud Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskonnas *magister artiumi* teadusliku kraadi sotsioloogia erialal 1994. aastal. Praegu Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õiguse sotsioloogia ja võrdleva õigusteaduse lektor.

SILVIA KAUGIA

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna lektor, sotsioloogiamaagister

MASSIMEEDIA MÕJUST NOORTE HÄLBEKÄITUMISELE

Juba varasest lapsepõlvest alates hakkab inimene alateadlikult omaks võtma kõike, mida ümbritsev talle pakub, omandades ajapikku sotsiaalsed normid ja väärtused, mis kujundavad tema eluteed kuni surmani. Inimese kujunemine ongi eluaegne pikaajaline sotsialiseerumisprotsess, mille vältel indiviid omandab teatava sotsiaalsete rollide, teadmiste, normide ja väärtuste süsteemi ning kultuuri.

Sotsialiseerumine on oma olemuselt kahepoolne protsess: ühel poolel on ühiskond, teisel iniviidid, kes valmistuvad astuma ühiskondlikku ellu või juba võtavad sellest aktiivselt osa; ühiskond oma institutsioonide kaudu kujundab isiksust, iniviidid, olles aktiivsed tegutsejad ühiskonnas, mõjutavad oma tegevuse kaudu sotsiaalset keskkonda, suunates ühiskondlike institutsioonide tegevust.

Sotsialiseerumise üheks alaliigiks on õiguslik sotsialiseerumine. Sotsialiseerumise õiguslik iseloom väljendub mitte niivõrd selles, et indiviid omandab ühiskonnas kehtivad õigusnormid, kuivõrd selles, et õiguse mõju inimese teadvusele aitab tal internaliseerida ühiskonna sotsiaalkultuurilisi, sh juriidilisi väärtusi. Teisisõnu: riigi poolt kehtestatavad õiguslikud meetmed justkui koondavad isiksuse tähelepanu enamolulistele sotsiaalsetele nähtustele, kuigi reeglina ei ole sellest teadlikud ei kodanikud ega riigi huve esindavad ametiisikud.

Õigusliku sotsialiseerumise üheks aspektiks on õiguskasvatus, mille kõrval õiguslik sotsialiseerumine nagu isiksuse arengu iga teinegi tahk hõlmab kogu sotsiaalse keskkonna stiihilise

mõju. Viimane ei ole aga alati positiivne, sotsialiseerumisprotsess võib kulgeda ka negatiivses suunas.

Õiguslik sotsialiseerumine algab juba varases lapsepõlves; kõrvuti kõlblusteadvusega areneb õigusteadvus. Nii näiteks taipab laps varakult, et punase tule all ei tohi tänavat ületada, et politsei ülesanne on kaitsta korda jms. Oma mängudes harjuvad lapsed varakult ka õiguslike rollidega. Need on lapselikult lihtsad, kuid siiski õiguslikud. Nagu isiksuse formeerumine, nii kestab ka õiguslik sotsialiseerumine terve elu. Selles võib olla kriise ja murdumisi, mis ei tarvitse langeda ajaliselt kokku kriisidega üldises sotsialiseerumisprotsessis. (Noorte õigusliku sotsialiseerumise...1999: 19)

Õiguslikus sotsialiseerumises kujuneb õigusteadvus, mille tähtsamad funktsioonid on tunnetamine, hindamine ja käitumise reguleerimine. Tunnetuslikku funktsiooni iseloomustatakse tavaliselt juriidiliste teadmiste mahu või õigusliku ettevalmistatuse, hindavat funktsiooni õigust puudutavate hinnangute ja arvamuste kaudu. Käitumine põhineb sotsiaalsetel hoiakutel.

Õigusliku sotsialiseerumise eesmärgiks on sellise õigusteadvusega isiksuse kujundamine, kes on õiguse sfääris positiivselt aktiivne. Õigusliku aktiivsuse all mõistame inimese omadust ja sellest tulenevat võimet mõjutada eesmärgipäraselt sotsiaalset keskkonda õiguse valdkonnas. Aktiivsusest ei saa rääkida mitte igasuguse juriidiliselt olulise tegevuse puhul. Tegevuses väljendub aktiivsus vaid siis, kui seda ajendab indiviidi vabatahtlik otsus, algatusvõime. Õiguslik aktiivsus nõuab oskust hinnata neid teadmisi ja tegusid, millega subjektile tuleb kokku puutuda. (Noorte õigusliku sotsialiseerumise...1999: 20)

Sotsialiseerumis- (ehk ühiskonda sulandumise) protsessis ei ole individid ühiskonnaga seotud vahetult, vaid mitmesuguste elementide, nn sotsialiseerimisagentide kaudu.

Isikuid, sotsiaalseid gruppe ja institutsioone, kes isiksuse arengut mõjutavad, teda kasvatavad ja suunavad, nimetatakse *sotsialiseerimisagentideks*. Sotsialiseerimisagentide lõplikku (ammendavat) loetelu ei ole võimalik esitada, sest inimese elu jooksul on neid väga palju ja erinevatel inimestel ei ole nad kokkulangevad. Küll on aga võimalik sotsialiseerimisagente grupeerida, saades laias laastus neli suurt rühma: 1) üksikisikud; 2) isikute grupid; 3) sotsiaalsed institutsioonid; 4) ühiskondliku teadvuse materialiseerunud väljendajad (nt raamatud, kunstiteosed jne).

Inimese sotsiaalne mikrokeskkond koosneb väikestest gruppidest ja üksikisikutest. Seetõttu kuuluvad väikesed sotsiaalsed grupid (perekond, vanemad, eakaaslaste grupid, klassikaaslased jne) inimese mikrokeskkonna tähtsamate komponentide hulka, seda enam, et üksikud inimesed kuuluvad reeglina mitmesugustesse väikestesse gruppidesse, mis omakorda on teatud elulaadi kandjateks. Sellest tulenevalt on just väikesed sotsiaalsed grupid indiviidi sotsialiseerumisel otsustava tähtsusega.

Inimese elu eri etappidel omavad tähtsust ja tähendust erinevad sotsialiseerimisagendid: väikelapse arenguks on otsustava tähtsusega tema vanemad, perekond, kus ta kasvab; kooliealisele lapsele saavad perekonnast olulisemaks eakaaslaste grupid, õpetajad, kaasõpilased, suvelaagrite kasvatajad, skaudi- ja teiste noorteorganisatsioonide liidrid jne. Inimese liikumisega ühest sotsiaalsest staatusest teise vahetuvad välja või muudavad oma kohta olulisushierarhias ka institutsioonid, mille normidega antud isik peab oma käitumist kohandama ja mis püüavad inimest vastavasse sotsiaalsesse keskkonda sulatada.

Samal ajal on aga olemas sellised institutsioonid, mis omavad inimese elus olulist rolli varasest lapsest kuni surmani. Nendeks on eakaaslaste grupid ja massikommunikatsioon, mida me saame käsitleda nõo universaalsete sotsialiseerimisagentidena, mis saadavad inimest tema arengus läbi terve elu.

Massiteabevahendite tähtsust ei ole võimalik alahinnata – praeguses tsiviliseeritud maailmas ei kujuta meist keegi elu ette ilma ametlike informatsiooniallikateta, milleks televisioon, raadio ja trükiajakirjandus (kui massikommunikatsiooni peamised liigid) kahtlemata on. Informatsioon, mida me nendest kanalitest saame peab olema tõene ja peegeldama ühiskonna seisukohta asetleidnud sündmuste suhtes.

Massikommunikatsioon omab kindlaid **sotsiaalseid funktsioone**, mille all mõistetakse: 1) teatud sisuga ja levikuviisiga teabe reaalsel ja potentsiaalset toimet suurte inimühenduste (st sotsiaalsete gruppide) püsimisele, arengule; 2) levitatava teabe võimet rahuldada nende sotsiaalsete gruppide vajadusi oma liikmete integreerimiseks, nende tegevuse, käitumise, arusaamade

suunamiseks, sotsiaalsete konfliktide lahendamiseks, kollektiivse kogemuse talletamiseks ja edasiandmiseks. Massikommunikatsiooni sotsiaalsed funktsioonid jagatakse nelja suurde rühma: a) informeeriv; b) regulatiivne; c) kultuuriline; d) meelelahutuslik. (Lauristin, Vihalemm 1980: 26)

Informeeriva funktsiooni täitmine on massiteabele olemuslikult omane, sellele toetub massilise teabelevi institutsiooni spetsiifika ja prestiiž ühiskonnas – just infolevi operatiivsusest ja ulatuslikkusest edestavad massiteabevahendid kõiki teisi kanaleid. *Regulatiivne funktsioon* viitab massiteabevahendite võimalustele koondada ühiskonna erinevate gruppide teadvust ja tegevust teatavate üldiste, kõigi jaoks oluliste eesmärkide ümber ning aktiivselt kaasa aidata poliitiliste, ideoloogiliste, kultuuriliste, kõlbeliste jm väärtuste ning ideaalide mõjulepääsemisele. (Lauristin, Vihalemm 1980: 28) Üha enam suureneb massiteabe meelelahutuslik osa.

Sotsialiseerimisagentide osatähtsus erinevatele elanikkonna gruppidele sõltub nii sotsiaalsete gruppide endi (nt nende vanusest tulenevast vm) eripärast kui ka ühiskonna arengu tasemest ja konkreetse sotsiaalse keskkonna iseärasustest.

Kuna Eesti ühiskond on läbi teinud põhjaliku murrangu, loobudes sotsialismist ning asudes 1991. aastal üles ehitama turumajandusel baseeruvat ühiskonda, tekib küsimus, millist rolli omavad erinevad sotsiaalsed institutsioonid praegu noorte õiguslikul sotsialiseerumisel ning kas ja millised nihked on selles osas varasema perioodiga võrreldes toimunud. Nendele küsimustele aitab vastust leida 1995. aastal Õiguspsühholoogide ja Sotsioloogide Tartu Ühingu initsiatiivil alustatud ja eelmise sajandi lõpuni väldanud noorte õigusteadvust käsitlev uuring. Antud uuringu näol oli tegemist kordusuuringuga, mis baseerus 1974. aastal TRÜ kriminoloogialaboratooriumis väljatöötatud kontseptsioonil ja mille esimene etapp oli aastail 1974–1977, mil esmakordselt püüti fikseerida eesti noorte õigusteadvuse taset ja seda mõjutavate kanalite efektiivsust. 1990. aastate lõpus läbiviidud kordusuuring oli eelkõige kirjeldav ja seepärast ei püstitatud ka täiendavaid hüpoteese. Uurijad lähtusid seisukohast, et noorte areng ja käitumine on kolme mõjurite bloki koosmõju tulemus. Nendeks blokkideks on: 1) väärtuste ja hoiakute blokk; 2) käitumise determinandid (mõju agendid), kuhu kuuluvad suhtlemispartnerid, sotsiaalsed institutsioonid ja massiteabevahendid; 3) käitumisfoon, mis haarab endasse sellised andmed nagu seaduskuulekus, kasvumiljö, sotsiaaldemograafilised näitajad jne. (Vt lähemalt Kaugia 2002: 122–136)

Käesolevas artiklis analüüsin teise nimetatud bloki näitajaid nõukogude perioodi ja turumajandusliku Eesti noorte analoogse kontingendi baasil.

Kordusuuringu respondentideks olid 15–18aastased noored, kelle sotsiaalne positsioon ja õigusliku sotsialiseerumise tase oli ja on ka praegu üsnagi erinev: 1) keskkoolide õpilased, kellest enamus arvatavasti pärineb keskmiselt edukatest perekondadest ja kes eeldatavalt on teiste noorte gruppidega võrreldes kõrgema õigusteadvuse tasemega, kuna need noored on valdavalt pärit terviklikest, harmoonilistest perekondadest ning nende noorte haridustase on teiste küsitatud kontingentidega võrreldes kõrgem; 2) kutsekoolide õpilased, kelle eesmärgiks on omandada oskustöölise kutse ja peale kooli lõpetamist õpitud erialal tööd leida. Need noored pärinevad valdavalt töölisperekondadest, kellel on kaasajal raske oma sissetulekust ära elada; 3) õiguserikkujad, s.o isikud, kelle suhtes on süüdimõistev otsus tehtud. Selle kontingendi puhul on tegemist ilmsete sotsialiseerumishäiretega noortega, kes ei ole suutnud omaks võtta üldkehtivaid sotsiaalseid norme ja kelle edukas tagasipöördumine ühiskonda on äärmiselt keeruline, arvestades kiireid sotsiaalseid muutusi praeguses Eestis, mis soosivad paraku ainult edukaid ja rahakaid inimesi. Kõnealuse grupi noored pärinevad valdavalt purunenud või/ja asotsiaalsetest peredest, kus laste õiguslikule kasvatusel ei ole piisavalt tähelepanu pööratud.

See, millist mõju üks või teine sotsialiseerumisagent inimese arengule avaldab, sõltub nende agentide autoriteedi määrast konkreetsete isikute jaoks.

Käsitletavas uuringus keskendusime selles osas eelkõige suhtlemispartnerite (perekonna, koolikaaslaste, õpetajate, juhuslike tuttavate jne) ja massikommunikatsioonivahendite mõjule.

Uurides massikommunikatsioonivahendite autoriteeti, püüdsime selgitada: 1) millisel kohal on nad õiguslike teadmiste saamisel; 2) millisel kohal on nad käitumisjuhiste saamisel.

Suhtlemispartnerite autoriteedi uurimisel kasutasime selliseid indikaatoreid: 1) suhtlemispartnerite mõju (kellega respondent end sarnaseks peab); 2) ideaal (kellele ta tahab sarnaneda); 3) usaldusisik (kelle poole ta pöördub nõuannete saamiseks); 4) halva mõju allikas

(keda respondent peab süüdlaseks oma puudustes); 5) konfliktide esinemine (kellega tal esineb lahkarvamusi). Sotsiaalsete institutsioonide autoriteeti püüdsime iseloomustada põhiliselt nende institutsioonide esindajate – suhtlemispartnerite kaudu.

Mõõtmaks seda, mis suunas erinevad sotsialiseerumisagendid noori mõjutavad, kasutasime kahte tunnusteblokki: 1) kas respondendid nõustuvad väitega, et oma õiguslikud teadmised on nad saanud peamiselt loetletud sotsialiseerumisagentidelt (edaspidi: õiguslike teadmiste saamine); 2) kas respondendid nõustuvad väitega, et teadmised, kuidas tohib ja kuidas ei tohi käituda, on nad peamiselt saanud loetletud sotsialiseerumisagentidelt (edaspidi: käitumisjuhiste saamine).

Esitades õiguslike teadmiste allikate järjestuse 1995. aastal läbiviidud küsitluse põhjal ning eespoolnimetatud massiivide kaupa, saame järgmise hierarhia (kõik järjetused on koostatud keskmiste alusel):

<u>Keskkoolide õpilased</u>	<u>Kutsekoolide õpilased</u>	<u>Õiguserikkujad</u>
1) ajalehed,	1) televisioon,	1) ajalehed,
2) televisioon,	2) ajalehed,	2–3) televisioon,
3) raadio,	3) ema,	ema,
4) ajakirjad,	4–6) raadio,	4–5) sõbrad,
5) kool,	sõbrad,	kool,
6) ema,	isa,	6) isa,
7–9) sõbrad,	7) ajakirjad,	7) raadio,
õpetajad,	8) õpetajad,	8) ajakirjad,
isa,	9) sugulased,	9–10) sugulased,
10) sugulased,	10) kool,	õpetajad,
11–12) ilukirjandus,	11) õed-vennad,	11) õed-vennad,
juriidiline	12) juriidiline	12) juriidiline
kirjandus,	kirjandus,	kirjandus,
13) kino,	13) kino,	13) kino,
14) õed-	14–15) ilukirjandus,	14) ilukirjandus,
vennad,	ülemus,	15–16) teater,
15) teater,	16) teater	ülemus
16) ülemus		

Nagu ilmneb, on noorte õiguslike teadmiste peamiseks allikaks tähtsamad massikommunikatsioonivahendid – televisioon ja ajalehed. Mõnevõrra üllatav on, et kutsekoolide õpilased ja õiguserikkujad nimetavad ema olulise õiguslike teadmiste allikana, samas on aga kirjandus, õpetajad ja isegi raadio antud massiivihierarhias tagapool.

Kui esitatut võrrelda 1975. aasta uurimuse tulemustega, näeme, et siis mängis kool õiguslike teadmiste andmisel väga olulist rolli, olles vastava hierarhia tipus. Praeguseks on kool kui õigusliku sotsialiseerumise agent oma juhtpositsiooni meediale loovutanud. See seletub kooli ja õpetajate prestiiži langemisega praeguses ühiskonnas ning sellega, et ilmselt ei käsitleta õiguslikke probleeme koolides piisavalt või ei käsitleta neid üldse. Nii ammutavadki noored peamise õiguslase informatsiooni massimeediakanalistest, mis ei pruugi aga alati noorte õiguslaseid teadmisi rikastada, jäädes pelgalt õiguserikkumiste kirjeldamise tasemele. Seega on oht, et sirguval põlvkonnal kujunevad välja üsna puudulikud õiguslased teadmised, mis sageli ei võimalda neil ka endi ja oma sõprade käitumist adekvaatselt hinnata.

Kõige suurem nihe õiguslike teadmiste allikate järjestuses, võrreldes kahe uuringu tulemusi, ilmneb kutsekoolide õpilaste hulgas: korrelatsioonikoefitsient ρ on siin 0,44. Suuremateks ümberpaiknemisteks on sõprade asetumine 11-lt kohalt 5-le, ema paigutamine 9-lt kohalt 3-le, õpetaja osatähtsuse langemine hierarhias 5-lt 8-le kohale, kooli langemine 1-lt kohalt 10-le, juriidilise kirjanduse osatähtsuse langemine 6-lt kohalt 12-le ning kino langemine 7-lt kohalt 13-le. Teiste massiivide puhul toimunud nihked õiguslaste teadmiste ammutamise kanalite osas on olnud väiksemad.

Õiguslike teadmiste allikate järjestust on huvitav kõrvutada nende sotsialiseerumisagentide hierarhiaga, kellelt noored saavad käitumisjuhiseid. Esitades 1995. aasta küsitlusel baseeruva loetelu, saame järgmise järjestuse:

<u>Keskoolide õpilased</u>	<u>Kutsekoolide õpilased</u>	<u>Õiguserikkujad</u>
1) ema,	1) ema,	1) ema,
2) isa,	2) televisioon,	2) isa,
3) kool,	3) isa,	3) kool,
4–5) ajalehed, televisioon,	4–5) sõbrad, kool,	4–5) sõbrad, televisioon,
6) sõbrad,	6) ajalehed,	6) ajalehed,
7) õpetajad,	7) õed-vennad,	7–8) õpetajad,
8–9) raadio, ajakirjad,	8–11) ajakirjad, raadio,	õed-vennad,
10) ilukirjandus,	õpetajad,	9) raadio,
11) sugulased,	sugulased,	10–11) sugulased, ajakirjad,
12) õed- vennad,	12–13) juriidiline kirjandus,	12) kino,
13) teater,	kino,	13) juriidiline kirjandus,
14–15) juriidiline kirjandus, kino	14) ilukirjandus,	14) ilukirjandus,
	15) teater	15) teater

Esmalt tuleb märkida kodu juhtivat osa käitumisjuhiste saamises, kus mõlemal vanemal on selles osas tugev prestiiž. Suur on siin ka televisiooni, sõprade ja kooli roll. Küllaltki selgelt ilmneb, et noored ei samasta käitumisjuhiste allikaid õiguslike teadmiste allikatega ega käitumisjuhiseid õiguslike teadmistega.

Käitumisjuhiste saamiseks on noortele siiski olulisem isiklik kontakt tema jaoks autoriteetse inimesega, kellelt nõu küsida. Õiguslikud teadmised on käitumisjuhistega võrreldes enam objektiivse tähtsusega noore inimese jaoks. Käitumisjuhiste saamisel nimetavad respondendid olulise allikana ka näiteks kooli, st koolikaaslast, kellelt käitumises malli võetakse, samal ajal kui õiguslike teadmiste allikana jääb kool noorte hinnangute alusel tagasihodlikumale kohale.

Käitumisjuhised ei pruugi alati seostuda ainult õigusliku käitumise probleemidega, kuna sotsiaalset käitumist reguleerivad ka teised sotsiaalsed normid. Seega võib autoriteetselt isikult nõu küsida ükskõik milliste käitumisnormide osas. Õiguslike teadmiste tase näitab aga inimeste kursisolekut ühiskonnas momendil kehtivate ja aktsepteeritavate õigusnormidega.

Võrreldes 1975. ja 1995. aasta küsitluse tulemusi käitumisjuhiste allikate osas ilmneb, et olulisi erinevusi neis järjestustes ei esine. See kinnitab veelkord, kuivõrd suurt osa etendavad noore inimese elus, arengus ja sotsialiseerumises tema kodu, vanemad ning kool.

Korrelatsioonikoefitsiendi ρ alusel on siin suurem nihe toimunud taas kutsekoolide õpilaste osas ($\rho = 0,24$), kelle vastustest ilmneb, et käitumisjuhiste saamisel on hakanud suuremat osa etendama sõbrad, kes asetusid vastava hierarhiaredeli 4. astmele (1975. a – 8. kohal), vähenes kino (1975. a – 9., 1995. a – 12. koht) ja õpetajate (1975. a – 5., 1995. a – 9. koht) osatähtsus. Teiste massiivide osas olid nihked väiksemad.

Õigusliku sotsialiseerumise agentide mõju püüdsime uurida eelkõige agendi autoriteeti iseloomustavate näitajate kaudu. Sellel eesmärgil küsisime, kellega noored enda arvates sarnanevad. Saadud vastuste alusel saime sellise reastuse:

<u>Keskkoolide õpilased</u>	<u>Kutsekoolide õpilased</u>	<u>Õiguserikkujad</u>
1) isa,	1) isa,	1–3) isa,
2–3) ema,	2) ema,	ema,
sõber,	sõber,	sõber,
4) sugulane,	4) õde-vend,	4) õde-vend,
5) õde-vend,	5) sugulane,	5) sugulane,
6) mõne kirjandus- teose või filmi	6) mõne kirjandus- teose või filmi	6) mõne kirjandus- teose või filmi
kangelane,	kangelane,	kangelane,
7) õpetaja	7) õpetaja	7) õpetaja

Saadud tulemused olid meile igati ootuspärased – kõigi massiivide respondentide arvates on nad kõige enam sarnased eelkõige oma vanematele, seejärel sõpradele. Kahe uuringu kõrvutamise näitab, et kui varem olid kõik küsitlute grupid enda arvates kõige sarnasemad emale, siis nüüd on siin esikohale tõusnud isa. See annab tunnistust isa autoriteedi tõusust praegustes perekondades, mis võib seletuda isa oskusega kaasaegses ühiskonnas toime tulla ja oma peret üleval pidada (või otsib ta selleks aktiivselt võimalusi), mis järjest enam lubab tal taasasuda perekonnapea kohale, mis sotsialistlikus ühiskonnas vägisi käest kaduma kippus, kuna pereemad tegid siis meestega võrdset (tihti ka rasket füüsilist ja/või tervistkahjustavat) tööd ning said meestega võrdselt, vahel isegi paremini tasustatud ning nii olid tolleaegsed emad sageli ka pere ülalpidajateks. Sellekaasnes reeglina ema kõrge autoriteet perekonnas.

Mõnevõrra vastuoluline tavaarusaamale on antud uuringust tulenev asjaolu, et noored õiguserikkujad hindavad oma perekonna mõju sama kõrgelt kui nende õiguskuulekad eakaaslased. Peetakse ju noore õiguserikkuja perekonda reeglina kõige kurja juureks. Samas unustatakse, et ka õiguserikkuja, nagu iga teinegi indiviid, vajab turvatunnet. Seda leiab temagi perekonnast.

Omaette probleem on perekonnast saadava toetuse kvaliteet. Ka õiguserikkujate perekonnas on kujunenud mingi tuum, millele õiguserikkuja võib toetuda. Sotsialiseerumise algetapil on sotsiaalse kogemuse vahendajaks just perekond. Kui õiguserikkuja perekond kannab ühiskonna suhtes negatiivseid hoiakuid, annab ta need edasi ka lastele. Mida konfliktsem on perekond, seda konfliktsemat mõju avaldab ta sotsiaalõiguslikele hoiakutele.

Kui kellegagi sarnanemine näitab sotsialiseerumisagentide varasemat mõju, siis see, kellega noored tahavad sarnaneda, näitab teatud tõenäosusega sotsialiseerumisagentide mõju tulevikus. Esitades sotsialiseerumisagentide tähtsuse järjestuse, lähtudes neile sarnanemise soovist, saame sellise ideaalide pingerea:

<u>Keskkoolide õpilased</u>	<u>Kutsekoolide õpilased</u>	<u>Õiguserikkujad</u>
1) sõber,	1) sõber,	1) sõber,
2) ema,	1) mõne kirjandus- teose või filmi	2) ema,
	kangelane,	
3) isa,	3–4) isa,	1) mõne kirjandus- teose või filmi
4–5) sugulane,	ema,	kangelane,
mõne kirjandus- teose või filmi	5) õde-vend,	4) isa,
kangelane,		4) õde-vend,
6) õde-vend,	6) sugulane,	5) sugulane,
7) õpetaja	7) õpetaja	6) õpetaja

Anketeerimistulemused näitavad, et kõigi käsitletavate massiivide noorte hulgas hakkavad sõbrad üha suuremat rolli mängima, vanemate ja õdede-vendade tähtsus väheneb. Mõnevõrra

üllatav on, et kutsekoolide õpilaste ja õiguserikkujate ideaalide hulgas on arvestataval kohal mõne kirjandusteose või filmi kangelane. See asjaolu näitab, kui oluline noorte arenguks on see, milliseid raamatuid trükitakse (loetakse) ning milliseid filme näidatakse ja vaadatakse. Noortele tundub, et raamatu- ja/või filmikangelased suudavad elus tõstatavaid probleeme paremini lahendada ja neid lahendeid ollakse üsna aktiivsed ka ise võimaluse korral kasutama.

Uuringute võrdlusest nähtub, et kõige enam on muutunud õiguserikkujate ideaalide järjestus ($\rho = 0,41$). Kui 1975. aasta küsitluse andmeil oli ema selleks inimeseks, kellega taheti sarnaneda, siis 1995. aastal oli sõber suuremaks ideaaliks. Kakskümmend aastat tagasi olid selles loetelus teisel kohal õed-vennad, kes nüüdseks on langenud 5-le positsioonile, sõbrad on aga tõusnud esikohale. Kui eeldada, et õiguserikkujate sõbradki on valdavalt seadusega pahuksis olevad isikud, annab see alust kahelda, kas kõnealused noored alati soovivadki täielikult oma elulaadist loobuda. Ilmselt on siin tegemist tugeva antud grupiga identifitseerumisega; oma väärtushinnanguid ei olegi aga niisama lihtne muuta. Seegi asjaolu, et ema omab selles ideaalide järjestuses teist kohta, ei anna paraku põhjust optimismiks, et kõige lähedasem inimene, ema, suudaks sotsiaalseid norme eiranud lapse alati konformse käitumise teele tagasi tuua. Asi on selles, et paljudel juhtudel on ka õiguserikkujate emadel (samuti isadel) selliseid omadusi, mis otseselt takistavad nende lastel sotsiaalsete normide täitmist.

Nagu näeme, on aastate jooksul toimunud mõningaid muutusi sotsialiseerumisagentide tähtsuses ja mõjus. Peamine, mis silma hakkab, on sõprade osatähtsuse suurenemine noorte elus. Kuna sõbrad on tavaliselt eakaaslased, siis on üsna mõistetav, et õiguslike teadmiste ja käitumisjuhiste saamisel on noorte jaoks suurema tähtsusega massimeedia ja enda vanemad. Samas on aga noortel soov sarnaneda eelkõige oma sõpradele, kelle poole pöördutakse ka siis, kui on vaja nõu küsida. Kõik see lubab järeldada, et noored on muutunud vähem kodukeskseteks, veetes suurema osa ajast sõprade seltsis.

Märgatavalt on vähenenud kooli ja õpetajate prestiiž noorte silmis. Nt vastas 42% kõikidest küsitletutest, et nad ei küsiks õpetajalt mitte mingil juhul nõu (1975. a oli nii vastanud 24,5%); õpetajaga ei tahaks sarnaneda 52% vastanutest (1975. a oli see protsent 39).

Kokkuvõtteks võime öelda, et sotsialiseerimisagendid moodustavad omavahel teatud seesmiselt seotud grupid. Nende gruppide raames võivad üksikud agendid üksteist asendada, ilma et see oluliselt mõjutaks sotsialiseerumisprotsessi. Kui aga teatud agentide rühm osutub defektseks, siis on defektne ka nende mõju resultaat. Mida defektsem on *mõjukas* sotsialiseerimisagent, seda suurem oht on isiksuse „kiivakasvamiseks“ st tema asotsiaalsele teele sattumiseks.

Et massikommunikatsioon kui mõjukas institutsioon täidaks edukalt sotsialiseerimisagendi rolli, tuleb eriti keskenduda selle institutsiooni kvaliteedi küsimusele. Teatavasti „ei ole kõik kuld, mis hiilgab“ ja kõik, mis massimeediakanalitest adressaatideni, s.o ühiskonnaliikmeteni jõuab, ei ole paraku õpetlik, hariv, esteetiline ega eetiline. Enamgi veel: pidevalt propageeritav vägivald (eriti televisioonis näidatavate filmide vahendusel) ahvatleb järeletegemist, telekraanilt või kinolinalt nähtud surm ei tekita õudu ega hirmu selle nähtuse ees, pigem tundub ta naljana, mida tasuks ka ise teiste peal proovida. Öeldu kehtib eriti noorte kohta, kes eakaaslasi lüües, pekstes või ka piinates (koolivägivalla avalikukstulnud juhtumid!) ei tunne ohvrile kaasa ega kujuta ennast ette tema rollis, vaid naudivad enda üleolekut tema suhtes. Kõik kulgeb ju nii kergelt, märkamatuks – „nagu filmis“

Samas ei saa selle teema käsitlemisel mööda vaadata kahest antud probleemi puutuvast aspektist.

Esiteks tuleb nentida, et tänapäeval on meedia muutunud äriks, millelt omanik tahab kasu lõigata. Järelikult on ta, piltlikult öeldes, sunnitud müüma kaupa, mida ostetakse. Info peab müüma, s.t ta peab inimeste meeli köitma, ta peab kutsuma vaatama, lugema, kuulama. Inimese alateadvuses peitub palju loomariigist pärinevat, s.h tapahimu ja verejanu. Avaldub see üsna ehedalt ka siis, kui linnatänaval juhtub inimohvritega liiklusõnnetus – suur rahvamass tõttab sündmuskohale, piirab kannatanu sisse, laskmata halvimal juhul läbi kiirabigi: kuidagi ei raatsi verist või isegi surevat inimest silmist lasta. Veri ja surm on jubedad, aga tundub, et samas ka köitvad ja ligitõmbavad. Nii müüvad hästi just need ajalehed, ajakirjad, kus esikaanel info mõnest õnnetusest (nt 30.01.2004 Õhtuleht „Üliõpilasneiu hukkus bussi ja veoauto kokkupõrkes“). Ka

televisioonis on kõitvad multifilmid ja filmid, kus vägivallaelement sees, ja mida rohkem, seda parem (nt multifilm „Tom ja Jerry“).

Teine aspekt meedia ja vägivalda problemaatikas seondub ajastuga ja konkreetse ühiskonnaga. Igal ajastul on omad kangelased, see, kes on halb, kes hea mingis konkreetse loos või seoses sõltub üsna suurel määral sellest, keda meedia kangelasena kujutab. Paarkümmend aastat tagasi propageeriti lastesaadetes hea võitu kurja üle (nt multifilmid loomadest, mille eesmärgiks oli näidata, kuidas ausus, abivalmidus, headus ja sõbralikkus aitab leida ja hoida sõpru ning elus edasi jõuda), praeguste multifilmide tegelasteks on reeglina mingid kübertegelased, kes hävitavad planeete ja üksteist: hinnatavad omadused on kavalus, alatus, jõud ja leidlikkus „vaenlase“ hävitamisel. Mõnikord loob meedia ise meeleldi kangelasi: vennad Voitkad kui „režiimi“ ohvrid; narkotiiler Victoria de Luna kui avalikkuse tähelepanu all kannatav „korraliku“ elu järgi janunev ema jne. TTÜ professor Leo Mõtus on kirjutanud: „Eestis on kõige halvemate avalik valimine muutunud populaarseks. Eks ole kurjategijatest meediakangelaste tekkimise sisuliselt kõige halvema valimine. Meedias ülistatud kurjategijad muutuvad hämmastavalt sageli noorukite iidoliteks.“ (Mõtus 2000: 14)

Eesti Amatööriteatri Liidu juhatuse esimees Jaan Urvet on arvamisel, et „tänapäeva inimene on sedavõrd informeeritud, et soovi mõistuslikkusest kaugeneda suudavad rahuldada vaid ekstreemsed sündmused. Seepärast eelistatakse ka negatiivse kangelase mudelit positiivsele. Negatiivne lihtsalt paistab enam silma ja on ebataavalisem.“ (Heidmets 2001: 43)

Eri massimeediavahendite (televisioon, raadio, ajakirjandus, filmid jne) eesmärgiks on inimeste väärtushinnangute kujundamine, ning kuigi nende mõju on tugevam, määravam ja märgatavam noorsoole, on massimeedia kahtlemata selleks vahendiks, mis aitab ka täisealistel omandada rollimudeleid, mida on võimalik rakendada pidevalt muutavas ja alatasa uut sisseelamist nõudvas sotsiaalses keskkonnas.

KASUTATUD KIRJANDUS:

- Heidmets, R. 2001. Elu filmiks või film eluks. Diivan, nr 3.
- Kaugia, S. 2002. Eesti noorte õigusliku sotsialiseerumise agentide mõjust siirdeühiskonnas. Akadeemia, nr 1.
- Lauristin, M., Vihalemm, P. 1980. Massikommunikatsiooni teooria. Tartu.
- Mõtus, L. 2000. Mis on halb ja mis hea. Õpetajate Leht, 10.03.2000.
- Noorte õigusliku kasvatuskanalid ja efektiivsus. Kriminoloogilised aspektid. 1977. Uuringu aruanne I–II. Tartu.
- Noorte õigusliku sotsialiseerumise uurimine üleminekul riigisotsialismist vabaturumajandusse. 1999. Materjale kordusuuringust. Koostajad: L. Auväär, H. Dsiss, S. Kaugia, P. Kenkmann, E. Raska. Tartu.

Einfluß der Massenkommunikation auf das deviantische Verhalten

Zusammenfassung

Schon von der frühen Kindheit an beginnt der Mensch unbewußt von all dem Besitz zu ergreifen, was ihm die Umgebung bietet. Er eignet sich nach und nach soziale Normen und Werte an, die seinen Lebensweg bis zu seinem Tode gestalten. Die Entwicklung des Menschen ist ein lebenslänglicher langwieriger Sozialisationsprozeß, in dem er sich das System von bestimmten sozialen Rollen, Kenntnissen, Namen und Werten sowie die Kultur aneignet.

Die Sozialisation umfaßt sowohl sozial kontrollierbare, zielgerichtete (z. B. Erziehung) als auch nichtorganisierte, spontane Prozesse, in denen sich das Individuum und seine soziale Umwelt verändern. Das System von Kenntnissen, Normen und Werten eignet sich der Mensch durch die soziale Erfahrung an.

Die Grundlage einer neuen sozialen Erfahrung des Menschen bildet im allgemeinen das System der früheren sozialen Erfahrungen, auf deren Basis er für sich bestimmte Vorstellungen von Gut und Böse, von Rechten und Verpflichtungen sowie von seiner Stellung im System der gesellschaftlichen Verhältnisse und der gesellschaftlichen Struktur geschaffen hat. Gewöhnlich erkennt der Mensch die Unmöglichkeit seiner Existenz außerhalb dieser Verhältnisse. Er versteht, daß von ihm ein gewisses Verhalten erwartet wird, daß er bestimmte soziale Werte anerkennen und das normgerechte gesellschaftliche Verhalten befolgen muß.

Leider kann sich die soziale Erfahrung in bestimmten Fällen auf die gesellschaftlich anerkannten sozialen Normen negativ auswirken (z. B. bei der Reproduktion von neuen Kriminellen durch die bestehende kriminelle Umwelt). Am häufigsten geschieht das durch die Vermittlung der Familie. *Nolens volens* eignet sich das Kind die Orientierungen und herrschenden Ansichten der Familie an. Meistens prägt die sozial defekte Familie die negativen Züge des Kindes zwar nicht selbst, aber sie läßt den Eingriff der sozialen Faktoren der Außenwelt zu. In solchen Familien aufwachsende Kinder vermissen die erforderlichen moralischen Kenntnisse, Fertigkeiten und Gewohnheiten sowie die moralische Abhärtung, mit deren Hilfe sie den negativen Außeneinflüssen Widerstand leisten könnten.

Bei der Formung des Individuums beteiligen sich gleichzeitig mehrere Agenten der Sozialisation, deren Umstand die Kontrolle ihrer Wirkung und ihre Steuerung bei der Entfaltung eines der Gesellschaft adäquaten Individuums notwendig macht.

Das Individuum ist im Sozialisationsprozeß mit der Gesellschaft nicht direkt verbunden, sondern durch verschiedene Elemente, durch die sog. Agenten der Sozialisation. Als Agenten der Sozialisation gelten verschiedene gesellschaftliche Institutionen (z. B. Familie, Altersgenossengruppen, Schule, Arbeitskollektiv, Glaubensgemeinschaften, Massenkommunikation usw.), die den Auftrag haben, das Individuum zu formen. In groben Zügen können wir die Agenten der Sozialisation in vier große Gruppen unterteilen: 1) Einzelpersonen, 2) Gruppen von Individuen, 3) soziale Instanzen, 4) materielle Vermittler des gesellschaftlichen Bewußtseins.

Die Rolle der Agenten der Sozialisation in verschiedenen Bevölkerungsgruppen ist sowohl mit der Eigentümlichkeit der sozialen Gruppen (z. B. die altersbedingte u. ä.) als auch mit dem Entwicklungsniveau der Gesellschaft und den Besonderheiten einer konkreten sozialen Umwelt in Beziehung zu setzen.

Im Laufe der Jahre sind bei der Rolle und dem Einfluß der Agenten der Sozialisation manche Änderungen eingetreten. Das Auffallendste ist die Zunahme der Bedeutung der Freunde im Leben von Jugendlichen. Da die Freunde im allgemeinen ihre Altersgenossen sind, ist es durchaus verständlich, daß beim Erhalten von Kenntnissen und Verhaltensmustern für sie die Massenmedien und Eltern mehr von Belang sind. Zugleich äußern Jugendliche doch den Wunsch, sich insbesondere den Freunden angleichen zu wollen, an die man sich auch dann wendet, wenn man ihren Rat braucht. All das erlaubt uns die Schlußfolgerung zu ziehen, daß sich Jugendliche weniger an das Elternhaus gebunden fühlen und ihre Freizeit meist unter ihren Freunden verbringen.

EDA VESKE

Osula Põhikooli 5. klassi õpilane

VANADE KOOLIDE ASUKOHAD

Eesti talurahva järjepidev kooliõpetus sai alguse XVII sajandi teisel poolel Rootsi ajal. Siis kujunes välja omaette elukutsena koolmeistri amet. Kerkis üles ka küsimus, kus lapsi õpetada. Seepärast tahangi anda ülevaate minu kodukohas veel säilinud koolimajade ja ka koolide varasemate asukohtade kohta. Meie valla ajalootoas on olemas koopia kauaaegse koolmeistri Peeter Tootseni (1857–1933) kirjutisest “Sõmerpalu valla koolide algus” Hiljem on nendest paikadest tehtud ka fotod. Säilinud koolimajade pildid on teinud Maidu Jaason.

Kursellide ajal paiknes Sõmerpalu mõis (Schloss Sommerpahlen) laial maa-alal ja oli nii suur, et see jaotati pärijate vahel mitmeks osaks. Nii tekkisid Sõmerpalu, Lilli, Mustja, Järvere, Peetrimõisa jne.

Urvaste pastor Quant (1732–1750) asutas siin vennastekoguduse ja suunas hoolega raamatulugemise õppimist, et palvetunni pidajaid oleks. Juba tolle sajandi alguses olevat rehetaredes tehtud laste õpetamise katseid: kes lugemist ja mõnda lauluviisi oskas, see pandi õpetama. Lilli vald alustas oma kooliga Reinomäe talu rehe all Märdimäe lõunapoolse kalda peal. Osula kooli 230. sünnipäeval – 1995. aastal – avati seal mälestuskivi, mille laskis valmistada Võhandu POÜ (Kalmer Kongo).

Mustja vald tegi koolitööd Kivi talu rehes, Osula vald vana Savikõrtsi taga. Kuid oli vaja ka koolimaju. Nii ühinesidki Lilli vald ja Sõmerpalu vald. Materjali saadi mõisa käest, töö oli muidugi valla poolt. Lilli valda Reinomäe talu maa peale Kellavõrendiku lähedale, Rosenti maja hoovile (praeguse kaupluse õuele) tehti uus koolimaja, mis sai nimeks LILLI KOOL.

Mustja ja Järvere vald tegid oma lastele kooli Kure-Sanga talu maa peale ja seda nimetati MUSTJA KOOLIKS. Maja oli 4 sülda pikk ja 3 sülda lai. Klassiruum oli kolme väikese 4-kruudulise aknaga. Korstnaga ahi eraldas kooliõpetaja jaoks ühe ruumi. Suitsu enam tupp ei tulnud ja seepärast ei kõlvanud ka peerutuli valgustuseks. Treiti puust küünlajalad ja toodi küünlad.

“Koolilaudu muiduki es olõ, latsõ istsõva pikki pinke pääl. Lugõmist ja laulmist võisõva jo niigi oppi. Raamatu anti kerigu puult. Kirutusõ sundust es olõ. Sõski anti ka tuu jaoss kerigu puult tahvi ja krihvli. Mõnõlgi latsõl tull tuu perrä himo mja nõudsõ oppamist. Kooliõpõtaja pidi sõs inne häste harotama tuud tükkü. Tä tegi lae ala tala pääle terve tähestiku üles, kost latsil egäl aol iinkiri saadaval olli. Kirutaja lasksõ põrmandu pääle põlvili, pand tahvli pingi pääle, võtt krihvi ja tüü nakass pääle”

Edasi viidi Mustja kool ära Plaksiperra, Mustja küla karjamaale, kuhu lastel ja ka vanematel oli eraldi asuva paiga ja pika tee tõttu väga halb käia. Ka koolmeistrid püsisid siin lühikest aega ja kool oli kidur. Paar noort kooliõpetajat, esiteks Simmul ja hiljem Mossin hakkasid noortele mitmehäälseid laule õpetama, et rahvast sinnapoole meelitada. Hoopis teine lugu oli Lilli vallas. Uus koolimaja oli tehtud rahvarikkama ja palju käidavama koha peale. Kuid siia oli tarvis ka tublit koolmeistrit. Võtame jällegi appi Peeter Tootseni käsikirja:

“Elli noil päivil Lilli vallon tubli kirämiis Jaan. Es olõ rahval perekonnanimmi ega latsi oppajal ammõtinimme. Jaanilõ anti vabadus mõisa puult ja luba kerigu puult. Et tuu Jaan tõistõ Jaanikõstõga segi ei lähäs, nimetivä rahvas tedä ku ütest suust: KUNDSA-JAAN. Jaan oll uman amõtin hoolikas ja tubli. Vanõmba tundsõva Jaani tüü tulu ummi latsi man ja tuuperäst es taha na ka suvõski ummi latsi Jaani silmä alt är võtta. Jaan valiti Lilli valla pääkarusõss ja nii mõnõgi hädä iist hoitsõ ja kura iist kaitsõ Jaan niihäste latsi ku ka luumõ tollõaigsil mõtsatsil karämail.

Aga sõs juhtu õnnõtus. Susi tull Savilaanõ mõtsast ja vei ärr kõgõ rasvatsõmba oina, Kundsä-Jaani oina. Tuu pääle ütel väikukõnõ Rüütli Juhan: No kaegõ nüüd, ega meil ei oleki määnestki kõrda. Nii suvi ku talv piämi Kundsä-Jaani hirmu all olõma, ega sõs ime ei olõ, ku jummal ted karistas. Nigu näete, oll täl üts oinakõ, aga susi vi tuugi ära.”

Pärast Jaani tehti uus koolimaja Lilli valla karjamaale, Tootsi palvemaja ligidale, Kaapsoole, 1866. aastal ehitati uus Mustja valla kool Prassile. Lilli vald ehitas oma lastele uue kooli 1877. a Vaksksaarde. 1866. aastal Sõmerpalu väikemõisa ühendati, aga vallavalitsuse ja vallavolikogu korduvad katsed koole ühendada sai teoks alles 1918. aastal, mil arvati, et vanad koolimajad on amortiseerunud ja koolid viidi 1919. aastal Sõmerpalu härrastemajja.

Kuid ajapikku jäid ka need koolimajad kitsaks ja tunnistati koolitööks kõlbmatuteks. Et aga lastel oli nii kaugele tülikas käia, nõudsid lapsevanemad kooli tagasitoomist vanadesse majadesse, sest võrreldes mõne teise kooliga polnudki need ruumid just kõige viletsamad.

VANA KOOLITEE

Amanda Friegebenbaum

Kas kauge mineviku muinasjuttu
veel vestad, vana, armas koolitee?
Hulk aastaid kadunud on nõnda ruttu,
kuid mälestusi pole katnud need.

Oktoobrihommik, uduembus jahe,
kui esimest kord astusin su teel.
Mind valdas mingi kummaline tahe,
et kurku kinni jääma kippus keel.

Mul jalas pastlad, isa tegi uued,
ja kahest vanast riidest tehtud kleit.
Mu vanem õde laenas mulle kuue,
peos hoidsin vanaema antud kreekisid.

Ei jäänud meelde metsatukad, majad,
kus pöörata, kust otse astuda.
Küll ekslesin, siis leidsin jälle raja –
nii ise pidin toime tulema.

Sa sügiseti olid vahest pahur
ja kimbatusi mitmeid tõid ka talved.
Mu väike hing siis oli jälle rahul,
kui kaugelt paistis kodukatus hall.

Mind hommikpimeduses saatis ema
üll vana kasuk, tormilatern käes.
Leek värelev sealt jäigi valgustama
ja soojendama kogu eluteed.

Võitlus uue koolimaja eest

Sõmerpalu valla tegelased said aga väga hästi aru, et niisugused ruumid on ainult hädaabinõu ja seal koolitööd jätkates panevad vanemad oma laste tervise kaalule.

Vaatamata suurtele kulutustele ja raskustele, millega uue koolimaja ehitamisel arvestada tuli, asuti tööle. Alguses tuli mõningaid sekeldusi koolimaja plaani asjus. Nimelt ei leidnud maakonnavalitsuse tehnika osakonna juhataja poolt valmistatud koolimaja plaani esimene kavand haridusministeeriumis kinnitamist, sest see nägi ette uue koolimaja ehitamise endise magasiida ümberehitamise näol. Loomulikult oli see seisukoht õige. Põllukividest ehitatud hoone, olgu see kuitahes tervislikult ümber ehitatud, on tervislikust seisukohast vaadatuna ebaotstarbekohane. Nii tuli seda plaani muuta ja kahekordse puuehituse juurde jääda.

* Ülaltoodu on uurimistöö algus

Juhendas õpetaja Heljo Saar

PEATÜKKE "EGIPTLASTE SURNUTERAAMATUST"

Peatükke "Egiptlaste surnuteraamatust"

1240 e. m. a.

Ani Papüürus

[Tõlkinud inglise keelde E. A. Wallis Budge] Tõlge eesti keelde Alar Sapelkov

2001. aasta maikuus kaitsesin uurimistööd teemal "Jumalate roll Egiptuse mütoloogias" tehes kokkuvõtte nüüdseks juba kolm aastat uuritud materjalidest, mis käsitlesid Antiik-Egiptust. Kirjandusest on mul õnnestunud hankida "Egiptlaste surnuteraamat," mis paraku on inglise keeles. Nii olengi saanud endale uue hobi - Surnuteraamatu tekstide eesti keelde tõlkimise. Sellest pool on mul tõlgitud. Mõned näited tehtust leiate alljärgnevalt.

Nende tekstide tähenduse üle võib pikalt vaielda. Väga raske on kasvõi üht lauset lahti mõtestada, kui ei tunne valdkonda. Tekstide lugemise hõlbustamiseks olen artikli lõpus ära toonud mõistete seletused, oma võimete piirides muidugi. Ent olgu mainitud, et mulle on jäänud paljugi mõistatuseks. Pange tähele tekstide stiili. Need on vanemad, kui meile teada-tuntud Piibel, mille Vana Testamendi alles neil aegadel koguti. Tekstid annavad hea ülevaate vanade egiptlaste uskumustest hauatagusesse ellu. Egiptlased vihkasid surma samapalju kui armastasid, ka see tuleb siit hästi välja. Arvan, et meil oleks vanadelt kultuuridelt palju õppida. Õppida austama surma ja elu nagu nemad seda tegid.

Tekstid seoses Ani südame kaalumise

Vägeva Jumalatekogu jumalate nimed:

Ra Harmakhis (Vägev jumal oma laevas), Temu, Shu, Tefnut, Geb, Nut (Taeva emand), Isis, Nephtys, Horos (Vägev jumal), Hathor (Amenteti emand), Hu, Sa.

Ani palve:

Mu süda, mu ema, mu süda, mu ema! Mu süda, millega mind loodi. Ärgu miski olgu mu vastu mu kohtumõistmisel, ärgu olgu mul vastaseid mu esitlemisel ülimatele (Techatchau); ärgu olgu sinult surma mu esitlemisel sellele, kes hoiab tasakaalu¹ Te olete mu Ka² mis elab mu kehas, jumal Khenemu³ kes õmbleb kokku ja tugevdab mu jäsemed. Ehk edasi tulete te õnnepaika, kuhu me läheme. Ärgu Sheniu ametnikud, kes panevad paika inimeste elu, muutku mu nime räpaseks ja ärgu valesid räägitagu mu vastu, mu esitlemisel jumalatele. [Valmistagu see meile rahuldust ja olgu heatahtlik Jumal-kuulaja⁴ me vastu ja olgu meil rõõm südames, kui meie sõnu kaalutakse. Ärgu lausutagu seda, mis on vale mu vastu enne vägevat jumalat, Amenteti isandat⁵. Tõesti, kui vägevad te olete, kui te tõusete oma triumfile.]

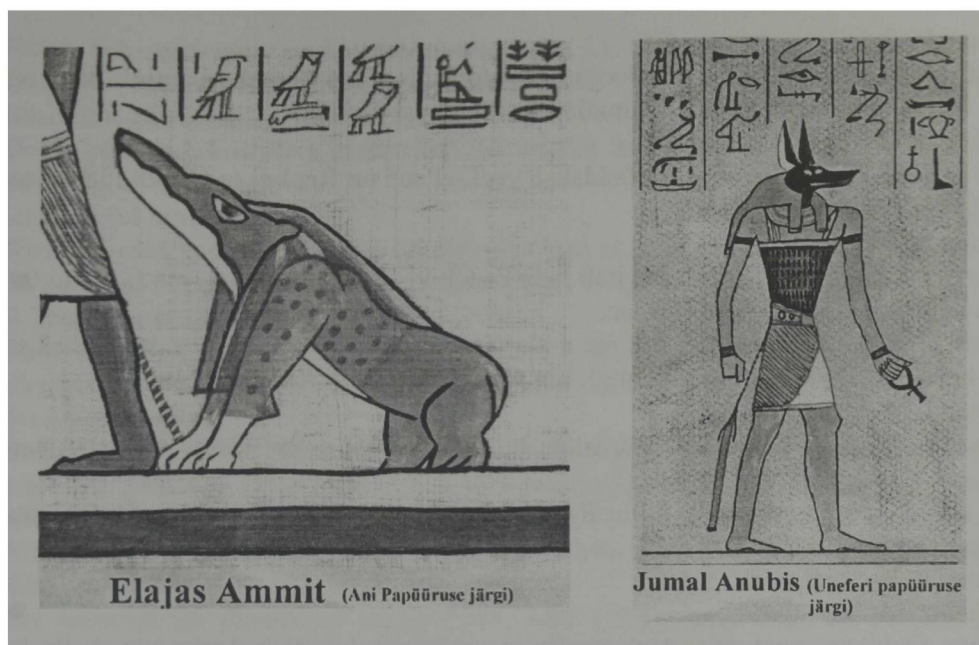
Thoth'i kõne:

Thoth, Vägeva Jumalatekogu tõe ja õiguse kohtunik, kes esitleb Osirisele ja sõnab: Siin on see teie kohtumõistmine. Osirise⁶ süda sai väga tõeselt kaalutud ja ta Hing-süda läbis katsumuse, tema nimel. Tema süda oli leidnud õige tee Suure tasakaalu protsessil. Temast ei leitud kurjust; ta pole koonerdanud ohvriandidega, mis templeis tuli tuua. Ta pole toime pannud ühtki kuritegu ja ta suust ei ole tulnud sõnu, mis on motiveeritud kurjusest, mil ta maa peal oli.

Balsameerimiskambri elaniku kõne (Anubis):

Pange hästi tähele, Oo õiglane tasakaalukohus, et seda [katsumust] toetada.

Variant: Pange hästi tähele, Osirise südame tasakaalu, Ameni, laulev naine Anhai, Kelle sõna on tõde ja süda asub paigas, kus on tõe istekoht, kus esitletakse Vägevale Jumalale.

Jumalate kõne:

Vägev Jumalatekogu sõnab Thoth'ile, kes elab Khenemus: See, mis edasi su suust tuleb, saab kuulutatud tõeks. Osiris kirjutaja Ani, kelle sõna on tõde, on püha ja õiglane, ta ei tunnistanud ühtki pattu ja ta ei ole teinud midagi kurja meie vastu. Am-mitil⁷ ei lubata tema üle valitseda. Talle saavad osaks lihaohvrid⁸ ja sissepääsuluba esitlemiseks Jumal Osirisele, koos püsiva elamispinnaga ohvritepõllul (Seket-hetep), temale, nagu kõigile Horose järgijatele.

Horose kõne Ani esitlemisel Osirisele:

Horos, Isise poeg sõnab: Ma tulin te juurde Oo Un-Nefer, ja tõin teile Osiris Ani. Ta süda on õiglane nagu see kaalumisel välja tuli. See pole patustanud ühegi jumala ega jumalanna vastu. Thoth kaalus selle, vastavalt määrusele, mida talle Vägeva Jumalatekogu poolt tutvustati ja see oli kõige tõesem ja õiglasem. Teie kingid ja õlu saavad talle antud ja las tal ilmuda esitlemisele Jumal Osirisele ja las ta olla Horose järgijate seas ikka ja alati.

Ani kõne:

Ja Osiris Ani sõnab: Ma olen sulle esitletud, Oo Amenteti isand. Mu kehal ei ole pattu. Ma pole teadlikult rääkinud seda, mis pole tõde, nagu pole seda ka teinud musta südamega. Te mõondus on mulle kui soosing neile, kes sind järgivad ja seega võin olla Osiris, keda on vägevasti soovitud kauni jumala poolt ja armastatud kahe maa isanda⁹ poolt. Mina, kes ma olen tõeline kuninglik kirjutaja, kes armastab teid, Ani, kelle sõna on tõde enne Jumal Osirist.

Elajas Am-Miti kirjeldus

Temakese esiosa on nagu krokodillil, keskosa temakese kehast on nagu lõvil ja temakese tagaosa on nagu jõehobul.

Siit algavad kiitused ja ülistused väljumiseks ja sisenemiseks Khert-Neterisse 10, mis asub kaunis Amentetis...välja ilmumiseks päeval kõigis olemise vormides, mida surnu tahta võib, mängides vedamist (kabe), istudes Seth'i kojast ja ilmudes Elav-hinge kujul

Osiris kirjutaja Ani sõnab peale saabumist oma rahu sadamasse, nüüd oleks hea [mehele] ette kanda [seda tööd, mida ta oli] maa peal, et siis kõik Temi¹¹ sõnad tuleksid läbi.-

"Ma olen tõusev jumal Tem. Ma olen Ainus. Ma tulin Nu¹² läbi olemisse. Ma olen Ra, kes tõusis algusest, selle [loodu] käskija."

Mida see tähendab?

"See on Ra, kui ta alustab tõusmist Hensu¹³ linnast, kroonituna nagu kuningas oma kroonimisel. Jumal Shu tugisambad¹⁴ ei olnud veel loodud, kui ta oli selle astmete peal, kes elutseb Khenemus. "Ma olen vägev jumal, kes lõi iseenda, isegi Nu, kes muutis oma nimed, et saada Jumalatekogu jumalaiks."

Mida see tähendab?

"See on Ra, oma jäsemete nimede looja, kes tuli olemisse jumalate kujul, kes on Ra saatjaskonnas. "Ma olen tema, keda ei saa jumalate poolt tagasi tõrjuda."

Mida see tähendab?

"See on Temu, oma kettas elutseja, ent öeldakse veel, et see on Ra, kui ta tõuseb idahorisondilt taevasse. "Ma olen eile ja tänast ma tean."

Mida see tähendab?

"Eile on Osiris ja täna on Ra, mil ta hävitab Neb-er-tcheri (kaugeima piiri isand) ja kui ta seab ametisse printsi ja käskijana oma poja Horose.

Öeldakse veel, et täna on Ra, päeval, mil me mälestame surnud Osirist oma isa Ra'ga kohtumise pidustustega ja kui jumalate lahing on võidetud, kus Osiris, Amenteti isand oli juht.

Mida see tähendab?

"See on Amentet, [kui nii öelda, siis] jumalate hingede looming, kui Osiris oli Set-Amentetis juht."

"Öeldakse veel, et see on Amentet, mille Ra meile andnud on; kui mõni jumal tuleb, peab ta üles tõusma ja selle eest võitlema.

"Ma tean jumalat, kes seal elab."

Mida see tähendab?

"See on Osiris. Öeldakse veel, et ta nimi on Ra ja see jumal, kes elab Amentetis on Ra fallos, millega ta ise on liitunud.

"Ma olen Benu, lind, kes on Anu's¹⁵ Ma olen raamatu kõite (Saatuses tahvel), asjade, mis on tehtud ja asjadest, mis kunagi tehakse, hoidja."

Mida see tähendab?

"See on Osiris. "Öeldakse veel, et see on Osirise surnukeha ja veel, et see on Osirise väljaheide (roe). Asjad, mida on tehtud ja asjad, mida kunagi tehakse, Osirise surnukeha [juurde]. Öeldakse jälle sedagi, et asjad, mis on tehtud, on igavik ja asjad, mida tehakse on kestvus ja see igavik on päev ja kestvus on öö.

"Ma olen jumal Menu ta ilmumisel. Olgu ta kaks sulge seatud mu pea peale."

Mida see tähendab?

"Menu on Horos, oma isa [Osirise] advokaat ja ta ilmumine tähendab ta sünni. Kaks sulge ta peas on Isis ja Nephtys, kui need jumalannad ilmuvad ja asetavad ise endid sinna ja mil nad käituvad kui tema kaitsjad ja kui nad hoolitsevad selle eest, mis ta peas puudu on.

"Öeldakse veel, et kaks sulge on kaks äärmiselt suurt uraeiust¹⁶ mis on nende isa Tem'i pea peal, ja öeldakse veel sedagi, et kaks sulge Menu peas on ta kaks silma.

"Osiris kirjutaja Ani, kelle sõna on tõde, kõigi ohvriandide, mis on jumalatele toodud, registraator, tõuseb üles ja tuleb oma linna."

Mida see tähendab [linn]?

"See on ta isa Tem'i horisont.

"Ma olen lõpetanud oma eksimused ja ma olen ära pannud oma veed."

Mida see tähendab?

"See on Osiris kirjutaja Ani, kelle sõna on tõde enne kõiki jumalaid, keha nabanööri äralõikamine, ja kõik ta puudused on välja võetud.

Mida see tähendab?

"See on [Osirise] puhastumine ta sündimise päeval.

"Ma olen puhastunud oma vägevas kaksikpesas, mis on Hensus, Vägeva Jumala, kes seal elab, järgijate ohvriandide päeval.

Mida tähendab "vägev kaksikpesa?"

"Ühe pesa nimi on "Miljonid aastad" ja Suur Roheline [meri] on teise nimi, kui nii öelda, Natroni järv ja Soola järv.

Öeldakse veel, et ühe nimi on Miljonite aastate teejuht ja see Suur Roheline Järv on teise nimi. Nüüd, mis Vägevasse Jumalasse puutub, kes seal elutseb, siis see on Ra ise.

"Mul jäi märkimata tee, ma tean Maati saare Neem'e.

Mida see tähendab?

"See on Ra-stau, see on, kui nii öelda, Lõuna Värav Neuretef'is ja see on Põhjavärav Domainis (Jumala hauakamber). Nüüd, mis Maati saart puutub, siis see on Abtu¹⁷

"Öeldakse veel, et see on tee, mida mööda Isa Tem reisib, kui ta läheb otse Sekhet-Aarusse¹⁸, [koht], mis toodab toitu ja elatusvahendeid jumalaile, kes on oma kapp-altarites.

"Nüüd, Tcheserti värav on Shu sammaste värav, kui nii öelda, Duati¹⁹ Põhjavärav.

"Öeldakse veel, et Tcheserti värav on kaks lehte uksest, mida jumal Tem läbib, kui ta ilmub idahorisonidilt taevasse.

"Oo, te jumalad, kes olete esitlemisel [Osirisele], andke mulle oma käed, sest ma olen jumal, kes saab tulla olemisse teie sees."

Kes on need jumalad?

"Nad on veretilgad, mis ilmusid Ra fallorest, kui ta ilmus, et sooritada oma enese sandistamist. Need veretilgad hüppasid olemisse jumalate Hu ja Sa kujul, kes on Ra ihukaitsjad ja kes saadavad jumal Tem'i päevaajal iga päev.

"Mina olen Osiris kirjutaja Ani, kelle sõna on tõde, olen täitnud utchat'i²⁰ (Ra või Horose silm) te jaoks, kui see oli kannatanud kustumise all, kahe võitleja (Horos ja Seth) võitluse päeval.

Mis oli see võitlus?

"See oli võitlus, mis leidis aset päeval, mil Horos võitles Seth'iga, mille käigus Seth viskas rooja Horose näkku ja Horos purustas Seth'i genitaalid. Thoth teostas utchat'i täitmise oma enda sõrmedega.

"Ma eemaldan Äikese-pilve taevast, kui seal on torm kõuega ja välguga selle sees."

Mida see tähendab?

"See torm oli Ra tõrelemine tormipilvelt, mille [Seth] saatis esile Ra parema silma (päikese) vastu. Thoth eemaldas tormipilve Ra silmalt ja tõi elu silma tagasi, tervise ja rahu ja ilma ühegi veata selle omanikule.

"Öeldakse veel, et tormipilv on põhjustatud Ra silma haigusest, mis nutab koos selle kaaslasest silmaga (kuu); sel ajal puhastabki Thoth Ra silma.²¹

"Ma näen Ra silma, kes oli sündinud jumalanna Mehurt'i reite vahelt; ta jõud on minu jõud, ja minu jõud on tema jõud."

Mida see tähendab?

"Mehurt on Vägev jumalik Vesi, kuid öeldakse veel, et Mehurt on Ra silma peegeldus koidikul ta hommikuse sünni ajal.

["Öeldakse veel, et] Mehurt on Ra utchat.

"Nüüd Osiris kirjutaja Ani, kelle sõna on tõde, on ülivägev, üks teiste jumalate seas, kes on Horose järgijad; nad ütlevad, et ta on prints, kes armastab oma isandat."

Kes on jumalad?

Kes on Horose järgijad?

"[Nad on] Kesta, Hapi²² Taumutef ja Qebhesenuf.

Austus teile. Oo, te tõe ja õiguse isandad, te ülimad printsid (Tchatchau), kes [seisavad] ringis ümber Osirise, kes teeb täiesti ära patud ja süüteod, ja kes on järginud jumalanna Hetepsekhust, võimaldage mulle, et ma saaks tulla te sekka. Te hävitage kõik puudused mu sees, isegi kui te tegite seda Seitsme Hinge pärast, kes on isand Sepa²³ järgijate seas. Anpu (Anubis) määras neile kindlaks nende paigad päeval [mil ta ütles neile], "Tulge te siia:"

Kes on tõe ja õiguse isandad?

"Tõe ja õiguse isandad on Thoth ja Astes, Amenteti isand.

"Tehatcha ring Osirise kohal on Kesta, Hapi, Taumutef ja Qebhesenuf, ja nad on ka ringiks tähtkuju (Suur Karu ehk Suur Vanker) reiel, põhjataevas.

"Need, kes teevad täiesti ära patud ja süüteod ja kes on jumalanna Hetepsekhuse järgijad, on jumal Sebek²⁴ ja ta liitlased, kes elavad vees.

"Jumalanna Hetepsekhuse on leek, mis saadab Osirist, et põletada ta vaenlase hingi.

"Mis puutub kõiki puudusi, mis on Osirises, ohvriandide registraatoris, mis on toodud kõigile jumalaile. Anisse, kelle sõna on tõde, [need on kõik süüteod, mis on toime pandud Igaviku Isandate vastu], ajast, mil ta ilmus oma ema üsast.

"Mis puutub Seitsmesse Hinge, kes on Kesta, Hapi, Taumutef, Qebhesenuf, Maa-atef, Kheribeqef ja Heru-Khenti-en-ariti, nemad määras Anubis Osirise surnukeha kaitsma.

"Öeldakse veel ka, et ta pani nad ringi Osirise pühale kohale.

"Öeldakse ka, et Seitse Hinge [kes olid kindlaks määratud Anubise poolt] olid Netchehnetcheh, Aatgetget, Nertanef-besef-khenti-hehf, Ag-her-ami-unput-f, Tesher-ariti-ami, Het-anes, Ubes-anef-per-em-khetkhet ja Maaemkerh-annef-em-hru.

"Tchatcha (ülimad printsid) ülimad, kes on Naarutefis on Horos, oma isa advokaat.

"Mis puutub sellesse, mis [Anubis ütles Seitsmele Hingele] "Tulge te siia", millega Ra rääkis Osirisele."Tõesti, olgu need samad sõnad öeldud mulle Amentetis.

"Ma olen kaksikhing, kes elutseb kaksikjumalates."

Mida tähendab see kaksikhing?

"See on Osiris, [kui] ta läheb Tetu'sse²⁵, ja leiab sealt Ra hinge, üks jumal embab teist ja kaks kaksikhinge hüppavad olemisse koos Jumalike Kaksikjumalatega."

Peatükk, mis paneb mehe mäletama oma nime Khert-Neter'is

[Lahkunu] lausub:-Olgu mu nimi antud mulle Vägevas Majas (Per-Ur) ja las ma mäletan oma nime Tule Majas (Per-Neser), ööl, mil aastad on kokku arvatud ja kuude arv on öeldud. Ma elan Jumalik-Ühega, ma võtan istet taeval idaküljes²⁶ Kui mõni jumal tuleb mulle järele, olen ma võimeline tema nimega välja kuulutama.

Peatükk, mis ei lase Osiris Anilt, kelle sõna on tõde, tema südant ära ajada temast Khert-Neter'is, kes on jumalike ohvriandide jumalatele hindajaks (Osiris Ani)

Ta lausub:- Mu ema süda. Mu ümber kehasumiste südamekast. Ärgu keegi tõusku püsti, et esitada tunnistusi mu vastu. Ärgu keegi ajagu mind ära Tchatcha Ülemate juurest. Ärgu keegi muutku teid, et eemalduksite minust Tasakaalu Hoidjale esitlemisel. Te olete mu KA, minu kehas elutseja, jumal Khenemu, kes teeb mu liikmete kõla. Te võiksite ilmuda õnne paika, kuhu me läheme. Ärge mu nime määrituks teha laske, Shenit'i Ülemad, kes teevad mehi stabiilseks. [Olgu see meile nauding ja olgu meil rõõm südames sõnade kaalumisel. Ärgu valesid me vastu räägitud olgu enne Vägevast Jumalat, Amenteti Isandat. Tõesti, kui vägevad te olete, kui te tõusete oma triumfile!]

Need sõnad tuleb lausuda rohelisest kivist scarabeuse²⁷ kohal, mis on ümbritsetud puhastatud vasest vöödiga ja [omades] ringi hõbedas, mis asetatakse Khu (lahkunu) kaela jne. (Nu papüüriuselt, 21 leht): Kui see peatükk on [lahkunule] teada, saab ta kuulutatud tõe rääkijaks nii maa peal kui Khert-Neter'is ja saab olla suuteline teostama igat toimingut, mida elav inimolend sooritada saab. Nüüd on see vägev kaitse, mis on antud jumalalt. See peatükk leiti Khenemu linnast, Ba²⁸ tahvli pealt, mis oli kaetud ehtsate lapis-lazuli [tähtedega] ja oli jumala [kuju] jalgade all, Tema Majasteedi kogu valitsusaja, Lõuna ja Põhja Kuningas, Menkaura (Mycerinos), tõene sõnas, läbi Prints Herutaf'i, kes selle leidis retke käigus, mille ta tegi, et kontrollida templeid. Üks Nekht oli koos temaga, kes oli usin seda talle mõistetavaks tegema ja tema tõi selle kuningale kui imelise objekti, kui ta taipas, et see asi oli suuresti müstiline, [nagu] mida iialgi [varem] nähtud, või millest peetud ei oldud. See peatükk tuleb ette kanda mehel, kes on tseremoniaalselt puhas ja selge, kes pole söönud loomade liha, või kala ja kes ei ole läbi käinud naistega. Ja ennäe, teil tuleb teha scarabeus rohelisest kivist, äär [kaetud] kullaga, mis tuleb asetada mehe südame kohale ja ette kanda talle "suu avamisel." Ja teil tuleb sooritada seda mürrisuitsuga ja teil tuleb seda ette kanda läbi järgnevate maagilise väega sõnade. [Siit järgneb tekst Peatükist, Ani südame mitte ära võtta laskmisest temalt.]

Peatükk mitte laskmisest mehe Hing-südant temalt ära krahmata Khert-Neter'is

Osiris kirjutaja Ani lausub:- Mina, isegi mina, olen tema, kes ilmub Jumalikest Vetest (Akeb). Tema (Akeb) valmistab külluse mu jaoks ja omab meisterlikkust seal Jõe kujul.

(See on osa pikemast peatükist, mis kuulub Nefer-uben-f'i papüüriusele.)

Peatükk mitte keedetud saamisest tules

Nu sõnab:- Ma olen mõla, mis on varustatud, millega Ra vedas Eakaid Jumalaid, mis tõstis üles Osirise eritised Leegitseva Tule Järvest²⁹ ja ta ei olnud põlenud. Ma istun maha nagu Valguse-jumal ja nagu Khenemu, Lõvide Valitseja. Tule, lõika ära köidikud temalt, kes möödub selle raja äärest ja las ma ilmun sealt.

Peatükk õhu hingamisest ja vee üle väe omandamisest Khert-Neter'is

Osiris Ani sõnab:- Avage te mulle! Kes te olete? Kellega te lähete? Mis on te nimi? Ma olen üks teie hulgast. Kes on nemad, koos teiega? Kaks Merti jumalannat (Isis ja Nephthys). Te eraldasite pead peadest kui [ta] sisenes jumalikku Mesqeni kambrisse. Ta põhjustab mulle mind, et panna välja jumalate templi jaoks. "Hingede kokku kutsuja" on mu ferry-laeva nimi. "Nemad, kes panevad juukseid püsti ajama" on aerutajate nimi. "Sert" ("Ergutis") on trümmi nimi. "Keskelt otse tüürima" on rooli nimi; sammuti [laev] on mu edasikandmine järvel. Olgu seal antud mulle anumad piimaga ja koogid ja suhkrupead leivaga ja joogitassid ja liha Anpu templis.

Rubriik: Kui lahkunu teab seda peatükki, saab ta minna, peale ilmumist Khert-Neter'is, [Kaunisse Amentet'ti]

Peatükk mitte suremisest teist korda Khert-Neter'is

Osiris Ani sõnab:- Mu peidupaik on avatud. Hinged langevad pea ees pimedusse, aga Horose silm on teinud mind pühaks ja Upuati³⁰ on mind imetanud. Ma peidan end te sekka, oo, te tähed, mis on hukkumatud. Mu laup on nagu Ra laup. Mu nägu on avatud. Mu südame-kast on tema troonil, ma tean, kuidas kuuldavale tuua sõnu. Väga tões olen ma Ra ise. Ma pole mees ilma kirjelduseta. Ma pole mees, kelle peal vägivalda saab tarvitada. Te isa elab te jaoks, oo, Nut'i poeg. Ma olen te poeg, oo, vägev, ma olen näinud varjatud asju, mis on teie. Ma olen kroonitud nagu jumalate kuningas minu troonil. Ma ei saa surra teist korda Khert-Neter'is.

Peatükk mehe naasma panemisest, et vaadata oma maja üle maa peal

Osiris Ani sõnab:- Ma olen Lõvi-jumal, kes ilmub pikkade sammudega. Ma olen lasknud nooli ja ma olen haavanud oma ohvri. Ma olen lasknud nooli ja ma olen haavanud oma ohvri. Ma olen Horose Silm. Ma vaidlen vastu Horose Silmale sel aastaajal. Ma saabusin valdustele. Kindlustage te mulle, et Osiris Ani saaks tulla rahus.

VIIDETE TÄHENDUSED:

1-...kes hoiab tasakaalu: Vihjatud on ilmselt jumalanna Maat'ile, kes oli egiptlaste Tõe, õiguse ja seaduse jumalanna.(Siin kehastab õiglust). Peale surma kaalusid jumalad allilmas spetsiaalsetel kaaludel surnute südameid, et tasuda maa peal tehtud hea- või kuritegusid.

2- Ka: Ka on hing, ehk vaim, aura, eluenergia, mis keha suremisel ellu jäi.

3-...jumal Khenemu: Khenemu linn on tänapäeval tuntud Hermopolise nime all. Khenemu oli pühendatud jumal Thoth'ile.

4-...Jumal Kuulaja: Südamekaalude juures askeldab jumal Anubis, kes kontrollib kaalutavaid südameid, kas need ka puhtad on. Samas kuulab ta ka hingede ülestunnistusi nende südamete kaalumise ajal.

5- Amenteti Isand: Viidatud on allilma valitsejale Osirisele.

6- Kõik kes satuvad allilma ja läbivad kaalumise protsessi edukalt, võivad saada jumal Osiriseks (antud juhul on see Osiris Ani). Ilmselt on viidatud sellele, et kõik ilmas toimuv ja elav on üks.

7- Am-mit ehk Surnuteõgija neelab kõik patused hinged. Tema üle valvab jumal Anubis, et ka puhtad hinged tema saagiks ei langeks.

8-...lihaohvrid: Egiptlased uskusid, et ka allilmas vajatakse toitu, seepärast tuli surnute haudadele toidumooni viia, et hinged nälga ei jääks. (Tegelikult sõid toiduohvrid ära hoopis šaakalid, et elavatele toidu müstiline kadumine lavastada.)

9-...kahe maa isanda: Kaks maad on Egiptuse omaaegne hüüdnimi (koosnes kahest kuningriigist: Ülem- ja Alam-Egiptus), seega võib olla vihje vaaraole. Samas võib tegemist olla ka ilmaliku maailma ja allilmaga, sellisei juhul viidatakse jumal Osirisele, kes samastudes päikesejumal Ra ga võis ka maa peal käia. Viimane variant on tõenäolisem

10- Khert-Neter: Allilma osa, kus tegutsesid jumalad, neterud, aga ka jumalate poolt soositud.

11- Tem on looja päikese jumal, seega üks Ra esinemise vorme.

12- Nu - ürgvesi, millest on kõik alguse saanud.

13-...Hensu linnast: Herakleopolise linna vaste.

14-...jumal Shu tugisambad Mütoloogia järgi olevat maa, Geb, ja taevas, Nut, olnud nii suured armastajad, et nende vahele ei mahtunud midagi. Viimases hädas oli nende isa, õhujumal Shu, tõstnud Nut'i oma kätele, seistes ise oma poja Geb'i peale, nii sai Geb'il ehk maal tekkida elu. Tugisambad ongi jumal Shu jalad.

15- Anu on Heliopolise linna vaste. Heliopolis oli päikesejumardamise keskus Egiptuses.

16- Uraeus on vaaraode püha kaitsev kobra, mille kullast kujukesi kinnitasid nad oma diadeemidele laubal.

17- Abtu on Abydose linna vaste, kus kummardati Osirist.

18- Sekhet-Aaru ehk pillirooväli. Õndsate elupaik allilmas.

19- Duat oli egiptlaste allilm.

20- Utchat on Ra või Horose silm, mille kujulisi amulette kanti õnnetuste vältimiseks. Kaitse kurjuse vastu. Päike.

21- Viimased neli lõiku tekstist on vihje Horose silma müüdile, mille tähenduseks võib lugeda kas päikesevarjutust või pilves ilma.

22- Hapi oli egiptlaste Niiluse jumal, kes omas nii mehe kui naise tunnuseid (Suured rinnad ja pikk habe), mis viitavad jumala toitvale ja viljakale olemusele.

23-...isand sepp: Üks Horose esinemisvorme oli Edfu Horos, kelle atribuutide hulka kuulus sepa amet.

24- Sebek või Sobek oli pehme loomuga krokodillijumal, kes pidi oma hoolealuseid taltsutama, et need inimestele kurja ei teeks.

25- Tetu on Busirise linna vaste.

26-...võtan istet taeva idaküljes: Vihje päikestõusule. Kuna lahkunu samastus Osirisega, kes omakorda samastus päikesejumal Ra'ga, vihjatakse sellele, et surnud võivad allilmast kunagi naasta, või lihtsalt päikesejumala ametit pidada.

27- Scarabeus on sõnnikumardika üks kindel liik, mida egiptlased pühaks pidasid, kuna nende sõnnikukerade veeretamine päikese veeremist üle taeva lae meenutas. Selle kujulisi amulette kasutati ka usulistest toimingutes.

28- Ba on sellise hinge vaste, kes omandab allilmas oma inimkuju. Ba'd on kujutatud ka inimpeaga linnuna.

29-...Leegitseva Tule Järv: Egiptlaste variant põrgust.

30- Upuat oli šaakalipäine jumal, keda võib surnutejumal Anpu'ga (Anubis) segi ajada. Upuat tähendab teedeavajat, seega meie mõistes lihtsalt giidi allilmas.

KOOLI- JA HARIDUSLUGU

ROBERT TASSO KIRI KÜÜDITAMISVAGUNIST VANEMATELE

Riigikohtu sekretär Robert Tasso arreteeriti Tallinnas 1941. a. 14. juuni suurküüditamise rong sõitis Siberi poole tema Tartu kodumajast Võru maanteel mööda. Ta pani selle kirja tikutopsi sisse ja viskas vaguni aknast välja. Karjased leidsid ja viisid kirja vanematele.

Praegu saadab toimekas ja väga erksa jutuga eakas mees (sündinud 21. aprillil 1909) samas kodumajas Võru mnt 141 oma vanaduspäevi mööda.

“wangistatud
14 VI 41. kell 4 hom.

17.VI 41

Armas (ema!)

Sõidame laupäeva hommikust. Pere on õige arvukas. Kuhu läheme seda ei tea. Arvatavasti kusagile kanali äärde suvitama. Paegu oleme igatahes tublist optimismist kantud. Loodame, et see ka edaspidi püsib. Praegu elame kaasasaadud toidukraami varal hästi. Kaasas on mul esialgu ehk küllalt. Puudus on ehk igasuguseist pudi-padi tarbeasjadest, nende jaoks polnud aega. Ka tööriiete ja tugevate jalanõude järele võib tulla vajadus. Ei maksa aga midagi enne saata kui kirjutun. Eks siis näe mida ja kuidas vaja on. Praegu ei tea ju veel ütelda kui palju ära saadetakse aga ega see väike pole. Olge aga tublid ja loodame kõik kõige paremat. Mõni ikka jääb, kellega saab kirjavahetust pidada. Lia kavatseb tulla aga seda asja tuleb väga tõsiselt kaaluda, sest võib olla ei satu ikkagi kokku. Ma aga arvan, ega esialgul pole selleks üldse võimalusi, sest ei taheta ega pole ka aega seesuguste asjadega jahtida. Rahvas on saadud muljete järele kõik vähemalt enamuses sügavas mures. Ei tea ju keegi, millal tema kord. Loodame aga kõige paremat ja selle varal peame vastu. Kui kõik kõvasti kooku hoiame, siis peame ikka vastu ja ega meid nii kergesti ka hävita. Loodame aga, et kõik läheb hästi ja näeme jälle. Olge aga tublid ja ärge kurvastage, ega sellega saa midagi parandada. Loodame jälle peatselt jällenägemist. Kõike, kõike hääd.

R.

Otsi ülesse Eha tän nr. 15 krt 1 pr. Pedaja ja ütle, et poeg palub, et ta sõidaks Haapsalu ja vaataks, mis on saanud poja perekonnast ja varandusest.“

Kirja koopia on allpool.

Kaardiküla
14. VI. 41

17. VI 41

#Lmas

Sõidame laupäeva hommikul. Pere on
õige arvukas. Kuhu lähem sõda ei tõi.
Arvestavasti kussagile kannagi sõjale
sõvikama. Praegu oleme igatahes tublist
optimismist kaotanud. Laoridame, et see
ka edaspidi püsib. Praegu olene
kassasaadused toidukaasi varal hõsti.
Kassas on veel usalga elik küllalt.
Pundus on elik igamugavust pidi pidi
tarbeasjadest, nende jaoks polevad alga.
Ka toonide ja tugevate jalgade
järele võib tulla vajadus. Ei naise
aga midagi enne saate kui kirj-
tan. Eks siis see midagi ja kum-
taji on. Praegu ei tea ma veel
sitleda kui palju ära laaditakse
aga aga see võiks olla. Olge aga
tublid ja laodame kaia kõige
paremat. Mõni isik püüab küllega
~~saab~~ saab kirjandusest jada. Loo
kavatses tulla aga seda asja tuleb
väga tihti kaaluda, sest võib olla
a satu isikagi kokku. Ma aga arvan
et aga usalget pole selleks üldse.

maluri, sest on talute ega pole ka
aega sünnigust ja dega jättele.
Rahvas on saanud ainult järele kõik
vähemalt enamuses sügavas mures.
Kui tea ja kerge juttu tema kord loo-
dame aega kõige paremat ja selle vabal pla-
ne vastu. Kui kõik kõvasti kokku hõõrime,
süs plane juba vastu ja ega need nii
kergesti ka hävita. Loodame aeg, et kõik
lätub hästi ja naame jälle. Olge aga tublid
ja ärge kurbustage, ega sellise sara hädagi
parandada. Loodame jälle peatselt
jälle nägemist
kõikide kerge laad.
R.

~~05.05.1944~~ Eha tän m. 15 krt, 1
m. Pedaja ja ~~järele~~ järele,
et ta sõidaks Haapsala ja vastas,
mis on saanud poja ~~rekonstr~~
ja varandusest.

KOOSTÖÖ VILISTLASTEGA

*On Otepääl üks mälestuste maja
süäl kargel mägede ja järvi maal,
kust on mu hinge jäänud õrnim kaja,
ei seda kergemaks vae ajakaal –
mis hääli lööksidki küll ajakellad,
on noorusmälestused ikka hellad!*

Oskar Kruus, 20. lend

Kool ei ole mitte ainult see kogum inimesi õpetajate ja õpilaste näol, kes momendil askeldavad antud koolihoone seinte vahel. Kool on peale selle hulk lende, kes on aegade vältel välja lennanud oma vaimse valguse pesast. Need on **kooli vilistlased**. Kool peab hoidma sidet vilistlastega ja vilistlased oma kooliga. Mul on heameel meenutada, et side Otepää Keskkooli vilistlastega on aastatega aina tugevnenud.

Teadaolevalt asutati Otepää Gümnaasiumi vilistlaskogu 1926. aastal. Esimeseks vilistlaskogu juhiks oli I lennu (1924) lõpetanu Frits Kelder. Temale järgnes Endel Vahkal ja alates 1929. aastast August Behrsol. Vilistlaskogu tegutsemise eesmärkidena nähti ette (Otepää Teataja, 30. 09. 1932):

- * ühendada ja koondada Otepää Gümnaasiumi lõpetanud ühtsesse perre,
- * elustada ja jäädvustada koolimälestusi ning traditsioone,
- * olla abiks oma koolile ja toetada selle hariduslikke ja kultuurilaseid püüdlusi.

1939. aastal alanud II maailmasõda katkestas vilistlaskogu tegevuse. Veelgi enam – sõjakeerises paljud vilistlased hukkusid, kistuna kahe vaenutseva suurriigi relvajõududesse. Paljud pillutati mööda maailma laiali. Osa elab praegugi välismaal, mitmed neist on sidemetes oma armastatud kooliga, paljud aga puhkavad võõras mullas.

Sõjajärgsel perioodil, isikukultuse võimutsemise ajal ei tulnud kõne allagi, et endisaegsed (EV perioodi) lõpetanud oleksid võinud kokku tulla ja elustada vilistlaskogu tegevuse. Aeg ei olnud selleks veel küps.

Alustades 1956. aastal tööd Otepää Keskkooli direktorina, seadsin oma tegevuse üheks eesmärgiks sidemete loomise kooli endiste kasvandikega ja nende koondamise vilistlaskogusse, mille tegevust juhiks nende endi poolt valitud nõukogu. Selle eesmärgi saavutamine tolle aja tingimustes ei olnud kerge. Õnneks lähenes kooli juubel – 50. aastapäev (3. oktoober 1957) ja selle tähtpäeva sildi all oli lootust üht-teist ära teha ka sidemete loomise osas vilistlastega. Sellealastest ettevõtmistest oli juttu eespool, kordamisel ei ole mõtet. Oli rõõmustav, et side vilistlastega õnnestus 1957. aastal tõepoolest luua ja edaspidi see arenes ja tugevnes, leides uusi koostöövorme. Esialgu küll veel vilistlaskogu ametliku moodustamiseni ei jõutud ega valitud ka vilistlasnõukogu.

Vilistlaspoolse tervituse ja sõnavõtuga esines Otepää Keskkooli 50. aastapäeval 20. lennu (1947) lõpetanu Oskar Kruus. Olgu see meeliliigutanud esinemise tekst ka alljärgnevalt ära toodud:

“Suur vene luuletaja A. S. Puškin on oma kooliaega meenutavates värssides öelnud, et “muu maailm jääb meile ikka võõraks, me kodu on vaid Tsarskoje Selo.” Seda suure poeedi mõtet võiksime meie, Otepää Keskkooli kasvandikud, täie õigusega kasutada ka oma hariduslätte kohta, sest eks meiegi päris koduks ole olnud Otepää Keskkool. Sellepärast olemegi siia vanasse majja, siia ahtakesse saali rühkinud täna sel päeval läbi sügistuulte ja pori, oleme siia lennanud kui rändlinnud oma pesa poole, oleme siia rühkinud kui pimeduse kätte jäänud teekäijad eemal vilkuva tulukese poole. Ja oleme selle tulukese juurde päralt jõudnud, sest see pole olnud mõni petlikult vilkuv ja kaduv virvatuli, vaid majakas, mis on meile ikka teed valgustanud. Tõsi, see majakas pole küll eriti suurte teede ääres, kuid neile, kes on purjetanud selle valguse järele, on ta valgem ja kutsuvam kõigist majakatest.”

7. oktoobril 1967 tähistati pidulikult kooli 60. aastapäeva. Aktusest võttis osa üle 600 vilistlase ja õpetaja. Esitasin ülevaate kooli ajaloost ja kaasaja ettevõtmistest. Aktuselt saadeti mälestus- ja tänupärjad Gustav Wulffi, Valter Jalviste ja Jakob Kuuse hauale. Tervitussõnavõttudega esinesid paljude teiste kõrval ka Evald Laanpere, kooli direktor aastail

1937–1942 ning vilistlased Karl Loog (progümnaasiumi lõpetanu), Oskar Lanno (I lend), Madis Raju (VII lend) ja Oskar Kruus (XX lend).

Kooli 60. aastapäeva tähistamise kõrval oli teiseks tähtsamaks ettevõtmiseks kooli vilistlaskogu kui institutsiooni määratlemine ning vilistlasnõukogu valimine eesotsas laialt tuntud ja populaarse VI lennu (1929) lõpetanu Ferdinand Jursiga.. Kokkusaamise rõõm oli nii suur, et otsustati kohtuda igal aastal oktoobrikuu esimesel laupäeval kooli ruumides.

Kooskõlas vastuvõetud otsusega viidigi 5. oktoobril 1968 läbi esimene vilistlaspäev. Kooli vilistlasnõukogu, kuhu kuulus iga lennu esindaja, saatis välja kutsed. Kokkutulek algas vilistlaspärna istutamisega koolimaja ette, Hariduse tänava äärde. Võeti vastu otsus, et iga-aastane vilistlaspäev alaku puu istutamisega koolimaja ümbrusse. Vilistlasi oli kohal üle kaheksaja. Kokkutulekul pandi alus vilistlaskassale (vabatahtliku annetuse alusel) ja otsustati välja anda kooli lõpetajatele pidulikul lõpuaktusel kolm vilistlasauhinda. Autasud anti parimale lõpetajale õppeedukuse järgi, parimale sportlasele ja parimale isetegevuslasele või ühiskondliku tegevuse aktivistile. Eespool nimetatud autasud on aastate lõikes saanud:

1969 – Henn Unt, Silver Eljand, Heli Türk

1970 – Dagmar Mitt, Ado Keemu

1971 – Signe Ruusa, Udo Kangro

1972 – Ene Hiob, Arno Narits, Kaie Ruus

1973 – Liili Napp, Kirsti Timberg, Ants Orasson

1974 – Hele Tõugjas, Johannes Bogdanov, Õie Pritson

1975 – Mart Raja, Fjodor Koltšin, Marju Länik

1976 – Valter Lang, Villu Tari

1977 – Karin Kurg, Luule Jürissoo, Heli Uibo

1978 – Helgi Heinap, Merike Linnamägi, Marge Jäär

1979 – Jaanis Kasesalu, Andres Rätseps

1980 – Urve Reitkam, Helje Kaskel, Kalju Ojaste

1981 – Martin Kerem, Neeme Ernits, Indrek Kapp

1982 – Rita Rahi, Maigo Matsalu, Sirje Hanolainen

1983 – Kaire Terve, Raidi Terve, Aiki Laumets

1984 – Anneli Jõevert, Kaie Kurg, Andrus Unger

1985 – Ülle Siimann, Ingrid Värk, Terje Teder

1986 – Anželika Mälik, Lenard Saar, Martin Rootsma

1987 – Kaupo Ojavee, Üllar Rannik, Raido Mägi

1988 – Katrin Park, Piia Roosbaum, Raul Kets

1989 – Krista Jurask, Toomas Soo

Teine vilistlaspäev peeti 4. oktoobril 1969. Osavõtjaid oli samuti üle kaheksaja. Istutati vilistlaspuu. Vilistlasnõukogu organiseerimisel viidi läbi loterii (iga vilistlane tõi kaasa ühe loteriieseme). Peavõiduks oli kooli kasvandiku Enn Volmere hinnaline maal “Sügismotiiv.” Sissetulek otsustati kasutada vilistlasauhindadeks ja vilistlasmonumendi avamiseks 1972. aastal (kooli 65. aastapäeval). Laiali mindi kindla veendumusega, et aasta pärast kohtutakse taas.

Kolmas kokkusaamine toimus 3. oktoobril 1970. Seegi algas vilistlaspuu istutamisega. Vilistlaste ettevõtmistest andis ülevaate Ferdinand Jurss, leinaseisakuga mälestati aasta jooksul lahkunud vilistlasi ja õpetajaid. Kooli direktorina andsin ülevaate kooli tegevusest eelmisel õppeaastal ja peatusin ka tähtsamatel sündmustel Otepää mail. Istuti peolaudade taga, viidi läbi loterii, seati kokku pillimeeste punt, tantsiti, lauldi ja mängiti.

2. oktoobril 1971 kogunes vilistlaspere taas. Kokkutulek kulges sarnaselt eelmiste aastate kokkutulekutega. Huumorikas ja kõitev oli I lennu vilistlase Hermiine Villi poolt lavastatud “ooper”, kus tegelastena astusid üles vilistlased ise. Peaosa täitis kooli laulmisõpetaja Jüri Annus. Kokkutulekul kuulutati välja Otepää Keskkooli õpilastele omaloomingu võistlus vilistlasnõukogu auhindadele. Moodustati vilistlastest kirjanduskomisjon, kuhu valiti Oskar Kruus (esimees), Madis Raju ja Erlend Teemägi.

Esimesele omaloomingu võistlusele (1972) esitati 29 tööd, neist 5 luuletust, 16 juttu ja lugu, üks följeton, 5 kirjandit, üks näitemänguvormis töö. I auhinna (25 rubla) pälvis võistlustöö “Elu võimalikkusest kuul” ehk “Rukkililled.” Selle autoriks oli Urmas Ott, hilisem nimekas telestaar.

Oskar Kruusi poolt oli välja pandud eriauhind mõjuvama luuletuse eest. Selle võitis luuletus “Kord sa küsid minult” mille autoriks osutus samuti Urmas Ott. Madis Raju poolt väljapandud auhind oli ette nähtud noorimale silmapaistnud autorile. Selle võitis jutustus “A. K”, mille autoriks oli V klassi õpilane Rein Pullerits.

1972. aastal pälvis vilistlasauhinna X klassi õpilane Helja Täär jutustuse “Loodi põrguhaud” ja luuletuse “Koolipidu” eest. Oskar Kruusi eriauhinna pälvis Toomas Suumann, Erlend Teemägi eriauhinna Eve Leius ja Madis Raju eriauhinna Anu Püss ning Urve Reitkam.

1973. aastal esitati auhindamiseks 32 tööd. III–V klasside rühmas pälvisid auhinna Rita Rahi (III kl.) jutustuse “Suvine reis” eest ja Siiri Nagel (III kl.) jutustuse “Ootasid vanemaid” eest. VI–VIII klasside rühmas pälvis auhinna luuletuse “Naerusuvine mai” eest VI klassi õpilane Mare Pallon ja jutustuse “Ene sünnipäev” eest VI klassi õpilane Anne Retsnik. Vanemas astmes (IX–XI

kl.) oli taas võidukas XI klassi õpilane Helja Täär. Seekord oli ta esitanud auhindamisele luuletsükli “Kanarbikust iseendani”

Olgu meenutatud, et VIII lennu (1931) vilistlane, teenekas spordiorganisaator ja suusakohtunik Mati Kahru pani 1972. aastal suusakahevõistluse arendamise eesmärgil välja “Kahru auhinna”, mille vääriliseks tunnistati hooajal kõige edukamalt esinenud Otepää Keskkooli õpilane-kahevõistleja. Esimeseks auhinna võitjaks krooniti 1973. aastal hilisem (1980) taliolümpialane Fjodor Koltšin.

Üheks meeldivaks vilistlastega seotud ettevõtmiseks on saanud Otepää Keskkoolis nende vilistlaste, kes lõpetasid kooli 50 (kuldend) ja 25 aastat (hõbelend) tagasi, kutsumine pidulikule kooli lõpuaktusele, kus neile antakse kuld- või hõbedased diplomid. Esimene gümnaasiumilend lõpetas kooli 1924. aastal ja 50 aastat hiljem (1974. a) istusid toonased I lennu lõpetanud koos värskete lõpetajatega piduliku aktuse aukohal. Esimesed hõbelennu lõpetanud olid palutud pidulikule lõpuaktusele juba mõned aastad tagasi. Alates 1974. aastast viibivad lõpuaktusel kolme erineva generatsiooni koolilõpetanud. On juhtunud, et korraga istuvad aukohal nii laps, tema ema-isa ja vanavanem.

Kuldlennu lõpetanutele tulevad nii mõnedki juba aktusepäeva hommikul kooli juurde. Kõnnivad ringi ja uudistavad, mõtisklevad ning meenutavad. Paljud lõpetanutele (eriti sõjaaegsed lennud) pole 50 aasta jooksul kordagi kokku saanud. On tulnud Rootsist, Saksamaalt ja Kanadastki. Noortel lõpetajatel on võimalik korra pilk ettepoole heita, nähes enda kõrval oma elu kõrgpunktis olevaid hõbelennu lõpetanuid kui ka neid, kes on oma elutöö juba teinud. Mul on olnud väga meeldiv anda hõbelennu tunnustusi neile, kellele ma 25 aastat tagasi päristunnistuse ulatasin. Kas mul õnnestub anda tunnustused ka oma esimesele kuldlennule, 1957. aastal lõpetanutele, selgub mõne aasta pärast.

7. oktoobril 1972 tähistati järjekordselt vilistlaspäeva ja koos sellega kooli 65. aastapäeva. Kokkutulekut aitas sisustada Pühajärve puhkpilliorkester. Vilistlasi oli kogunenud üle kolmesaja. Plaanikohaselt pidi sellel kokkutulekul avatama ka vilistlasmonument, kuid skulptor Elmar Rebane ei suutnud tulla õigeaegselt tööga toime. Mälestusmärgi avamine lükkus edasi.

6. oktoobril 1973 läbiviidud vilistlaste kokkutulek kujunes eriti pidulikuks, sest avati vilistlasmonument – Karupea skulptuur. Selle autoriks oli eelnimetatud Tartu skulptor Elmar Rebane. Monument läks maksma tuhat rubla, milline summa pandi kokku vilistlaste poolt. Avatseremoonial kõneles vilistlane Madis Raju ja kooli direktorina tuli minulgi lausuda mõned sõnad. Esines õpilaste kõnekoor õpetaja Laine Heina juhtimisel, mängis Pühajärve puhkpilliorkester, kohal oli isegi Eesti Televisiooni võttegrupp.

5. oktoobril 1974 oldi jälle koos, tuli üle 250 vilistlast. Seekordne vilistlaspuu – kask – istutati internaadihoone linnapoolse otsa juurde. Puust kasvas kõver kask, sest selle ülemine pool kuivas ära, eluõiguse säilitas vaid puu alumine külgmene oks. Vilistlasperre võeti vastu kooli 47. lennu lõpetanud, kes esinesid sisuka kontserdiga. Menukalt esines tütarlaste ansambel muusikaõpetaja Ilmar Soomre juhtimisel. Kiitust väärisid samuti solistid Eva Ojaver, Toomas Suumann ja Tõnis Toos. Olgu lisatud, et Ilmar Soomrest sai peale Otepäält lahkumist Estonia klaverivabriku peahäälestaja.

18. oktoobril 1975 läbiviidud vilistlaspäev oli pühendatud Otepääl (Nuustakul) esimese kooli avamise 100. aastapäevale. Kokkutulek algas konverentsiga, kus minul tuli täita peaosa. Mind abistasid õpilastest kodu-uurijad Ingrid Tinno, Marju Kiis, Valter Lang, Villu Tari, Riina Toompere, Ellen Mägi ja Riina Raud, kes esinesid lühiuurimustega Otepääl tegutsenud koolide kohta. Konverentsilt siirduti mälestustahvli avamisele. Otepää esimene koolimaja paiknes kooli internaadihoone taga, mälestustahvel paigaldati internaadihoonele, et see oleks paremini nähtav. Tahvil oli tekst: SIIN ASUS OTEPÄÄ ESIMENE KOOL (1875).

Mälestustahvel muretseti kooli vilistlaste poolt, see valmistati Võru Teeninduskombinaadis ning läks maksma sada rubla. Seda päeva jäi meenutama ka juubelikastan, mis istutati esimese koolimaja asukoha lähedusse. Koolimajas oli välja pandud vanade õpikute ja õpilaste kodu-uurimistööde näitus. Järgnes vilistlaste meeolukas koosviibimine. Edaspidi otsustati korraldada vilistlaskokkutulekud kaks korda viie aasta jooksul.

8. oktoobril 1977 toimunud vilistlaspäevaga tähistati ühtlasi kooli 70. aastapäeva. Korraldati kontsert-aktus, viidi pärjad haridustegelaste kalmudele, kooliaeda, spordiväljaku äärde, istutati juubelitamm. Kooli direktsiooni poolt autasustati eriaukirjaga teenekaid vilistlasi. Aukirja said Ferdinand Jurss (vilistlasnõukogu esimees), Aadu Mälg (IV lend), Madis Raju (IX lend) ja Koidula Nagel (XX lend). Vilistlasi oli kogunenud üle kuuesaja.

18. oktoobril 1980 toimunud kokkutulekule kogunes rekordarv vilistlasi – ligi 800. Peolauad olid kaetud 8.–11. klassi ruumidesse antud klassi organiseerimisel. Õpilastel tuli muretseda toidunõud, korda seada ruum ja peolaud, kanda kooli sööklast toit lauale, olla teenindajaks. Sellist moodust kasutasime esmakordselt, kuid see osutus ainuvõimalikuks viisiks nii suure hulga külaliste vastuvõtmisel. Meelelahutuse eest hoolitsesid kaks orkestrit ja õhtujuhid. Viimased külalised lahkusid hommikuste päikesekiirte valgusel. Üldhinnang – kokkusaamine oli vägev!

1982. aasta koolistigise keskmeks sündmuseks oli Otepää Keskkooli 75. aastapäeva tähistamine. Seda märgiti ära 2. oktoobril mitmes osas: õpilastega, õpetajate ja teenistujatega, vilistlaste ning üldsusega. Läbi raskuste sai teoks (nõukogudeaegsete trükiolude tingimustes) kooli ajalugu käsitleva brošüüri koostamine ja trükkimine. Koolide ajaloo trüki avaldamine ei olnud ette nähtud. Tänu Eesti Noorte Turismimaja direktori asetäitja Laine Linnusele leiti väljapääs. Selgus, et haridusministeeriumil on lubatud trüki avaldada metoodilise töö kogumikke, sellealaseid reservegi veel jätkus. Muutsime trükise pealkirja, see ilmus “Otepää Keskkooli kooliajaloo uurimise kogemusi” nime all. Lisasime kindluse mõttes ka alapealkirja – “Kodu-uurimistöö metoodilisi kogemusi.” Brošüüri sisu jäi muutmata. Selle koostamisele aitasid suuresti kaasa kooli vilistlased Oskar Kruus ja haridusministri esimene asetäitja Frants Oper. Kooli kunstiõpetaja Tiit Maasikas valmistas nägusa eriaukirja, millega autasustati kõiki õpetajaid, teenistujaid, õpilaskonkursside võitjaid ja teenekaid vilistlasi.

Vilistlaste kokkutulek algas 2. oktoobril manalasse varisenud õpetajate mälestuse austamisega Otepää kalmistul. Iga kalmu juures süüdati õpilaste poolt küünlad, asetati lilled, esineti laulu või luuletusega, vilistlaste esindaja lausus tänusõnad. Liigutav oli kooli esimese õpilase (1907) Paul Arikese sõnavõtt esimese Otepää Keskkooli direktori Jakob Kuuse kalmul.

Järgnes juubelitamme istutamine kooliaeda, mille järel koguneti kooli saali pidulikule aktusele. Traditsioonikohaselt tuli aktusekõnega esineda minul kui kooli direktoril. Rohkesti oli tervitussõnavõtte. Järgnes õpilase- ja vilistlaskontsert ning vilistlaste koosviibimine, millest võttis osa üle kuuesaja vilistlase ja õpetaja.

Vilistlased taaskohtusid 3. oktoobril 1987. kui tähistasime kahekordset juubelit – 1986. aastal oli möödunud 300 aastat koolihariduse algusest Otepääl ja täitunud 80 aastat Otepää Keskkooli asutamisest. Kokkutulek algas juubelimonumendi avamisega koolimaja ees. Monumendi valmistamise kulud (2000 rubla) kandis vilistlaskogu, autoriks oli skulptor Endel Taniloo. Mängis Pühajärve puhkpilliorkester, avakõne pidas Frants Oper, monumendilt katte eemaldamise au anti minule kui kooli direktorile ja haridusministri esimesele asetäitjale Frants Operile. Järgnes Otepää hümniks kujunenud ühislaul “Õrn ööbik” (selle sõnade autor Gustav Wulff oli omaaegse Otepää progümnaasiumi asutamise eestvõtja). Peokõne pidas pedagoogikadoktor professor Lembit Andresen. Kooli laste- ja poistekoor esitas Ü. Vinteri “Põhjamaa”, kõlasid kandlelood vilistlase Heino Sõna esituses. Tervitusega esines meie sõpruskooli, Põlva Keskkooli direktor Paul Lehestik.

Järgnes pidulik aktus kooli saalis, mis oli saanud hoopiski esinduslikuma väljanägemise – oli tehtud värske remont, pandud uued akna- ja lavakardinad, isegi kõnepult oli uus. Aktuse avas kooli huvijuht Laine Vijard (kooli vilistlane), järgnes direktori aktusekõne, autasustamised, tervitused, õpilaskontsert. Sündmusterohke päeva lõpetas meeleolukas koosviibimine. Kokkutulekust võttis osa üle seitsmesaja vilistlase ja õpetaja.

3. oktoobri hommikul toimus nimekate vilistlaste kohtumine õpilastega. Vilistlastest olid kohtumas juristid Ahti Kõo, Uno-Peeter Rahi, Uno Kikkas, loodusteadlased Vello Linnamägi, Helve Sarapuu, Aili Kogermann, sportlased vibusporti rahvusvaheline suurmeister Asta Prääts, kahevõistleja ja üleliidulise kategooria spordikohtunik Mati Kahru, meistersportlane kahevõistluses Heido Meema, spordikirjanik Erlend Teemägi, haridustegelased Frants Oper ja Mare Kraav, arst Maano Kivilo, muusik Enn Oja, kunstnik Helve Allik. Õpilased olid kohtumistest vaimustatud, muljeid vahetati veel pikka aega.

Kooli juubelite ja vilistlaste kokkutulekute organiseerimine lasus peamiselt kooli direktori ja vilistlasnõukogu esimehe õlgadel. Ferdinand Jurss oli 78aastane, kuid veel igati ettevõtlik ja suure kohusetundega inimene. Alates 1967. aastast (kokku 20 aastat) oli ta organiseerinud ja juhtinud Otepää Keskkooli vilistlaste tegevust, pälvides kogu vilistlaspere lugupidamise ja austuse.

1987. aasta juubeliõhtul esitas F. Jurss vilistlastele palve tema vabastamiseks vilistlasnõukogu esimehe kohalt kõrge vanuse tõttu. Koosolijad võtsid kurval meelel, ehkki mõistva suhtumisega, lahkumisavalduse vastu, valides ta üksmeelselt Otepää Keskkooli vilistlasnõukogu auesimeheks. Uue vilistlasnõukogu esimehena sooviti näha 20. lennu lõpetanud Rein Ahvenat. Teda

ennast kohal ei olnud ja kahjuks ei saanud ta neid kohustusi enda katta võtta. Hiljem valiti vilistlasnõukogu esimeheks aktiivne otepäälane Lille Tali (45. lend, 1972).

Ferdinand Jurss suri 1. augustil 1995 oma 87. eluaastal. Teda oli viimisel teekonnal saatmas arvukas Otepää Keskkooli vilistlaste ja otepäälaste pere. Mälestuskoosviibimine toimus kooli ruumides, kus võeti vastu üksmeelne otsus – paigaldada F Jursi kalmule tema elutöö vääriline mälestustähis. Samas pandi alus mälestusmärgi jaoks annetuste kogumisele. Vastavasse fondi laekusid juba samal öhtul rohked sissemaksed.

Kooli 90. aastapäevale pühendatud vilistlaste kokkutulekul 4. oktoobril 1997 avati Otepää kalmistul ka F Jursi hauakivi. Meeldivalt oli kujundatud ja heakorrastatud kogu tema perekonna matuseplats. Selle töö peamiseks korraldajaks oli vilistlasnõukogu liige Kaarel Tigane. Tööde kogumaksumuseks kujunes 15 000 krooni, mis laekus tervikuna vilistlastelt.

Tihe side kooli ja vilistlaste vahel mõjus (ja mõjub) kahtlemata positiivselt kooli tegevusele tervikuna. Kodu-uurimistöö käigus selgitasime välja kooli tuntumad vilistlased erialade kaupa ja vormistasime vastavad uurimused nimekamatest pedagoogidest, juristidest, meedikutest, teadlastest, põllumeestest, sportlastest. Vilistlased olid koolis sagedasteks külalisteks ja aitasid kaasa õpilastele erinevate kutsealade tutvustamisele. Tihedat sidet kooli ja vilistlaste vahel iseloomustab seegi, et 2002. aastal töötas Otepää Keskkooli õpetajatena 19 oma kooli kasvandikku (34% pedagoogidest).

Läbi aegade on koolid pidanud otsima võimalusi majandusraskuste ületamiseks. Tahan tagantjärele veelkord tänada kõiki neid vilistlasi, kes osutasid hinnatavat kaasabi remondimaterjalide muretsemisel ja inventariesemete ning tehniliste õppevahendite soetamisel. On rõõm tõdeda, et head suhted kooli ja vilistlaste vahel jätkuvad tänapäevalgi.

Kõige kujukamaks näiteks on ehk kooli kasvandiku Paul Vestersteini poolt koolile kontsertklaveri “Estonia” kinkimine 2001. aastal, selle maksumuseks oli 300 000 krooni. 2002. aastal toimunud vilistlaste kokkutulekul asutati kooli 100. aastapäeva (2007. a) tähistamise fond, kuhu on juba laekunud esimesed sissemaksed.

Hea vilistlane! Otepää Keskkool ja Otepää Gümnaasium on Sinu elluminek, Sinu saavutused ja eneseteostus, Sinu mälestused ja armastus, Sinu tagasitulek!

Seltsilt:

Ülaltoodu on võetud autori loal H. Mäe raamatust “Kolmkümmend kolm aastat direktorina Otepää Keskkoolis” 2003. Kirjeldatud kogemused võivad saada eeskujuks ka meie uuele osakonnale **Forseliuse Seeniorid**.

B. G. Forseliuse Seltsi auliige “Heino Augusti ja Rosalie poeg Mägi” sai 14. detsembril 2003 75-aastaseks. Vähem kui 12 kuuga üllitas ta neli raamatut (vt värvipilti eespool). Ta on alati rõõmsameelne ja seltskonda sütitav, võrdkuju kõigile seeniorpedagoogidele. 2001. a suvel oli tal infarkt, tervenedes kostis ta: “Näe, Peetrus ei tahtnud mind vastu võtta! Tuleb edasi teenida!”

TEMPLI TREPPIDE PEAL LUGEDA

Ain Kaalep

*Nad astugu oma koolidesse
kui templitesse.*

Juan Luis Vives

Seda hämarat taret puhtaks nõest
ei kaabitse väits ega kaabits.
Imevaikselt kõneleb valguse tõest
Forseliuse aabits.

Ja mõnigi tõsine Ignatsi Jaak
näeb kumamas tundmatuid radu.
Ent kas kergem on orjuse taak?
Juba luuravad katk ja kadu.

Ei päikesest jatku kauaks joht.
Tuleb veerida pirrukumal.
Kes on ses talveöös tugi ja loht?
Kas Martin Lutheri Jumal?

Ses linnas on väikesi maju ja puid,
paar järve ja jõgigi lisaks.
Ses linnas on poisse ja tüdrukuid –
ma olen neist paarile isaks.

Me kõnnime mööda metsateed.
On uurimist mõlemal kahel,
kui juured on teel nagu M-id ja V-d
ja A-dki vahetevahel.

Ma tihti taipan nendega koos,
et leidub veel mõnigi ime.
Pole tugev ma näiteks loodusloos,
tean väheste taimede nime.

Oleks loodusloos üksi! Kohmetult
pean vastama midagi hädist,
kui nime ja andmeid nõutakse mult
Vastmöödunud onust või tädist.

Ja me kõnnime. Nii kuis võtab jaks,
ma vastan, kui lapsesuu küsib.
Ja hoolega kuulavad mõlemad kaks.
Ma tean, et palju sest püsib.

Ja me kõnnime. Ka üle järve vee
on siis neil vaadata vaja.
“Nüüd ütelge isale, mis on see!”
Nad kilkavad: ”Koolimaja!”

Hele loss. Oma akende nelikrea
ta libistab vaiksesse järve.
Ja teda ümbritsev sügis ei tea,
kuis veel rohkem pillata värve.

Hele tempel! Tahes või tahtmata küll
ta valitseb tervet linna.
Tema auks on vahtratel peorüüd üll!
“Kui kasvate – lähete sinna.”

Kogumikust “Aomaastikud” 1962

IVAR LEIMUS

Eesti Ajaloomuuseumi teadur

TÜLI IDRISI PÄRAST EHK KUIDAS ANHUST SAI HANILA

Eestis on viimasel ajal palju segadust tekitanud mees, kes suri juba enam kui kaheksasada aastat tagasi. Tegemist on kuulsa araabia geograafi ning kartograafiga, keda lühiduse huvides kutsume edaspidi Idrisiks. Nagu juba nimigi reedab, pärines õpetlane kuulsast Idrisiidide valitsejasoost. Dünastia rajaja Idris I (789–793) oli viimase “õige” kaliifi Ali poja al-Hasani pojapoeg. Ali omakorda oli lähedalt sugulane prohveti enesega – tolle poolvend, nõbu ja tagatipuks veel ka äi! Idris I võttis osa ülestõusust Abbassiidide (toona valitsenud kaliifidünastia) vastu ja põgenes pärast selle ebaõnnestumist Põhja-Marokkosse, kus asutaski oma riigi. Idrisiidide võim püsis natuke üle saja aasta ja hääbus siis 10. sajandi alguses teiste võistlevate valitsejasuguvõsade (Fatimiidide, Hispaania Umajjaadide) löökide all.

Meie geograafi elukäigust ei ole teada kuigi palju. Ilmale tuli ta peaaegu täpselt üheksa sajandi eest, aastal 1099/1100. Sündinud Aafrika loodetipus Ceutas, sai Idrisi hariduse Cordobas ja reisis seejärel küllatki laialt Hispaanias, Põhja-Aafrikas ja Väike-Aasias. Kuid oma elu ja tegevuse viljakaimad aastad saatis al-Idrisi mööda Palermos, Sitsiilia õukonnas, kuhu ta siirdus kuninga Roger II kutsel aastal 1138 ja kus ta 1162. aastal ka suri.

Palermo oli veider paik Euroopas. Ehkki siin ehitati kirikuid ja klooistreid, kõneldi õukonnas peale ladina ka kreeka ning araabia keelt. Siia ei ulatunud veel ristsõdade sallimatus ja nii kristlased kui muhameedlased võisid rahulikult toimetada oma usutalitusi. Just siitkaudu imbusid läbi araablaste Euroopasse antiikaja ning oriendi vaim ja teaduspärand. Ka Idrisit ei kutsutud Palermosse mitte kuningat lõbustama, vaid koostama tolle jaoks maailma kaarti. Ettevõetud hiigeltöö kestis kaua ja jõudis lõpule alles Rogeri surma-aastal 1154. Selle tulemused vormistati 150 kilo kaaluval hõbekaardil ja toda saatvas kirjelduses. Kahjuks hävis see šedöövr Rogeri surma järel riigis alanud rahutustes. Ühe teate järgi tükeldatud hõbekaart palgasõdurite tasuks. Siiski on nii kaardist kui “Rogeri raamatust” säilinud mitu koopiat, mis lubavad saada algupärandist küllatki adekvaatse pildi.

Miks tekitab see vana töö Eestimaal nüüd paksu verd? Aga ikka sellepärast, et usutavasti leidub just siin vanim teadaolev Eestimaa (Astlanda) kaart ja kirjeldus. Muu hulgas pajatatakse selles järgmist: *“Anhel on ilus, tähelepanuväärne, õitsev linn. Ta kuulub Astlanda maale. Astlanda linnade hulka kuulub ka Koluva. /.../ Anheli linnast temani kagu suunas on kuus päevateekonda. Ja samuti Anheli linnast sellele, kes läheb rannäärset teed mööda kuni Bernu jõe suudmeni, viiskümmend miili. Aga temast Falamuse linnuseni, kaugel mererannast, sada miili.”* Alates 1950. aastatest on meie (ajaloo)kirjanduses kinnistunud traditsioon, mille kohaselt osundatud lõigus kõneldakse Hanilast, Tallinnast ja Palamusest. Alles viimasel ajal on ajaloolased sellesse ilusasse pilti lõõnud esimesed mõrad, keeldudes uskumast nii detailset kirjeldust nii kauge aja ja maa tagant.

Milles siis asi? Nagu tolle aja maateaduses kombeks, jagas Idrisi maailma seitsmeks vööndiks, nn kliimaks, iga kliima aga omakorda kümneks osaks. Muidugimõista pööras teadusemees peatähelepanu talle lähematele ning tuntumatele piirkondadele. See tähendab, et kui Euroopa lääne- ja lõunapoolsed alad, kaasa arvatud Saksamaa, on kaardil tihedasti täis tipitud usaldusväärselt identifitseeritavaid kohanimesid, siis kahaneb nende hulk põhja ja kirde poole liikudes märgatavalt. Paraku on kõige tagasihoidlikum just ülevaade viimasest, seitsmendast kliimast, kuhu kuuluvad ka Läänemeremaad. Skandinaavia ja Soome kirjeldusele järgnevad atlases eestlase kõrvu kõditav Astlanda, seejärel maagide-tulekummardajate maa ning Venemaa. Ent kui veel Taaniski teab Idrisi nimetatada arvukalt paiku, siis Rootsist leidub kaardil ainult kolm linnanime. Suure Venemaa paikadest on tõsikindlamalt identifitseeritud vaid mõni. Mida enam ida poole, seda enam asendavad konkreetseid andmeid muinaslood koopaelanikest, tulekummardajatest, Mees- ja Naissaarest, mis on kokku suuremad kui terve Astlanda jne. Kõvasti jätab soovida ka kaardi täpsus – sellel puudub kogu Skandinaavia poolsaar ning need maad on paigutatud ritta Läänemere lõunakaldale, Dnestri jõgi aga on pandud voolama kuhugi Lapimaa ja

Varsinais-Soome vahele. Sellest kõigest võib järeldada vaid ühte. Idrisi teadmised meie asuala kohta olid äärmiselt napid ja pinnapealsed, tuvastada nende najal mingeid praegu või muiste tuntud kohanimesid näib seega üsna kaheldav.

Need on ju kõigest üldised kaalutlused – võib vastu väita. Küllap leiduks põhjendusi vastupidistegi seisukohtade kaitsmiseks. Tal on õigus. Sestap vaatame lähemalt, mis seisab kaardil tegelikult. Paraku ainus toponüüm, mis tõepoolest meenutab Eestimaad, on *astlnda*. Kuid 'Kalevanlinna-Koluvani' asemel on kaardile kirjutatud *qlwry* või *flwry*, 'Hiiumaad' tähistab *dgwada*, 'Pärnu' jõgi on Idrisi kirja pildis *bwnw* või (kõigest üks kord) ka *brnw*. Lisaks mainitakse veel Astlandas asuvat *flmwse* või *klmwse* linnust, mida kirja pilt lubaks seostada näiteks Palamusega. Kusjuures need nimed esinevad enam-vähem samal kujul kõikides käsikirja säilinud versioonides, mis ometigi pärinevad küllatki erinevast ajast 12.–15. sajandini. On ülimalt ebatõenäoline, et eri aegadel ja eri kohtades elanud kirjutajad oleksid originaali algteksti edasi andes korranud üksteisest sõltumatult samu vigu. Järelikult peaks toponüümide meieni jõudnud kuju enam-vähem vastama sellele, mis Idrisi pani kirja algallikas.

Eesti kohanimed tuletas neist esmakordselt Soome ajaloolane ja orientalist Tallgren-Tuulio alles 1930. aastal. Erinevused soovitud ja tegelikult kirja pildis ajas ta hilisemate ümberkirjutuste süüks. Asi on selles, et araabia kirjas ei märgita täishäälikuid muidu, kui ainult eriti olulistel juhtudel. Näiteks koraanis. Nii et harilikult tuleb lugejal nood juurde mõelda. Samuti on osa tähemärke üksteisega ära vahetamiseni sarnased ja erinevad omavahel ainult nn diakriitiliste punktikeste poolest, mis aga on kirjas kerged kaduma. See ei sega tavateksti mõistmist, kuid võib tekitada ületamatuid raskusi võõraste kohanimedega lahtimõtestamisel. Või ka vastupidi, annab võimaluse neid sobivalt kohandada. Nii näiteks tehti *qlwryst* ühe suletõmbega *qlwny*, lisati sellesse oma suva järgi mõni täishäälik ning oligi valmis *Koluvan*. Ehkki tegemist on venepärase Tallinna nimetusega, mis ka slaavi allikates esineb esmakordselt alles 1223. aastal. Ning Saadre-Tarakanova kuulsad väljakaevamised Raekoja platsil ei toonud päevavalgele midagi vanemat 13. sajandist.

Ent kuidas on lugu Hanilaga/Anheliga? Kuidas märkis Idrisi seda paika? Paraku kehtib siin sama, mida tõdesime teistegi Astlanda toponüümide puhul. Peaaegu kõigis säilinud käsikirjades, sealhulgas ka vanimas neist, nn Väikeses Idrisis, on 'Hanila' kirja pilt (paari kõrvalekaldega) هنا (Anhū, Anhaw). Ka parima tahtmise juures ei ole siit võimalik välja lugeda Anhelit (millest Hanilat tuletada on omakorda üpris hüpoteetiline). E-tähte araabia keeles polegi, l-täht (ل) aga erineb u-st (و) nagu öö päevast. Neid segi ajada võis ainult kirja oskamatu, seda aga Idrisi ega tema kopeerijad kindlasti polnud. Pealegi väidab Läänemaa muinasaja parim tundja arheoloog Mati Mandel, et Hanilas pole linnust kunagi olnud, mis siis veel kõnelda ilusast õitsvast linnast, nagu seda kirjeldab Idrisi. Siinne lähim linnamägi asub hoopis Vatlas ja kuulub Karuse kihelkonda, tolle kultuurkiht on aga nõrk ega reeda rahvarohket ning püsivat asustust.

Sama ebakindel on teiste käsikirjas Anhuga seostatud paikade määrang. Tallinnast/*Qlwryst* oli eespool juba lühidalt juttu. Mis puutub Pärnu jõge, siis on sellegi identifitseering kirja pildi põhjal alusetu, seda enam, et tollal kutsuti Pärnu jõge hoopis Emajõeks. Veel fantastilisem on kolmanda toponüümi, 'Falamuse' linnuse samastamine Palamusega. Esiteks puudub ka Palamusel linnus, teiseks aga tuleneb see kohanimi tõenäoliselt kiriku kaitsepühaku Bartholomäuse nimest ja on seega keskaegne.

Jääb üle ainult 'Astlanda' mille samastamine muinasgermaanlaste Estlandiga peaks olema väljaspool kahtlust. Kuid seegi ei pruugi võrduda tänapäeva Eestiga. Selleks on meist palju tihedama asustusega Preisi-, Leedu- ja Lätimaa kaardil liiga hõredad, tegelikult päris tühjad. Nagu keskaja Liivimaa hõlmas liivlaste asualast mõõtnumatult suuremat territooriumi, võis ka Estland tollal tähendada lihtsalt idapoolset (germaani hõimude poolt vaadates) ala (vrd Suur-Saksamaa *Ostland* Teise maailmasõja ajal!).

Niisiis – nii kahju kui meil ka poleks, tuleb siiski tunnistada, et 850 aastat tagasi kirja pandud Rogeri raamat mainib küll Eestimaad, kuid ei luba vähimalgi määral tõsikindlalt identifitseerida üht või teist selles kirja pandud paika, liiati siis võtta puhta kullana noist pajatavaid lugusid.

Märkus:

B. G. Forseliuse Seltsi XIII suvekool tegutses 2002. aastal Vatla Põhikoolis. Imetoredate päevade kajastusena ilmusid *Forseliuse Sõnumites nr 9* (2002) kaks artiklit. Ühes neist, "Iidses sadamalinnas Anhelis..." (lk 91), oli ära toodud vaidlusalune tsitaat, mis oli võetud Hanila valla veebilehelt. Kuid Eesti Ajaloomuuseumi

teadur Ivar Leimus on mitmes väljaandes al-Idrisi maailmakaardi tõlgendused ümber lükanud. Ajaloolise töö huvides palusime Ivar Leimusel endal asjasse selgust tuua. Suur tänu autorile selgituste eest! Põhjalikult on al-Idrisi kaarti tõlgendamist käsitlenud ka dr Enn Tarvel artiklis "Idrisi ja Tallinn" Haridus, nr 6, 2003, lk 28–31.

ÜLO SIIMETS

Eesti Rahva Muuseumi asedirektor

TŠUKTŠID, VEEUPUTUSED, AATOMPOMMID JA ...

Tulnud 1969. aastal Koola poolsaarelt suusamatkalt, kohtasin Peterburis, tollases Leningradis, tšuktši neidusid, kes õppisid Põhjarahvaste Instituudis. Sellest sai alguse sõprus mõnede eestlaste ja tšuktšide vahel. Hiljem külastasid neid eesti tudengeid Tartus, tekitades kihinat tudengite ühiselamus. Peale Põhjarahvaste Instituudi lõpetamist 1970. aastal sõitsid tüdrukud kodumaale tagasi ja saatsid meile küllakutse. Ma ei jätnud oma sõbraga seda soodsat võimalust kasutamata. Oli ju Tšukotka piiritsoon ja seega sinna pääsemine raskendatud. Sõjaväekohustuse tõttu anti meile Tartu sõjakomisariaadi poolt Eestist kolmeks kuuks lahkumise luba. Tšukotkal saime tõendi, et meid on lubatud igaveseks elama Tšuktši Rahvusringkonda. Võtsime tollasest Eesti Põllumajanduse Akadeemia Metsamajanduse Teaduskonnast akadeemilise puhkuse ja sõitsime Tšuktšimaale.

Viibisin 1971. aasta jaanuarist alates kümme kuud Magadani oblastis Tšukotka poolsaarel Anadõri tundras. Tšukšidest teadsin tol ajal väga vähe. ENE polnud selleks ajaks veel "T" täheni jõudnud. Vene Entsüklopeediast sain teada, et nad on paleoasiaadid ja tšuktše on kokku umbes 11 000 inimest. Tartu Ülikooli Raamatukogust sain Bogoras-Tani raamatu "Tšuktšid" aga praktiliselt ei olnud aega sellega tutvuda. Lugesin nii palju kui aega oli ja aru sain, sest raamat oli vene keeles. Ma ei olnud sel ajal veel teeninud Nõukogude armees, keskkooli vene keelest jäi väheseks ja selle tõttu oli raskusi vene keeles kõikidest asjadest arusaamisega.

Meelde jäi üks mõttetera Bogoras-Tanilt: "Tšuktše ei saa nimetada meie tsivilisatsiooni vaatepunktist korralikeks inimesteks. Nad söövad omaenda täisid, pesevad kusega ja lasevad koertel oma kausid puhtaks lakkuda. Nad tarvitavad söögiks põhjapõtrade kiinide vastseid. Karjused söövad vahel põhjapõtrade väljaheiteid segatuna mitmesuguste noorte taimede rohelistel võrsetega. Kuid neil on omad arusaamad korralikkusest. Nad vaatavad vastikusega lehmapiima, sest peavad lehma rāpaseks loomaks. Nad kinnitavad, et loomalihal on eriline ebameeldiv lõhn, mis sarnaneb lehmasisa lõhnale. Paljud nendest keelduvad minema majja, kus kees loomaliha. Teiselt poolt, kui tšuktšidele ütelda, et hūlgelihal on ebameeldiv hais, siis nad omakorda vaidlevad vastu ōeldes, et "Hūljes on puhas. Ta peseb ennast pidevalt puhtas vees, aga teie sōōte oma rāpaste loomade liha"

Samas raamatus oli ka kirjas, et Tšuktšimaa oli Tsaari-Venemaa ainukene territoorium, millele oli antud tegelik autonoomia ja mis oli jäänud venelaste poolt lõplikult vallutamata. Vastavalt Venemaa Seaduste Kogu ūhele paragrahvile nimetati Tšuktšimaad "russkaja ne vpolne pokorennaja territorija" (Venemaa mittetāielikult alistatud territoorium) ja seal kehtisid kohalikud seadused. See maaosa, mis asus Tšauna ja Anadõri jõgedest lāāne suunas, kandis nime "Tšuktšimaa" Sellel maa-alal elavad elanikud, nagu kōik lihtsad tšuktšidki, omasid teatud privileege otsustada oma asju, nende hulgas ka tapmisi, vastavalt oma vanadele tavadele. Seda juhul, kui selline asi toimus nende territooriumi piirides.

Siberi vallutamine oli toimunud vāga kiiresti. 1586. aastal rajati khaan Kutšumi riigi pealinna Tšingi-Turo varemetele Tjumeni kindlus.

62 jārgmise aastaga jõudsid Tomski kasakad Ohhoota mere āārde, kuid edasi pōhja nad ei suutnud tungida. Kōlōma jōe alamjooks jāi aastakūmmeteks piirijōeks. Tšuktšidepoolne vastupanu oli vāga tugev. Kui sōda oli kestnud peaaegu sama kaua kui terve Siberi vallutamine, siis oli Katariina II sunnitud jārele andma Senati taotlusele ja Tšuktšimaa vallutamisest loobuma. 1771. aastal Anadõri kindlus lammutati ja 1778. aastal suudeti lōpuks sōlmida rahu, mida kumbki pool enam ei rikkunud. Peterburist tuli korraldus valmistada riigivapid ja saata need tšuktšidele, et tšuktšid riputaksid need vapid oma rannikul puude kūlge ja nāitaksid neid laevadelt maale tulnutele, teadustamaks maade kuulumist Vene Impeeriumile.

Nüüd aga meie talvitumisest. Tšuktšimaal elades selgus, et olukord muidugi päris nii ei ole nagu Bogoras-Tan on kirjutatud. Paljud väited, õigemini enamus, vastasid tõele, aga üks aeg olnud edasi läinud. Sellest kõigest tagapool.

Algul töötasin neli ja pool kuud lehisepalkidest maja ehitusel, kusjuures palkidest majad varati nagu meil muiste spetsiaalse kirve abil. Palgid majade jaoks toodi enamuses laevaga Magadanist ja Vladivostokist. Ehitasime kahekorruselist 8-korterilist maja. See oli teine seda tüüpi maja Vaegi külas. Külas elas sel ajal 104 inimest ja küla koosnes põhiliselt väikemajadest suurusega 4 x 5–6 meetrit. Nii nagu meil Nõukogude ajal, oli samasugune olukord ka tšuktšide juures. Vastavalt plaanimajandusele hakati välja ehitama kolhoosikeskusi, kuhu koondati jarangadest (põhjapõdranahkadest tšuktši elamu) ümbruskonna elanikkond. Seal oli see ka üks vahenditest, kuidas saada nomaadidest elanikkonda riigi kontrolli alla.

Külas asus põdrakasvatuskolhoosi keskus koos kolhoosi ladudega, külanõukogu, postkontor, diiselelektrijõujaam, katlamaja, kool koos kooliinternaadiga, klubi, haigla, kauplus, õmblustöökoda, leivaküpsetustsehh, hobuse- ja lehmafarm ning isegi saun. Viimast kasutati küll ainult suvel, sest talvel lihtsalt ei suudetud sauna tšuktšide arvates soojaks kütta. Sel ajal kui meie Vaegis viibisime, ei õnnestunud meil sauna külastada. Kes seda sauna kasutasid, jäi meile teadmata, sest tšuktšide rahvatarkus oli: "Kui mustus küpseks saab, siis ta kukub ise maha."

Peaaegu sama olukord ja suhtumine oli ka haigla suhtes. Seda kasutasid venelased ja teised läänest tulnud. Tavalised tšuktšid kasutasid haiglat harva. Isegi laste sünnitamine toimus põhiliselt jarangades.

Vaegi külast radiaalselt mitmes, õigemini 9 suunas, paiknesid 300–500 km kaugusel põdrakasvatustbrigaadid. Sealseteks keskusteks olid jarangadest (põdranahkadest elamu) külad. Igas külas oli 7–12 jarangat. Jarangakülade juurest said alguse põdrakarjade toitumisretked karjamaadele ning teatud aja järel jõudis põdrakari jarangade juurde tagasi. Karjas olles ja karjaga ringi liikudes magasid karjused telkides või lausa lahtise taeva all. Jarangades elasid põhjapõdrakarjuste naised, lapsed ja nende isad-emad. Enamus põdrakasvatajate sugulastest ei soovinud puumajadest külla minna. Nende hulgas oli inimesi, kes ei olnud oma elu jooksul näinud puust maju.

Numbrite järgi oli karjakasvatustbrigaade 15. Tegelikult oli neid brigaade ainult 9. Sotsialismi viljastavates tingimustes oli kuus põdrakarja muutunud nii väikeseks, et need liideti teiste karjadega. Mina olin peale maja ehitustööd kuu aega madruseks laeval, mis vedas Anadõrist palke ja saematerjali Vaegi külla. Edasi pakuti meile tööd kullakaevurina ja ketapüüdjana (keta – Kaug-Ida ja Kaug-Põhja jõgedes elav lõheline). Kullaartellis oli võimalus teenida sel ajal väga suuri rahasid. Räägiti mehest, kes oli leidnud kullasoone ja teeninud mitusada tuhat rubla. Ta ei osanud rahaga midagi peale hakata ja kulutas seda, tellides endale ja sõpradele lennukiga tšarterreise Moskvasse, et juua seal paremates restoranides, ning ostes Moskva Suure Teatri balleriinidelt erilisi balletietendusi.

Sel kullaartellil Dopolinas, kuhu meid kutsuti ja kuhu me ei läinud, läks ka hästi. Nad leidsid kulda ja teenisid 20 000 rubla ühe sessiooni jooksul (2,5 kuu jooksul). Artelli liikmetest olid paljud endised vangid, kes olid jäänud elama Kaug-Põhja peale oma karistuse lõppemist. Ma arvan, et selle tõttu jäidki tundrasse kadunuks mõned brigaadi liikmetest. Nii et pole head ilma halvata – meie jäime ellu.

Ka ketapüüdjad teenisid hästi. Püügisessiooni lõpuks kujunes nende palgaks 1500–2500 rubla kuus. Võrdluseks võin öelda, et 2 aastat hiljem, peale EPA lõpetamist läksin tööle metsameistrina Tartu Metsakombinaati ja teenisin 1973. aasta kevadel 80 rubla kuus.

Tšuktšimaal ei olnud me raha peale väljas, sest meid huvitas kohalik eluviis ja põdrakasvatus. Loobusime kõikidest pakutavatest hiilgavatest võimalustest. Meid nimetati "lollideks" ja öeldi, et isegi tšuktši noored mehed ei saa karjas hakkama, aga te ei ole ju isegi tšuktšid, kuid soovite karja minna. Edasi õnnestus ikka pika kauplemise peale pääseda põdrakarja, kuigi üks eestlane ühte ja teine teise brigaadi. Nii oli kohalikele ohutum, sest mine tea, mis need suurt kasvu "yankid" koos olles teha võivad. Millisesse brigaadi keegi läheb, see selgus liisutõmbamise teel. Ma tegin ligi nelja ja poole tuhande pealise põhjapõdrakarjaga kaasa umbes 5000–6000 kilomeetri pikkuse tiiru mööda Tšuktši poolsaart. Karjusteks olid selles brigaadis 5 tšuktši ja mina. Ametinimetuse järgi olin karjus-zootehnik, mis tähendas seda, et pidin haigeid loomi süstima ja vajaduse korral ka opereerima.

Põhjapõtrade põhiliseks haiguseks oli "kapõtka" See haigus tekkis põhjapõtradel karvavahetuse ajal, kui nad vigastasid jalgu, kuhu sattusid pisikud. Haiguse tõttu olid väga paljudel

kariloomadel jalad kuni põlvedeni paistes. Ravimiseks tuli põhjapõder kinni püüda, skalpelliga mädapaised avada ja pärast steriliseerimist haavad uuesti kinni õmmelda.

Saatuse tahtel sattusin Tšuktšimaa kolhoosi "Put" k kommunizmu"(Tee kommunismile) kõige mahajäänudmasse brigaadi. Ühelt poolt oli see halb, kuna mahajäänud brigaadi liikmete keskmine palk oli teiste brigaadide palgast kohati kolm korda väiksem. Teiselt poolt oli meie brigaadis säilinud ürgsed tavad, mis olid seotud rituaalsete toimingute, sealhulgas ohverdamiste läbiviimisega. Oli asju ja toiminguid, millest ma alles hiljem aru sain, olles tutvunud sellealase kirjandusega.

Minu arust on tänaseni liiga vähe tähelepanu pööratud tšuktšide usundile. Tšuktšid on üks vähestest rahvastest endise Tsaari-Venemaa ja Nõukogude Liidu territooriumil, kes jäid ristimata. Nende usundi järgi on kõikidel asjadel, taimedel, puudel, loomadel hing. Selles suhtes sarnaneb nende usk meie taasavastatud Taarausule, mida me nimetame eestlaste vanaks usuks olles selle usu püüdnud kildudest kokku panna. Teame ju me enne ristiusu vägivaldset kehtestamist elanud eestlastest väga vähe. Põhilised märkmed meie vanast usust on jõudnud tänapäevani Läti Henriku kroonika vahendusel. Mis oli varem, sellest teatakse väga vähe.

Tšuktšimaal olles pidasin matkapäevikut, kuhu panin kirja kõik tähtsamad sündmused, jutud ja legendid. Järgnevalt toongi ära mõningaid väljavõtteid päevikust, mis käsitleb minu seda eluperioodi.

Veeuputus

26. mai hommikul läksin remonditava piimaköögi juurde tööle. Viimased maikuu päevad olid olnud üllatuslikult soojad ja päikselised, kuid kolm päeva tagasi läks taevas üleni pilve ja vihma hakkas sadama nagu oavarrest. Vihma sadas ühtejärge ööl ja päeval, sest Vaikselt ookeanilt oli võimas tsüklon Tšuktšimaa kohale jõudnud. Lumi sulas selle tõttu lausa silmnähtavalt ja kõikjal voolasid poriojad mäest alla jõe suunas. Vihmaga kaasnes tugev tuul, mis puhanguti andis tormimöödu välja, millest Vaegi küla ümber kasvav võsa oli lausa lookas.

Remonditava maja juurde jõudes nägin oma üllatuseks, et üleöö oli vesi kiiresti tõusnud ja täitnud jõesängi peaaegu kuni kaldaääreni. Seega oli veetase tõusnud öö jooksul ligi kolm meetrit. Kui majake ehitati, siis oli kaldaääreni olnud oma kakskümmend meetrit. Veel kolm aastat tagasi olevat kaldaserv olnud majakesest kuue meetri kaugusel. Nüüd oli kaldaservani ainult üks meeter. Mehed arvasid, et kui nii edasi läheb siis viib veevool selle majakese paari aasta pärast minema. Eelmise paari ööpäeva jooksul oli vesi tõusnud aeglaselt, umbes pool meetrit päevas, nüüd olid korraga kõik kohad vett täis. Jõe peal ujusid allavoolu suured jääpangad ja jäälahmakad.

Meeste jutu järgi oli jäätükkidest tekkinud mäekurru tamm, mis takistas vee äravoolu ja selle tõttu hakkaski vesi nõnda kiiresti tõusma. Terve päeva panime Borissiga kahekesi suurele toale põrandat. Punnlauad olid ebakvaliteetsed ja laudade kokkuajamine selle tõttu küllaltki aegaja vaevanõudev. Kohati oli vaja peitliga lauasooni siluda, et lauad kokku läheksid. Kui me hakkasime õhtul koju minema, siis sulises vesi juba üle kallaste ja oli poole meetri kaugusel majakesest.

Järgmisel hommikul oma kahekorruselisest majast väljudes nägime üllatusega, et meie maja ümber lainetas järv. Vihma ikka sadas ja sajul ei paistnudki lõppu tulevat. Ka ilmateade raadios oli lubanud halbade ilmade jätkumist. Läksime majja tagasi ja panime toas pika säärega kalamehekummikud jalga. Hakkasime minema kolhoosi kontorisse. Õnneks oli külatänavate äärde ehitatud laudadest kõnniteed, millel olid puitlattidest käsipuud. Nüüd oli seda mööda julge minna – ei olnud kartust mõnda mudaauku sattuda. Kontoris olid juba kõik küla töömehed koos. Selgus, et seoses ülejutusega antakse kõigile vabad päevad ja vihmapihade tõttu avatakse kell üksteist kauplus. Talve jooksul oli meeste arvestuse järgi alkoholimüügi plaan jäänud täitmata ning seetõttu oli oodata suuremat müüki. Enne kella ühteteist olid küla inimesed kogunenud kaupluse juurde. Kes varem olid kohale jõudnud, need said seisukohad trepile. Teised seisid põlvini vees.

Nüüd oli esimest korda mõistetav, kui hea on, et majad on ehitatud igikeltsa püsti maa sisse kaevatud palkidele. Vesi ei ulatunud kaupluse põrandani, sest kauplus oli ehitatud ligi pooleteisemeetrise vaiade peale. Muidugi olevat vaiadele ehitus alguse saanud sellest, et kui ehitati Magadani linna, mis asub ka igikeltsa piirkonnas, siis algul oli majade alla ehitatud lintvundamendid. Suvel kui igikelts oli hakanud sulama, siis olid mitmed majad kokku vajunud. Siis hakatigi maju vaiadele ehitama, et külm tuul maja alt läbi käiks ja igikelts ära ei sulaks.

Täistunnil avati ukSED ja rahvas tungles kauplusesse. Seal oli igal inimesel võimalik osta kaks pudelit konjakit "Pliska" Ostsime oma pudelid ja hakkasime minema Niina ja Liidia juurde. Vastu tuli Vasja Startsev, kes oli olnud Ljuda pool ja rääkis, et Ljudal on toa põrandad juba paarkümmend sentimeetrit vee all. Vasja ruttas edasi kauplusesse. Meile jõudis järele koolidirektor Mošalski.

"Tere, kaasmaalased!"

"Tere, tere! Mis kaasmaalased, me ju hoopis Eestist?"

"Ah, mis vahet seal Tallinnal ja Minskil on, ainult 1500 kilomeetrit. Võrreldes selle 17 000 kilomeetriga, mis me läänepiirist eemal oleme, on see täpes.

"Noh, kui võrrelda NSVL läänepiiriga, siis tõepoolest oleme peaaegu naabrid."

"Paistab, et te olete juba oma noosi kätte saanud."

"Seda küll."

"Kuhu lähete?"

"Mõtlesime Niina Ivanovna juurde minna."

"Tulge minu poole. Meenutame kodumaad ja Euroopat. Vahel on nii tore kui saad kellegagi kodust rääkida. Mul ka omad konjakid käes. Seal peaks veel paar meie poissi olema."

Mošalski, Minski Ülikooli lõpetanu, oli alati naeratav meeldiva olemisega haritud mees. Varem oli ta töötanud Kamtšatkal Petropavlovskis ning mõned aastad tagasi saabunud suunatuna kohaliku kooli direktoriks. Läksimegi siis tema poole. Seal seisidki ukse taga juba Volodja ja Borka, kes olid oma pudelid kätte saanud. Nad olid ühel konjakipudelil korgi pealt keeranud ning ootasid kannatamatult koolidirektorit. Kordamööda rüüpasid nad otse pudelist. Läksime majja.

Sealne korter oli kahetoaline, seega natukene suurem kui tüdrukutel. Istusime laua taha. Direktor otsis välja pitsid. See oli tore, et laua peal oli laudlina ja "sakuska" jaoks anti igale ühele taldrik ja kahvel. Tavaliselt oli viinavõtmisel heal juhul taldrik "sakuskaga" keset lauda ja veel parem kui igaihele kahvlit jätkus. Viina joodi teeklaasiga. Siin seal võis kohata väiksemaid 100 grammiseid välimuselt teeklaasi meenutavaid klaase.

Ka Niina juures oli muidugi alati laudlina laua peal ja anti igale ühele pits, taldrik ja kahvel. Natukene võrastav oli Mošalski pool aga see, et valge laudlina peale laotati ajalehed ja nende peale plastikust kiletükk. Hiljem kui Volodjal pitsid ümber läksid ja ning Boriss pidevalt konjakit klaasist mööda kallas, ei olnudki see enam nii arusaamatu. Lauale toodi punast kalamarja, külmsuitsuketa balõkki. Võtsime konjakit, vestlesime Tartust, Tallinnast, Minskist. Mošalski oli tudengina käinud võistlemas Tartu Ülikooli staadionil ja oli tuttav Tartu ajaloo ja vürst Vjatškoga. Ma olin koos sõbraga 1968. aastal pärast ühte Karpaatia mägitatka ööbinud magamiskottides Minski raudteejaamas asuva Lenini kuju jalamil. See nööriga piiratud maa-ala oli tookord raudteejaama ainukene puhas koht, kus ei olnud karta, et sa pead magamiskoti mahasülitatud tatilärakatele asetama. Olime sellel ajal mõlemad pikkade õlgadeni ulatuvate juuste ja täishabemega. Hommikul kell seitse äratas meid noor miilitsaleitnant, kes arvas, et olete nüüd küll maganud ja on aeg juba ülesse tulla. Ta pidas meid välismaalasteks ja oli valvanud mitu tundi meie und, saates inimesed meie magamiskohast kaarega mööda.

Kuna Vaegi küla ümbruskond oli vee all, siis läks jutt ülemaailmsele veeuputusele, piiblile ning selles kirjeldatud veeuputusele ja Noa laevale. Mošalski jutustas, et kui ta elas ja töötas Petropavlovskis, siis kuulis ta seal olles ühte imeliku legendi kohalikust jumalast Kutkast, kes elas koos teiste jumalatega taevas. Inimesed olid sel ajal suured ja tugevad, sest nad olid jumalate loodud. Paljud jumalad võtsid inimeste hulgast endale naisi või käisid neil vähemalt aeg-ajalt külas. Oma suurusest ja tarkusest meelitatuna muutusid inimesed väga ülbeks. Nad sõdisid pidevalt üksteisega, tapsid üksteist, röövides teiste vara, naisi, lapsi ja ajades endi juurde teiste põdrakarju, põletades teiste jarangakülad maatasa. Ühesõnaga, inimesed muutusid õelaks ja ahneks maa peal.

Üks niisugune suurte karjade omanik oli Omrelguot. Oma hõimlastega terroriseeris ta teisi nõrgemaid hõime, kes omakorda tarvitasid vägivalda endast nõrgemate suhtes. Ükskord peale järjekordset röövretke närisid nad kärbseseent, põristasid bubinit ja hakkasid vangivõetud mehi ja naisi mõnitama. Nad tapsid vange ja tarvitasid naiste kallal vägivalda. Nad solvasid jumalaid ega toonud neile enam ohvreid. See oli viimaseks tilgaks jumalate vihakarikasse, mis oli niigi juba ammu pilgeni täis. Siis otsustasid jumalad selle riika inimtõu maa pealt ära hävitada.

Nad andsid käsu mägedel lõheneda, avasid taevavärvad ja sügaviku allikad. Vihma hakkas sadama nagu oleks teda pangist kaela kallatud. Taevas sähvisid välgud, mida saatis kohutav mürin. Seejärel lõhkesid mäetipud kohutava müрина saatel. Ilm muutus nii pimedaks, et isegi taevatähti ei olnud enam näha. Aeg-ajalt sähvisid selles pimeduses välgud ja siis sadas hirmsa

mürina saatel ülevalt inimestele kaela hõõguvaid kive ja kõrvetavat tuhka, nii et maapind oli üleni musta tuhaga kaetud. Maapind pragunes ja paljud hukkusid hõõguvas sügavikus. Seejärel jõudsid inimesteni mägede tippudest alla voolavad tulejõed, mis hävitasid kõik ettejäeva.

Sellega asi veel ei piirdunud. Väikesed ojad, mis siamaani mägedest rahulikult alla voolasid, muutusid hiiglaslikeks möllavateks veevoogudeks, mis vedasid endaga kaasa hiiglaslikke kive. Ookean, mis oli püsinud oma kallastes, kõikudes tõusu ja mõõna taktis, hakkas järsku kerkima ja uputas enda alla kogu ilmalaotuse. Vesi tõusis nelikümmend päeva ja nelikümmend ööd ja uputas isegi tuld purskavad mäetipud, mis vee jõudmisel nendeni hakkasid kobrutama ja keema, ajades üles enneolematult suuri aurupilveid, ning paisates üles tule ja aurusambaid. Lõpuks olid isegi kõrgemad mäetipud mitme sülla paksuse veekihi all.

Kutka oli aegajalt külastanud põdrakarjuseid ja vastavalt kohalikele kommetele olid kohalikud andnud talle öiseks seljasoojendajateks oma naisi. Nendest suhetest tekkinud lapsed olid ilusad ja tugevad. Kutkal hakkas kahju oma naistest ja lastest ning ta otsustas nad päästa. Kutka ehitas suure laeva, mitte tavaliselt, vaid jumalikul teel. Nõnda sai laev kiiresti valmis. Laev oli nii suur, et sellist ei olnud keegi varem näinud. Kutka kogus laevale nendest loomadest, kes olid talle meele järgi, isase ja emase, samuti need naised ja lapsed, kes olid talle meele järgi. Loomadest oli ainult mammutiperekond maha jäänud, sest nad ei jõudnud enne veeuputust õigeaegselt laevale. Sellepärast ei olegi seda loomaliiki elus ja leitakseki muda alt aegajalt terveid mammuteid.

Niisiis, üks päev enne, kui algas inimkonna hävitamine ja veeuputus, kogus ta kõik eelpool nimetatud oma laevale, samuti laadis ta laevale toiduvarud ja mageda vee. Ja siis sulges laevaluugid. Väljas möllas torm ja häving, aga tema laev loksus lainete vahel. Kõik elav hävis ja see, mis ei põlenud tules, jäi tuha, kaelapaisatud kivide ja mudakihi alla. Ja veekiht üha kerkis maa peal seni, kuni jumalad otsustasid lõpuks taevaväravad ja sügaviku allikad sulgeda. Ookean hakkas tagasi vajuma oma kallastesse ja neljakümnendal päeval olid esimesed mäetipud vee alt uuesti nähtaval. Mõni aeg hiljem randus Kutka ühel mäetippudest ja avas laevaluugid. Nii oligi temast saanud inimsoo esiisa ja loomade päästja. Aeg-ajalt lasevad jumalad mõnel mäel tuld sülitada, et tuletada meelde veeuputust ja hoiatada inimkonda, et nad püüaksid elada patuta.

Imestasime väga Mošalski kummalise jutustuse üle ja ma tegin seda kõval häälel. Selle peale ütles Boriss, et on palju põrutavamaid legende, näiteks

Jeesus Kristusest

Ma palusin tal seda jutustada. Boriss rääkis siis, et ta oli viis aastat tagasi olnud Sotšis puhkekodus. Tema sõnum hakkas pihta sellega, kuidas ta oli saabunud sanatooriumi kaks tuhat rubla raha taskus ja kuu aja pärast lahkunud tühja rahakotiga. Õnneks olid edasi-tagasi lennukipiletid ära ostetud. Temaga ühes toas oli puhkekodus olnud üks professor Moskva Ülikoolist, kes oli rahvuselt juut ning oli tegelenud väga põhjalikult piibli ja sellega seotud faktide uurimisega. Ta väitis, et erinevad Uue Testamendi evangeeliumid käsitlevad Jeesuse elu ja temaga seotud sündmusi erinevalt, sest nad on kirjutatud erinevatel aegadel. Ei ole isegi see selge, kes valitses sel ajal Juudamaal kui Jeesus kui kuningas tuli Jerusalemma, kas oli see Herodes või hoopis tema poeg Arheolos. Luuka evangeeliumi järgi oli Herodes veel elus. Teised evangeeliumid Herodest ei maini. Mõningate raamatute andmetel olid Herodese kõik lapsed hoopiski tütreid.

Juudi professoril oli väga omapärane hüpotees Jeesus Kristuse kohta. Selle järgi oli Juudamaa kuningas Herodes sündinud esimese kaksikuna. Tavaliselt Juudamaal teisena sündinud kaksik tapeti, aga antud juhul jätsid preestrid lapse sündides elama, sest Herodes tundus olevat väga nigela tervisega ja ei soovitud poliitilist segadust. Herodes kasvas üles kuningakojas ja tema kaksikvend templis. Usundi järgi oli Juudamaa kuningas jumal. Kui Herodese kaksikvend täisealiseks sai, siis tekkis tal suur armastus templi preestrinna Maarja vastu, keda ta aegajalt templis nägi. Armastus arenes ning korraka selgus, et neitsi Maarja on käima peal. Neitsi Maarja sokutati puusepp Joosepile mehele.

Aga siis saabusid Joosepi juurde jumala saadikud, mitte unes, vaid ilmsi. Nad tõid kulda ja ütlesid, et Joosep peab jumala poja üles kasvatama. Nad keelasid tal Issanda pruuti puutumast. Kuna Joosepile anti rikkalikult kulda, siis oli ta talle usaldatud ülesandega nõus. Ta lahkus koos Maarjaga Jerusalemmast ja jõudis Petlemma, kus neitsi Maarja tõi jumala poja ilmale.

Herodesel olid perekonnas Jeesusega ühel ajal sündinud tütreid. Hiljem sündis poeg Arhelaos, kes oli Jeesusest noorem. Seega oli Jeesus kui esmasündinud poeglaps tõeline Juudamaa kuninga mantlipärija ning seega ka jumalapoeg. Herodese preestrist vend saatis oma saadikud

uurima, kes on talle sündinud. Need olidki kolm hommikumaa tarka, kes leidsid vastsündinud Jeesuslapsekese sõimest. Nüüd said nad kuulutada tulevase Juudamaa kuninga sündi.

Herodese kõrvu jõudsid lõpuks ka kuuldused uue kuningapoja sünnist. Ta ehmus uudistest ning vihastas muidugi hirmsasti ja andis sõduritele korralduse troonipärija tappa. Kuna ei olnud täpselt teada, millal täpselt sündis uus pretendent Juudamaa troonile, siis oli korraldus ülijulm. Tuli tappa kõik poisslapsed kuni kolmanda eluaastani.

Preestrite kaudu sai Herodese kaksikvend muidugi teada, mida plaanitseatakse. Ta saatis oma saadikud Joosepit ja neitsi Maarjat hoiatama. Need saadikud ei ilmunud muidugi mitte unes vaid ilmsi. Saadikud jõudsid õigel ajal oma teatega kohale, tõid raha ja kulda, ning juhatasid abivajajad ohu eest Egiptusesse. Jeesus kasvas üles Egiptuse preestrite juures, kes olid tuntud oma astronoomiliste, meditsiiniliste ja muude teadmiste poolest. Selle tõttu oskas ta inimesi ravida. Ta oli käinud ka Indias ja tutvunud jooga õpetusega. Vee peal kõndimine pidi olema jooga kaheksas aste. Samuti oli ta preestrite juures kasvades tuttav Juudamaa prohvetite ettekuulutustega, milliseid ta täpselt järgis, et kuninga saabumine oleks ikka täpselt nii nagu prohvetid on ette kuulutanud.

Saanud kolmkümmend aastat vanaks, kogus Jeesus enda ümber kaaskonna nagu see oli kombeks tolaeagsetele juudirabidele. Ta kõndis mööda Galilead, kuulutas uut usku, ravis inimesi ja ei lakanud kordamast, et ta on Jumala poeg ja tulevane Juudamaa kuningas. Kuulsus temast kui imeravijast liikus tema ees. Galileas rändavat ja jutlustavat Jeesust kutsuti väepealiku majja, kelle tütar oli ära surnud. Olles tuttav Egiptuse preestrite ravitsemisuskustega, läks ta ruumi küünal käes. Küünlaleek hakkas vabisema. Jeesus sai aru, et väepealiku tütar ei ole surnud, vaid on varjusurmas. Ta äratas tüdruku üles.

Jõudnud Jerusalemma lähistele, saadab ta oma jüngrid külla emaesli järele, kes pidi sööma küla tänava ääres. Jüngrid läksid ja leidsidki ettekuulutatud emaesli. Oli ju tõenäosus leida emaesli küla tänava äärest väga lihtne, sest sel ajal olidki väiksemate külade majad venitatud ühe pika külatänavaga äärde ja eesel oli vaesemate peamiseks liiklusvahendiks. Inimesed panid eeslele vaiba peale ja Jeesus sõitis kui kuningas Jerusalemma, sest nii nägid kuninga ilmumist Jerusalemma prohvetid.

Tema saabumine Jerusalemma ajas marru ülempreestri ja tema kaaskondlased, kes tulid kokku nõu pidada, mida nad edasi peavad tegema. Jeesuse populaarsus ja tema imeteod olid muutnud ta võimul olevale kuningale ja võimulolijatele ohtlikuks, sest oli tal ju tegelik õigus Juudamaa kroonile. Nad otsustasid, et riigi huvides on vaja Jeesus kinni võtta ja lasta ära tappa.

Neile tuli appi Juudas, kes reetis Jeesuse asukoha ja suudeldes Jeesust näitas, kes rahvahulgas on Jeesus. Preestrid lasid Jeesuse vangistada. Ülempreester küsis Jeesuselt, et kas ta on nõus troonist loobuma ja lõpetab oma jutud sellest, et ta on Juudamaa kuningas ning lahkub kodumaalt. Jeesus keeldus kokkulepet sõlmimast. Kuna ta oli üles kasvanud puusepp Joosepi peres, siis ütles ta, et nüüd varsti näete te inimese poega istumas jumala paremal käel. Ülempreester katkus suure vihaga oma riided lõhki, hirmutas preestreid, kes nõudsid Jeesusele surma.

Pontius Pilatus oli sel ajal Rooma riigi asehaldur Juudamaal. Ta lasi tuua Jeesuse enda juurde ja vestles temaga väga pikalt. Ju rääkis Jeesus siis talle ka oma sünniloost, sest Pontius Pilaatus ei tahtnud Jeesust surmata. Ta ei leidnud Jeesusel mingit süüd olevat. Jeesus kui Juudamaa kuningas pidas alandavaks vastata Pilatuse juures preestrite alandavatele küsimustele, sest ta tundis ennast tõelise Juudamaa kuningana. Küsimustele mittevastamine hämmastas Pontius Pilatust.

Kuna oli pühade aeg, siis oli maavalitsejal õigus pühade puhul armu anda ühele kurjategijale ning ta tahtis Jeesust vabaks lasta. Kui aga rahvas ülempreesterite ja teiste õukondlaste ässitusel ja rahvale raha maksmise mõjutusel ikka tungivalt Jeesuse surma ning hirmsale mõrtsukale Barabasele vabadust nõudis, siis tõi Pontius Pilatus vett ja pesi oma käsi rahva nähes. Seejärel ütles ta ajaloolised sõnad: "Ma olen süüta sellest verest!" Nii jäi peale ülempreestri tahtmine, kes oli ju koos Herodesega juba troonipärija sünnist saadik ihanud teda surmata.

Jeesust mõnitati, tal võeti riided seljst, anti peksta, pandi okaskroon pähe. Risti kandmise kohta on evangeeliumides erinevused. Johannese järgi pidi ta oma risti vedama Kolgata mäele, kus ta ristile löödi. Matteuse, Matteuse ja Luuka andmetel vedas risti hoopis Kurenee mees Siimon. Ristilelöödud pidid ristil piinlema mitmeid päevi, aga Jeesus suri juba sama päeva üheksandal tunnil peale ristil löömist.

Professori jutu järgi ta lihtsalt minestas. Sõdurid torkasid oda tema parema külje sisse ja sealt tuli verist vett ning nad pidasid Jeesust surnuks. Matteuse, Markuse ega Luuka evangeelium ei maini oda torkamist paremasse külge. Küll teeb seda Johannese evangeelium. Tavaliselt murti ristilt mahavõetul käe ja jalaluud. Jeesuse puhul seda ei tehtud, sest sõduritele anti raha. Jeesuse

austajad ja kummardajad, kellest osa olid väga rikkad mehed, maksid ka Pilatusele ja said loa surnukeha maha võtta. Nad mähkisid mahavõetud ihu valgesse linasse ja viisid Jeesuse koopasse. Koopasuu suleti suure kiviga ja koobast jäeti valvama valvurid.

Kolme päeva pärast olid valvurid, kes valvasid koobast just kui surnud ja lamasid koopa ees maas. Kivi oli koopa eest ära lükatud ja Jeesus kadunud. Professori jutu järgi olla sinna tulnud Herodese kaksikvenna, seega jumala saadikud, kes hirmutasid valvureid ja jootsid valvurid tegelikult purju. Nad jäid magama. Kivi lükati koopa eest ära ja Jeesus viidi minema. Maha jäeti üks templi preestritest, kes edastas sõnumi, et Jeesus ootab oma jüngrid Galileas. Jüngrid läksid Galileasse ja Jeesus oligi seal. Peale haavade paranemist ilmutas ta ennast uuesti rahvale. Tema õpetussõnad Matteuse evangeeliumi lõpuridades, mis puudutavad kõikide rahvaste ristiusku pööramist, on sinna Rooma vaimulike poolt hiljem lisatud, et õigustada vallutussõdade alustamist uskmata vastu. Nimelt olevat teised evangeeliumid viimases küsimuses tunduvalt leebemad uskmata vastu.

Jeesus elas pärast ristilöömist veel viiskümmend aastat ja olevat isegi leitud tema haud, kuhu ta peale surma maeti. Haua peal olevat kivi kirjaga "Jeesus Kristus, surnud 83-aastaselt"

Võtsime konjakit ja pöördusime oma juttudes tagasi maisematele asjadele. Rääkisin meestele, kuidas Moskva–Magadani lennukis sain tuttavaks ühe lätlasega. Tal oli igav, sest lennukis oli vähe eurooplasi ja teistega ta eriti ei tahtnud suhelda. Tualettruum oli lennuki tagumises otsas ja iga kord kui ma WCsse läksin, siis möödusin tema istmest. Ta naeratas mulle. Ma naeratasin vastu ja ta küsis, kust tulen ja kuhu lähen? Vastasin talle ja ta palus istuda tema kõrval olevale vabale istmele. Selgus, et ta sõidab Magadani, kus ta pidi kalalaeva peal kokaks olema. Rääkisime tühjast-tähjast. Siis jutustas ta, et oli olnud algul sõjaväes ja väljaõppel Leningradi lähedal Karjalas. Ta oli tahtnud minna aega teenima mereväkke, aga sattus hoopis mere-jalaväkke. Neil oli läbi saanud kõige raskem aeg, noorte aeg. Ühel öösel kella kahe ajal anti häire. See oli natukene võõrastav peale noorteaja lõppu. Kui kõik olid üles rivistatud, siis luges roodukomandör 70 nime ette ja teatas, et nüüd on teil aega pool tundi asjade pakkimiseks, sest sõidate Musta mere äärde sealsetesse väeosadesse. Meestel oli kõigil hea meel, sest nüüd ootas neid ees teenistus soojas kliimas. Pakiti kiiresti asjad, sest paljudest sel sõduril ikka on ja poole tunni pärast ootasid neid presendiga kaetud veoautod. Sõit läks raudteejaama. Oli talveaeg ja ööd olid väga pimedad. Kõik pugesis kiiresti vagunitesse ja heitsid magama, sest uni oli ju pooleli jäänud. Järgmisel päeval vilksatasid akendest mööda kidurad kased. Seega olid nad ikka veel metsatundra piirkonnas. Vagunitest kedagi välja ei lubatud.

Mõnedel sõduritel oli kaasas Nõukogude Liidu atlas. Vaadates jaamade nimesid ning uurides atlast, jõudsid mehed järeldusele, et sõit läheb hoopis põhja suunas. Nii oligi. Jõuti Arhangelski raudteejaama. Seal ootasid ees bussid, mis viisid mehed otse sadamasse. Sadamas ootas neid laev. Kiiresti laaditi mehed laevale ja samas lahkus laev sadamast. Kõiki üllatas selline kiirustamine. Mõnepäevase loksumise järel saadi ka teada, et sõit läheb Novaja Zemljale. Miks selline salatsemine? Miks saadeti neid öösel suure saladuskatte all lõuna asemel hoopis põhja. See selgus muidugi kohapeal, kus tuli välja, et kõik need seitsekümmend meest olid arvatud väeosas, mis tegeles aatompommide katsetustega. Lätlane ütles, et tal vedas, sest ta oli enne sõjaväe lõpetanud kutsekooli kokana. Selle tõttu pandi teda uues väeosas kööki ja ta pääses sellest supist eluga.

Algul nad ei teadnudki, millega on tegemist. Imelik oli see, et iga päev anti meestele sööklas söögi alla 100 grammi piiritust ja luuviljaliste (ploomi, kirssi, virsiku jne) mahla. Kõik uued saabujad andsid allkirja, et nad ei räägi mitte kellelegi, millega nad tegelevad ja mida nad näevad. Öeldi, et kui antakse häire, see tähendab kui hakkab mõirgama sireen, siis peavad inimesed varjuma. Põhiline varjumispaik oli rannikuäärne mitmekümne meetri kõrgune pankranniku alune rannariba. Kes olid saare mingis osas tööl, need pidid kaljunukkide taha maha heitma. Kuigi oli keelatud vaadata, mis toimub, olid mõned siiski vaadanud, kuidas tuumaseen kõrgele õhku tõuseb. Ta rääkis, et oli ise ka söökla nurga tagant korraks uurinud, kuidas tuumaseen välja näeb. Olevat olnud väga ilus ja võimas vaatepilt. Keegi ei rääkinud neile sel ajal midagi radioaktiivsest kiirgusest. Kahjuks märkas ta, et tema väeosa söömaskäivate poiste arv hakkas pidevalt vähenema. Teised poisid ütlesid, et mehed olla haigeks jäänud ja viidud saare teises otsas olevasse hospitali, kuhu kedagi neid külastama ei lubatud. Siis surid mitmed sõduritest. Varsti tuli uus laev uute meestega ja haiged viidi saarelt mandril asuvatesse hospitalidesse. Terved jäid edasi teenima. Ta ise oli saarel aega teeninud tervelt poolteist aastat. Mõningane kiiritushaigus tal oli, sest juuksed

hakkasid välja langema, nii et ta oli kahekümne ühe aastasel päris kiilaspea. Ka hambad hakkasid suus loksuma. Kui ta hammaste loksumise ja pihku jäävate juuste pärast hospitali läks, siis anti talle mingeid tablette ja saadeti esimese laevaga Leningradis asuvasse Kirovi-nimelisse Sõjaväe Akadeemia hospitali, kus ta oli ravil pool aastat. Oma väeosa mehi ta hiljem enam ei kohanud. Akadeemia arstid olid talle ütelnud, et jumal on sulle väga tugeva organismi andnud. Kehvemad mehed oleksid ammu sellest kiirguse hulgast surnud. Mees ise arvas, et ta oli piiritusevaadile ja mahlapurkidele lähemal kui teised mehed ja sai piiritust natukene kokkuhoidlikumalt teistele valades rohkem endale jätta, nii et ta ise oli pidevalt auru all. Seda suurendatud alkoholi annustamise meetodit olid kasutanud ka kõik ohvitserid, kelle jaoks oli sööklas eraldi ohvitseride ruum.

Lätlane jutustas, et söökla oli küllaltki pankranniku lähedal. Ükskord talvel väljas jalutades oli talle tundunud, et mere poolt keegi jälgib teda. Ta vaatas sinna suunas, aga ei näinud midagi. Arvas, et võib-olla tundus. Oli istunud ühe kivi taha maha ja teinud suitsu. Kui ta püsti tõusis, siis märkas ta jääkaru, kes oli ennast peitnud jääpanga taha ja kui inimene ära kadus, siis tulnud uuesti nähtavale. Nii kui karu teda märkas, tormas uuesti jääpankade taha peitu. Lätlane oli toonud köögist mõned külmutatud tursad ja visanud panga pealt alla. Järgmisel hommikul kui ta panga pealt alla vaatas, siis olid kalad kadunud. Ta kordas kalade loopimist ja jälle sama lugu. Mõne aja pärast hakkas jääkaru juba ootama, millal ta kaladega tuleb. Karu ei pugenud enam peitu ja kordkorralt jäi ta kalda lähedale ootama. Lõpuks oli ta kindlal kellaajal lausa pankranniku all ootel, millal kokk kaladega tuleb. Samas oli jääkaru väga hästi teadnud, mis asi on püss. Pruukis tal tulla majast välja automaat üle õla kui karu pani jooksu ja sel päeval enam tagasi ei tulnud. Arvatavasti oli keegi teda püssiga tulistanud ja selle tõttu ta oskas püssi karta. Nii oli lätlane selle jääkaruga sõprustanud kuni hospitali sattumiseni.

Midagi erilist Tšuktšimaal rohkem ei juhtunud. Jõime oma konjakipudelid tühjaks ja läksime koju. Järgmisel hommikul tegime köögis süüa kui tuli Vasja teatega, et ka täna on võimalik konjakit osta. Tõmbasime oma kalamehekkummikud jalga ja tõttasime kaupluse poole. Tegelikult oli vesi meie maja juures põlvini ja kõnniteel kohati veelgi sügavam, nii et tõttamisest ei tulnud muidugi midagi välja. Tuli hoopis ettevaatlikult liikuda, et mitte märjaks saada. Kõikide külamajade ümber lainetas vesi. Mõned majad olid juba akende alumise raamini vees. Kuna majad olid ehitatud lehisest, siis raske puidu tõttu püsisid majad koos. Külavahel sõideti siin-seal ringi kummipaatiledega. Kauplus oli avatud. Vesi ulatus ainult poolde treppi. Ostsime oma pudelid välja ja seekord jõudsime Niina ja Liidia juurde. Selgus, et nende maja põrand oli juba poolest säärest saadik veega kaetud. Toast olid pööningule viidud ramatud, riided ja need esemed, mis vett kardavad. Kui vee tõusmine nõnda jätkub, siis lubasid tüdrukud meie juurde kolida. Ööseks pidid tüdrukud esialgu voodi alla taburetid panema, et reformvoodi põhi vette ei vajuks. Osadest majadest olid inimesed juba välja kolinud. Ka nemad olid oma asjad pööningutele vedanud. Hädavajalikud esemed olid kaasa võetud ja inimesed elasid sopka otsas telklinnakus.

Alustasime veeuputuseaegse põhitegevusega – konjakijoomisega. Vaegi küla pliidid olid ehitatud ilma soojalõõrideta. Pliitidel puudusid ka siibrid ja praeahjud. Muidugi olid sellised pliidid ebaökonoomsed, sest selline pliit oli nagu kinnine lõke. Seni kuni tuli oli pliidi all, oli ruum soe. Kui tuli kustus, siis hakkas küllaltki ruttu külmaks minema. Kuna majad olid väiksekesed, siis suutsid sellised pliidid majad soojaks kütta. Neid pliite kõeti õhtul tugevasti, nii et pliidiraud punane ja ruumis oli palav olla. Hommikuks jahtusid toad ära. Üks hea asi oli selle asja juures. Kuigi toas oli poole sääreni vesi sai sellise pliidi alla tuld teha, sest polnud praeahju aluseid madalaid lõõre, mis oleksid muidu vett täis läinud. Kuna Uttel oli jahimees, siis varustas ta Niinat pidevalt jäneselihaga. Jahilt tulles pandi tavaliselt oma paarkümmend puhastatud jäneserümpa õrre külge seotuna rippuma. Külma ilma tõttu ei läinud liha halvaks, vaid püsis külmununa kevadeni värske. Sealt lõigati vajadusel mõni söömiseks maha. Jänese kõrvale pakuti keedetud kartulit. Kaug-Põhja iseärasuseks oli see, et kartul ja sibul jõudis kohale kuivatatult, parajateks viiludeks lõigatuna.

Ka seekord pakuti meile jänseliha ja “lühikese leemega” kartulit. See tähendab, et vees leotatud paisunud kartulitele jäeti keetmisel vesi ainult poti põhja, nii et ta keetmisel peaaegu tervenisti aurustus ja kartulid pandi taldrikutele koos selle järelejäänud leemega. Elus esimest ja arvatavasti ka viimast korda oli meil võimalus süüa veega kaetud põrandaga toas, süüa taburetil istudes jänesepraadi ja juua pitsidest konjakit.

Kui jänes söödud, siis koristas Niina taldrikud laualt. Ta oli keetnud kanget teed ja pani lauale tassid ning suhkrutoosi tükkisuhkruga. Tükksuhkurt kasutatakse kolmel viisil. Üks võimalus on lahustada suhkur teevees. Teine: võtta suhkrutükk põske ja juua teed peale. Kolmas: kasta suhkrutükk tee sisse, hammustada suhrutüki otsast killukene ja juua teed peale. Hakkasime mängima kaarte ja rüüpasime vaheldumisi teed ja konjakit. Tüdrukud muutusid lõbusaks ja laulsid vene laule.

Õhtu ainukene jutt, mille ma kirja panin, oli lugu tšuktši jahimehest, kes jahil ära kadus ja jõudis külla tagasi alles poole aasta pärast. Mees oli väga kõhnaks jäänud, ainult luu ja nahk. Ta ei teadnud, kus ta pool aastat oli. Lõpuks läks ta šamaanii juurde. Šamaan alustas riitusega. Mõlemad olid transsis. Pärast šamaan jutustas järgmise loo: Mees kõnnib tundras. Korraga kukub auku ja libiseb allapoole kuni potsatab koopa põhja. Kui mehe silmad pimedusega harjusid, siis ta nägi koopas suuri loomi. Neil olid pikad mustad karvad. Jalad jämedad nagu puutüved. Loomadel olid lolid ja nad püüdsid nende abil kätte saada igikeltsast külmunud rohelist massi, mida nad endale suhu panid. Seega elutsesid koopas mammutid. Kui jahimehel kõht tühjaks läks, siis ei jäänud tal ka muud üle kui sedasama jäänud massi noateraga koopaseina küljest kraapida ja süüa. Mõne aja pärast oli ühel mammutil temast hale hakanud ja ta londiga koopast välja visanud. Mees oli valguse kätte sattudes algul erksast päikesest nägemise kaotanud, nii et ta ei saanud kuhugi minna. Oli siis maas istunud ja sammalt närinud. Paari päeva pärast oli nägemine nii palju taastunud, et ta kodutee üles leidis. Kui ta maa alla kukkus, siis oli lumi maas, kui välja tuli, siis oli juba kevad käes. Kui ta külla tagasi jõudis, siis olid inimesed temast eemale hoidnud, sest pidasid teda halvaks vaimuks "ketljaks".

Kui konjak otsa sai, siis läksime oma korterisse. Õhtul enne kümmet tuli meie juurde tšuktšist laevakapten Innokenti ja küsis, et kas me oleme nõus tulema tema laeva peale madrusteks. Praegu on kõrge vesi ja saab hästi puitmaterjali Anadõri lähedalt Vaegi vedada. Seal pidid metsikute põhjapõtrade karjad ringi jooksuma. Mehed olla igal aastal mitu põhjapõtra maha lasknud. Muidugi olime me nõus, sest selline reis pakub kindlasti vaheldust meie ükslusele külaelule. Leppisime kokku, et kell kaheksa hommikul sõidab laev elektriijaama juurest välja.

Eestisse tagasi jõudes hakkasin ma uurima ka kirjandust, mis puudutas tšuktše, nende naabreid ja ülemaailmset veeuputust. Oma üllatuseks leidsin ma lühikese lõigu Otto von Kotzubue ümbermaailmareisi päevikust, kus oli kirjas järgmine lõik:

"Kamtšatkalased uskusid kõikvõimsasse maailma loojasse, keda nad kutsusid Kutkaks. Ta elas taevas, oli aga mõnda aega inimese näol Kamtšatkal viibinud, saades kamtšatkalaste esiisaks. Ka nende juures esines pärimus üldisest üleujutusest ning nad näitasid veel nüüdki ühe mäe tipus kohta, kus Kutka olevat oma paadiga maale tulnud, et inimsugu ilma tuua. Kamtšatkal on veel praegugi ammu mõeldud mineviku väljendamiseks üldiselt kasutusel kõnekäänd, et see oli Kutka ajal." (Otto von Kotzubue. Reis ümber maailma. Tallinn, 1978. Lk 164)

Võtsin kätte piibli ja otsisin sealt üles Noa laeva ja üleujutust puudutava teksti. See koht on Piiblis Moosese esimeses raamatus, mida kutsutakse "Genesisiks" Järgnevalt ongi see ära toodud:

"1. Ja kui inimesi hakkas maa peal palju saama ja neile sündis tütreid, 2. siis nägid jumala pojad, et inimese tütreid olid ilusad, ja nad võtsid enestele naisi kõigist neist, kelle nad välja valisid. 3. Aga Jehoova ütles: "Minu vaim ei pea igavesti jääma inimesse, sest ta ikkagi on ainult liha. Olgu ta elupäevi sada kaksikümmend aastat." 4. Sel ajal ja veel pärastpoolegi, kui Jumala pojad heitsid inimeste tütarde juure ja need neile lapsi ilmale tõid, olid hiiglased maa peal: needsamad vägimehed, kes muistsest ajast on kuulsad mehed. 5. Kui Jehoova nägi, et inimese kurjus maa peal on suur ja kõik ta südamel mõtlemised iga päev üksnes kurjad, 6. siis Jehoova kahetses, et ta oli inimese teinud maa peale, ja ta süda valutas. 7. Ja Jehoova ütles: "Ma tahan inimese, kelle ma olen loonud, maa pealt kaotada, niihästi inimesed kui ka loomad ja roomajad ja taeva linnud, sest ma kahetsen, et ma nad olen teinud" 8. Aga Noa leidis armu Jehoova silmis. 9. Noa oli üks õige mees, täiesti vaba oma rahvapõlve seas; Noa kõndis koos Jumalaga. 10. Ja Noale sündis kolm poega – Seem, Haam ja Jaafet. 11. Aga maa oli Jumala palge ees raisku läinud ja vägivald täitis maad. 12. Ja Jumal vaatas maad, ja näe, sest kõik liha maa peal oli oma eluviisides raiskunud. 13. Ja Jumal ütles Noale: Ma olen otsustanud teha lõpu kõigile lihale, sest maa on täis nende vägivalda, ja seepärast, vaata, ma hävitan nad ühes maaga!

14. Tee enesele laev goferipuust; laev tee kambritega ja pigita seda seest ja väljast maapigiga (asfaldiga). 15. Ja tee see nõndaviisi: laeva pikkus olgu kolmsada küünart, laius viiskümmend

küünart ja kõrgus kolmkümmend küünart; 16. valmista see küünramõõdu järele; tee laevale katus peale ülal ja tee üks laeva küljesse; tee sellele alumine, keskmine ja ülemine lagi.

5. Ja Noa tegi kõik nõnda kui Jehoova teda käskis.

Seepeale laadis ta laevale toiduvarud, ajas pardale need maismaaolendid, kelle liigi ja arvu oli Issand talle täpselt teada andnud, ja läks siis ka ise laevale oma poegade, naise ja poegade naistega.

"10. Ja seitsme päeva pärast tuli veeuputus maa peale. 11. Sel aastal, mil Noa kuussada aastat vanaks sai, teise kuu seitsmeteistkümnendal päeval, otse sel samal päeval puhkesid kõik suure sügaviku allikad ja taeva luugid tehti lahti. 12. Ja sadu tuli maa peale nelikümmend päeva ja nelikümmend ööd. 17. Siis tuli nelikümmend päeva veeuputust maa peale; vesi tõusis ja tõstis laeva, nõnda et see kerkis kõrgele maast. Ja vesi võttis võimust ning seda sai maa peal väga palju, laev liikus vee pinnal. 19. Ja vesi võttis maa peal üpris väga võimust ja kõik kõrged mäed kogu taeva all kaeti. 20. Vesi tõusis neist viiskümmend küünart kõrgemale, nõnda, et mäed olid kaetud.

21. Siis heitis hinge kõik liha, mis maa peal liikus, niihästi linnud kui lojused ja metselajad ja kõik roomajad, kes maa peal roomavad, ja kõik inimesed ka. 22. Kõik, kelledel eluvaimu hingus ninas oli, kõik, kes olid kuival maal, need surid. 23. Nõnda hävitati kõik olendid, kes maa peal olid, niihästi inimesed kui loomad ja roomajad ja linnud taeva all, hävitati maa pealt, ja jäid järele ainult Noa ja need, kes temaga laevas olid. 24. Ja vesi võimutses maa peal sada viiskümmend päeva.

8. Siis tuli Jumal, mõtles Noale ja kõigile metselajaile ja kõigile lojustele, kes temaga laevas olid, ja Jumal laskis tuult puhuda üle ja vesi alanes. 2. Ja sügavuse allikad ja taeva luugid suleti, ja sadu taevast keelati. 3. Ja vesi taganes maa pealt, taganes üha, ja saja viiskümne päeva pärast oli vesi vähenenud. 4. Ja seitsmenda kuu seitsmeteistkümnendal päeval peatus laev Ararati mägede kohal. 5. Ja vesi vähenes üha kümnenda kuuni; kümnenda kuu esimesel päeval paistsid mägede tipud.

6. Ja kui nelikümmend päeva oli möödunud, siis Noa avas laeva akna, mille ta oli teinud, 7. ja laskis välja ühe kaarna; see lendas sinna ja tänna, kuni vesi maa pealt oli kuivanud.

8. Siis ta laskis enese juurest välja ühe tuvi, et näha, kas vesi on maa pealt kahanenud. 9. Aga tuvi ei leidnud oma jalavarvastele puhkepaika ja tuli tagasi tema juure laeva, sest vesi oli maa peal; siis ta pistis oma käe välja ja võttis tema ning pani enese juure laeva. 10. Ja ta ootas veel teist seitse päeva, ning laskis taas ühe tuvi laevast välja. 11. Ja õhtul tuli tuvi tema juurde ja vaata, tal oli nokas haljas õlipuu leht! Siis Noa mõistis, et vesi oli maa pealt kahanenud. 12. Ja ta ootas veel teist seitse päeva, ning laskis ühe tuvi välja, aga see ei tulnud enam tagasi tema juurde. 13. Ja kuuesaja esimesel aastal, esimese kuu esimesel päeval, oli vesi maa pealt kuivanud. Ja Noa võttis ära laeva katuse ja vaatas, ja ennäe, maapind oli tahenenud. 14. Ja teise kuu kahekümne seitsmendal päeval oli maa täiesti kuiv.

20. Ja Noa ehitas Jehoovale altari ja võttis kõigist puhtaist loomadest ja kõigist puhtaist lindudest ning ohverdas altari põletusohvreid. 21. Ja Jehoova tundis meeldivat lõhna ja Jehoova mõtles oma südames: "ma ei nea enam maad inimese pärast, sest inimese südame mõtlemised on kurjad ta lapsepõlvest peale; ma ei hävita enam kõike, mis elab, nõnda nagu ma olen teinud." (Piibel. Soome Piibliselts. 1989. lk 9–11.)"

Sattusin raamatukogus Vojtech Zamarowsky raamatule "Alguses oli sumer" kus juhitakse tähelepanu üleujutust käsitlevatele kiilkirjadele ja Sumeris tehtud väljakaevamistele. Georg Smith töötas assistendina Briti Muuseumis. Seal asus ta innukalt uurima Ninevest, Assurpanibali raamatukogust pärinevaid tahvleid, mis Layard ja Rassam olid välja kaevanud. 1872. aasta novembris leidis ta ühelt tahvliilt sõnu, mis viisid ta peaaegu ekstaasi. Kolmandal detsembril pidas ta oma avastusest ettekande Piibli Arheoloogia Uurimise Seltsi koosolekul: See oli assüüria-babüloonია kirjeldus ülemaailmsest veeuputusest ja see kirjeldus langes detailideski kokku piiblis kirjeldatud veeuputusega, ainult oli piibli omast vanem.

Tahvilil oli ulatuslik tekstilõik assüüria-babüloonია eeposest "Gilgameš" milles kirjeldati Uruki kuninga Gilgameši külaskäiku Šuruppaki kuninga Utanapištimi poole; viimane koos naisega oli üle elanud veeuputuse, mille jumalad olid saatnud inimestele karistuseks nende pahelisuse eest. Siin jutustas Utanapištīm Gilgamešiile, kuidas vete- ja tarkusejumal Ea soovitas tal laeva ehitada, võtta selle pardale seame kõigist, kes maa peal elavad, ja kuidas ta laeva abil eluga pääses. Kuid selle jutustuse lõpp puudus. Asjatult otsis Smith seda Briti Muuseumi tuhandete tahvlite hulgas. Võib-olla oli see Ninivesse maha jäänud.

See oli absurdne ettepanek: leida ammugi mahajäetud linna hiiglaslikest varemetest kindla kiilkirjatahveli tükk – see näis olevat täiesti võimatu. Veelgi võimatum kui leida kuulsat “nõela heinakuhjas”. Londoni ajaleht “Daily Telegraph” pani välja 1000 naela preemiat sellele, kes toob kohale puuduva tüki. Smith kõhkles, kuid otsustas lõpuks sõita. 1873. aasta kevadel reisis ta Mesopotaamiasse, ronis Kujundziki künka otsa ja juhtus see, mida keegi ei uskunud: ta leidis puuduva tüki! Ja kõigest viis päeva kestnud kaevamise järel, justkui kinnituseks vanasõnale, et julget aitab õnn. Hiljem leidis ta Gilgameši eeposest veel uusi tahvleid ja nende katkendeid – ühtekokku 384 tükki! Nende peal oli kirjas natukene erineval kujul see, mida me lugesime piiblist. Ainult nimed olid teised:

“Jumalad said vihaseks inimeste peale, et nood ei toonud neile ohvreid, ja otsustasid ja otsustasid veeuputuse abil inimsoo hävitada. Ainult õiglane Utanapištim pidi ellu jääma. Nõnda soovitas jumal Ea tal suure laeva ehitada, “läbinisti puust ja tõrvas seda asfaldiga ... ja tegi laevale akna”. Seepeale “laadis laevale seemne kõigest, kes maa peal elavad, läks laevale kogu oma perekonnaga ja oma sugulastega, suurte stepiloomade ja väikeste stepiloomadega ... ja lõppude lõpuks sulges ukse. Ja juhtus, et taeva vundamendist kerkis ülesse must pilv ja kuus päeva ning seitse ööd märatses raju ja koos tormiga tuli veeuputus ja kattis maa ... Ja vesi kattis isegi mäed ja jumalad kõssitasid nagu koerad taevaveerel ... Ja kogu inimsugu muutus mudaks ja ühetasane soo laius katusena üle maa. Siis veeuputus lakkas, vesi alanes ja Utanapištim randus oma laevaga kuivale maale – Niširi mäe tipule.”

Sarnaselt Noale käitus Utanapištim, kui tema laev oli randunud kuivale maale ja puhkas kindlalt Niširi mäe tipul. Seitsmendal päeval saatis ta teele tuvikese ja laskis tal vabalt ära lennata. Tuvike lendaski minema, kuid tuli jälle tagasi, sest polnud paika, kus ta oleks võinud puhata, ja nõnda lendaski ta tagasi Utanapištimi juurde.

Siis saatis ta teele pääsukese ja laskis linnul vabalt ära lennata. Pääsuke lendaski minema, kuid tuli jälle tagasi, sest polnud paika, kus ta oleks võinud puhata, ja nõnda lendas ta tagasi laeva juurde. Utanapištim saatsin teele kaarna ja laskis tal vabalt ära lennata. Kaaren lendaski minema, märkas alanevat vett. Ta otsis, lendas sinna ja tänna, kraaksus, kuid tagasi ei tulnud.” Veeuputus oli möödas ja Utanapištim tõi jumalatele ohvri.

Mõlemas ülal esitatud osas on versioonide sarnasus eriti silmatorkav, tõsi küll, need pole sõna-sõnalt identsed, kuid peajoonetes ja põhipunktides langevad nad niivõrd kokku, et on täielikult välistatud asjaolu, nagu oleks kumbki neist tekkinud iseseisvalt. Kumb on kummale eeskujuks? Vastus on selge: assüüria-babüloonia versioon on vanem ja juudid tutvusid sellega hiljemalt “Paabeli vangipõlves” kuningas Nebukadnetsar II valitsusajal.(604–562 e.m.a.).

Layardi, Rassami ja Smithi avastatud tahvlid pärinesid kuningas Assurbanipali ajast, s.t aastatest 668–631 e.m.a. Nagu on sõnaselgelt öeldud Assurbali raidkirjades, olid need vanemate tekstide “head ära kirjad”. Hiljem on leitud uusigi: leiti koguni fragment Gilgameši eepose hetiidikeelsest tõlkest, mis pärineb umbes XIV sajandist e.m.a., s.t umbes sada aastat varasemast ajast, kui elas piibli järgi Mooses, keda esitatakse “Genesisi” autorina. Eepose vanim teadaolev versioon pärineb Babüloonia kuninga Ammisaduki ajast, kes valitses umbes aastatel 1702–1681 e.m.a.” (Voitech Zamarovsky “Alguses oli sumer”, lk 190).

Uued uurimused on tõendanud, et Gilgameši eepose kõige vanem versioongi – see pärineb ajast, kuhu isegi piibel ei paiguta “Genesisi” tekkimist – pole veel see kõige vanem. Eepose tuum on vähemalt pool tuhat aastat vanem: selle leiame sumerite loodud Ziusudra eeposest.

Kõikidest sumeri eepostest on eepos Ziusudrast, Šuruppaki kuningast kahtlemata kõige tähelepanuväärsem. Siin on meil tegemist “ülemaaailmse veeuputusega” mis juba aastatuhandeid on inimest erutanud. Loomulikult ei mõtle me veeuputust, mida tunneme Hiinas, Indias, Peruu, Austraalias, Birmas, Malaisias, Leedus, Walesis, Kreekas ja teisteski maades levinud pärimuste põhjal ja milledes ilmselt tuleb näha “inimmõtte ühesugust reageerimist ühesugustes “olukordades”, nagu ütleb E. Sollberger, vaid me mõtleme piibli veeuputust, mis pärast Uris, Kišis ja Faras (kus just asubki Ziusudra Šuruppak) tehtud avastusi on muutunud tavaliseks, ehkki ebatavaliselt suureks ülejutuseks sumerite maal.

? Mainitud igivana eepos on säilinud tugevasti kahjustatud tahvlil, mille leidsid möödunud sajandi lõpul ameerika arheoloogid Nippuris. Sellel oli umbes 300 värssi; enam-vähem terveid oli neist umbes 150. Tahvli kõige paremini säilinud osa publitseeris ja tõlkis aastal 1914 saksa päritoluga Philadelphia sumeroloog Arno Poebel. Sellelt loeme: “Siis Ziusadra, kuningas, ehitas hiigelsuure laeva ... Kõik marutuuled, kohutavalt võimsad, hakkasid korraga lõõtsuma, ja sellel hetkel ujutas veeuputus üle kõik ohverdamispaigad. Siis veeuputus kattis maad seitse päeva ja

seitse ööd ja tormituuled pildusid suurt laeva kõrgele tõusnud voogudel...” Kui veeuputus oli lakanud ja Ziusudra oma laevaga kuivale maale randunud, tõi ta ohvri jumalatele Anile ja Enlilile. “Anile ja Enlilile meeldis Ziusadra nii väga, et nad andsid talle sellise elu nagu on ka jumalal olemas. Siis kuningas Ziusadra, taimede ja inimsoo seemne päästja, otsustas jääda (igaveseks ajaks) Dilmuni pinnale, (elu?)maale, sinna kohta, kust tõuseb päike.”

Mida arvavad piiblis kirjapandust teoloogid? Toon järgnevalt katkendi ühe meie tuntuma teoloogi ja filosoofi Uku Masingu kirjutatud artiklist “Piiride juurde”:

“Usk on juba oma subjekti-objekti pärast väljaspool maailmasüsteemi. Seepärast on ka Piibel saanud teistviisi kui teised raamatud. Muidugi, Jumal pole mitte dikteerinud, aga ta kõneleb ja praegu veel. Ja sellele paradoksile tugineb usk. Piiblit on alati seletatud teaduslike abinõudega: mõistuse ja loogikaga. Ilma ei ole kunagi midagi tehtud. Aga teoloogia ei usu, et teaduslike operatsioonidega oleks saavutatud kõik. Tänapäeva piiblikriitikal pole enam niipalju usku kritiseerijasse, kui seda oli varem, kus inimene otsustas Jumala üle. Piibel on nagu gooti doom, ja inimese ülesanne pole seda mitte puhastada, lubjata ja kaunistada oma tarkusega, vaid mõista seda doomi. Siis ta suudab kõrvaldada sealt ka selle, mis tas on inimlikku, ja näha Jumalat, niipalju kui see on inimesele võimalik.

Ja kui oleks kõik Piibli jutustused see, mida me nimetame saagadeks, siis ei ole sellega öeldud, et saaga on fantaasia. Meie nimetame teda ainult sellepärast nii, et seal esineb midagi, mis meie maailmasüsteemile on võõras. Kui **veeuputuse lugu** on üle terve maailma tuntud, siis see tähendab ometi, et ta on olemas. Mul on kahju, et ma pean meelde tuletama, et iga ajalooline jutustus on teatud osani väär. Ja G. E. Luiga loogikat ma siin kohal ei taipu. Trooja leid ei tõesta iseenesest ühtki I l i a s e lugu, aga ei räägi ka nende vastu. Emajõe olemasolu ei tõesta rahvajuttu, aga ei räägi ka selle vastu. Fakti olemasolu ei tõesta kunagi sellega seotud teiste nähtuste ega fakti enda seletuse õigsust.” (Uku Masing. Vaatlusi maailmale teoloogi seisukohalt. Tartu. 1993. Lk 23).

Mida aga näitavad arheoloogilised väljakaevamised ülemaailmse veeuputuse kohta? Kas Noa on tõesti kogu inimkonna esiisa? Iraagis asub üks linn, mida piibli järgi kutsutakse Kaldeaks, sumeri dokumentide järgi Uriks ja Mukajjariks künka järgi, millel ta asub. Ta on täielikult varemetes, mille keskel kõrgub vägev tsirkuraat, mille Iraagi Muististe Valitsus on lasknud kuni esimese astmestiku kõrguseni restaureerida. Muidu koosneb Ur tänapäeval ainult liivaluidetest, kraavide labürintidest ja põletamata tellistest laotud müüridest. Uri varemed tõendavad, et need on tõepoolest metropoli omad: need on esinduslike templite ja paleede, rahvarikaste tänavate ja võimsate kindluste varemed.

Leonard C. Woolley alustas 1922. aasta novembris Mukajjaris väljakaevamisi. Viiendal kaevamissessioonil 1927. aasta sügisel avastas ta “tõendi veeuputuse kohta” Kui Woolley surmašahti kaevamisel oli jõudnud kolmeteistkümne meetri sügavuseni, ei leidnud ta enam haudu ega riismeid hauapanustest. Kuid ta käskis kaevamist jätkata, sest arheoloogilise leiukoha kompleksne uurimine nõuab “puutumatu pinnaseni” jõudmist. Tema kaevajad sattusid peenikesest liivast ja savist koosnevale kihile. See oli täiesti “puhas” siin polnud jälgegi inimkäte tööst, puudus isegi tuhk. Kaks kuni viis meetrit sügavamal jõuti jälle kõva pinnaseni. Woolley laskis selle sisse suure nelinurkse šahti kaevata. Ja ta leidis savipoti kilde!

Geoloogiline ekspertiis tegi kindlaks, et puhas liiva- ja savikiht, mis erines ülemisest ja alumisest kultuurikihist, on alluviaalne sete. Kuidas aga võis selline alluviaalne sete siia sattuda? Niisugune sete, mille paksus ulatub kohati kahe meetrini, kohati suures joones võttes viie meetrini? Selle võis tekitada ainult hiiglaslik uputus, mil pidi valama nõnda, nagu oleksid taevaluugid lahti tehtud, mil meri pidi tõusma oma kallastest ja maa üle ujutama. See oli veeuputus, millest kõneldakse piiblis!

Sellele Woolley avastusele lisandus peagi teine. Inglise- ameerika ekspeditsioon prantslase Ch. Watelini juhatusel, kes töötas üheaegselt Woolley’ga Põhja-Sumeris avastas samasuguse alluviaalse settekihi Kiši linna varemeid varjava el-Oheimiri künka alt. Kolmanda sellise kihi leidsid aastal 1931 ameerika arheoloogid Fara künka alt. Koostöös arheoloogidega tegid geoloogid kindlaks, et alluviaalsed setted el-Orheimiris ei ole üheaegsed ja et mõlemad on tunduvalt vanemad kui alluviaalsed setted Uris ja el- Obeidis, mida dateeriti ligikaudselt aastatega 2900–2800 e. m. a. Kas oli siis olnud kolm veeuputust?

Piibel räägib ainult ühest kogu maailma tabanud veeuputusest. Kuid selgus, et see “ülemaailmne veeuputus” ei tabanud isegi sumerite maailma tervenisti, ehkki viimane polnud eriti suur. Sumeri teistest linnadest alluviaalseid setteid ei leitud.

Mida järelendas sellest teadus? Anname sõna E. Sollbergerile. Tsiteerime tema raamatust “Babüloonia legendid veeuputusest”, mille publitseeris Briti Muuseum aastal 1962, järgmise lõigu: “Sir Leonard Woolley kinnitas, et “alluviaalsed setted” mis ta avastas Uris, olid “ülemaailmse veeuputuse” ainelised jäänused. Samasuguseid alluviaalseid setteid leiti ka teistes kohtades ja nende tekkeajad olid alati erinevad. Hoopis kindlamini võime väita, et meil on tegemist kohalike suurte uputuste jälgedega, mitte aga konkreetse tõendiga väga hüpoteetilisest “ülemaailmsest veeuputusest.” (Voitech Zamarovsky. Alguses oli sumer. Tallinn, 1980. Lk 84).

Kas Uku Masing ei olnud teadlik väljakaevamistest Uris ja mujal endise Sumeri riigi territooriumil, sest ta väidab “ülemaailmse veeuputuse” kunagist toimumist kui tõestatud fakti. Oli küll. Aga ta interpreteerib seda lihtsalt omamoodi. Sellest annab tunnistust tema artikkel “Sumerlaste hukkumine” Toon ära sealt järgneva lõigu:

“Uris on kaevatud a. 1854 ja 1922. a. peale kaevavad seal Briti Muuseum ja Pennsylvania ülikool koos. Arvatakse olevat tõestatud veeuputuse olemasolu. Nimelt kahe prügikihi vahel on enam kui 2,5 m paks sauekiht, mille võis sinna uhtuda ainult vesi, mis järeldades sauekihi kõrgusest merepinnast, on katnud umbes 650 km pika ja 150 km laia maa-ala. Võib oletada: veeuputus on hävitanud sumeri kultuuri algmed või leiduvad need kihis, mis on allpool seda saue. Sumeri ajaloolaste järgi oli enne veeuputust olemas riiklik kord: kaheksa kuningat valitses viies linnas kokku 241 200 aastat ja osa linnu jäi veeuputusest puutumata. Uri ei ole nende seas, kuid väljakaevamiste juhataja C. L. Woolley arvamise järele on võimalik, et Ur jäi puutumata. Niipalju kui on avaldatud esemeid enne-veeuputuseaegsest kultuurist, tunduvad nad mulle olevat sarnased varase Eelamiga, kuigi Woolley arvab neid tõestavat sumeri-semiidi segakultuuri olemasolu.”

Seega on küsimus lihtsalt usu dogmas, sest väitis ju Uku Masing eespool, et “teoloogia ei usu, et teaduslike operatsioonidega oleks saavutatud kõik: ”Piibel on gooti doom ja inimese ülesanne ei ole mitte seda puhastada”

Kui ma kord Nõukogude ajal “Noorte teadlaste päeval” Sangaste lossis rääkisin Jeesus Kristuse kui Herodese kaksikvenna hüpoteesist katoliku kiriku preestrile Rein Õunapuule, siis ta vihastas väga ja ei püüdnud midagi seletada, vaid karjus: “Kui sulle räägitakse, et eesel sünnitas sea, kas sa pead siis seda kohe uskuma. Piibel on kirja pandud selleks, et teda uskuda.” Ta pööras mulle selja ja läks ära.

Nii palju siis veeuputusest ja Jeesus Kristusest.

FS: Vt ka Veerevate Eestlaste kogemusi Kašmiirist Jeesus Kristuse väidetava elukoha kohta – ei läinud taevasse, vaid elas 68-aastaseks: www.rollingestonians.ee, 24.01.04

HUKO LUMI

Taarausuliste Ühenduse Pärnamäe hiie vanem

TAARA ÕPETUSE VALGUSES Uku abiline polnud Pikker vaid Pikken

Väga iidsetel aegadel keerles ilmaruumis kauge keerdtäht (planeet) nimega Tagapäikesemaa. Seal kasvas suur ja võimas Püha Tamm. Inimesi polnud veel. Oli Taar oma kaheksa abilise Uku, Ilo, Äio, Vanejumi, Vanemuise, Ahti, Maaema ja Vanetooniga. Nemad olid jumalused ja neil olid omakorda abilised.

Suure Püha Tamme juurde tohtisid minna ainult jumalused. Taevajumalusele Ukule, kes pidi Püha Tamme valvama, tundus ühe koha peal passimine igav. Ta nägi oma truud abilist Pikkenit tegevusetult ringi lonkimas. Edasi valvas Püha Tamme Pikken. Teistele jumalustele niisugune lugu ei meeldinud. Nad ruttasid Pikkenit kiusama. Ilo lasi Pikkeni ilumeelil Vanemuise muusika kuulamiseks avaneda, Vanejumi sosistas talle kõrva nihelemapanevaid jutte, Maaema hoidis pinna Pikkeni istumise all mõnusalt sooja.

Aht lasi oma vetel, mis merena Püha Tamme ümbritsesid, rahulikus lainetuses loksuda ja siis oli Pikken valmis unejumalus Äio jaoks. Taar nägi sagimist, kuid ei sekkunud – muigas ainult heatahtlikult. Pikken jäigi Püha Tamme najale tukkuma.

Seda kõike jälgis veel üks silmapaar Ahi vete sügavustest – uudishimulik Suur Kala oli ammu Püha Tamme piiranud. Nüüd oli oodatud võimalus käes ja Suur Kala ruttas seda kasutama – ta ronis veest välja Suure Tamme juurde.

Igor Mang, Pärnamäe talu noorperemees Andres Luppert,
Huko Lumi ja Aadu Ivask Pärnamäe hiies

Meeda ja Raal

Suur oli ärgates Pikkeni ehmatuse. Unise peaga lõi ta huupi Välguga. Nii Pühast Tamme kui uudishimulikust Kalast jäi ainult tuhk, millest tõusidki meie esimesed esivanemad Meeda ja Raal.

Taar muheles, sest meie rahvasugu oli sündinud. Kaua ei saanud me aga Tagapäikesemaa ilusat elu nautida, sest keerdtäht hakkas järjest külmemaks muutuma. Raal ja Meeda pidid asuma uue kodu otsingutele. Ühel ilusal päeval saabusid nad õhusõidukitel Kuura ja Vesikuura planeedile nimega Maa.

Täna ei ole enam võimalik öelda, kas see sündis 10 000, 100 000 või miljon aastat tagasi – alles on ainult see igivana, targalt targale, põlvest põlve edasi antud pärimus.

Ja palju legende mitmesuguste rahvaste mälus ühest oma kodu otsivast tundmata rahvast, kelle saatjaks olnud Taar. Täna tunnistame meie, Taara õpetuse järgijad, ajaarvamise alguseks nn Billingeni katastroofi. Siis murdis hilisjäähägne Balti Jääpaisjärve vesi endale väljapääsu ilmamerre praeguse Mälari järvestu kohalt Rootsist.

Ühe aastaga langes vesi 55–70 meetrit, vee alt vabanes suur jagu Eestimaad. Subarktiline kliima asendus preboreaalsega, hakkasid arenema sood ja metsad. Umbes viiesaja aasta pärast elasid Pärnu jõe ääres Pulli asulas juba inimesed. Billingeni katastroofi daatum on Rootsi teadlaste poolt aastase täpsusega kindlaks määratud. Selle ajaarvamise järgi on meil täna 10 215. aasta. Sündmust ennast nimetatakse Maa sünniks. Võib öelda ka teisiti – meie praeguse kodu sünd!

Soome keelest lähtunud segadus

Masked ajad on palju segadust tekitanud. Kui Eisen üle-eelmise sajandivahetuse aegu meie ürgloostikku uurima hakkas, aitasid teda palju Soome teadlased Setälä ja Krohn. Soome oli meist tunduvalt paremas olukorras – Rootsi Kuningriik tundis ennast Soome alal nii kõigutamatuna, et ei viitsinud soome rahva omausu tagakiusamisele energiat raisata.

Soome abist on aga lähtunud ka segadust. Meid kogemata loonud Pikkengi on Eisenilt endale soomepärase nime Pikker saanud. Eisen lähtub küll kellegi Urvaste kirikuõpetaja 1664. aastal kirja pandud rahvapalvest, kuid sellegi tekst on vastuoluline. Palve lõpupöördumine algab sõnadega: “Põha Picken...” Põlvest põlve edasi antud pärimuses kõneldakse samuti Pikkenist. Oma igapäevakeeleski räägime sellest tulenevalt mitte “pikre” vaid “pikne”

Selline oligi igivana pärimus – tänapäeva inimesele küll peaaesjalikult ilus muinasjutt. Jutustamist väärts lugu aga kindlasti.

Taaralaste kreedo:

Mina usun homsesse päeva,

mina usun, et homne päev on parem kui tänane.

Mina usun, et homne päev on parem kui tänane, kui mina selleks kaasa aitan.

HIIED VAJAVAD RIIKLIKU PROGRAMMI Maavalla Koja pressiteade, 30. jaanuar 2004

Eile, neljapäeval, 29. jaanuaril korraldas Siseministeerium Tallinnas nõupidamise, kus koos Keskkonna- ja Kultuuriministeeriumi ning Maavalla Koja ja Eestimaa Looduse Fondi esindajatega arutati hiite ja teiste põliste pühapaikade kaitse parandamise võimalusi. Nõupidamisel jõuti otsusele, et kuna hiite uurimise ja kaitsega seotud probleemid on laiaulatuslikud ja suured, tuleks alkatada riiklik hiite programm. Ettepaneku programmi alkatamiseks koostab Maavalla Koda. Nõupidamisel tõdeti, et hiied kui oluline tahk meie pärimuskultuurist on seni jäänud põhjendamatuks tähelepanuta. Hiite kaitse küsimusi veeretatakse eri ametkondade vahel ja nõnda ei tegele nendega õieti keegi. Seetõttu on täna enamiku hiite täpne asukoht ja seisukord teadmata. Olukorra parandamiseks tuleb korraldada üldine ajalooliste pühapaikade ülevaatus ja koostada ühtne andmebaas.

Hetkel reguleerivad ajalooliste pühapaikade kaitset mõningal määral Kaitstavate loodusobjektide seadus ja Muinsuskaitse seadus. Kaitstavate loodusobjektide seadus annab küll võimaluse kaitsta hiisi kui kultuuriväärtusega paiku, kuid hiisi käsitleva info puudusel pole seda võimalust realiseeritud. Seetõttu on viimasel ajal arendustegevusega rikutud mitmeid looduskaitsealadel asuvaid pühapaiku, nagu näiteks Väike-Maarja vallas asuv Ebavere hiiemägi ja Kehtna vallas asuv Paluküla hiiemägi.

Muinsuskaitse seadus annab võimaluse kaitsta hiisi kui usundi- ja ajaloolise väärtusega kultusobjekte, kuid Muinsuskaitseametil puuduvad vastavad spetsialistid ja ekspertgrupid. Nõukogude aega ulatuva traditsiooni tõttu peetakse hiisi arheoloogiamälestisteks, kus kaitstakse eelkõige võimalikku kultuurikihti. Kuna hiisi ei käsitleta pühapaikadena, ei takistata ka nende väärkohtlemist. Näiteks muinsuskaitsealasel Adavere (Kalme) kalme- ja hiiemäel asuvad välikäimla ja turismiattraksioonid. Osa mäest hävitati kahe aasta eest Tallinn-Tartu maantee laiendamisel. Samal põhjusel pole Muinsuskaitseamet näinud midagi taunimisväärset Paluküla hiiemäele puhke- ja spordikeskuse rajamises.

Nõupidamisel arutati põlisrahva ajaloolisi pühapaiku hõlmava – nn hiiteseaduse vastuvõtmise võimalust. Juhul kui olemasolevate seaduste abil ei õnnestu hiite adekvaatset kaitset tagada, tullakse selle teema juurde edaspidi tagasi.

Ahto Kaasik
Maavalla Koja kirjutaja
www.maavald.ee

ARVO AUN
Kohtla-Järve Põlevkivimuuseumi direktor

RENALDO VEEBERI ÕLIMAAL “VISKAS MEHE VIRU RANDA”
Lõuend 350x200 cm, 2001

Maalil on kujutatud episoodi eesti rahva eeposest “Kalevipoeg” hetke, kui Kalev on juba toodud kotka seljas Viru randa ja mahagi visatud ning on parasjagu maandumispoosis. Kotkas on suure töö ära teinud ja toetub hetkeks kaljunukile. Koht, kuhu Kalev maabus, on üsna täpselt määratletav Viru rand saab olla ainult Virumaal ja kõrge kalju, kuhu Kalev visati, on kõrgeim koht rannajoonel, s.o Ontika kaldapealne. Seetõttu on maali asukohtki Kohtla-Järve linnavalitsuse hoone fuajees täiesti loogiline.

Maalil on rida mütoloogilisi elemente mitte ainult “Kalevipojast” vaid ka Soome eeposest “Kalevala”. Soome turist võibki seda maali “Kalevalaga” seostada, sest ka seal toodi noor mees Väinämöinen kotka seljas üksikule neemele, mis küll pole tüüpiline Virumaa rannajoon, seesama kotkas tõi talle järele ka palgid, et Väinämöinen saaks omale kodu rajada, kuna neemel ei kasvanud praktiliselt midagi, ja ka havi lõuad, millest Väinämöinen endale kandle tegi.

Maalil on aga ka elemente ja tegelasi, mis ilmeksimatult ütleavad, et tegemist on just nimelt “Kalevipojaga”. Kõigepealt võib tähelepanelik vaatleja märgata, et maalil on väike kuldne teder ja tema pesas kolm muna, nendest üks on kuldne. Miks on kunstnik maalinud neid kullaga? Järelikult on neil eesti rahva jaoks oluline tähendus. Eepos kõneleb, et kanamunast sündis Salme ja varesemunast Orjapiiga ning just kuldsest tedremunast sündis Linda, kes võttis vastu Kalevi kosjad, olles enne tagasi lükanud Päikese ja Kuu omad. Koos hakkasid nad looma Eesti riiki. Maalil on kujutatud ka Lindakivi, aga praegu asub see veel oma algses paigas, seal, kust Linda seda kunagi hiljem kandma hakkas, siis kui Kalev juba surnud oli.

Pildil on kujutatud ka raevunud Tuuslarit. Ta on nii vihane kui üks elusolend üldse olla saab. Just nimelt olend, sest inimeseks teda vaevalt saab pidada. Ta on suleline, siinsamas kõrval soosaarel on tema kodu, kus ta on seni segamatult võimutsenud, ja nüüd äkki maandub keegi ei tea kust otse tema nina ette ja hakkab ise valitsema. Ta on valmis lehvutama oma võimsaid tiibu, mille igast sulest kargaksid välja sõdalased ja tormaksid Kalevile kallale. Aga on veel keegi, kes seda takistab. See on kotkas, kes on temast veelgi võimsam ja kelle vastu Tuuslar ei saa, ja tema sõdalased ei küüni kotkani. Seepärast ongi Tuuslar raevust lilla nagu tema taustki. Kalevi ja Tuuslari teed ristuvad nagu Kalevi ja Tuuslari tänavad meie linnas. Lilla taust on ka hundil, kuid see taust on mahe ja tähendab pigem aplust kui raevu või vaenu. Ta uurib, mida võiks nahka pista, ja me teame, et lõpuks sööbki ta ära Kalevipoja hobuse, kui vägimees suurest künnitööst puhkab.

Minult on ka küsitud, miks on maalil haug ja miks on ta vertikaalasendis ega uju vees nagu teised haugid. Tuletame meelde, milliste sõnadega “Kalevipoeg” algab. Nendeks on “Laena mulle kannelt, Vanemuine...” Just seda see tähendabki. Vanemuine, ehk soomepäraselt Väinämöinen tegi oma esimese kandle havi lõugadest. Kui tema laev jäi havi turja kinni, ega suutnud enam edasi liikuda, siis oli Vanemuine ainuke, kes suutis suure kala pooleks raiuda ja ta tegi selle lõugadest endale kandle. Havi lõugade vahel võib märgata lainet, mis ei sümboliseeri mitte merelainet, vaid muusikat, mida selle kandle abil kuuldavale toodi. Hiljem tegi Vanemuine-Väinämöinen teise kandle juba puust ja kui Kreutzwald palus “Kalevipoja” ettemängimiseks kannelt, siis loomulikult laenas Vanemuine talle selle kandle, mis tal üle oli. Maalil on kasutatud valdavalt heledaid toone ja iga tegelase taust on kujutatud nii, et see loob vastava meeleolu ning annab teada tema head või halvad kavatsused. Teema “Viskas mehe Viru randa” võimaldab paigutada lõuendile erinevaid tegelasi eri aegadest, mis teeb pildi väga sisutihedaks.

Maalil kujutatut saab seostada ka mitmete Kalevipojaga seotud kohtadega Ida-Virumaal, nagu Tuuslari kodu Alulinn, kõrge Ontika-Valaste paekallas, tänavate nimedega Kohtla-Järvel jne. Kahe eepose – “Kalevipoja” ja “Kalevala” – tihe läbipõimumine sümboliseerib meie ja soomlaste sõprust, mis on kestnud aastasadu, värskemaks näiteks Kohtla-Järve ja Outokumpu linnade sõprusuhted. Lisaks suurepärase teostus Renaldo Veeberilt, kes on Kalevipoja kuju välja arendanud aastakümnete vältel. Kohtla-Järve linnavalitsuse fuajees on veel teinegi Renaldo Veeberi suurteos, skulptuur “Atlantis”, mis kujutab endast kõrgkultuuri loomise ja hävimise vastuolu ja inimkonna osa selles.

SILVIA TEDREMA, KERLE ARULA
Eesti Põllumajandusmuuseum

ÜRITUSED EESTI PÕLLUMAJANDUSMUUSEUMIS

Teatri, kino ja teiste meediumite kõrval on muuseumi peetud üheks olulisemaks ajaloo illusiooni loojaks. Ometi on inimesed harjunud mõiste „muuseum“ all kujutlema üht igavat, vanu esemeid ja tekste täis kohta. Üks võimalus muuseumi külastamist huvitavamaks ja atraktiivsemaks muuta, on anda külastajale võimalus ise vanu töövõtteid ja tööriistu proovida, et seeläbi ajas tagasi minna ning saada paremat kontakti toonaste inimeste ning kultuuriga.

Eesti Põllumajandusmuuseumis alustati sellelaadsete üritustega juba seitse aastat tagasi, kui külastajad said muuseumi linakasvatustähtsuse proovida, kuidas hallist ja karedast linavarrest saab juuspehme linakiud. Raskeid talutöid, sealhulgas ka linatöid, tehti vanasti talgute korras – sellest sai meie muuseumiski alguse linatalgute üritus. Et talgupäevad osutusid väga nõutud ürituseks nii lasteaedades kui koolides, tuli talgutöödeks leida sobiv koht. Aasta tagasi rekonstrueeriti vana Ülenurme mõisa heinaküün nn kasutusekspositsiooniks. Küüni mahtusid väiksemate linamasinate kõrval ka 1930. aastatel Võrumaal valmistatud püstine hobuajam ja Põlvamaal meisterdatud labalinamasin. Lapsed said lina lõugutada, ropsida ja kammida muuseumi restauraatorite poolt taastatud töövahenditega. 2003. aastal püüdsime linaekspositsiooni täiendada ja seadsime üles 70 aasta vanuse köienööri masina. Et ka poistele midagi huvitavat pakkuda, sisustasime küüni ühte ossa meeskäsitöö nurga. Välja on pandud 17 erinevat puidunäidist, hõõvlid, saed, puurid, sirkliid jne. Väikestele muuseumikülastajatele meeldis väga treipingil töötamine, samuti hõõveldamine ja vurrpuuriga puurimine. Nii mõnigi poiss viis muuseumist koju omavalmistatud puumõõga või küünlajala. Võrdset poistega tegid puutööd ka tüdrukud.

Oktoobrikuus algas muuseumis traditsiooniline leivanädal, kus lapsed said proovida vilja peksmist kootidega, rukki rabamist, käsikiviga jahvatamist jne. Eksponeeritud oli rehepeksumasin Thermanius koos traktoriga HTZ-7. Lapsed vaatasid ka filmi „Viljast leivani“ kus tutvustati põllutöid, näidati leiva küpsetamist ja räägiti rukkileiva kasulikkusest. Huvi ürituse vastu oli nii suur, et ühest leivanädalast sai kaks. Kahjuks pidime külmade saabumisega oma ürituse selleks aastaks lõpetama.

Kuna 2003. aasta oli hiina kalendri järgi lamba aasta ning see teema seondus hästi muuseumi suunilusega, siis leidsime, et on paras aeg välja tulla uue programmiga „Villakera-kullakera“ Ürituse avasime 10. detsembril 2003 Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö tudengite sokkide ja kinnaste ning Aili Liidu imeilusate villaste vaipade näitusega „Sukad, sokid, käpikud“ Et detsembris korraldatakse palju jõuluteemalisi üritusi, siis sobis villast rääkimine hästi ka talvepakase saabumise kuuga ning andis meile võimaluse erineda teistest jõulu- ja päkapikumaadest.

Vill on lina kõrval olnud teiseks eestimaalasele tähtsaks materjaliks. Talveõhtutel on eesti talunaised sajandeid villa kedranud, lõnga värvunud ning kindaid, sokke ja kampsuneid kudunud. Lambanahksed kasukad ja saanitekid on taluinimest alati kärelda külma eest kaitsnud. „Villakera-kullakera“ kestab selle aasta märtsikuuni ning programmis räägime kõigest, mis seondub lamba ja villaga. Muuseumi töötoas püüame taas elustada teadmisi vanast käsitöökunstist. Külastajad saavad villa kraasida, vokiga lõnga kedrata ja korrutada, lõnga haspeldada ja kerida, kangastelgedel vaipa kududa, paelu punuda, proovida kirivöö kudumist ning aidata kaasa „heade mõtete salli“ valmimisele. Kööginurgas räägime taimedega lõnga värvimisest, külastajad saavad tutvuda erivärviliste lõnganäidistega, millega on meid aidanud Ülenurme käsitööselt „Nurmenukk“

Lapsed saavad kavandada oma unistuste sokimustrit. Huvilistele näitame ka ETV saatesarjas „Osoon“ valminud filmiklipi keerulise saatusega eesti maalambast.

Põllumajandusmuuseum on üritustele kaasanud ka oma ala meistreid. Lina ketramisel ja kangastelgedel kudumisel on mitmeid aastaid abiks olnud Aili Liit. Köienööriamasinaga nõöri valmistamist ning vokiga ketramist ja kirivöö kudumist õpetas meile Vilhelmine Tuvi, puutöid demonstreeris lastele Endel Koppel, maalamba headusest ja vigadest kõnelesime Gilleke Kopamehega. Senine ürituste korraldamine on tõendanud, et meie muuseum on õigel teel. Küllastajate ootuste ja huvi tõstmiseks tahame alustatud rada pidi edasi astuda.

Summary

The bee days at the Estonian Agricultural Museum have been taking place since 1997, when there was opened the exhibition „From flax to linen“ By now the haybarn of Ülenurme estate has been transformed into a new exposition, where our visitors can practise different flax- and grainworks. Last summer our museum complemented a exhibition with carpentry corner, which immediately became very popular among schoolchildren. In December 2003 we started a new programm about sheep and wool „Woolball-goldball“ Visitors can exercise spinning with spinningwheel, card wool etc and get acquainted with old national handicraft. The programm will run until March 2004.

LAULUPIDUDE AVALAUL “KOIT” 100-AASTANE

Laulud nüüd lähevad kaunimal kõlal,
vägevail vooludel üle me maa.
Ilu see edeneb õuede õlal,
isamaa pind ärkab õitsema.
Mägede harjadel kumamas koit.
Taevasse tõusku me lootuste loit!

Sõnad: Friedrich Kuhlbars Viis: Mihkel Lüdig

Viljandi Kultuuriselts on asutatud 1869. aastal, ajendiks I üldlaulupidu. 28. oktoobril 1869 kirjutasid 29 isikut alla seltsi esimesele põhikirjale: J. Ruut, M. Laur, T. Porri, M. Jürin (Jürine), T. Kurrik, A. Bergmann, T. Allik, M. Bergmann, M. Kirsell, J. Erdmann, J. Mutle, J. Anson, K. Gustavson, P. Perlus, J. Raudsepp, H. Enno, J. Adamson, P. Pullerits, J. Schneider, H. Kihno, J. Rall, J. Reier, Th. Reier, J. Lellep, T. Tõnisson.

Mihkel Lüdig hakkas 1904. a seoses “Koidu” 35 aasta juubeliga taaslooma laulukoori. Juubelikontserdi ettevalmistamisel lõi M. Lüdig “Koidu” seltsi lipulaulu “Koit” Vana luuletaja Villi Andi (Friedrich Kuhlbars) külastas koori proove. Tal valmis seal 10–15 minutiga tekst, millele M. Lüdig kirjutas poole tunniga seitsmehäälse laulu.

“Koit” kõlas esmakordselt 1923. a üldlaulupeol. Hiljem sai temast laulupidude avalaul.

ÄÄSMÄE KOOLI ÕPETAJAD KÄISID BRÜSSELIS

2003. aasta kevadisel koolivaheajal käisid Ääsmäe kooli õpetajad ja töötajad tutvumas Belgia koolisüsteemiga. Iga reis on ka uute maade avastamine ning sealsete vaatamisväärsuste imetlemine.

Hollandis võttis meid vastu kaunis kevadilm: päike siras ja kraadiklaas näitas 14° C! Bussiaknast nägime tuulerattaid ja lagedat metsata maastikku. Ületasime 30 km pika ja 90 m laia tammi, et jõuda pealinna. Öhtul tegime kogu reisiseltskonnaga jalutuskäigu Amsterdamis. Imestama paneb tohutu jalgratturite hulk. Jalgrattaparklad on pungil rattaid täis. Keegi ei hooli moodsatest sõiduriistadest, on ju jalgratas nende jaoks igapäevane tarbeese. Vanalinnas toimus sõjavastane meeleavaldus. Hinge puges ärevus. Aga Holland on ju tuulikute, puukingade ja juustu maa! Nii seadsimegi järgmisel hommikul sammud Zaanse Schansi muuseumikülla, mis sarnaneb meie Rocca al Mare vabaõhumuuseumiga. Muuseumiküla töötaja tutvustas meile kuidas tehakse puukingi, keraamilisi kanne jm. Ühes majapidamises oli avatud väike juustuvabrik. Videolindilt võis jälgida juustutootmist. Teises ruumis sai maitsta erinevaid juustusorte ja soovi korral kaasagi osta. Avatud oli ka päikliveski, mille tööd võis jälgida läbi kahe korruse. Linna naastes tegime laevasõidu kanalil. Silme ees avanes kaunis ja värviküllane arhitektuur. Saime teada, et kanalitel on üle 1000 eriilmelise silla. Korteripuudusel on paljud inimesed asunud elama vanadele laevadele. Järgneva neljatunnise vaba aja kestel tutvus igaüks linnaga oma plaani järgi. Nägime, et paljudes müügikohtades oli vabalt saada kanepisigarette ja nuuskkanepit...

Belgiaga tutvumist alustasime Antwerpenis. Taas oli kaunis kevadilm ja sooja 15 kraadi. Meid ootas ees päev Van Celsti instituudis. See on erakapitalil põhinev katolikukool, kus kogu maailmast tulnud õpilasi on 600 ringis. Päeva alustuseks tutvustas kooli direktor Paul Bonner meile põhjalikult Belgia ja oma kooli süsteemi. Seejärel külastasime kahte koolitundi. Eredamaks reisimälestuseks peabki õpetaja Armilda Viljamaa sealset matemaatikatundi, kus õpilased tegutsesid ja õpetaja oli suhteliselt passiivne. Õpilased lahendasid ülesandeid ja tuletasid tunni lõpuks üldistatud lahenduskäigu. Pärast tundide külastamist ootas meid direktori vastuvõtutoas pidulik lõunasöök. Pärastlõunal tutvustasid kooli turismiõpilased meile Antwerpeni linna vaatamisväärsusi. Ekskursioon kestis ligi kolm tundi ja oli õpilaste poolt väga hästi ettevalmistatud. Nad olid suutelised oma materjali esitama flaami, inglise, saksa ja vene keeles. Kuulsime, et vajadusel oleksid nad seda teinud ka prantsuse keeles. Ekskursioonijuhid olid rõõmsameelsed, pajatasid sekka mõne anekdoodi ja õppisid eesti keelt. Paljudele meist jätsidki noored giidid kõige sügavama mulje.

Järgmine päev möödus meil 34 000 elanikuga ülikoolilinnas Leuven. Seal külastasime riiklikku kooli Koninklijk Atheneum Redingenhof. See oli 1000 õpilasega mammutkool, kus n-ö ühe katuse all õpetatakse neid, kes soovivad jätkata ülikoolis ja neid, kes omandavad üldharidusega üheaegselt ametikoolitust. Koolis oli suurepärane praktikabaas auto-, puu- ja metallitöö, arvutimonteerija, juuksurite ja meikarite, hooldusõdede eriala ning professionaalsete sportlaste ettevalmistamiseks. Näiteks oli koolile kingitud uhiuus Chrysler, et õpilased saaksid selle auto ehitustundma õppida. Koolis ringi jalutades sündis muusikaõpetuse klassis iseeneslik belgia ja eesti õpetajate ühiskontsert. Ääsmäe kooli õpetajatega reisil kaasas olnud Balsnack International Holding juhataja Elmar Rusing ütleski reisikokkuvõttes, et tema jaoks oli kõige meeldejäävam näha sealsetid kooli seestpoolt ja mõista, kui ratsionaalselt annavad rikkad riigid koolides haridust. Samuti meeldis talle belgia koolides saadav keelteoskus. Ääsmäe kooli folklooriõpetaja Tiina Selke, kes on ühtlasi TPÜ muusikaõpetuse õppejõud, rõhutas, et seelses koolis õpetatakse ka vanemates klassides pillimängu ja laulmist. On ju pillimäng ja laulmine tugevalt emotsionaalsed oskused. Kahjuks on eesti koolides asendatud see muusikaajaloo käsitlemise ja muusika kuulamisega. Kooli raamatupidaja Maret Mitile meeldis, et kooli praktikabaasis olid just uued, mitte vananenud masinad ja seadmed. Õpetaja Helje Kala leidis, et niisuguses koolisüsteemis leiab iga laps endale eriala, mida õppida. Päev jätkus suurejoonelise lõunasöögi ja kingituste vahetamisega. Leuveni-päeval toimus üksteisest arusaamine esperanto keele abil. Sealseks tõlgiks oli kohalikus kindlustusfirmas ja ka koolis töötav Marc Vanden Bempt, eestlastele vahendas plaankest reisijuht, Forseliuse Seltsi esimees Madis Linnamägi. Pärastlõunal jalutasime Marci

juhtimisel paar tundi imekaunis ja romantilises Leuvenis. Õpetaja Pille Valdmäele jättis unustamatu mulje Leuveni raekoda.

Õhtupoolikul jõudsimme ihaldatud Brüsselisse. Ka sealseks giidiks oli esperantist Marc. Bussiaknast märkasime halli ja tähelepandamatut NATO Peakorteri kompleksi, jalutasime vanalinnas ja pildistasime Brüsseli sümbolit *Manneken Pis*-i (Pissivat Poissi), aga ka pissivat tüdrukut, kes on millegipärast raudvõre taga. Öö hakul jõudsimme Euroopa Liidu Peakorteri juurde. Tegime ühispidi ja välviktoriini liikmesmaade lippude tundmise kohta. Õpetaja Siret Saarniit tunnistas, et tema võttis reisilt kaasa selle tunde, mis valdas teda hiigelhoone juures.

Järgmisel hommikul kuulsime sõja algusest. Meie tee viis Saksamaa ja ka kodu poole. Hilisõhtul jõudsimme Berliini. Imetlesime Brandenburgi väravaid ja külastasime Riigipäevahoones olevat vaatekuplit. Olla tuledesäras suurlinna kohal, see on imeline!

Eelviimasel õhtul jalutasime juba Varssavis ja kuulsime reisi juht Madis Linnamägil huvitavaid legende Sireenast ja asjakohaseid fakte nii Igavese Tule kui ka monumentide ja kiriku kohta. Ilm tundus võimatult külm, temperatuur oli –3 kraadi.

Oli sisukas koolitus- ja kosutav puhkusereis. Suur tänu viisakatele ja abivalmitele Lavente Ltd bussijuhtidele Marekile ja Andresele. Nendega läheks bussireisile edaspidigi.

Pärast reisi on kodukooli seinte vahel toimunud mitmed arutelud sellest, mida me reisil nähtud koolidest õppisime. Ei saa jätta märkimata, et sõit oli ennetav preemiareis kooli töötajaskonnale seoses sellega, et septembris möödus 15 aastat Ääsmäe Põhikooli kolimisest praegusesse, nägusasse hoonesse.

Õpetaja Anne Eriksoni reispäeviku ja reisikaaslastega vestlemise põhjal kirjutas ülevaate õpetaja Piret Hiisjärv. Vt pilte värvitahvlitel!

Ääsmäe õpetajad Europarlamendi trepil

B. G. FORSELIUSE SELTSIS

B. G. FORSELIUSE SELTSI TEGEVUSEST 2003. AASTAL

1. Seltsil on 24 068 noorliiget kõigis maakondades peale Hiiumaa. Noorte tegevust koordineerib osakonna Forseliuse Noored juhtkond (Kristel Koitla, Eve Toomsalu, Raili Somelar, Taimi Sild, Toivo Ärtis). Neid abistavad seltsi juhatus ja töörühmad. Selline metoodika võimaldab leida ja rakendada nii koolides kui seltsingutes ülesannete täitjaid, takerdumata palgaprobleemidesse. Selts rakendas ka kutsekoolide praktikante ja vabatahtlikke väljastpoolt liikmeskonda.

Töörühmad: suvekool, matkad ja õpireisid, uuriv õppetöö (alias *studia forseliana*), trükised, veebileht www.forselius.ee, projekt Forum Forselius, projekt Kambja teemapark "Rahvas algab raamatust" EV Haridus- ja Teadusministeerium andis seltsile tegevustoetust, leping10-10/476, 28.05.2003. Täname!

2. Seltsi peamisteks partneriteks noorsootöös olid Eesti Noorteühenduste Liit (ENL), Eesti Noorsootöökeskus ja Euroopa Noored Eesti Büroo.

Viljakaks valdkonnaks on kujunenud seltsi osalus Hea Tahte Lepingu alusel ENL-i töös: õpilaste koda, toimkonnad/rühmad (ühishuvi, struktuur...), koolitusreisid, suve- ja talvelaagrid, välisvahetus... Kahe kooliga, Türi Gümnaasium ja Risti Põhikool (Harju), võtsime osa ülemaailmsest noortepäevast Paldiskis 12.08.2003.

Teised koostööpartnerid: Eesti Põllumajandusmuuseum (leping), Kambja Vallavalitsus, Eesti Kultuuriseltside Ühendus, Eesti Õpetajate Liit, Eesti Ajaloõpetajate Selts, Kambja Avatud Noortetuba, ExpressReisid.

Kuketeema viis meid kokku Belgia Schepdaali linna muuseumiga Musée de la Mère Poule ('kanaema muuseum', juh. Maria Spitaels).

3. Seltsi kontor on reprivatiseerimise tõttu uuel aadressil Pepleri 27, Tartu. Maja on paljude seltside päralt ja võimaldab koos tegutseda. Noorte käsutuses on püsiühendusega internet, raamatukogu, videotehnika. Meil on teatmekirjandust, vahendame meilikontakte, nõustame rahastamist ja abistame taotluste kirjutamisel. Forseliuse Keskuse (Tähe 101) loomise asemel eelistas Tartu Linnavalitsus OÜ "Arsise" kelladekooli (vt aruannet ka FS 9) – niipalju aadetest ja traditsioonidest!

4. Jätkuna eelmiste aastate tegevusele pöörasime tähelepanu individuaalsele uurivale õppetööle. Türi Gümnaasiumis 28.02.–01.03.2003 toimunud XIV hariduspäevade keskseks ürituseks oli seminar "Uuriv õppetöö" millel esinesid nii juhendajad kui õpilased: Tartu Ülikooli prof Toomas Tenno, TÜ täppisteaduste kooli direktor, M.A. Viire Sepp, *prof em* M. Hint, Helmer Jõgi, Marika Roosileht, Klaire Lints, Ellen Roosileht, Sirje Haav, Ain Siska, Sven-Erik Enno, Marek ja Marko Tooming ...

Prof T Tenno ettekandest: "*Õppekava täitmine nõuab enam uusi vorme, et sirguks mõtlemisvõimeline põlvkond*" Nii juhendajate kui õpilaste ettekanded leidsid ülivõrdes kiitva hinnangu. Mõned neist on ilmunud meie trükistes.

Hariduspäevadest võtsid osa Rootsi Kuningriigi Tallinna suursaatkonna nõunik hr Karl-Olof Andersson ja Rootsi Instituudi osakonnajuhataja hr Hans Lepp (Stockholm).

5 Projekti "Koolipärimuse ekspeditsioon 2003. aastal" raames oli seminar ja suvekool 17.–19.08.2003 Kehra Keskkoolis Harjumaal, juhatas juhatus liige õp Anne Oruaas, abilisteks Endla Klemets ja Harri Ellart.

Programmilise kooliajaloo – koolimajade vaatlus, pildistamine, mõõdistamine – kõrval olid teemadeks ka loodus ja keskkonnakaitse. Loominguline tutvumispiknik A. Oruaasa kodumaja õuel Jägala jõe kaldal andis hea laengu töisteks päevadeks.

Tutvusime Anija valla ja Kehra elu ja vaatamisväärsustega: Kuulasime vallavanema ja eksdirektori Olav Eensalu sissejuhatust, käisime kirjanik A. H. Tammsaare radadel, Vabadussõja rindejoonel, Kõrvemaal, Jägala joal, Rebala ajaloolisel kaitsealal, AS-i "Horizon" tehases (Kehra

Paberivabrik)... Kohtusime rahvateatriga “Kehra Nukk” Lõpukonverentsil kuulasime tervelt 19 sisuka uurimistöö kokkuvõtet, millest enamiku peaks samuti trüki avaldama.

Osalejaid oli 55 inimest 18 koolist. Neile jäävad unustamatud muljed, kogutud materjalid uurimistööks ja isegi toidulisa konserveeritud “Forseliuse seente” näol (vt pilte www.forselius.ee/suvekool).

Projekti aitas finantseerida Haridus- ja teadusministeerium leping 10-10/611, 25.07.2003, vt ka T. Ärtise kaastööd. Täname! Tulevane suvekool on Kaarma valla kutsel Saaremaal.

6. Koolitusreis Belgiasse ja Hollandisse oli Ääsmäe Põhikooliga (dir. Jaak Hiisjärv) 14.–22.03.2003. Leuvenis ja Antwerpenis tutvusime riigi- ja erakooli (katoliikliku) õppekavade ja koolikorraldusega.

Euroopa Liidu Comeniuse programmi projekti (projektijuht Tiia Niggulis) raames korraldasime tutvumisreisi Põhja-Eestisse (loodus, tööstus, tööstuspärand, ajalugu) Saue Gümnaasiumi õpilastele ja õpetajatele ning nende partneritele Soomest ja Ungarist.

Madis Linnamägi oli 16.11.–06.12.2003 Prantsusmaa Esperanto-Assotsiatsiooni kutsel loenguturneega “Eesti Euroopa Liidu lävepakul” 17 Prantsusmaa ja Luksemburgi linnas. Ta osales 07.–08.12.2003 Europarlamendi hoones Euroopa Radikaalse Partei konverentsil ja sai seal asutatud “Euroopa Liidus rahvusvahelise keele rakendamise komitee” liikmeks.

7. Koolid on viimastel aastatel **eesti kooli 315. aastapäeva** ja eelkõige muidugi oma tähtpäeva pidulikult tähistanud. Selts osales, õnnitles ja autasustas sünnipäevalisi: Hargla Põhikool, Hummuli Põhikool, Kohtla Põhikool, Puka Keskkool, Puurmani Keskkool, Tabivere Keskkool, Tõstamaa Keskkool. Urvaste hariduselu sünnipäeva pidasid vilistlased, sest kohapeal kooli enam ei ole. Mainitud koolide hariduselu ulatub Rootsi aega (1561–1721) või selle mõjupiirkonda.

Seltsi tunnustuse pälvinute nimekiri on leida aruande lisas.

8. Kaaskorraldame Tartumaa Muuseumi direktori Merike Toomase algatatud konverentsi “**Rootsi aeg 375**”, käsitlemaks Altmargi vaherahuga (1629) alanud “head Rootsi aega” uute või ununenud materjalide valgusel. Toimub mitme aasta jooksul valdkonniti: poliitika ja sõjandus, teoloogia ja kirjakeel, haridus ja kultuur...

9. Selts on aprillist 2003 aidanud kujundada **teemaparki “Rahvas algab raamatust”** Eestile fundamentaalse tähtsusega haridus- ja kultuuripärandi keskkonnas. Teemapark on Euroopas levinud atraktiivne moodus kultuuri eksponeerimiseks ja kooliväliseks õppetegevuseks. Kambja Vallavalitsus sõlmis Eesti Regionaalse ja Kohaliku Arengu Sihtasutusega (ERKAS) teemapargi evitamise lepingu. 11.11.2003 oli Kultuuri- ja Haridusministeeriumi esindajate osavõtul arutusel teemapargi kontseptsioon, milleks Forseliuse Selts esitas oma ettepanekud, avaldatud käesolevas numbris. Asutused ja ühingud on juba avaldanud soovi teemapargi asutajatena kaasa lüüa.

10. Toimetasime ja kirjastasime *Forseliuse Sõnumid 10* (103 lk A4), kirjastada aitas Eesti Kultuurkapital, leping 2163/02-7L, 2003. Ka käesolev Forseliuse Sõnumid ilmub samuti heade sponsorite toel: Eesti Kultuurkapital, Eesti Põllumajandusmuuseum. Täname!

Jätkub toimetiste alasarja *Studia Forseliana* 2. uuriva õppetöö kogumiku koostamine. Töö lõpuleviimist segab aja- ja rahapuudus, millest aitaks üle saada seeniorpedagoogide omaalgatuslik rakendumine. Seeniorpedagoogi helgeks näiteks on auliige Heino Mägi (pidas detsembris 75. sünnipäeva), kes üllitas vähem kui 12 kuuga neli raamatut (vt värvitahvli). Taastrükime tema loal ülevaate Otepää Gümnaasiumi ja vilistlaste koostööst. Ergas kodanikualgatus on teretulnud!

Ettevalmistamisel on endiselt Herbert Salu *Õnneraha. Romaan Rootsi ajast* uuustrükk. Teos väärtustab haridust, on huvitav etnograafiliselt ja näitab baltisaksa mõisnike, eestlaste ning Rootsi riigivõimu suhteid. Kavatsesime teost illustreerida värvipiltidega tähtsamatest stseenidest. Otsisime 17. sajandi rõivaid, et kooliteatrite inimestega vastavaid pilte teha. Seni ei ole isegi teatrites sobivaid riideid õnnestunud leida. Hea nõu on kallis!

Seltsi raamatukogu täieneb jõudsalt koolitrukiste ja -taiestega, täname!

11. Juhatus tegi avalduse seoses Euroopa Liitu astumisega (vt ülal) ja volitas oma katusorganisatsiooni Eesti Kultuuriseltside Ühendust ka seltsi nimel allkirjastama Ühiskondlikku Lepet.

12. Selts teeb üldkogule ettepaneku moodustada osakonnad:

– **Forseliuse Lastevanemad**, et vanemad saaksid tegusalt hariduskorralduses kaasa rääkida, vt ka www.laps.ee/>konverentsi ettekannete PPT-d;

– **Forseliuse Seeniorid**, et kaasata pensionile siirdunud pedagoogide oskusi, teadmisi ja vilumusi seltsi programmiliste ja põhikirjaliste eesmärkide teenistusse. Lääne-Euroopa pensionärid on väga toimekad.

B. G. FORSELIUSE SELTSI AULIHKMED, AUMÄRKIDE JA TUNNUSTUS-KIRJADE LAUREAADID (aruandeperioodi 01.03.03–05.03.04 lisa)

AULIIGE

03. mai 2003

Laine Toomsalu

Kohtla Põhikooli õpetaja, Kohtla-Nõmme vaimse elu edendaja

B. G. FORSELIUSE MEDAL (3. kavand)

13. detsember 2003

Heino Mägi

Otepää Gümnaasiumi õpetaja, seltsi auliige

05. märts 2004

Piret Hiisjärv

Ääsmäe Põhikooli õpetaja

Ain Kaalep

kirjanik

Rein Veidemann

Tartu Ülikooli professor

VÄIKE IGNATSI JAAGU MEDAL

04. mai 2002

Elve Bergström

Haljala Gümnaasiumi õpetaja

Küllli Heinla

Haljala Gümnaasiumi õpetaja

08. juuni 2002

Hilda Leppik

Kirivere Põhikooli õpetaja

Urmas Paju

Oskar Lutsu Palamuse Gümnaasiumi direktor

09. juuli 2002

Enno Linnamägi

Tartu, pensionär

27. juuli 2002

Kristine Niit

Kivi-Vigala Põhikooli õpetaja

15. august 2002

Ilona Riekstiņa-Bērziņa

Alūksne Ernst Glücki Gümnaasiumi õpetaja, magister, doktorant

28. veebruar 2003

Tiiu Oja

Eesti Ajalooarhiivi teadur

Viire Sepp

Tartu Ülikooli täppisteaduste kooli direktor, M. A. Järva Maavalitsuse haridusosakonna end. juhataja

Janne Vink

01. märts 2003

Sirje Haav

Türi Gümnaasiumi õpetaja-metoodik

Tiit Helm

Lähte Ühisgümnaasiumi õpetaja

Hilda Kraavi

Audru Keskkooli õpetaja

Üllar Loks

Lähte Ühisgümnaasiumi direktor

Marika Lõhmus

Türi Gümnaasiumi klassiõpetaja

Ellen Roosileht

Türi Gümnaasiumi klassiõpetaja

Marika Roosileht

Türi Gümnaasiumi klassiõpetaja

26. aprill 2003

Janika Kase

Hummuli Põhikooli õpetaja

Heldur Sander

EPMÜ Metsandusliku Uurimisinstituudi teadur, Hummuli looduse õpperaja koostaja

Ene Vent

Hummuli Põhikooli direktor

03. mai 2003
Tiina Grauberg
Ruth Kerov
 31. mai 2003
Maimu Juhkam
Triinu Pert
Ants Pirso
Elli Teras
Lya Vesik
 26. september 2003
Leemet Vaikmaa
 22. oktoober 2003
Helma Kaeval
 25. oktoober 2003
Toivo Punga
 19. detsember 2003
Toomas Annuk
Ell Maanso
 06. märts 2004
Ülle Maasalu
 06. märts 2004
Ann Kainel
Helve Kaldoja

Aino Tootsi

Kohtla Põhikooli õpetaja
 Kohtla Põhikooli õpetaja

 Tõstamaa Keskkooli õpetaja
 Tõstamaa Keskkooli õpetaja
 Tõstamaa Keskkooli direktor 1983–1998
 Tõstamaa Keskkooli direktor 1959–1983
 Tõstamaa Keskkooli õppealajuhataja

 Padise vallavanem

 Kaarepere, Nurga Kodulootalu perenaine

 Puka Keskkooli direktor

 Puurmani Keskkooli direktor
 Puurmani Keskkooli õpetaja

 Türi Gümnaasiumi õpetaja

 Lähte ÜG-i õpetaja, uurimistööde juhendaja
 Lähte ÜG-i raamatukoguhoidja, õpilaste uurimis-
 tööde juhendaja
 Lähte ÜG-i õpetaja

MEDAL SUUR KULDTUKAT, 1. KLASS

26. aprill 2003
Hummuli Põhikool
 03. mai 2003
Kohtla Põhikool
 31. mai 2003
Tõstamaa Keskkool
 25. oktoober 2003
Hargla Põhikool
Puka Keskkool
 08. november 2003
Eesti Ajalooõpetajate Selts

MEDAL SUUR KULDTUKAT, 2. KLASS

04. mai 2002
Kauri Kivipõld
Liisa Puusepp
 26. aprill 2003
Maarja Näks
Kadri Näks
Lily Lillipuu
 31. mai 2003
Maarja Lühiste
 20. veebruar 2004
Gerli Kalnapenkis
Kerda Kaur
Kristel Vits
 06. märts 2004
Mihkel Hurt
Kerli Kübarsepp

Haljala ggümnaasiumi õpilane
 Haljala Gümnaasiumi vilistlane

 Hummuli Põhikooli õpilane
 Hummuli Põhikooli õpilane
 Hummuli Põhikooli õpilane

 Tõstamaa Keskkooli vilistlane

 Võru Kesklinna Gümnaasiumi õpilane
 Võru Kesklinna Gümnaasiumi õpilane
 Võru Kesklinna Gümnaasiumi õpilane

 Lähte Ühisgümnaasiumi õpilane
 Lähte Ühisgümnaasiumi õpilane

AUKIRI

02. märts 2002

Tiiu Ojala

Peeter Sadam

Vilja Vendelin

Maila Värk

04. mai 2002

Egon Mets

Kaido Kreintaal

08. juuni 2002

Merike Teppan

Ester Laumets

27. juuli 2002

Harri Kivi

Meelis Välis

16. august 2002

Aili Paeglis

05. oktoober 2002

Rein Maasild

Aimi Põldma

Tabivere Keskkool

03. mai 2003

Elda Käär

31. mai 2003

Ada Birk

Tiina Kapten

Viivi Karlep

Toomas Mitt

Kaarin Reinson

Eve Rõhu

Sirli Väära

10. oktoober 2003

Ervin Rannik

25. oktoober 2003

Heikki Kadaja

Esti Kittus

19. detsember 2003

Puurmani Keskkool

20. veebruar 2004

Marit Tiks

Annika Tõlgo

Kerstin Kauksi

Siim Härm

Meelis Värnik

Toomas Mee

Triinu Vetemäe

Ivar Kõomägi

TÄNUKIRI

02. märts 2002

Harri Ellart

Tiina Ruubel

13. august 2002

Tõnu Lindeberg

14. august 2002

Vastseliina Güm. õpetaja, FS juhatuse liige
Suure-Jaani Güm. direktor, FS juhatuse liige
Tartu Descartes'i Lütseumi õpetaja, Tartu
Ülikooli õpetajate seminari lektor, doktorant
Otepää Gümnaasiumi õpetaja, FS juhatuse liige

Haljala Gümnaasiumi õpetaja

Haljala Gümnaasiumi direktor

Oskar Lutsu Palamuse Gümnaasiumi õppeala-
juhataja

Oskar Lutsu Palamuse Gümnaasiumi õpetaja

Kivi-Vigala Põhikooli direktor

Vigala vallavanem

Mõniste Põhikool

Tabivere Keskkooli direktor

Tabivere Keskkooli õpetaja

Kohtla Põhikooli direktor

Tõstamaa Keskkooli direktor 1950–1953

Tõstamaa Keskkooli õpetaja

Tõstamaa Keskkooli õpetaja

Tõstamaa Keskkooli direktor

Tõstamaa Keskkooli õpetaja

Tõstamaa Keskkooli õpetaja

Tõstamaa Keskkooli õpetaja

Kullamaa Keskkooli õpetaja

Puka vallavanem

Puka kooli vilistlane, "Vanemuise" kunstnik

Võru Kesklinna Gümnaasiumi õpilane

Võru Kesklinna Gümnaasiumi õpilane

Võru Kesklinna Gümnaasiumi õpilane

Võru Kesklinna Gümnaasiumi õpilane

Võru Kesklinna Gümnaasiumi õpilane

Võru Kesklinna Gümnaasiumi õpilane

Võru Kesklinna Gümnaasiumi õpilane

Võru Kesklinna Gümnaasiumi õpilane

Kehra Keskkooli õpetaja, FS juhatuse liige

Koigi Põhikooli õpetaja, FS juhatuse liige

Mõniste vallavanem

Alfred Käärman

Eha Loorits

Meelis Mõtus

15. august 2002

Līga Maija Senina

01. märts 2003

Sven-Erik Enno

Kaire Jakobson

Helmer Jõgi

Klaire Lints

Veronika Nagel

Ain Siska

Toomas Tenno

Marek Tooming

Marko Tooming

03. mai 2003

Helgi Altnurme

31. mai 2003

Ain Birk

Õie Merimaa

Liisa Randmäe

Valev Randmäe

Milvi Rea

Toomas Rõhu

Helle Vahemäe

Elfi Vool

Liis Vääna

SUVEKOOLI TUNNISKIRI

16. august 2002

Merike Ruven

Maigi Teorein

Eda Tuvikene

Ele Vakk

Mõniste Põhikool

Mõniste vald, endine metsavend, mälestus-
raamatute autor

Mõniste vald, metsavenna tütar

Mõniste vald, "Metsavenna Talu" omanik

Alüksne rajooni haridusosakond (Läti)

Türi Gümnaasiumi õpilane

Võru Kreutzwaldi Gümnaasiumi õpetaja

EV Haridusministeerium

Türi Gümnaasiumi õppealajuhataja

Tallinna PÜ kasvatusteaduste teaduskonna

doktorant, Parksepa Keskkooli õpetaja

Võru Kreutzwaldi Gümnaasiumi õpilane

Tartu Ülikooli haridusteaduskonna dekaan, prof

Türi Gümnaasiumi õpilane

Türi Gümnaasiumi õpilane

Kohtla Põhikooli õppealajuhataja

Tõstamaa valla ehitusnõunik

Tõstamaa Keskkooli õpilane

Tõstamaa Keskkooli õpilane

Tõstamaa Keskkooli õpetaja

Tõstamaa Keskkooli raamatukoguhoidja

Tõstamaa vallavanem

Tõstamaa Keskkooli hoolekogu esinaine

Tõstamaa Keskkooli majandusalajuhataja

Tõstamaa Keskkooli õpilane

Mõniste Põhikool

Mõniste Põhikool

Mõniste Põhikool

Mõniste Põhikool

EESTI KOORILAULU 200. AASTAPÄEVA MEDAL

04. mai 2002

Viivi Voorand

08. juuni 2002

Eda Piilmann

Luule Toome

Haljala Gümnaasiumi õpetaja

Kirivere Põhikooli õpetaja

Oskar Lutsu Palamuse Gümnaasiumi õpetaja

MEDAL WASTNE TESTAMENT 1686

23. veebruar 2002

Riina Suits

08. juuni 2002

Jaan Nuga

Kambja vald

EELK Palamuse Püha Bartholomeuse koguduse
õpetaja

27. juuli 2002

Kaido Soom

15. august 2002

Elga Koliste

The Ernst Glück Bible Museum

26. oktoober 2002

EELK Vigala Maarja koguduse õpetaja

Ernst Glücki Piiblimuuseumi hooldaja

Alüksne, Läti

Tatjana Peetersoo
01. detsember 2002
Valve Kirsipuu
01. märts 2003
Aino Kurvits
26. aprill 2003
Vello Jaska
Kalev Laar
31. mai 2003
Mari Lühiste

EELK Vara Brigitta koguduse õpetaja
Riigikogu liige
Türi Gümnaasiumi emakeeleõpetaja
ajakirjanik, Hummuli kooli end.direktor
Hummuli vallavanem
Tõstamaa Keskkooli emakeeleõpetaja

ANNE ORUAAS
Kehra Keskkooli õpetaja

FORSELIUSE SELTS KEVADPEALINNAS

Kevadpealinn Türi võõrustas Forseliuse Seltsi, kui talv oli veel täies jõus. Sellegipoolest olid XIV hariduspäevad soojad ja rõõmsad. Seltsi rahvas kogunes XIV hariduspäevadele Türi Gümnaasiumi 28. veebruari pärastlõunal, et jätkata mõttevahetust uuriva õppetöö teemadel. Rahvast tundus küll olema vähem kui varasematel kordadel. Võib-olla olid selle põhjuseks Riigikogu valimised nädalalõpul, kes teab.

Algus oli pidulik. Kokkutulnuid tervitasid Türi Gümnaasiumi direktor Reiu Sootla ja õpilasomavalitsuse president Eiki Hansar, Seltsi esimees Madis Linnamägi, Rootsi Kuningriigi suursaatkonna nõunik Karl-Olof Andersson ja Järva Maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakonna juhataja Vahur Solom.

Kenaks kombeks on saanud, et võõrustava kooli õpilased annavad külalistele väikese kontserdi. Enne seda soovitas direktor Reiu Sootla nende õpilaste esinemist nautida. Ja oli tõepoolest mida nautida. Väikesed lapsed on ju alati armsad, aga kui laulma hakkas keskkooli ansambel, siis tekitas nende tase lausa hämmingut. Mitmehäälnel laul segaansambli esituses oli puhas ja kõlav.

Pidulikuks sündmuseks on alati ka autasustamine. Seekord pälvisid B. G. Forseliuse medali Tallinna Pedagoogikaülikooli emeriitprofessor Mati Hint ja Rootsi Instituudi osakonnajuhataja Hans Lepp Stockholmist. Suure Ignatsi Jaagu medali sai endine haridusminister Tõnis Lukas, Väikese Ignatsi Jaagu medali Järva maavalitsuse haridusosakonna peainspektor Janne Vink. Türi Gümnaasiumi direktor Reiu Sootla võttis vastu medali Suur Kuldtukat. Et Türi Gümnaasium on selle igati ära teeninud, tõestasid järgmisel päeval esitatud õpilaste uurimistööd. Janne Vink sedastas: "Olen õnnelik, et Suure Kuldtukati pälvis maakonna neljast Forseliuse seltsi kuuluvast koolist just Türi Gümnaasium." (Järva Teataja, 1. märts 2003)

Pikemalt võttis sõna professor Mati Hint, kes pälvis autasu eelkõige oma sisuka haridusteemalise esseistika eest. Tema arutluse teemaks oli eelkõige eetika ja sellega seonduvad probleemid tänases Eestis. Kõigest sellest võib pikemalt lugeda sama päeva Õpetajate Lehest (Mati Hint "Kas eetiline revolutsioon on Eestis praegu võimalik?", ÕL, 28. veebruar 2003).

Värvikalt kõneles Rootsi-Eesti koostööst Hans Lepp. Ta meenutas aegu, kui ta 1991. aasta algul Tallinna saabus, et alustada tööd Rootsi kultuuriatašeena. Selle aja jooksul on ta igatahes eesti keele suurepäraselt ära õppinud. Meenus, et kunagi Gustav Adolfi Gümnaasiumis seltsi üldkogul esinedes ta eesti keelt veel ei rääkinud. Hans Lepa juttu võib lugeda Forseliuse Sõnumite 10. numbrist lk 12–15. Kes teda aga ise kuulnud ei ole, jääb poolest ilma.

Õhtul võõrustas seltsi Türi linnapea pr Kaia Iva, üks kahest naislinnapeast Eestis. Linnapea tutvustas lähemalt Türi linna haridusasutusi ja nende tegevust. Linnapea oli hea perenaisena katnud ka laua täis hõrgutavaid suupisteid. Hariduspäevade esimene pool kujunes emotsionaalseks, täis mõtlemapanevaid mälestusi ja meeldivaid jällenägemisi vanade tuttavatega.

Laupäeval, 1. märtsil, jätkus tegevus vähem pidulikult, aga seda asjalikumalt. Oma ettekandes "Türi Gümnaasium eile, täna, homme" andis direktor Reiu Sootla ülevaate kooli senisest tegevusest ja tulevikuplaanidest. Lihtõpetajana tekitas minus imetlust see, kui hästi direktor tundis oma õpetajate ja õpilaste tegevust, teadis peast nende saavutusi nii olümpiaadidel, spordis kui taidluses. Selline on tõeline koolijuht, kes on kursis kõigega, mis tema koolis toimub. Mitte igas koolis pole

õnne niisuguse juhi käe all töötada. Hea Alguse klasside tegevust tutvustas Türi Gümnaasiumi õpetaja Ellen Roosileht. Hiljem oli võimalus tutvuda ka klassiruumidega algklasside majas, mis oli rõõmus ja värviline, täis laste loomingut. Seal oleks tahtnud kauemgi olla, kui aeg võimaldas.

Perioodõpe on küll juba suhteliselt pikka aega kasutusel olnud, kuid kaugeltki kõik koolid ei ole sellele üle läinud. Perioodõppest, selle headest ja halbadest külgedest kõnelesid Türi Gümnaasiumi õppealajuhataja Klaire Lints ja Hugo Treffneri Gümnaasiumi endine direktor Helmer Jõgi. Eelistena toodi välja suurem tundide arv lühema aja jooksul, mis tagab õpilastepoolse suurema huvi ja nii-öelda “aine sees olemise”, ning tunniplaanis on vähem aineid korraga. Puuduseks on vast arvestusnäda la suur koormus. Türil on tehtud ka küsitlusi 10. klassi õpilastele, et selgitada välja, kuidas selline töökorraldus meeldib ja kas nad soovivad perioodõppega jätkata. Enamasti ei soovi õpilased veerandite juurde tagasi pöörduda. Helmer Jõgi kui ministeeriumiametnik jagas ka oma mõtteid gümnaasiumi kui sellise kohta üldse. Probleem on ju selles, et lapsi jääb järjest vähemaks ja kas on mõtet paarikümne õpilasega gümnaasiumi pidada. Tema kindel seisukoht on, et gümnaasiumis peab olema piisavalt õpilasi, et seal saaks üldse tekkida vajalik õpikeskkond. Väikeses koolis puudub konkurents, mis on vajalik edasiminekuks. Sellele seisukohale leidis vastuvaidlejaid, sest on ju väikelinnades ja maal asuvad koolid paljudele õpilastele siiski ainus võimalus õppida, sest linnas koolis käimine osutuks liiga kalliks.

Mõnevõrra seostus Helmer Jõgi mõtetega TPÜ kasvatusteaduskonna doktorandi Veronika Nageli ettekanne “Haridusest ja hariduspoliitikast Saksa okupatsiooni ajal Eestis” See oli väga intrigeeriv uurimus. Tutvustati Saksamaal üldlevinud süsteemi, millega selekteeritakse lapsed vaimsete võimete alusel juba algkooli lõpuks ja praktiliselt antakse ette (ainu)võimalik koolitee. Seda üritati ka Eestis sisse viia, kuid aeg jäi napiks. Kuulates tekkis aga paratamatult mõte, et selline süsteem oleks otstarbekas kasvõi selle pärast, et ehk aitaks vähendada suurt õpilaste väljalangevust põhikooli lõpus. On ju ilmselge, et paljudele õpilastele käib ka põhikoolis nõutav ülejõu. Tagatipuks ei leia nad ka pärast 9. klassi õiget ametikooli ja valivad edasiõpinguteks kodulähedase keskkooli, kus nad lihtsalt aega surnuks löövad.

Lõbusaks vahepalaks oli Türi Gümnaasiumi sõpruskooli, Soome Mäntsala valla kooli tütarlaste hoogne oma kooli ja valla tutvustus. Juttu toetas ka õpilaste enda tehtud video. Soome lapsed esinesid julgelt ja vastasid ka professor Mati Hindi küsimustele.

Otseselt oli uuriva õppetööga seotud TÜ täppisteaduste kooli direktori Viire Sepa ettekanne “Anded vajavad häid kasvutingimusi” Ta tutvustas oma kooli tegevust, kus teadlased juhendavad individuaalselt andekaid lapsi. Loomulikult nõuab selles koolis tegutsemine õpilastelt lisatööd, aga on olemas imeliselt tublisid õpilasi, kes juba koolieas jõuavad tähelepanuväärsete tulemusteni. Seda oli võimalus näha-kuulda juba aasta varem Suure-Jaanis ning Türi õpilased kinnitasid seda veelgi. Õpilane Sven-Erik Enno tutvustas oma uurimistööd “Ilmavaatluste statistika Türil” Täiesti tavaline poiss, aga teinud juba pikemat aega süstemaatiliselt mõõtmisi ja nende põhjal oskab ta ka Türi ilmapuutuste kohta midagi öelda. Selline töö nõuab eelkõige järjekindlust, kindlatel kellaaegadel vaatluste tegemist. Ettekannet kuulates tekkis küll küsimus, kuidas nii noor inimene suudab olla nii järjekindel. See pole paljudele täiskasvanutelegi jõukohane. Aga ka teadus võib olla inimese kutsumuseks ja ilmselt seisis elus kinnitus selle kohta meie ees.

Direktor Reiu Sootla oli ise juhendanud kaksikvendade Marek ja Marko Toominga uurimistööd “Valgustussüsteem Türi Gümnaasiumis” See töö on võitnud juba rahvusvahelist tunnustust, palju olulisem on aga selle praktiline väärtus koolile endale. Noormehed esitasid oma tööd julgelt ja enesekindlalt, ainet valdasid nad suurepäraselt. Aja jooksul on saanud Forseliuse Seltsis näha-kuulda juba väga suurt hulka õpilasuuringuid. See oli kindlasti üks tippudest. Ja on päris kindel, et uuriv õppetöö edeneb koolis hästi, kui juba direktor ise leiab aega juhendada.

Lõppu oli planeeritud arutelu “Uuriva õppetöö aspektid lasteaia, põhikoolis, gümnaasiumis” mida pidi juhtima TÜ haridusteaduskonna dekaan professor Toomas Tenno. Arutelust suurt midagi välja ei tulnud lihtsalt ajapuudusel. Toomas Tenno ettekanne sai aga ära kuulatud. Järgnes seltsi tavapärase üldkogu, kus oli kõne all möödunud aasta tegevus ja tulevikuplaanid. Liikmemaksude suurus otsustati jätta samaks. Oli ettepanek ka harvemini kokku tulla, aga sellga ei olnud nõus.

Lõpuks astus seltskond bussi ja suundus Türiga tutvuma. Vaadati algklasside maja ja tehti linnale tiir peale. Pööraselt huvitav koht on paar aastat tagasi avatud Ringhäälingumuuseum. Sellega tutvumiseks jäi aeg tõesti napiks, aga kindel mõte sinna koos õpilastega tagasi tulla tekkis nii mõnelgi õpetajal. Ka muuseumi juhataja leidis tänuliku publiku ja oli valmis kõike näitama ja rääkima, aga juba ootas kaetud lõpulaud kohalikus baaris. Mõnusa kõhutäie järel oli aeg koduteele asuda, võttes kaasa hulga häid mõtteid ja uusi ideid.

LAUL. AUGUSTIVALGUS. ÕNNELIKUD TUNNID KEHRAS – FORSELIUSE SELTSI XIV SUVEKOOL

Laul andis tooni – nõnda, ainult nõnda on kõige täpsem alustada meenutust Forseliuse Seltsi XIV suvekoolist, mis sai teoks Harjumaal Kehras augustivalguses *anno* 2003. Laul andis sellel ettevõtmisel tõesti tooni. Endel Laul – tunnustatud kooliajaloolane, Forseliuse Seltsi asutajaliige ja nõunik.

On inimesi, kelle kohta mõnikord räägitakse või kirjutatakse, et tema kohalolek kaunistab või väärstab seltskonda. Enam kui poolesaja forseliuslase suvekoolitusel Kehras oli “seltskonnanaela” auväärses rollis 76aastane ajaloolane Endel Laul. Eesti kooliajaloo uurimise vaieldamatu *grand old man* pälvis oma vitaalsuses ja vaimuerksuses nii õpetajate kui õpilaste imetluse. Endel Laul tegi vähimategi mööndusteta kaasa kogu suvekooli programmi, reipal sammul läbis ta ka ligi kümnekilomeetrise matka Põhja-Kõrvemaal Anton Hansen Tammsaare radadel.

“Välikantseleiga” ka matkarajale

Kooliloolane Laul kandis kõikjal endaga kaasas paraja kogukusega portfelli. Enne pikale matkarajale asumist tegid mitu forseliuslast Endel Laulule ettepaneku jätta raske kandam bussi, kuid muhelev ajaloolane jäi endale kindlaks: “See on minu välikantselei, see peab alati kaasas olema.”

Nii mõnelegi noorforseliuslasele jäigi kolmest suvekoolipäevast ehk kõige eredamalt meelde asjaolu, et Endel Laul ongi juba kord sellise tõelise uurijahingega inimene, kes vajab “välikantseleid” igal ajahetkel. Kui tema kõrv tabab kellegi jutust talletamist väärivat teavet, õngitseb ta oma “välikantseleist” kirja pulga ja märkmeraamatu ning talletab kuuldu koheselt paberile. Vajadusel esitab ta rääkijale ka täpsustavaid küsimusi.

Endel Laulu tegevust silmanurgast jälginud õpilased said kindlasti hea õppetunni, kuidas otstarbekalt infot koguda. Hiljem mälu järgi ülestähendatud faktid ja tsitaadid kaotavad ju paratamatult täpsust.

Õpetlik oli ka see huvi ja tähelepanu, millega Endel Laul jälgis iga giidi ja matkajuhi esinemist. Õppinud ajaloolasena otsis ta kohalike inimeste jutust ennekõike ehedat ja pärimuslikku infot, mis rikastaks ja ilmestaks soliidsete ülevaate- ja koguteoste lehekülgedel avaldatud akadeemilisi käsitlusi. Vabadussõja Vetla mälestusmärgi juures meenutas Kehra kodu-uuriija Ants Miidla näiteks hingeminevat lugu 20aastasena punaarmee laste poolt tapetud Anija valla kooliõpetajast Salme Kesslarist: “Punased küsisid noore õpetaja käest teed Tallinna. Too juhatanud, et tee läheb otse. Juhtus aga nõnda, et eestlased suutsid punaarmeelased lahinguga tagasi lüüa, ning venelased kohtusid juba järgmisel päeval tuttava kooliõpetajaga. Küsimus “Kas juba Tallinnas käidud?” oli piisavaks põhjuseks, et noor õpetaja teise ilma saata.” Ants Miidla mõonis, et rahva seas liikvel oleva teise versiooni järgi süüdistasid punasõdurid noort kooliõpetajat hoopis salakuulamise.

Kehra ja Anija piirkonnaga seotud Vabadussõja sündmusi meenutades pajatas Ants Miidla uskumatuna näiva loo, kuidas eestlaste ja punaväelaste komandör sattusid koostööle ajalootalletamisel. Nimelt olnud ühel komandöridest kombeks pidada korralikku päevikut sõjasündmuste kohta. Kui ta langes, sattus klade teise poole komandöri valdusesse ning too jätkas päevikupidamist.

Kodu-uuriija Ants Miidla juhtis muu huvipakkuva hulgas tähelepanu ka Vabadussõja Vetla mälestusmärgi välimusele ja omapärasele saatusele nõukogude ajal: “Nagu te märkate, on tekstiga kivi üks külg veidi vigastada saanud – see kivitahukas lebas pärast mälestusmärgi kahekordset hävitamist aastakümneid ühe pere kaevu juures murukamaras seljaga ülespoole.”

Ehkki kodu-uurimine ja giiditöö on põllumajandusliku haridusega Ants Miidlale vaid hobiks, võlus tema põhjalikkus ja erudeeritus kutselist ajaloolast Endel Laulu. Ants Miidla giidijutu ajal käis Endel Laulu “välikantseleis” vilgas märkmete tegemine.

Suvekoolid maailmaavardamise eesmärgil

Kehra keskkooli algkoolimajast, esimese Eesti- aja suurimast ja moodsamast maakoolihoonest kiviviskekaugusel mööda kihutav rong annab juhtumisi viilet just siis, kui Endel Laul suvekooli ava- ja lipuheiskamise kogunemisel tõdeb: “Maailm avardub meie jaoks selle kaudu, kui õpime

tundma võõraid paiku.” Endel Laulu sõnadele lisab rongirattamüri tublisti emotsionaalset mõjujõudu, sest teame ju kõik, et raudruunad on ikka viinud inimesi lähemaid või kaugemaid paiku avastama. Kume vedurivile hajub küll kiiresti, kuid Endel Laulu elutark mõte jääb forseliuslaste meeltesse idanema.

Võõraste paikadega tutvumine avardab meie jaoks maailma – lihtne, kuid samas kuldaväärt tõdemus. Endel Laulu suust öelduna on see mõte kummarduseks nii tema kodukandi Torma suurmehele Carl Robert Jakobsonile kui tolle vaimsele eeskujule, šveitsi pedagoogile Pestalozzile – meestele, kes avastasid maailma nii enda jaoks kui selleks, et jagada teadmisi oma õpilastega, oma rahvaga.

Ka Forseliuse Selts Madis Linnamägi targal ja tragil eestvedamisel on järjekindlalt hoidnud oma tegevuses seda joont, et liikmeskoolide õpilastel ja õpetajatel oleks võimalik tutvuda Eestiga, oma kodumaaga, mida me teame ja tunneme reeglina vähem, kui tunnistada julgeme.

Igal aastal toimub seltsi suvekool uues paikkonnas. Mõnepäevane “õppetöö” suvekoolis annab osavõtjale mitmekülgsed teadmised konkreetse maakillu ajaloo ja tänapäevast, rõõmudest ja muredest... Suvekoolis hindeid ei panda. On ju hoopis vahvaks tunnustuseks igale teadmiskogujale äratundmine, et Eesti kaardil on ühtäkki lõõnud särama ja hakanud rääkima helges-selges mälestustekeeles mõned kohanimed, mis senini täiesti ükskõikseks jätsid.

Endel Laul on küll Forseliuse Seltsi asutajaliige ja muidu aktiivne tegelane, kuid peab kahetsusega nentima, et teadustööle pühendumise ja igapäevaste toimetamiste tõttu on ta senini jäänud suvekoolidest kõrvale. Nimekas kooliloolane on osa saanud vaid 1990. aasta juulis Otepääl peetud esimest Forseliuse Seltsi suvekoolist, mis tol korral kandis veel metsakooli nimetust.

Kolm “koolituspäeva” augustivalguses

Forseliuse Seltsi suvekool on küll traditsiooniline ettevõtmine, kuid mõjub osavõtjale alati värskelt – igal aastal on ju uus toimumiskoht ja korraldajad. Viimase suvekooli kordamineku nimel tegutses innukalt Kehra keskkooli eesti keele õpetaja Anne Oruaas, teda aitasid kolleeg Endla Klemets ja endine Kehra kooli direktor Harri Ellart.

Kolm “koolipäeva” augustivalguses olid tihedasti sisustatud: kultuuri- ja hariduslooline ekskursioon kodu-uurija Ants Miidla juhtimisel, ligi kümnekilomeetrine loodusenautlemine Anton Hansen Tammsaare radadel Põhja-Kõrvemaal Kehra kooli õpetaja Uku Praksi suunamisel ning silmaringi avardav ringkäik Kehra tselluloosi- ja paberivabrikus “Horizon”... Meeleolukaks kujunes õhtutund rahvateatri “Kehra Nukk” harrastusnäitlejate ja nukkude seltsis. “Kui mina laps olin, ei olnud mänguasju väga laialt, minu esimeseks mänguasjaks oli kiikhobu,” meenutas kireva nukuväe keskel Endel Laul, kes ka oma pojale meisterdas kiikhobu.

Tõest ja õigusest ajalookäsitlemisel

“Mulle jättis suvekool ülimalt hea mulje mitmest aspektist,” nendib Endel Laul. Tema kui ajaloolase jaoks oli eriti mõjus ja tähenduslik jalutuskäik Põhja-Kõrvemaa kitsukestel metsaradadel, sest nõukogude ajal asus neil aladel kinnine sõjaväepolügoon. “Kunagi 1979. aastal käisin Stalingradis ning kogusin sealt mürsukilde, mida oli igalt poolt võtta,” meenutab ajaloolane. “Nüüd kordus sama lugu minu oma kodumaal – Põhja-Kõrvemaa metsadest leidsin ja tõin kaasa mitmeid mürsukilde.”

Ajaloolane Laul on pakendisse pandud mürsukilde näidanud kohtumistel õpilastega ning selgitanud, kui väike mürsukilluke suudab läbistada kiivri ning surma tuua.

Surm on paratamatus, millest ajaloo käsitlemisel on raske, et mitte öelda võimatu, mööda minna. Paraku juhtub sedagi, et valitseva poliitika tahtel mängitakse ajalookujundamisel meelevaldselt surma asjaoludega. Tõde ja õigus ajalookäsitluses oli üks teemasid, mille üle Endel Laul noorforseliuslasi mõtlema ja arutlema kutsus.

“Teatavasti oli nõukogude ajal Tallinnas Pasternaki tänav, millega meenutati piirivalvekaptenit, kes olla langenud lahingus,” jutustas Endel Laul noorforseliuslastele ühest ilmekast ajaloovalimisest. “Tegelikult läks Pasternak ühe mehe koju teda kinni võtma, maha laskma. Mees võttis aga paremast taskust püstoli ja lasi Pasternakile otsaette.”

Endel Laulu endagi ellu mahub hetk, kui tal tuli surmaga tõtt vaadata. Saksa lennuk abiteenistusse värvatuna langes ta koos kaaslastega 1944. aasta sügisel Avinurme lähedal vene sõjaväelaste kätte. Räuskav vene komandör ähvardas ja tõstis noorukese Laulu suunas püstolitoru, temaga koos olnud eestlasi oli jõutud juba tappa.

Õpilasuurimused füüsilikast muusikani

Forseliuse Seltsi suvekoolile annab õige näo õpilaskonverents. Selts on välja hõiganud üleskutse, mis lubab õppureil keskenduda meelepärasele teemavaldkonnale. Teisisõnu – koostada võib uurimusi füüsilikast muusikani.

Kehra suvekoolis esitati 19ne uurimuse kokkuvõtted, enamik neist vääraks trükkis avaldamist. Uurimisteemad keskendusid kodu- ja kooliloolisele ainesele (mälestused lapsepõlvest; mõisate, koolide ja suguvõsade ajalugu; kiitused ja karistused koolis, väljapaistvad vilistlased, paikkonna edukamad ettevõtted ja ettevõtjad jne), kuid näiteks Kambja kooli õpilase Margot Sepa töös käsitleti sootuks kalandust Eestis.

“Vabalt esinete!” tunnustas Endel Laul uurimuste autoreid. “Kuulasin teie ettekandeid ja minu kõrva ei häirinud ükski väär või ebatõene fakt. Kõik ettekanded olid erakordselt huvitavad, sisukad, tõesed ja meeldejäävad.”

Endel Laul avaldas heameelt, et õpilased on asunud oma uurimustes käsitlema eraettevõtete käekäiku ja eraettevõtjaid väljapaistvate isikutena. “See on tähelepanuväärne ja igati järgimist vääri ettevõtmine,” nentis Endel Laul. “Samas kuulsime teie ülevaadetest, et ärimehed ei lase uurijat enda ligi. Ka see on harituse küsimus. Oma koduloolistes tegemistes olen sama probleemiga rinda pistnud – kirjadele ei vastata. Kui ei taheta, siis ei saa uurida. Aga eks raskused olegi selleks, et neid ületada.”

Noorforseliuslaste seas on siiski uurijaid, kes suudavad materjalikogumisel edestada ka vaba ajakirjandust. Ehkki ühte kohalikku suurärimeest portreerival Rakvere neiu õnnestus oma uurimuses kajastada nimikangelase järjekordset isaks saamist, jäi seltskonnaajakirjandus mitu kuud hiljem kimpu tolle ärimehes isarõõmude esitlemisega, kuna asjaosaline ei tahtnud sel teemal juttu ajada. Teeneka uurija Endel Laulu hinnangul õnnestuvad noorforseliuslaste uurimistööd seetõttu, et neis käsitletakse kõige olulisemat – inimest.

Kolm päeva. Kaks hommikut. Kaks õhtut. Kaks ööd. Õnnelikud tunnid augustivalguses Kehras. 55 inimest 18st koolist... Kõik see kokku oligi Forseliuse Seltsi XIV suvekool. “Lahkun sellelt ürituselt rõõmsal meelel ja tahan tagasi tulla,” lausus eesti kooliuurimise *grand old man* Endel Laul suvekooli lõpetamisel. “Ja tulge teie ka!”

EESTI NOORTEÜHENDUSTE LIIDU II SUVEKOOL ÕISU MÕISAKOMPLEKSIS

31.07.–03.08.03 toimus Õisu mõisakompleksis Eesti Noorteühenduste Liidu (ENL) suvekoolitus, kus osalesid noorteorganisatsioonide liikmed üle Eesti. Esindatud oli ENL, AIESEC Eesti, EGL, ELO, Keskerakonna Noortekogu, Reformierakonna Noortekogu, ENAL, ELSA Estonia, AEGEE-Tartu, Paide Noortevolikogu, Rattaklubi Turist, AIC Zerkalo ja Forseliuse Selts.

Kuna ma pole enne suvekoolitustel käinud, siis ei teadnud ma, mida see endast kujutab. Kohale saabusime kella üheks, järgnes majutamine ja seejärel maitsev lõunasöök. Tund hiljem toimus suvekooli avamine korraldaja Lilian Värtoni poolt ja siis hakkas loeng Eesti noorsootöö ajaloost, mida luges Toivo Sikk. Sain teada, et noorsootöö sai alguse Tartust ja et noorteühinguid hakati rahastama 1936. aastast. 1940. aastal seoses okupatsiooniga organisatsioonide tegevus peatati, taastama hakati neid alles 1989. aastal. Huvitav oli ka fakt, et noored moodustavad tänase Eesti elanikkonnast 1/3, kusjuures poliitiliselt aktiivseid noori on kõigest 2%.

Loomulikult tehti vahepeal väike paus, mil toimus tutvumismäng ning soovijad said end virgutada kohviga. Loeng jätkus teemal „Eesti noorsootöö seadusandlus“ Siit tuli välja, et tähtsaim seadus ühingute jaoks on Mittetulundusühingute (MTÜ) seadus ja et MTÜde eesmärgiks pole suurte rahasummade saamine. Sellele järgnes õhtusöök ja õhtuprogramm, kus oli mitmeid tutvumismänge ning võistlusi. Vahepeal oli kõigil võimalus ka ise ümbrusega tutvuda ning käia end jahutamas lähedal asuvas järves. Pimeduse saabudes kogunesid kõik vanasse kõrtsihoonesse, kus lauldi ühiselt tuntud eesti laule.

Järgmine hommik algas varakult. Kella üheksaks oli hommikusöök söödud ning igaüks läks koolitusele, mille oli endale juba eelnevalt valinud. Valida oli kolme teema vahel – “EÜ projektide kirjutamine ja aruandlus” “Vabatahtlike motiveerimine ja organisatsioonikultuur”, “Avalik esinemine” Mina valisin esimese teema, kus oli juttu projektidest ja aruandlusest ning mida andis Annemari Päll. Alustuseks käsitles ta tõukefonde, nende kujunemist ja põhimõtteid. Sellele järgnes grupitöö, kus tuli teha nn probleemipuu teemal “Kutsehariduse halb maine” mis oli küllaltki keeruline, sest tuli leida seoseid probleemide ja nende põhjuste vahel.

Oli juttu ka sellest, kas Eestil on kasulik liituda Euroopa Liiduga ning kui mitte liituda, siis toob see kaasa selle, et jääme toetustest ilma, ja kuna oleme nii väike riik, siis vajume unustusse. See toob kaasa majandustegevuse languse ja töökohtade vähenemise, mis liitumisel oleks välistatud. Edasi läks koolitus projektikirjutamise teemal, kus tuleb kasutada erinevaid tehnikaid, et projekt õnnestu. Viimane on oluline ka Forseliuse Seltsi jaoks, kuna raha tegevuse jaoks tuleb just projektide rahastamise taotlustest. Kasulik oleks teha SWOT analüüs, riskianalüüs ning ka prognoosimine. Üks uusimaid on aga LOGFRAME*, mida peetakse väga võimsaks vahendiks projektitaotluste hindamisel. Projekti kirjutaja peaks selle analüüsi enne ärasaatmist ise ära tegema. Koolitus lõppes õhtul seire ja hindamise teemal. Rõhuasetus oli sellel, et tuleb teha tegevuse kontrolli, pidevalt andmeid koguda ja aruandeid teha, et avastada vigu ja vältida neid tulevikus. Loomulikult oli koolituse vahel pause, lõunasöök ning soovijad jõudsid ka ujumas käia ja niisama puhata ning vestelda.

Õhtuks oli valida, kas teha veel mingeid mänge või minna väikesele matkale lähiümbrusesse. Enamus otsustas matka kasuks, kuid kes ei soovinud, need võisid ise oma aega sisustada. Hiljem toimus lõkkeõhtu, kus taas lauldi ja nüüd toetas lauljaid juba kitarr. Kõrtsihoones aga oli võimalus moodsa muusika järgi tantsida, mida paljud ka tegid.

Eelviimasel päeval oli taas valida kolme koolituse vahel – “Kirjade, kutsete koostamine” “Suhtlus meediaga” “Aja planeerimine” ning neist valisin ma viimase teema. Koolitust andis Aivar Haller, kes oli oma koolituse nauditavaks muutnud, tehes nalja ning olles vaba ja noortepärane, mis meeldis kõigile. Ta rääkis ka endast ning üks asi, mis kõigile huvi pakkus, oli see, et ta kirjutas raamatu spordist ja et sellele tuleb järg, kus on lood kuulsatest sportlastest ja et tema suhtleb praegu selle raamatu tarbeks näiteks Pele ja Jordaniga. Koolitust alustas ta ülesandega, kus tuli kuue võluasja seast valida kaks olulisemat, tähtis oli selle juures see, et kogu grupp oleks ühel meelel, mis meie puhul ka toimus. Ta rõhutas, et “Kui kardad, ära tee”, elus tuleb olla tolerantne ja et lõplikke tõdesid pole. Ta pidas tähtsaks eneseusku ning kui seda pole, siis ka kõige paremal tahtmisel asjad ei õnnestu – “Sa kas usud, et sa suudad või sa usud, et ei suuda” (Henry Ford).

Oma teemast “Ajaplaneerimine” ei hakanud ta kohe rääkima, sest enne kui midagi planeerida, tuleb end vaimsetl ette valmistada. See tähendab, et mõte tuleb selgeks mõelda ning loobuda kahtlustest. Seejärel tuleb eesmärgi püstitamine ja sihi leidmine ning siis aja planeerimine. Kuna tema koolitus lõppes varem, kui oli ette nähtud, liitusime Katrin Videsi ja Rica Semjonova koolitusse “Suhtlus meediaga”, kus lahendati parajasti ülesannet, kuidas pidada pressikonverentsi. Tuli välja, et tavaliselt on küll pressikonverentsidel palju ajakirjanikke, kuid küsimusi esitatakse vähe. Põhjuseks on see, et iga ajaleht ja ajakiri tahab teistest erineda ja seetõttu esitatakse oma küsimus hiljem, kui teised seda ei kuule. Rõhutati ka seda, et need, kes pressikonverentsi annavad, omavahel ei vaidle, sest edastatakse ju siiski sama teadet. Toodi välja ka reeglid ajakirjanikega suhtlemisel, kus kõigepealt tuleb kindlaks teha, kust väljaandest ta on, küsimusi tuleb hoolega kuulata ning kohe ei pea vastama, kui tegemist pole otse-ettevõttega.

Peale koolituse lõppu oli vaba aeg ning meid jaotati gruppidesse. Iga grupp sai loosiga kaks tuntud filmi ja multifilmi, mida tuli näidendina esitada. Filmidest olid “Kevade”, “Linnud”, “Hauakambri lood” ja “Tuvikesed” ning multifilmidest “Simpsonid” ja “Garfield”. Ettevalmistusajaga oli peaaegu tund ning etendused, mis esitati, olid väga naljakad ja kõigil oli lõbus. Hiljem oli tantsuõhtu. Pimeduse saabudes heitsid kõik murule pikali ja vaatasid koos tähti ning kui mõni täht langes, soovis igaüks midagi. Enamus läks küll ööseks tuppa magama, aga oli ka neid, kes otsustasid väljas lageda taeva all magada.

Viimasel päeval oli loeng “Noorteprojektide finantseerimine riigieelarvest”, mida andis väga põhjalikult Kristel Kadak. Ta tõi välja tüüpilised vead, mida tavaliselt tehakse. Esiteks pole piisavalt mõeldud, milleks ja kui palju on raha vaja. Kuid see on tingitud ka sellest, nagu ta ise ütles, et esitamise kuupäev on väga vara, aprilli alguses. Teiseks tuleb selgelt välja kirjutada projekti eesmärgid – kellele mõeldud, kui suurele hulgale inimestele, kaua kestab. Tuleb välja tuua ka sihtgrupp ja tegevused läbi mõelda. Kuna raha saab alles järgmise aasta alguses ning pole kindel, kas üldse saab, siis ei mõelda hoolega ning arvatakse, et kui raha käes, küllap siis on aega mõelda.

Päev jätkus aruteluga ENLi kodukorra ja tegevuskava üle. Kell üks päeval oli lõpulõuna ja siis hakkasid kõik ära minema. Oldi küll rõõmsad, kuid samas oli kurb lahkuda, kuna olime nii palju koos olnud ja uusi tutvavaid leidnud. Lohutuseks ja elevust tekitavaks oli eesmisev talvelaager, kus on jälle võimalus kokku tulla ja lõbusalt aega veeta. Suvekoolituse korraldus oli kõigi meelest väga hea ja tänutäheks sai Lilian Värton kingituse raske, kuid samas huvitava töö eest, mille osalised saime kõik olla.

Aitäh torele suvekoolituse eest!

* Projekti sisemise loogika, eelduste ja riskide hindamine. Eesmärgiks leida kitsaskohad ja vajakajäämised projekti ülesehituses.

Julia Semjonova

B. G. Forseliuse Seltsi ettepanekuid Kambja teemapargi kontseptsiooni aruteluks
13.11.2003 Korraldajad: Eesti Regionaalse ja Kohaliku Arengu Sihtasutus (ERKAS) ning
Kambja Vallavalitsus

TEEMAPARK “RAHVAS ALGAB RAAMATUST”
EHK
FORSELIUSE HARIDUSKESKUS
EHK
KAMBJA KULTUURI- JA LOODUSPARK

Kiri

algab kirikust,

rahvas algab raamatust ...

Hando Runnel

Ameerika Ühendriigid on juba ammu ja Euroopa Liit on hiljuti teada andnud, et ühiskonna ja majanduse arengumootor on peidus eelkõige haritud rahvastikus ja kõrgesti kvalifitseeritud tööjõus.

Jaak

Aaviksoo, PM 06. 08. 03

Eesmärgid:

1. Hariduse ja kultuuri populariseerimine ning edendamine teemapargi mudeli abil Eestile fundamentaalse tähtsusega haridus- ja kultuuripärandi keskkonnas.
2. Kooliväliste valikutundide andmine riiklike õppekavade järgi lepingulisel alusel.
3. Mitteformaalne õpetegevus.
4. Eesti haridus- ja kultuuriloo tutvustamine võõramaalastele nende kultuurimallist lähtudes.
5. Turistide teenindamine.

Sihtrühmad:

1. Õppiv noorsugu.
2. Täiendkoolituse rühmad (õpetajad, giidid, vaimulikud, lauljad jt).
3. Turismirühmad.

Teemapargi iseloomustus:

1. Teemapark (pealkirjas kaasamõtlemisele kutsuvad nimetused) on isemajandav, arenduskeskuse ülesannetega institutsioon, mille omandivormi (sihtasutus, MTÜ, äriühing) ja tegevussuunad määravad asutajad (Haridus- ja teadusministeerium, Kaitseministeerium, Kaitseliit, Kultuuriministeerium, omavalitsused, B. G. Forseliuse Selts jt).

Teemapark viib ellu oma tegevuskavu ja on samal ajal partnerite (haridus-, kultuuri- ja spordiasutused, (turismi)fimid, kodanikuühendused, seltsingud, FIE-d) tegevuse koordinaator sidumaks haridust ja kultuuri turismimajandusega. Ta ei dubleeri olemasolevaid struktuure ega välista väljakujunenud sidemeid.

Teemapargi-huvilistel on soovitatav koonduda **teemapargi sõprade seltsi** (Võrdle: Eesti Rahva Muuseum ja ERMi Sõprade Selts, välisriikide analoogiad).

Teemapargil on partnersidemed ühise majandus- ja kultuuriruumi maadega. Ka välispartneriteks on sarnase kultuuripärandiga (vt allpool “Teemapargi loomise ajaloolised ajendid”) tegelevad mõttekaaslased. Sel eesmärgil on ta Eesti ja rahvusvaheliste organisatsioonide ning kettide liige, turismi- ja koolitusmesside eksponent.

Teemapark on Euroopas tunnustatud ja rahastajatele arusaadav majandamismudel. Teemapargid on levinud Soomes, Rootsis ja mujal Euroopas. Ida-Virumaal kasutatakse tööstuspärandit edukalt turismimajanduses (Kohtla Kaevanduspark-muuseum). Lääne-Virumaal on teemapargi elemendid edukalt juurutatud SA-e Viru Muuseumid (juhataja Ants Leemets) raames.

2. Teemapargi **peamine külastuskeskus** asub Kambjas (vabanev koolimaja, vajab ümberehitamist), kus toimub enamik üritusi, koolitunde, loenguid, õpitube jne. Formaalhariduse riikliku õppekava tunde viiakse läbi külastusgraafiku järgi nagu Põhjamaades ja mujal Euroopa Liidus.

Tunnustatud pedagoogid, metoodikud ja spetsialistid käivad õpetamas rotatsiooni korras. Külastuskeskusel on kõrghariduse tasemel interaktiivne esitlustehnika, mida väikesed koolid, asutused ja seltsid ei suuda endale muretseda.

Külastuskeskuses ja teemapargi abiasutustes ning õpperadadel toimuvad haridus- ja kultuuriloolised muuseumitunnid, alustades Jan Amos Komenský (Comenius, 1592–1670) ja tema õpetust rakendanud Bengt Gottfried Forseliuse (1660–1688) tegevuse tutvustamisega ning lõpetades eesti soost hariduspõllu harijatega.

Teemapargi teised võimalikud tegevuskohad:

- Kambja uus koolihoone (suured üritused), Unipiha kool (looduslugu ja keskkonnakaitse), Kambja taastatav endine kihelkonnakool (Julius Kuperjanovi töökoht; noorte riigikaitse tegevus), EELK Kambja koguduse kirik ja pastoraat;
- Tartu Forseliuse Gümnaasium (B. G. Forseliuse koolmeistrite seminari aura!), B. G. Forseliuse Seltsi avatud noortekeskus Tartus (õpitoris, noorsootöö).

3. Teemapark rakendab enda ja oma partnerite olemasolevaid ja loodavaid museaalseid üksusi ja institute:

- **vallamuuseum**, mille vajalikkust kinnitas Kambja vallavolikogu 24.04.2003;
- muuseumide filiaalid:

Tartumaa Muuseumi, Eesti Kirjandusmuuseumi või Eesti Põllumajandusmuuseumi **taasloodav filiaal** hariduse, religiooni ja kirjakeele ajaloo eksponeerimiseks/õpetamiseks (Kambja koolil on hea koostöö riikliku Tartumaa Muuseumiga);

Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi filiaal koorilaulu ajaloo eksponeerimiseks/õpetamiseks;

Ühiskondlik Pedagoogika Uurimise Instituut (praegu Tallinnas; prof Heino Rannapi ettepanek).

4. Kultuuriline teisesus/omanäolisus on ühtlasi turismiartikkel. Paljudel Euroopa Liidu inimestel on masendavaid infopuudujääke Eesti ja teiste Baltimaade kohta. Me asume protestantliku/katoliikliku ja ortodoksse Euroopa piiril, oleme kauaaegse okupatsiooni tõttu varjus olnud, seepärast on otstarbekas meid liidukaaslastele paremini tutvustada, neile eesti kultuuri- ja hariduslugu teavitada ning eksponeerida nende kultuurimallist lähtudes. See õppetöö vorm eeldab teatud võõramaalaste-/teisekeskset lähenemist (väljast sissepoole tuleku metoodikat) ja annab **teemapargi ülesehitamisel väga häid võimalusi projektipõhiseks koostööks** teiste riikide organisatsioonide, muuseumide ja omavalitsustega.

TEEMAPARGI TEGEVUS

1. Külaliste/turistide teenindamine, sh pp 2–5 rakendamisega.

2. Õppetöö:

2.1. Õpilased:

2.1.1. Haridus- ja usundi- ja kultuuriloolised muuseumitunnid.

2.1.2. Koolivälised ainekomisjonide poolt valitud tunnid riiklike õppekavade järgi (näit.: ajalugu, kodanikuõpetus, looduslugu, keskkonnaõpe, religiooniõpe, ...).

2.1.3. Riigikaitse õppetegevus (noorkotkad, kodutütred, skaudid ja gaidid taastatavas Kambja kihelkonnakooli majas, kus töötas õpetajana Julius Kuperjanov).

2.2. Täiskasvanud:

2.2.1. Täiendõpe ja suvekursused (-laagrid) õpetajatele, lauljatele, vaimulikele, üliõpilastele ...

2.2.2. Haridus- ja kultuurilugu välismaalastele nende kultuurimallist lähtudes.

3. Kultuuri- ja loodusloolised õpperajad (sh seiklusrajad) matkajatele ja jalgratturitele. Laste mänguväljakud.

4. Loodus- ja keskkonnakaitse (Pangodi järve ja Peeda jõe maastikukaitsealad, Kambja eksperimentaalne reovee biopuhasti – Kambja Vallavalitsuse ja EPMÜ Zoologia ja Botaanika Instituudi koostööprojekt).

5. Sportlik ja tervistav tegevus (üritused, võistlused).

6. Uurimis- ja muuseumitöö.
7. Kirjastamine.

Võimalikke alalisi ja episoodilisi üritusi:

1. Tarkusepäev ehk uue õppeaasta algus. Koolirahu sõlmimine. Eesti koolivõrgu aastapäevad.
2. Õpetajapäev (oktoobri 1. pühapäev), rahvusvaheline muusika- (1.X) ja noortepäev (12.VIII), Euroopa Noortenädal ...
3. Kaitseliidu ja tema noorteorganisatsioonide võistlused ja (tõrviku)jooksud. Esimene jooks toimus Vabadussõja alguse 70. aastapäeval 28.11.1988 ehk Reola lahingu mälestussamba taastamise päeval: Rahvakooli memoriaal – Ausambamägi – A. Kuperjanovi kodutalu Lallil – Reola lahingu mälestussammas.
Julius Kuperjanovi 110. sünniaastapäeva tähistamine 11.10.2004.
4. Laulupidude tõrvikuteekondade lähetamine või vastuvõtt. Koorilaulu aastapäevad.
5. Teenetemedalite “Wastne Testament 1686” ja “Eesti koorilaul 1794” laureaate päevad (mälestusmedalid muudetakse teenetemedaleiks).
6. Kambja kiriku pühitsemine B. G. Forseliuse nimeliseks õpilaste ja õpetajate peakirikuks (Mittepiibelliku nimega kirikute analoogiad luterlikus maailmas: EELK Tallinna Toompea Kaarli koguduse kirik pühendati 1670. aastal valitsevale kuningale Karl XI-le; Miikael Agricola kirikud Turus ja Helsingis).
7. Ilmalikud ja kiriklikud pulmad, mille rituaalid arvestavad rahvusliku kultuuripärandiga.
8. Kunstnik Tõnu Soo – 60 (03.03.2004).

TEEMAPARGI LOOMISE AJALOOLISED AJENDID

1. Kooliajalugu.

1.1. Nõukogude aja lõpuaastate vabamas õhustikus muutus nn teise ärkamisaja üheks liikumapanevaks jõuks kooliajalooalane tegevus. 300-aastased koolid üle Eesti astusid välja oma tõese Rootsi aega (1561–1721) ulatuva ajaloo kaitseks. Tallinnas Eesti Raadio valges saalis 20.05.1987 toimunud nõupidamine soovitas asutada **Eesti Rahvakooli Muuseumi** Kambja, tollal varemeis seisnud kiriku müüride vahele (otsus lisatud). Sest Kambjas töötas 57 aastat koolmeistri-köstrina B. G. Forseliuse seminari (1684–1688, esimesi Euroopas) kasvandik Ignatsi Jaak (1670–1741), eesti õpetajate ja õpilaste võrdkuju. B. G. Forselius võttis Ignatsi Jaagu koos Põhja-Eesti poisi Pakri Hansu Jüriga 1686. aastal Stockholmi kaasa, et saada kuningavõimu toetust maarahvale koolivõrgu rajamiseks.

Rootsi ajast on inspireeritud aumärgid Suur Kuldtukat (kuningas Karl XI andis kummalegi poisile autasuks kuldtukati), Ignatsi Jaagu medalid, B. G. Forseliuse medal, medal *Wastne Testament 1686* jne; ilmuvad “Forseliuse Sõnumid” ja B. G. Forseliuse Seltsi Toimetised, sh alasari *Studia Forseliana* (tutvustab uuriva õppetöö tulemusi), raamatud jne.

Eesti Põllumajandusmuuseum (EPM) võttis 1987. aasta 20. mail toimunud nõupidamisel vastu otsuse asutada Kambjas filiaal kooliajaloo viljelemiseks ja koostas 1988. aastal esimese eelarve (vt lisa). Otsiti võimalusi kirikuhoone taastamiseks muuseumi-kontsertsaalina, vältimaks müüride ümberehitamist universaalsaaliks (sport, taidlus...). Taasiseseisvumise järel taastas Kambja Vallavalitsus (vallavanem Ivar Tedrema) hoone kirikuna.

Keeruline üleminekuperiood aastail 1988–2003 ei ole võimaldanud EPM-i otsust filiaali osas ellu viia.

1.2. Kambja valla (Vana-)Kuuste mõisas tegutses aastatel 1834–1839 Venemaa esimene põllumajanduslik kõrgkool ja uurimis-katseasutus **Vana-Kuuste Põllumajanduse Instituut**. 7000-hektariline eeskujulik majand oma uute põllutööriistade, maaparanduse, mineraalväetiste kasutamise, teraviljade katsepõldude, köögi- ja puuviljaadadega andis tõuke Venemaa põllumajandusteadusliku õppe- ning uurimistöö arengule. Kahjuks katkestas uus omanik instituudiga sõlmitud lepingu.

2. Eesti kirjakeele normeerimise algus. Kambja pastori Andreas Verginiuse ja tema poja Adrian Verginiuse (Põhjasõja märter) juhtimisel tõlgiti ja trükiti eesti keelde piibli evangeelne osa *Wastne Testament* (1686), mida kirjanduslugu peab esimeseks läbinisti eestikeelseks teoseks. 17. sajandi lõpus valitsesid protestantlikud valgustuspedagoogilised (*comenius*’likud) tõekspidamised, mis

nägid muuhulgas ette, et rahvas peab ise pühakirja lugema. Lugemisoskuse andmiseks loodigi tollal rahvakool (1686). Tänapäevase ajaloolist mälu aitasid värskendada *Wastse Testamendi* ilmumise 310. aastapäeva üritused Tartus ja Kambjas (1996).

3. Koorilaulu algus. 15. sajandi protestantlike liikumiste järglaskiriku – vennastekoguduse (alustas 1722. a Saksamaal Herrnhutis) – tegevuse tulemusena töötab Kambjas Eesti vanim mitmehäälnelaulukoor. Seepärast tähistas Eesti üldsus 1994. aastal koorilaulu 200. aastapäeva just Kambjas (laulupidu, mälestustahvel kirikus, tähtpäevamedal, vennastekoguduse maja Suure-Kambjas...). Vald valmistab ette koori 210. aastapäeva.

4. Julius Kuperjanov ja Kaitseliit. Vabadussõja sangar leitnant J. Kuperjanov (1894–1919) elas ja õppis Kambja vallas, lõpetas Tartu Õpetajate Seminari ja oli enne Esimesse maailmasõtta minekut Kambja kooli juhataja. Isatalus aitas ta Kaitseliitu organiseerida ja koostas partisanivõitluse plaane.

5. Mälestusmärgid Kambjas.

5.1. Kultuuriloolised:

- Rootsi aja ja Rootsi Kuningriigiga seonduvad tähised – Eesti Rahvakooli Memoriaal (1987), kooli- ja kalmukivid, kroonprints Gustav Adolphi istutatud kaks tamme kuulsa põllumehe ja Riigikogu liikme Jüri Ottase Villemi talu pargis ja Kambja kiriku aias (1932);
- Ausambamäel 1989. aastal taastatud Kambja Vabadussõja monument, mille originaalplaate ja aluskive (“verekive”) oli rahvas alles hoidnud;
- Pangodi järve ääres taastatud Kodijärve küla Vabadussõja mälestussammas (1990), Vabadussõja Reola lahingu mälestussammas (1988);
- Vabadussõjalaste obelisk Heiki Kortspärna Krista talus Ivaste külas (1999),
- kirikuhoone, endine vennastekoguse maja, koorilaulu, kirjakeele ja arheoloogilised mälestusmärgid, kalmistu, vana apteek, kirjanik August Hanko sünnitalu jne, jne.

5.2. Loodusloolised: Pangodi järve ja Peeda oja maastikukaitsealad, Suure-Kambja mõisapark, Unipiha linnamägi jne.

ALUSDOKUMENTE JA ALLIKAID

1. Eesti Riiklik Arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument 2003–2006 (avaldatud 17.03.2003, kinnitatud 15.01.2004 – <http://www.riik.ee/brf/011/2003/15jaan04.htm>, Vabariigi Valitsuse istungi päevakorrapunkt 13; programmitäiendite projektid http://www.struktuurifondid.ee/failid/RAK_programmitaiend.pdf).
2. Arengukava “Tartumaa 2000+”
3. Kambja valla ja Kambja Ignatsi Jaagu Kooli arengukavad. – www.kambja.ee.
4. Baltic Cultural Tourism Policy Paper (Balti riikide kultuuriturismi arengukava). Estonian, Latvian and Lithuanian National Commissions for UNESCO. 2001–2003 (06.05.2003).
5. Lõuna-Eesti turismikonverentsi “Teemaparkide arendamine Lõuna-Eestis” materjalid, 08.11.2001.
6. *Irja Alakivi*. Uusi võimalusi ja väljakutseid loodus- ja kultuuriväärtuste säilitamiseks ja kaitsmiseks linnades. Näiteid Põhjamaadest, võimalikke arengusuundumusi Eestis. – Forseliuse Sõnumid nr 9/ 2002. Lk 55–58.
7. *Wastne Testament 1686*. Konverentsi ettekanded, 26.–27. aprill 1996. Juubelpäevad said teoks. Conference Reports 26–27 April 1996. – B. G. Forseliuse Seltsi Toimetised nr 2/1996.
8. Kaarli kirik ja kogudus. Tallinn, 1997 [vt ka www.eelk.ee/tallinna.kaarli].
9. Hariduskonverentsi “Eesti kool – juured ja tänapäev” soovitused. – B. G. Forseliuse Seltsi Toimetised nr 3/2000. Lk 115–116.
10. *Lembit Andresen*. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu. I. Eellugu ja algus kuni Põhjasõjani. Tallinn, 1997.
11. *Lembit Andresen*. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu. II. Kaheksateistkümnnes sajand. Tallinn, 1999.
12. Eesti rahvakoolide seadused 18. ja 19. sajandil. Õppevahend. Koostanud Lembit Andresen. Tallinn, 1988. (1. trükk: 1973)
13. Eesti kooli ajalugu neljas köites. Kaugemast minevikust tänapäevani. 1. köide. 13. sajandist 1860. aastateni. Peatoimetaja F. Eisen. Tegevtoimetaja E. Laul. Tallinn, 1989.

14. *Ferdinand Eisen*. Eesti rahvakool ja eesti ajakirjanduse osa eesti rahvuse kujunemisel. – Forseliuse Sõnumid nr 1/1995. Lk 3-11–3-16 [Käsitleb ka muusikaõpetust rahvakoolides].
15. *Helmut Piirimäe*. The cultural interconnections of the educational activity of Bengt Gottfried Forselius. – Die schwedischen Ostseeprovinzen ESTLAND UND LIVLAND im 16.–18. Jahrhundert. Acta Universitatis Stockholmiensis. Studia Baltica Stockholmiensia 11, 1993.
16. Peeter Olesk hariduse ajaloo muuseumidest [intervjuu]. – Forseliuse Sõnumid nr 6/1999. Lk 29–30.
17. *Marju Pehlak*. Kambja kool läbi sajandite. 1997.
18. *Lembit Andresen*. Jan Amos Komenský – teadusliku pedagoogika rajaja. – Akadeemia nr 12/1992.
19. Homage to J. A. Comenius [pühendusteos õpetlase 400. sünniaastapäevaks]. 1991. 363 lk. Toimetanud Jaroslava Pešková, Josef Cach, Michal Svatoš. Kirjastanud Univerzita Karlova (Praha).
20. Konverentsi “Comenius’ Heritage and Education of Man for the 21st Century” (Comeniuse pärand ja 21. sajandi inimese kasvatus) materjalid. Praha, 23.–27. märts 1992 [J. A. Comeniuse 400. sünniaastapäevale pühendatud kuue septsiooniga konverents].
21. 300 aastat pedagoogikaharidust Eestis. Konverentsi ettekanded. 1984. Koostanud ajalookand. Endel Laul.
22. *Rudolf Põldmäe*. Esimene eesti üldlaulupidu. 1969.
23. *Madis Linnamägi*. Kambja laulukoor ja eestlaste koorilaulukultuur 200-aastased. 1994 [voldik].
24. *Voldemar Ilja*. Vennastekoguduse (herrnhuutluse) ajalugu Eestimaal (Põhja-Eesti) 1730–1743. Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran Toimituksia 169. Helsinki, 1995; 2. trükk: Tallinn: Logos, 1995.
25. COUNCIL OF EUROPE, COMMITTEE OF MINISTERS. Recommendation Rec (2003)8 of the Committee of Ministers to member states on the promotion and recognition of non-formal education/learning of young people (Adopted by the Committee of Ministers on 30 April 2003 at the 838th meeting of the Ministers’ Deputies).
26. Mitteformaalse hariduse konverents “Ka mitteformaalne on väärtus” Tallinn, 29.09.2003.
Vt ka: Virtual community discussion forums on topics relevant for non-formal learning – <http://cedefop.communityzero.com>; European Youth Forum reports on non-formal learning – <http://www.youthforum.org>; 2003 Lifelong Learning Eurobarometer – <http://www.trainingvillage.gr> (ETV) or <http://cedefop.eu.int>; SALTO – <http://www.salto-youth.net>; Euroopa Noored Eesti Büroo – <http://www.euroopa.noored.ee>.
27. *Alice Kuperjanov*. Julius Kuperjanovi kaaslasena saksa okupatsioonist Paju lahinguni. Tartu, 1937.
28. *August Hanko*. Julius Kuperjanov, tema elulugu ja teod. Tartu, 1919.
29. *August Hanko*. Leitnant Julius Kuperjanov, partisanide lõõgivaimu kehastaja. Tallinn, 1936.
30. *Merle Lupp*. Julius Kuperjanov – Tartu Õpetajate Seminari kasvandik. – Forseliuse Sõnumid nr 2/1996. Lk 36–39.
31. *Heiki Kortspärn*. Mälestusmärgi “Eesti Vabadussõjalaste Liit 10.10.1926–12.03.1934” avamine ja pühitsemine Tartu maakonna Kambja valla Ivaste küla Krista talus. 1999.
32. *Madis Linnamägi*. Vabadussõja Reola lahingu mälestussamba taasavamine 28. novembril 1988 [kava ja kutse].
33. *Madis Linnamägi*. Kambja kihelkonna Vabadussõja ausamba taasavamine 23. juulil 1989 [voldik].
34. *August Hanko*. Oli kord ... I–II. 1939–41 [värvikad mälestused Kambjast ja Treffneri gümnaasiumist].
35. Nimekaid kambjalasi. Koostanud Hilja Neumann. I – 2000, II – 2002, III – 2003.
36. Tootsi Taskud. Kambja Ignatsi Jaagu Kooli sõnailu ja pildivara kogumik. Aruanded I–VII (1996–2003).
37. Eesti Regionaalse ja Kohaliku Arengu Sihtasutus. – www.erkas.ee
38. SA Virumaa Muuseumid. – <http://www.viru-muuseumid.ee/sihtasutusest.php?sisu=s1>
39. B. G. Forseliuse Seltsi põhikiri. SA B. G. Forseliuse Fond põhikiri. – www.forselius.ee
40. Koduvald. Kambja valla ajaleht. – Lehe numbrid; <http://www.kambja.ee>
41. *Vilja Kohler*. Pajuvõsa hakkab rinda pistma Kambja inimeste reoveega. – Tartu Postimees, 30.10.2003.

BIBLIOGRAPHIA FORSELIANA

1986

Peep Ilmet. Narvakivi. – Ajakiri “Pioneer” 11. Lk 13–16 [Ilukirjanduslik lugu Narva kosest ja sõjapõgenikest Karl XII sõjavägede liikumise keerises Põhjasõja alguses]

1987

Harri Kübar, Georg Sepp. Võidetakse võisteldes. 110 lk A5. Valgus. [Kammivabrikust Tartu Plastmasstoodete Tehaseks. Värvifotod. H. Kübara annetus]

1992

Juhan Kahk. Sangaste “rukkikrahv” Berg. 76 lk A5. Krahv Fr. Bergi Fond

1993

Aleksander Loit. Eesti Rootsi valitsuse ajal 1561–1710. Estland under den svenska tiden 1561–1710. – Eesti ja Rootsi. Estland och Sverige. Koostanud Anne-Marie Dahlberg ja Toomas Tamla. "Huma" Eesti Ajaloomuuseum

Von Bergide perekonnalugu. Koostaja Väino Laja. 83 lk A5. Krahv Fr. Bergi Fond

1995

Wilhelm M. Carlgren. Rootsi ja Baltikum. Maailmasõdade vahelisest ajast sõjajärgsete aastateni. Ülevaade

J. Gnadenteich. Kodumaa kirikulugu. Usuõpetuse õpperaamat. Kordustrükk

Krahv Friedrich Berg ja mets. Toimetaja Harri Paves. 112 lk A5. Eesti Looduseuurijate Selts. Krahv Fr. Bergi Fond

Harri Kübar. 150 aastat krahv Friedrich Bergi sünnist. Krahv Fr. Bergi Fondi väljaanne [Koostaja kingitus]

Uku Masing. Eesti usund. 221 lk

Tevreize. [Tõnu Karma annetus]

Sulev Vahtre. Chilian Rauscherti elutee ja elutöö 1 – Keel ja kirjandus, 1. Lk 29

1997

Guide to programmes. 118 p. Education Training & Youth

Helmer Jõgi jt. Hugo Treffneri Gümnaasium. – Haridus, 3. Lk 41–45

Nonii! Nüüd olen siin! Vaata-vaata mind! Pühajärve Põhikooli almanahh. 40 lk A5

Pühajärve kool [Voldik]

Kolga-Jaani kool 1689–1996 [Voldik]

Jaak Uibu. Eesti rahvastiku tervis XXI sajandi künnisel. [Kingitus autorilt]

1998

Helmer Jõgi. Mitte ainult Hugo Treffneri gümnaasiumi hoonest. – Tartu Postimees, 18. III

Leino Pahtma. Heinrich Stahli "Käsi- ja koduraamatust" – Eesti Ajalooarhiivi Toimetised 3 (10). Rootsi suurriigist Vene impeeriumisse. Artiklid.

Kes on kontaktvanemad Taani koolides ja mida kujutab endast kontaktvanemate süsteem. Randersi linna haridusosakond, Taani. 24 lk A5 [Eesti ja vene keeles: “Teie ees on väike publikatsioon, milles kirjeldatakse ühe süsteemi toimimist ideetasandilt praktikani”]

Meenutusi Urvaste ajaloost. Koostanud Aime Soonvald. 51 lk A5

Tarto maa rahwa Näddali-Leht. Uurimusi ja allikmatrerjale. Koostanud Tõnu Tannberg. ISBN 9985-858-07-7. [Lisa eraldi ümbrises:] “Tarto maa rahwa Näddali-Lehe” säilinud numbrid. ISBN 9985-858-08-5

Tartu, baltisakslased ja Saksamaa. Artiklite kogumik. Koostajad: Helmut Piirimäe, Claus Sommerhage

1999

Haljala koduloorada [Voldik]

Sapiienti Sat. Lähte kool 40. Lähte Ühisgümnaasiumi almanahh. [Lähte Ühisgümnaasiumi noorte kingitus]

Allar Tankler, Siim Saidla. Kambja koolimaja ehitab kalleima pakkumise teinu. – Tartu Postimees, 9. IX

Tõstamaa Keskkool [Voldik]

2000

Mare Kõiva & Andres Kuperjanov. Mäetagused 13 (Hüperajakiri). – EKM folkloristika osakond, Tartu

Mare Kõiva & Andres Kuperjanov. Mäetagused 15 (Hüperajakiri). – EKM folkloristika osakond, Tartu

Martin Pau. Kambja kool jäi katuseta. – Tartu Postimees, 22. II

Herbert Salu. Lasnamäe lamburid. Siiditee serval. [Romaanid]. Teine trükk

2001

Eestile mõeldes. Vabariigi Presidendi Akadeemiline Nõukogu 1994-2001. Koostaja: Mihkel Veiderma. 197 lk. ISBN 9985-50-325-2

Mall Aso. Ülenurme hariduselu 235. aastapäev. – Olevik, IX

Klaus-Dieter Borchardt. Euroopa Ühenduse ABC. Viies trükk

Georges Dumezil. Idaeurooplaste müüdid ja jumalad. 302 lk

Eesti Piibliselts. Artiklite kogumik

Kaido Kama, Karl Pajusalu. Lõunaeesti kultuur kosub. – Koit, 13. X

370 aastat Gustav Adolphi Gümnaasiumi. Konverentsi ettekandeid, mineviku meenutusi ja uut kooli ajaloost. Koostanud Endel Laul. 96 lk. ISBN 9985-50-332-5

Kristin Karu. Kuidas valida õige tee tulevikku? Käsiraamat. 77 lk A5. OÜ Overt [Nõuandeid gümnaasiumilõpetajale]

Toomas Kink. Tänapäevane koolijuhtimine. – Koolijuhtimine demokraatlikus ühiskonnas. 2., täiendatud trükk. Koostanud T. Kink. Nordic Baltic Projekt

Koolijuhtimine demokraatlikus ühiskonnas. 2., täiendatud trükk. Koostanud T. Kink. Nordic Baltic Projekt [Koostaja annetus]

Koolikell. Uhtna kooli almanahh. 63 lk A5

Ago Pajur, Ants Kraut, Aino Pung jt. Türi. Kilde kihelkonna ja linna arengust. II osa [Türi Linnavalitsuse kingitus]

Martin Pau. Treffneri kooli direktor kihutab linnast linna. – 18. X

Juta Rikk. Türi koolide ajaloost aastatel 1932–1940. – Türi. Kilde kihelkonna ja linna arengust. II osa

Rein Veidemann. Intervjuu: Viivi Luik: rahu ja õnn tõusevad meist endist. – Postimees, 31. XII

Rein Veidemann. Kusagil Euroopas. 312 lk. Eesti Keele Sihtasutus

2002

Ajaraamat. Türi kool 315. Koostajad Ülle Maasalu, Sirli Kriisa. [Annetus]

Markus Aus. Kadunud laeva otsimas. – Mõte, TELE2 ajakiri, lk 19 [Rannarootslaste jaala ehitus]

Lembit Auväär. Äri- ja ühistegevus. 187 lk A5. ÖPS Tartu Ühing. [Autori kingitus]

Excellence in research 2001–2002. Toimetaja Sirje Kivi. EV Haridusministeeriumi väljaanne [Teaduskeskuste töö tulemustest, kvaliteedist. Ülevaade]

Helgi Kaldma. Haridussündmus tõi president Arnold Rüütli Viljandimaale. – Sakala, 02. III

Kuuste kool [Värvivoldik]

Alo Lõhmus. 20 aastat hiljem: küünlad Kuperjanovi haual. – Postimees, 21. XII

Participating in European research. Guide for applicants under the Sixth Framework Programme for European Research & Technological Development (2002–2006). 85 p. Office for Official Publications of the European Communities

Olaf Prints. Türi linn ja paberivabrik mälestustepeeglis [Türi Linnavalitsuse kingitus]

Priit Rajalo. Treffneri hoone pälvis Tartu aasta teo tiitli. – Postimees, 28. XII

Rootsi kroonikandjad Eestis. Svenska kungliga besök i Estland. 79 lk

Heldur Sander, Taimi Paal. Hummuli Põhikooli looduse-õpperada. ISBN 9985-78-754-4. [Hummuli Põhikooli annetus]

Jürgen von Ungern-Sternberg. 750 aastat Eestimaa rüütelkonda: Ajalooline bilanss – Akadeemia, 10. Lk 2027–2040 [Vt ka Forseliuse Sõnumid, 10, 2003]

Mati Strauss, Ain Krillo, Jaak Pihlak, René Viljat. Vabadussõja mälestusmärgid I. Koostanud Mati Strauss. 328 lk A4. ISBN 9985-78-669-6 [Piltide ja isikuregistriga käsiraamat, kasutamist raskendab koharegistri puudumine]

Tipa-Tapa XX. Tartu Forseliuse Gümnaasiumi, endise VIII Keskkooli almanahh. 166 lk A4

Vara Põhikool 250. Vara kooli almanahh III

2003

Eesti Ekspress. Erinumber. Pühendatud NATO ja Euroopa Liidu kutse saamise aegsele Vabariigi Presidendile, õpetlasele ja põllumehele ARNOLD RÜÜTLILE tema 75. sünnipäeva puhul 10. mail 2003

Vello Jaska. Hummulu põhikool kutsus kokkutulekule. – Valgamaalane, 5. IV

Signe Kalberg. Forseliuse Selts jagas tunnustust – Järva Teataja, 1. III [Tiit Reinbergi fotol on Janne Vink saamas Ignatsi Jaagu medalit Madis Linnamäelt]

Kas mäletad? Puka kooli lood. Koostanud Esta Härm. 207 lk + värvipildid.

Kohtla Kaevanduspark-muuseum. "Fossiilidest valguseni" [Voldik]

Kohtla koolimajad. [Voldik]

Kohtla Põhikool 215. Männikasvud. Kohtla Põhikooli almanahh. [Helgi Altnurme annetus]

Peeter Kreitzberg. Arvamus: Mis oli teie meelest oluline möödunud kooliaastal? – Õpetajate Leht, 20. VI

Heino Mägi. Dirigent ja pedagoog August Krents. 32 lk A5. [Pühendatud Otepää muusikajuhi ja pedagoogi 100. sünnipäevale. Autori annetus]

Heino Mägi. Kolmkümmend kolm aastat direktorina Otepää Keskkoolis. 112 lk A5. [Pühendatud Otepää Gümnaasiumi 100. aastapäevale (2007). Autori kingitus]

Heino Mägi. Otepää Gümnaasiumi direktorid. 36 lk A5. [Pühendatud Otepää Gümnaasiumi 100. aastapäevale. Autori annetus]

Eevi Raig. Karaski koolist mäletan eredaid kilde. – Koit, 07. I

Lehvi Samuel. Meinhard Sumeri – kooli- ja aatemees. – Koit, 18. I

Ülo Siimets. Eesti Rahva Muuseum kolmandat korda Raadil. – LEE 9, lk 86. [Eesti Rahva Muuseumi Sõprade Seltsi annetus]

Tarmu Tammerk. Presidenti rõõmustab rahva ärgas mõttevahetus. [Intervjuu] – Postimees, 30. XII

Urvaste hariduselu 315. 56 lk A5. Koostaja Airi Hallik-Konnula

Sulev Valner. Arnold Rüütel istutas lapsena Pätsi auks tamme. [Intervjuu] – Maaleht, 08. V

Liina Valper. Tammest tugevam on kodutunne. – ELU, 31. V

Õigus Psühholoogia Sotsioloogia. Õppematerjale III. Koostanud Silvia Kaugia. ÕPS Tartu Ühingu väljaanne

2004

Heino Mägi. Koolimees Juhan Jägel. 28 lk A5. [Pühendatud Juhan Jägeli 100. sünniaastapäevale]

TIIT HELM

Lähte Ühisgümnaasiumi infojuht

LÄHTE ÜHISGÜMNAASIUM UUENEMISE TEEL EHK KOOLIST JA MEEDIAST

Õppida – tähendab otsida, avastada, kogeda, järelda ning siis liikuda edasi uute avastuste poole. Otsimas ja ellujäämise võimalusi avastamas on ka Lähte Ühisgümnaasium. Tänavu 45. aastapäeva tähistav Lähte kool rajati lagedale viljapõllule, kuid kaugeltki mitte tühjale vaimupõllule.

Nii lükkasid B. G. Forseliuse kasvandikud hariduselu liikuma ka Lähelt mõne versta kaugusel Äksis, kus 1688. aastal tegutsenud "mittesaksa" koolis õppis kohaliku kõstri käe all 7 last. Peale Põhjasõda jätkati 1730. aastal samas juba kihelkonnakoolina. 19. sajandil küla- ja mõisakoolide võrgu laienemisega elavnes hariduselu ka Äksi kihelkonnas. 1834. aastaks oli siinmail rajatud juba 10 külakooli. 19.–20. sajandi vahetuseks kujunesid suuremateks koolideks Orge, Maramaa ja Lellatse, mis jäid piirkonna edukamateks ka Eesti Vabariigi päevil.

Koolist

1954. aastal, Suure Nõukogudemaa „sulaaja“ algul, eraldati Äksi külanõukogu põllumaadest krunt Lähte kooli rajamiseks. 1. septembril 1959 alustati pidulikult õppetööd. Direktor Ants Valdmaa käe all alustas tööd 12 õpetajat ning koolipinki istus 200 õpilast. Enamik õpilasi tuli üle ümberkaudsetest väikekoolidest Kukulinnas, Maramaal, Orgel, Kärknas, Vedul ja Övil. Nende koolide õigusjärglaseks tulebki tolleaegset Lähte Keskkooli pidada. 1963. aastal lõpetas Lähte Keskkooli esimene 9 õpilasega lend.

Edasi kool aina kasvas nii oma mahult kui võimalustelt. 1967. aastal valmis juurdeehitus, kus esialgu asusid tegutsema põhikooli klassid, hiljem kolisid sinna algklassid. 1975. aastal rajati internaadihoone, milles leidsid koha ka kunstiklass ning tütarlaste kodunduse ja tööõpetuse klass. 1985. aastal laiendati sportimisvõimalusi – valmis spordihall.

Eesti taasiseseisvumine tõi ootusi-lootusi uute võimaluste osas ka koolipere hinge, kuid peagi võis täheldada kasvavat konkurentsi haridusmaastikul. Selgus, et turumajanduse oludes on väiksemad maakoolid tõenäoliselt määratud hukule. Analüüsinud Lähte kooli püsijäämise võimalusi, jõudis tollane kooli juhtkond seisukohale, et oma põhikooli lõpetajatest keskkooliklasside kahte paralleeli õpilasi ei jagu. Otsustati avada oma ukse ka teiste maakondade noortele.

Kuna ilma eripärata kool kaugemalt tulijaid kohale meelitada ei suuda, tuli välja töötada uus omanäoline õppekava, mis jätaks valikuvõimalusi nii reaali- kui ka humanitaarkalduvustega põhikoolilõpetajatele. Mitmed koolimeedia üritused näitasid noorte huvi selle valdkonna vastu ja nii otsustatigi humanitaarsuunas meediaainete kasuks. Reaalklassi eripära pidid kandma majandusõpetus, tehniline joonestamine ning autoõpetus. Tagamaks kaugemalt õppima saabuvate noorte majutamist, teostati amortiseerunud internaadihoones põhjalik "euroremont". Ühe katuse all leidsid koha värsked gümnaasiumi koduklassid ning õpilaskodu 14 toaga. 1998. aastal käivituskü gümnaasiumiastmes diferentseeritud õpe. Kõrvuti meie põhikooli lõpetanutega läbisid sisseastumiskatsed esimesed mujalt saabunud noored, kes 2001. aasta kevadel esimese lennuna uuenenud gümnaasiumi lõpetasid. Täna on kool saavutanud juba mõningase tuntuse üle vabariigi ning konkurss gümnaasiumiklassidesse sisseastumisel ulatub 3–4 inimeseni ühele õpikohale. Õpilaste arv koolis on aga kasvanud 550-ni.

2001. aasta tõi rõõmu sinsele spordirahvale – valmis uus spordihall, mille avaraid võimalusi saavad kasutada ka kõik Lähte kooli õppurid. Talveperioodil peibutavad spordihuvilisi valgustatud tiptasemel suusarajad ümber kauni Palalinna paisjärve.

2003. aastal tunnistati Lähte Ühisgümnaasium poliitikute poolt üheks jätkusuutlikumaks kooliks Eestis. Tunnustav hinnang sai rahalise kinnituse 21. sajandi kooli projekti kaudu, et juubeliaastat tähistav kool saaks täielikult renoveerida oma hooned ning sisustuse.

Uus vorm toob kaasa kohustuse hoida ajakohasena ka sisu. Seetõttu tegeldakse Lääte koolis pidevalt metoodilise arendustööga ning õppekava uuendamisega. Üha enam tuleb tegutseda selle nimel, et tulevased gümnaasiumilõpetajad konkurentsivõimelistena ellu astuda suudaksid, edendada nii nende õpisuunale vastavaid ainealaseid teadmisi kui arendada läbilöögiostkust ja positiivset ellusuhtumist.

Meediat

Üheks elus toimetuleku näitajaks on kindlasti orienteerumine meediamaaailmas. Nii mõnegi, kes selleks valmis ei ole, võib valimatult n-õ uksest-aknast sisse tulvav infovoog jalust lüüa. Olgu see siis kollasest kõmust nõretav sõnumiteleht, väärtushinnangutega „allpool vööd“ toimetav noortesaade raadioeetris, ekraanisõltuvust tekitav „seebivaht“ teleekraanil või soodushinnaga poliitikuid kaela määriv postkastireklaam. Kõik see on suunatud mõjutama oma sihtgruppi, tahame seda või mitte. Seega on parem, kui me selleks ka valmis oleme.

Meediat on sageli tituleeritud neljandaks võimuks riigis. Mõelgem siis, kuidas seda võimu tegelikult kasutatakse. Küllap on meeldiv kogeda endas võimu ümbritseva elu muutmiseks. Näed viga laita, siis tule ja laida ning loodetavasti hakkavad asjad liikuma. Näed lagunevat kodutänavat või riigikogulase mõranevat kõlblustunnet, pista lugu lehte (veel parem telekasse) ja juba pannaksegi asi suure kella külge. Nii mõnigi valupunkt leiab oma lahenduse tänu ajakirjanduse survele. Selgub, et noorte hulgas seesugune võim „ruulib täiega“. Tuleb vaid avasilmi ringi käia ning märgata elu enda ümber, kas on midagi, mida tahaks muuta. Nii on sündinud mitmete Lääte meediaklassi õpilaste lõputöödena ahastavad fotojutustused väljasuremisele määratud koduküladest, laastatud loodusest ning äärmuslikest kontrastidest sotsiaalselt kihistunud linnapildis. Oleks vaid võimu olukorra parandamiseks.

Paraku on ajalugu näidanud, et mitte kõik ei oska omandatud võimuga edumeelselt toime tulla. Mõnel rahvaesindajal hakkab võim pähe ja ta leiab, et probleemide lahendus peitub omaenese palga tõstmises. Teine aga ei tee märkamagi, et tema tegevuse tõttu saab keegi sügavalt haavatud või lausa jalust löödud. Sellelaadsetele neljanda võimu kuritarvitamistele tulebki varakult noorte tähelepanu juhtida.

Kindlasti saame aidata noortel mõista, kui kerge on ajakirjanduses ületada eetilist piiri vigade otsimises, süüdlaste väljaselgitamises ning õigluse nimel käima lükatud „nõiajahis“. Ajakirjanik võib eneselegi märkamatuks asuda karistaja rolli ning õigluse eest seisnud kirjasulg võib saada kättemaksurelvaks. Halvemal juhul võib ajakirjanik ise osutada relvaks kellegi „karistavas“ käes ning unustatakse, et tasakaalustuseks peavad sõna saama kõik osapooled. Karistusaktsiooniga kaasnevaid võimalikke tagajärgi ei osata aga sageli ette aimata. Kuid sõnal on võimu – minna, hukutada ja mitte enam tagasi tulla.

Hukutada võib ka ükskõiksus. Kõrge vaatajareitingu nimel on eetriprogrammide juhid asunud hoolimatult ühiskonna moraali alustugesid õõnestama. Üha enam paisatakse eetrisse kultus- (*loe julmus*-)filme ning animavägivalda, kus rohkem hinnatakse toorest jõudu, mitte arukust. Jõudu ülistatakse ning võitjaid jälgendatakse. Märkamatuks on vaguratest pisipõnnidest saamas julmurid, kes ekraanilt nähtut ise järele proovivad. *Power on in*. Võimukate päralt on maailm. Küsida tuleks aga, milline maailm? Kas sellist maailma me tahtsimegi? Kas tõesti peame rakendama meile antud neljandat võimu just sellisel viisil?

Kui võtaks selle võimu ja kuulutaks hoopis kõigile, et elu on elamist väärt, ka nõrgematel, kui neid aidata. Märgakem inimest, ka lihtsat ja madalapalgalist. Maaslamaja löömise asemel kutsugem üles talle hoopis abikätt ulatama. Rääkigem rohkem teemadel, et kaunis kodu on midagi enamat kui uhke villa ja mööbel või et seks on küll hea, kuid armastus on siiski üle kõige. Lapsed on tõesti meie tulevik, kuid nende tegemise asemel võiks neid hoopis rohkem armastusest sündida.

Eelistagem meediasõnas lõputule tarbimisele hoopis loomist ning tunnustagem rohkem elu eetilisi põhiväärtusi, vähem surudes peale labasust, seksi ja vägivalda. Küllap kestaks me maailm kauem ning meie tulevik tänaks meid.

NB! Vaata pilte Lääte Ühisgümnaasiumist kõrval, kaane siseküljel!

>>>

Triin Väinola intervjuerib
EV Presidenti A. Rüütli,
2002

Lähte gaidirühm (rühmajuht Maria Bulak)
pärast K. J. Petersoni eeskujul sooritatud
jalgsimatka Tartust Riiga, 2002

Kairit Runovski intervjuerib
Teeviida messil Siim Kallast, 2001

Esimese meedialennu lõupäeva
puude istutamine, 2001

2003. aasta lend täis energiat
suurteks tegudeks

Lähte kooli kaks õppehoonet

Õpetaja/treener Ene Laanes moodsas
spordihoones juhendamas

Poola šlahta päev Laiusel, 19.07.2003

